

రత్తి

హిత్య మాసపత్రిక

1118
4
~~271~~
413

సంపాదకుడు :

శంభుప్రసాద్

1954

భా.
పువ

సంచిక 7

సంపుటము 31

గోపాల ఒక రూపాయి

వి.

ఆంధ్ర ప్రజానీకానిక రణలు

ఆంధ్రపత్రిక సచిత్ర వారపత్రిక ద్వారా ప్రజానీకమునకు
పరిచయము గలిగిన యీ ప్రజా మావద్ద
చిల్లరగాను, టోకుగాను దొ

రాజూపేద	(మార్క్ ట్యూ)	2-0-0
టామ్సా యర్	(")	2-0-0
హకల్ బెరీపిన్	(")	2-0-0
విచిత్రవ్యక్తి	(")	2-0-0
కాంచనద్వీపం	(స్టివెన్)	1-8-0

పై బిడింటికి అనువాదం: సంధూ	హన రావు	
అల్లీబిల్లీలోకంలో అమ్మా		1-0-0

(లూయీ కెరోల్) అనువాదం :	పాద రావు	
కౌంట్ ఆఫ్ మాంట్ క్రిస్టో	వర్ డ్యూమా)	
(రెండుభాగములు) ఒక్కొక్క		3-8-0

అనువాదం : సూరంపూ	గామ్	
డాన్ క్విక్ సెట్ మూలం : పె		2-0-0

(అనువాదం) విశ్వాత్మల న	యూర్తి	
రెండు మహానగరాలు	(గెహరి)	3-0-0

ఆత్మకథ రెండుభాగములు	(పాండ్)	
ఒక్కొక్క		5-0-0

శ్రీమద్భగవద్గీత (కా. నాగేశ్వరంతులు)		4-0-0
ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర		2-0-0

శ్రీ మదాంధ్ర మహాభారతం		
ఉద్యోగపర్యము		1-0-0

బసవపురాణము (పాల్కు	నాథకవి)	4-0-0
--------------------	---------	-------

విషయానుక్రమణిక

—:—

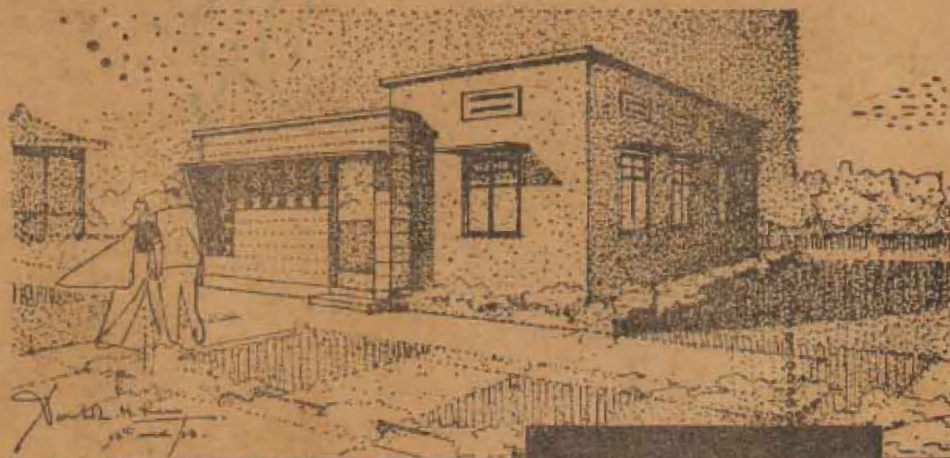
జూలై 1954

1118
4

సాయంసంధ్య—రమణారెడ్డిగారు	...	1
అంధ్రప్రదేశ్ స్థాపన—గా. కోకా సుబ్బారావుగారు	...	2
అధునిక విజ్ఞానపరిణామం—వసంతరావు వేంకటరావుగారు	...	5
✓ సావిత్రి—“శంషీల”	...	9
విప్లవార్షము—రేపూరు సుబ్బారావుగారు	...	25
✓ తలుపుదగ్గరపాటలు జాబజపాటలు—“కృష్ణశ్రీ”	...	27
✓ విలయం—మంథా వెంకటరమణగారు	...	33
చిత్రకళలో మొగల్ శైలి—వేలూరి రాధాకృష్ణగారు	...	52
✓ మచ్చల శంఖం—“హితశ్రీ”	...	60
సాతవాహనుల క్రొత్త నాణెములు—మారేమండ రామారావుగారు	...	66
పరిష్కారం—కె. వి. రమణగారు	...	70
హరవిలాస కిరాతార్జునీయము—నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు	...	75
నా జీవితగాథ—ఎర్నేస్ట్ యుంగ్; అనువాదం : వి. యన్. శర్మగారు	...	79
కలగూరగంప—	...	93
గ్రంథ విమర్శనము—	...	97

రివర్స్ చిత్రము : వర్ణాగమనం—వి. సంజీవరావుగారు

తక్కు వఖర్చుతో మనోహరమై శాశ్వతముగానుండు కాంక్రీటు ఇల్లు

ఇందులో చూపబడిన ఇల్లు టిఫ్టిలో అయిన ఇంటర్నేషనల్
ఎగ్జిజివ్స్ ఆఫ్ రోకాస్ట్రుచోనింగ్లో చూపబడినది.
ఈ ఇల్లు అన్ని సీక్స్ ముందు తగినట్లు ముందుగా
కట్టబడిన కాంక్రీటు బ్లాకులతో కట్టబడినది. దీనిని
అతి త్వరితముగా కట్టవచ్చును. ఇది హానింగు
స్పీడునుండి చిరికెట్టడమునూ కూడా ఉపయోగించ
వచ్చును. కాంక్రీటుతో కట్టిన ఇంట్లు ఏమరమ్మల్ని
లేకుండా అగ్నిప్రమాదముగాని రోకరయముగాని
లేకుండా యుండి కాళ్ళతలపై నివసించుచుంటే పొక్కు
విక్రంతి కలుగలేదు.

వివరములకు :

ది కాంక్రీటు ఎసోసియేషన్ ఆఫ్ ఇండియా
0, హంద్రోడ్, మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ

ఎ సి సి

శీర్ష మేముల్లు :

ది సిమెంట్ మార్కెటింగ్ కంపెనీ ఆఫ్ ఇండియా.లి.

భారతి ముప్పదియొకటవ సంపుటము

[1954 జూలై - డిసెంబర్]

అకారాది విషయ సూచిక

	సం.	పుట.
అతను ఇక రాదు (క) — కొనకర్ల వెంకటరత్నంగారు	... 12	563
అశ్వసూయము (వా) — పి. యస్. ప్రకాశదీక్షితులుగారు	... 8	121
అస్తిపంజరం (వా) — మంథా వెంకటరమణారావుగారు	... 11	469
“ “ “ “	... 12	583
అంతరాత్మ (క) — బలివాడ కొంతారావుగారు	... 9	281
అందనిలోతులు (క) — యస్. ఆర్. సందిగారు	... 10	341
అనంతవర్మ చోళగంగదేవుడు: అదపాక తామ్రకాసనము (వ్యా) — శ్రీ మండ్ల నరసింహముగారు	... 11	424
ఆగంతుకము (వా) — మెట్టా వెంకటేశ్వరరావుగారు	... 12	581
ఆచార్య బ్రువుడు (క) — పురుషోత్తముచోభాల్ గారు	... 12	580
ఆధునిక విజ్ఞానపరిణామం (వ్యా) — వసంతరావు వేంకటరావుగారు	... 7	5
ఆంధ్రవైకృంత స్థాపన (వ్యా) — గౌ. కోకా సుబ్బారావుగారు	... 7	2
ఇందోనైవా కాంతిసంధి (వ్యా) — పి. శ్రీరాములుగారు	... 8	117
ఊరుభంగము (వా-భాషకృతి) — అనువాదములు: మల్లాది మార్కవారాయణశాస్త్రిగారు	10	859
కరుణరసము (వ్యా) — పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	... 12	507
కవిగారితిల: (జర్మన్ కథ) — అనువాదములు: పి. యస్. శర్మగారు	... 10	373
కారెంపూడి శిలాకాసనము (వ్యా) — మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు	... 12	520
గడిచిపోయిన గాథలు (క) — బలివాడ కొంతారావుగారు	... 11	457
గంగిరెడ్డు — (శ్రీ) జి. మల్లానాథిగారు	... 10	—
గ్రంథ విమర్శనము —	... 7	97
“	... 8	198
“	... 9	299
“	... 10	399
“	... 11	497
“	... 12	602
గుడిగోపురం (క) — కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తిగారు	... 8	157
గురజాడవారి రచనలు విశేషింపగలగారిపై చాడి (కల) — శ్రీ పారసంది జగన్నాథస్వామి	9	294
“ పారసందివారి విమర్శ (కల) — అవసరాల మార్యారావుగారు	... 10	395
గుజ్జాల గోపిరెడ్డి (వ్యా) — ‘రామ్ దండ’	... 10	313
చిత్రకళలో ముగళ శైలి (వ్యా) — బేలూరి రాధాకృష్ణగారు	... 7	52
చిన్ని పూలు (ప) — మురయ్యగారు	... 13	501

	సం.	పుట.
విప్లవార్థము (ప) — శ్రీవూరు సుబ్బరావు గారు	...	7 25
విలయం (నా) — సుంథా వెంకటరమణ గారు	...	7 38
విశ్వకవి ప్రార్థన (శ్రీ) — వి. వి. వంగరాచార్య గారు	...	10 318
శక్రపు (క) — విర్రూల్ కుమార్ ముస్తాఫీ	...	12 502
శృంగారరసము (వ్యా) — పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యకాశ్రి గారు	...	10 326
కాంతివికేతన దృశ్యము లిన్స్కోప్ చిత్రాలు (చి) — వేలూరి రాధాకృష్ణ గారు	...	9 278
శిశు వసంతాలు (క) — పంతుల శ్రీరామకాశ్రి గారు	...	8 193
" " " "	...	9 298
సహృద్ధి (లి) — యన్. గోపాల్ గారు	...	8 —
సంబదిపాలు (క) — అవిస్మృతి అప్పారావు గారు	...	10 284
సాతవాహనుల క్రొత్త వాణిజ్యము (వ్యా) — కూరమండ రామారావు గారు	...	7 66
సాతవాహను లెవరు (వ్యా) — చీమకుర్తి శేషగిరిరావు గారు	...	11 451
సాయంసంస్కృతి (శ్రీ) — రమణా రెడ్డి గారు	...	7 1
సావిత్రి (క) — "కెండ్లి"	...	7 9
సాహిత్యములో జ్యోతిషము (కల) — విశ్వనాథ పరసీంహము గారు	...	8 194
సాహిత్య సమవాకారం (నా) — 'పీఠపాణి'	...	9 213
స్టీఫెన్ స్పెండర్ (వ్యా)	...	12 527
మాయజ్ఞ రాజకీయాలు (వ్యా) — పి. శ్రీరాములు గారు	...	9 227
మూరవాద్యుని కుచిముఖి (వ్యా) — శ్రీమతి ప. ఆరవింద గారు	...	9 251
మరలికాప రాతాద్వనీయము (వ్యా) — విశుదవోలు వేంకటరావు గారు	...	7 75
మల్లీషకం (లి) — రణవీర్ కాశ్రి గారు	...	9 —
పోస్టరసము (వ్యా) — పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యకాశ్రి గారు	...	11 438
హిందీ సాహిత్యము: ప్రాచీన యుగము (వ్యా) — ఆయా చితుల హనుమచ్ఛాస్త్రి గారు...	...	10 369

1118
4

జ య
ఆ షా థ ము

భా ర తి

సంపుటము 31
సంచిక 7

సా యం సం ధ్య

శ్రీ ర మణా రె డ్డి

అస్తంగత మార్తాండ హేమరుచి శశికోర కపరంబెత్తిన హారతి,
కంటే: అభ్రవర నేళమములు కప్పురపారతిమీది ధూపములు,
అలలై, విలసత్కాల భుజంగమ గతులై, యూహామతులై, లతలై
సడిసేయకయే, నడయాడుంగద, ఉడుమణులను ఫణమందు తాల్చుగద;
చిత్రకోటి రూపముల నందుగద, పశ్చిమ వృక్ష మ్రొగట్రాకుం గద;
పడమటింట నే కుచిమతి దిద్దెనొ మణి దీపముల మ్రుగ్గు లందముగ;
ఏ సాంధ్రాణికి పుట్టిన పి పొగ తావులు సాయం వాయు స్పర్శల;
ఎట్టి యపూర్వ మనోహరచిత్రము తరువు ల్తాపిన సంధ్యాగగనము;
ఎంత సంఘటన మెంత సంభ్రమము శ్వేత విహంగశ్రేణి విహరణ
మెంతటి దెంతటి దీ కవి యానందము: నిరవధికము రసనిమజ్జనము:
నాస్తివి అస్తిగ మార్చుంగలిగిన దేది మరెయ్యది భావనకంటెను ?

ఆంధ్రహైకోర్టు సావన

ప్రధాన న్యాయమూర్తి గౌ॥ కోకా సుబ్బారావుగారు

తమకు ప్రత్యేకంగా హైకోర్టు కావలెనని ఆంధ్రుల చిరమనోరథము 1954 జూలై 6వ తేదీ నాడు యాజమాన్యమైనది. హైకోర్టు అంటూ ఒకటి ఏర్పడినంత మాత్రమున మన కర్తవ్యము తీరిపోలేదు. మనము అందుకు ఆర్థికమని ఋణపు చేసుకొని దానిని ఒక ఆదర్శసంస్థగా తీర్చి దిద్దుకొనుటకు కాయశక్తుల కృషిచేయవలసి వున్నది. న్యాయమూర్తులు, న్యాయ వాదులు, ప్రజలు సహకరించి వ్యవహరించినవాడే అది సాధ్యమగును. హైకోర్టువారు నిర్వహించవలసిన విధులు క్లిష్టమూ, సున్నితమూ అయివుంటాయి. వ్యక్తికీ వ్యక్తికీ, వ్యక్తికీ ప్రభుత్వానికీ వచ్చే తగాదాలను విచారించి న్యాయాన్ని నిర్ధారించాలి. ప్రజల జీవన్మరణమవ్వలకూర్చి నిర్ణయాలు జరపవలెగాక రాజ్యాంగంలో నిదీకృతమైన ప్రజల ప్రాథమిక హక్కులు పాలింపబడేట్లు చూడాలి. ఈ కర్తవ్యమును నిష్కర్షగా పాలించుటకు న్యాయమూర్తులు స్వతంత్రమగును, నిష్కర్షగను వ్యవహరించుటకును అనువైన బాహ్యోద్ధ్యంతర వాతావరణమును ఏర్పరుపవలె ననునది స్పష్టమగుచున్నది.

ప్రజాస్వామ్య ధర్మనిర్వహణలో న్యాయనిర్వహణ సంస్థల ప్రాధాన్యమును గుర్తించియే భారత రాజ్యాంగకర్తలు న్యాయనిర్వహణను నిరాశూటముగ పానుటకు వీలయిన విధానమును స్థాపించిరి. కల్పించియున్నారు. రాష్ట్ర గవర్నరుతోను, రాష్ట్ర ప్రధాన న్యాయమూర్తితోను సంప్రదించియే భారత రాష్ట్రపతి న్యాయమూర్తులను నియమించును. వారి జీతములు ఇదవిత్తముని నిర్ణయింపబడి కొనసరఫల ఓటుతో ప్రమేయము లేకుండా ప్రజలు చెల్లించు పన్నులనుండియే ఇవ్వబడుచున్నవి. న్యాయమూర్తుల పదివీ విరమణ వయస్సు నిర్ణయింపబడినది. వారు

దుర్వర్తన పరులైనారని ఋణపు పార్లమెంటువారిచే విచారించబడి, శిక్ష మెహరిటోతో శిక్ష ఖాయమైన పృథేతప్ప వారిని పదవులలోనుంచి తప్పించుటకు వీలులేదు. న్యాయ నిర్వహణలో న్యాయమూర్తులు చేయు పనులను పార్లమెంటులో గాని రాష్ట్రకాసన సభలలో గాని విమర్శించుటకు వీలులేదు. ఇదేవిధాన్ని దృష్టిలో వుంచుకొని వారిపట్ల కొన్ని విధులు నియమింపబడినవి. వారు శుభవిధుల విరమించిన తరువాత భారతదేశములో ఏ కోర్టులోను ప్రాప్తమయ్యేటటువంటి వీలులేదు. రాజ్యాంగము ప్రకారము హైకోర్టు జడ్జిలుగా వారికి వచ్చు జీతధర్మములు తప్ప వేరవిధముగా ఆర్జించుటకు వీలులేదు. న్యాయమూర్తి స్వతంత్రము గను విభజనను ఉపయోగించి న్యాయనిర్వహణ చేయుటకు రాజ్యాంగము అతసరమైన సరకులను ఎన్నిటిని విధించినను మానవసహజమైన ప్రకృతిని మరుగులేదు. న్యాయమూర్తి గూడా మానవహృదయే గదా! అందువల్ల న్యాయమూర్తులు న్యాయనిర్వహణకు తమ జీవితముల సంకీర్ణముచేయవలెను. తమవద్దకు వచ్చు తగాదాలను నిష్పక్షముగా విచారించి, ఎట్టి ప్రేరణలకు లొంగకుండా తీర్పుల నివ్వవలెను.

మనరాష్ట్రములో న్యాయనిర్వహణ చక్కగా జరుగవలెనంటే న్యాయవాదవృత్తిలో ఉన్నవారు గూడా పాలించవలసిన విధులు కొన్ని వున్నవి. కక్షలేకారణంగా, వృథా ప్రయాసతో కూడిన తగాదాలను విసర్జించి, వ్యవహారమును తుదిముగింపుగా ఆకలింపు చేసుకొని, సమర్థములూ, సంక్షిప్తములూ అయిన వాదనలతో శిక్షణముగను, నిష్కర్షగను తగవులు పరిష్కార మగుటకు తోడ్పడవలెను. అట్లాగే ప్రజలు గూడా న్యాయనిర్వహణకు తోడ్పడవచ్చును. సక్రమసంఘనిర్వహణమునకు నిర్మింపబడిన సంస్థ

ఆంధ్ర హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి శా. కో.కా. సుబ్బారావుగారు

ఆంధ్ర హైకోర్టు న్యాయమూర్తి
గౌ. పలగాని చంద్రారెడ్డిగారు

ప్రతిష్ఠ గలపాటు కాగలరు. న్యాయస్థాపనల ప్రాధాన్యమును కల్గించుటకుగారి, వాటికి క్లిష్ట బలహీనము చేయుటకుగారి ఎట్టి రియలుగాను యత్నించక ప్రజలు న్యాయస్థాపనలతో హృదయపూర్వకముగా ఏకాకరించుచు నేమి నమ్మునన్నామ. అట్లు ఏకాకరించుచో తమ హక్కుల విమర్శలు తమ విర్విరుగు కొన్ని సంఘము చేతేయగా నానినము చేయకొన్నిటల గాగలరు. ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రజాస్వామ్యసంఘట అభ్యుదయప్రగతిలో కాలై రి కేడీ అంశముల పర్యవేక్షణగా పరిగణింపవలసివది.

ఆంధ్ర హైకోర్టు న్యాయమూర్తి
గౌ. కొండగుంట ఉమామహేశ్వరంగారు

లలో న్యాయసంస్థనూడా ఒకటని వారు మఱవరాదు. ప్రజలచే స్పృహపడదని ఈ ఉన్నత న్యాయస్థాపనలకు ఉన్న తాదాసమ విర్విరుగాని వారు తమ క్లిష్టమైన విధులను నిర్వహించుట కష్టమనునది స్పష్టము. అందు వల్ల చాలు మాటుగా నాని, బహిరంగముగా నాని ఏ న్యాయమూర్తిని గూర్చిగాని, హైకోర్టును గూర్చిగాని పరుషవాక్యము లాడకుండుట అలవాటు చేసుకోవలెను. అట్లుగాక దురాలోచనతోను, ఆరణ్యక భావముతోను, న్యాయమూర్తులను న్యాయస్థాపనలను విమర్శించివేయవలె, తుదికి ఆ పదివుల సంఘట

“స్థిరంగానున్న అయస్కాంతం చుట్టూ అయస్కాంతక్షేత్రం ఏర్పడితే అంటుంది. కానీ, చలనంలోనున్న అయస్కాంతంపై విద్యుత్ప్రవాహం జరిస్తుందని ఫారడే ప్రయోగాలు చేసి చూపించేడు. విద్యుత్చుంకయంత్రాల కీ మూలం ఎంతో ఉపయోగపడుతోంది. ఇటీవల ప్రయోగాలవల్ల విద్యుదయస్కాంతక్షేత్రం (Electromagnetic field) భావం జనించింది. కాంతి, వేడి, లేదా ఇతరంగాలు మొదలైనవిన్న విద్యుదయస్కాంత తరంగాలే. ఈ విధంగా విద్యుత్తుని అయస్కాంతత్వాన్ని ఒకే బలంగా భావించడానికి అవకాశం కలిగింది. మాత్రం పరిశీలనల మరొక మహత్తర ఫలితం వెలువడింది. సున్నతవ్యతనాల బలం తప్ప ఈ భౌతికజగత్తులోనున్న బలాలన్నీ విద్యుదయస్కాంతత్వ సంఘాతాలే. అటువలెనే పరమాణులను బంధించే రసాయనిక బలాలు, పెద్ద ద్రవ్యఖండాలను బంధించే సంక్షేపక (Cohesive) బలాలు, వస్తువులు బలప్రయోగానికి లోబడినప్పుడు అవి వాటి సహజాకారాన్ని పొందడంకోసానికి తోడ్పడు స్థితిస్థాపక (elastic) బలాలు; ఇవన్నీ ద్రవ్యఖండాల ఆకర్షణ ప్రవృత్తి వల్లా జనించున్నాయి. ద్రవ్యమంతా పరమాణు నిర్మితం; వివిధ విద్యుత్కణాల కూడికవలన పరమాణువు తేర్చుకున్నాయి. కాబట్టి, అంతిమ విశ్లేషణలో మిగిలేది విద్యుత్కణాలు. అవి నిరంతర చలనంలో నున్నాయి. చలన విద్యుత్ వల్ల అయస్కాంతత్వం జనిస్తుంది. కాగా, వైవిధ్యవంతమైన రకరకాల బలాలకు కారణం విద్యుదయస్కాంతత్వమే.

“విద్యుదయస్కాంత సంఘటనలకు సున్నతవ్యతన సంఘటనలకు అద్భుతమైన సామ్యమింది. పరమాణు కేంద్రంయొక్క విద్యుదయస్కాంతక్షేత్రంలో ఎలక్ట్రాన్లు పరిభ్రమిస్తున్నాయి; సూర్యుని సున్నతవ్యతనాల బలక్షేత్రంలో గ్రహాలు పరిభ్రమిస్తున్నాయి. అంతేకాదు; భూమి అయస్కాంతమన్న పరిధిని ముగిసినా విహరించగలదు. స్వచ్ఛగా విశ్రమించగల అయస్కాంత మోలి, ఎల్లప్పుడూ, ఉత్తర దక్షిణ దిశలలోగానే ఉంటుంది. మార్పుకు లోబడి పెద్ద అయస్కాంతమే. సూర్యుని ఆవరించి బలమైన అయస్కాంతక్షేత్రమింది. ఎక్కడో అటువలె పెద్ద పెద్ద అయస్కాంతాలే.

“ఈ సామ్యమే వికాసానికి అకర్షించింది. సున్నతవ్యతనకూడ విద్యుదయస్కాంత సంబంధమైన

బలమే అని నిరూపించడానికి అయిన ప్రయత్నిస్తున్నాను.”

“ఈ బలాల స్వభావమేమిటో, అని ఎలా ప్రవరిస్తాయో విజ్ఞానము విర్ణయించగలిగేరా?”

“లేదనే చెప్పాలి. భవచుట్టూ ఉన్న ప్రపంచాన్ని అదిగావించేకొనడమూ, వివరించడమూ విజ్ఞానయొక్క లక్ష్యం. కానీ, ప్రకృతిని అలాగా చేసేకొనడమంతి ముఖ్యంగా వివరించడం. యధార్థమిది సున్నతవ్యతనము, విద్యుత్తు, అయస్కాంతత్వాన్ని విజ్ఞానం వివరించలేదు. వాటి ఫలితాలను కొలచగలదు; కొన్ని వియత పరిమితులలో అవి ఎట్లుంటాయో తోడ్పడే శక్తులను. అంతేకాని, వాటి యధార్థ స్వభావం గురించి అధునిక విజ్ఞానికీమాడా పరియోజనం జూపలేదు. అంతేకాదు; తానుగాను, భౌతికజ్ఞానం పెరుగుతూన్న కొద్దీ, ముందు క్షేత్ర బలాల యధార్థత్వాన్ని మానవుల చెప్పలేకనే తెలిసికొనగలవనే భావాన్ని కూడా, ఆధునిక విజ్ఞానులలో చాలమంది ఆమోదించలేకపోతున్నారు. ప్రకృతి జ్ఞానానుసారం విద్యుత్తేమిటి? అను ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పకొంటే అదీ విధంగా మంటుంది: ‘ఇట్లు తెలుపండి వస్తువుకాని విద్యుత్తు; వస్తువులు ప్రవహించేవిధానమిది. ఏ పరిస్థితులలో వస్తువులను విద్యుత్తీకరించగలమా, విద్యుత్తీకరించబడినవస్తువు తెలుసు ప్రవరిస్తాయో వివరించినప్పుడు విద్యుత్తును గురించి మనం చెప్పగలగినంతా చెప్పినట్లే.”

“అజేయమిందీ! విద్యుత్తు అంటే ఎలక్ట్రాన్లు ప్రవాహమని చాలావారు చెప్పేరే. ఇప్పుడు విద్యుత్తు అంటే తెలియసలూడు?”

“ఒక తీగలోనుండి ఎలక్ట్రాన్లు ప్రవహించినప్పుడు కొన్ని ఫలితాలు కలుగుతాయి. ఆ ఫలితాలనుబట్టి విద్యుత్ ప్రవాహభావాన్ని సహజీయం కొంటున్నాము. ఒక పరిస్థితిని ఉపయోగించుకుని చిత్రీకరించగలగిన అవకాశమింది. ఎలక్ట్రాన్లు ప్రవాహమే విద్యుత్ ప్రవాహం గా భావించి ఆ ప్రవాహంలో కలిగిన మార్పులను దాని ఫలితాలలో మాన్యులకు గల సంబంధాన్ని సాధికారీకంగా వివరించడం సాధ్యమైంది. ఆ వివరణ పరిధిగా కనిపిస్తుంది. అందుచేత విద్యుత్ప్రవాహమంటే ఎలక్ట్రాన్ల ప్రవాహమే అని ఉపయోగించడం తప్పకాదు. కానీ,

అదే యధార్థమునకొనడం పొరపాటు. అంతకు
పత్యంబు తెలిసికొనే అవకాశం లేదన్న వాదాన్ని
ఈమధ్యవరకు విజ్ఞానము వివరించుకొనేవాడు. ప్రకృ
తిని పరిశీలించినప్పుడు విశేషమయే స్వచ్ఛందీకృత
లను దర్శించి, ప్రకృతియొక్క అంతిమ యధార్థ్య
నివహము మానవుడు పరిచయం క్షామం సంపాదించగల
వని చెందుచేల సంవత్సరాల క్రిందట తిర్విత్యుడైన
ఆరిస్టాటిల్ నమ్మేడు. ఉదాహరణకు: ప్రతి పదా
స్తానికి జగత్తులో యొక్క మేన స్థానముంది అనేది ఒక
స్వచ్ఛందీకృత మూలము. అందుచేత, వస్తువులకు భూమి
అక్రియం కావట్టి అనవలంబన వస్తువులు భూపరి
మొందుతాయని చెప్పవచ్చును. భూమిపై ఎత్తు ప్రదీ
కాలలో మంటుంది పోక; అది దాని సహజస్థానం,
కాబట్టి, పోక పై కెగిసిపోతుంది. ఈమధ్యగా మూల
నిర్ణయించేది ఆరిస్టాటిల్, సంఘటనలు ఎందుకు
సంభవిస్తాయో వివరింపజూచుకొన్నాడు. సంఘట
నలు ఎప్పుడు సంభవిస్తాయో వివరించడానికి గరితీయో
పూనుకొన్నప్పుడు ఆధునికవిజ్ఞానం జరిగింది.
దీనికి ప్రాతిపదిక ఏమంటే విజ్ఞానం కావించగల పరి
స్థితులలో ప్రయోగించేయాల పాదుర్కాన్ని పెంపొం
దించడం ప్రయోగాలు చేయడంకల్ల ఆనక ప్రకృతి
వియమాలు తెలియజేస్తాయి. యంత్ర కాస్త్రా
నికి పువారులు గరితీయో చేసేడు. తిరువారి దానిని
విజ్ఞానం మూలమే పెంపొందించేడు. 300 సంవత్స
రాలు వెలిగి విజ్ఞానంలో జగత్తు ఒక మహా యంత్ర
మనే భావం కలిగించింది. ఈ యంత్రంలో మన్నని
రకరకాల బాగాలు, ప్రకంపనాలు, తిరంగాలు, ఏ
జాతినో భావమైనావరే ఒక సమాచారసూత్రం
అవగామకొగల అవకాశం కలిగింది. 1890 ప్రాం
తంలో జగద్విషయమై తెలిసికొనవలసినంతా తెలి
సినదనుభావం విజ్ఞానంలోకంటే ఉదయిస్తోంది. కాని,
ఆ కితావం పూర్తిచేయే వరేంద్రలోను కొన్ని సంఘట
నలు సంభవించేయి. యంత్రక జగద్భావం కది
ఆసూరిం కలిగించగా విజ్ఞానలోకంలో అలజడి కలి
గింది. సంఘటనలు ఎందుకు సంభవిస్తున్నాయో గరి
తీయో వివరించేది గమనించేడు. కాని, ఆ వివరణ
సమగ్రం కావని భావపడింది. ఆ ప్రశ్నకు విజ్ఞానం
సహజాద విషయగదా అను సంకేతం జరిగింది
మహాను 30 సంవత్సరాలు కొనచ్చింది. ఇప్పటి పరి
స్థితి మరి అయోమయంగా మంది. విజ్ఞానవిజ్ఞాన్ని
అక్రియించిన మానవుడు ప్రకృతిని అర్థం చేసికొ
న్నాడా, ఎప్పుడైనా అర్థంచేసికొగదా అని సరి
మతిపూరుస్తూనే వేటి విజ్ఞానము.

"విజ్ఞానాన్ని విశిష్టపెట్టి నేదాంతంలో ప్రవే
శిస్తున్నా రేమిటండీ? ప్రకృతి కిదులను ఇంత అర్థం
తంగా పొధిస్తాన్న విజ్ఞానం ప్రకృతిని అర్థంచేసికోలేక
పోవడమేమిటటి?"

"అదే విశేషం. జ్ఞానం వృద్ధిపొందుకొన్న కొద్దీ
ప్రకృతినివహమై మనసున్న ఆభిప్రాయాలు వృద్ధి
చూతాయని బలపడతాయని ఆశిస్తాము. కాని, దానికి
వ్యతిరేకంగా, అది బలహీనమై, కొర్రవాటికి
తావియ్యి మొదలుపెట్టేయి. జగత్తు సమగ్ర యంత్ర
మన్న భావం నిజం కాదేమో అని సంశయం కలి
గించే కొద్ది నివహాలు ఆగోదరమైన పరమాణు
ప్రపంచంనుండి, అవశకావ్యమైన అంతర్భుజు
ప్రాంతాలకే గాంభీర్యాలనుండి ముడిపడ్డాయి. వాటిని
వారిమానకంగా వివరించడానికై ఈ కితావృత్తు మొదటి
30 ఏండ్లలో చెందు మహాతీత విజ్ఞానకావాలను
పెంపొందించవలసి వచ్చింది. అందోకటి క్వాంటం
విజ్ఞానం; అది, క్లిష్ట నిర్ణయాల మూలమాలను
దర్శిస్తుంది. చెంచవిదా పాపేతానీధాంతం; అది,
ఆకాశం, కాలం, జగన్నిర్వాణాలవరించి దర్శి
స్తుంది.

"ఈ చెంచవిజ్ఞానతాలూకూడా ఆధునిక విజ్ఞాన
భావసాధానికి మూల స్తంభాలు. వాటికి సంబంధించిన
విషయాలను దీక్షాగ్రమైన గణిత పరిభాషలో అది వివ
రిస్తాయి. ఉదాహరణకు, కాంతి ప్రసారం ఏ నియ
మాలనుసరించి జరుగుతుందో వాటిని నిర్వచించే సమీ
కరణాలని ఆ విజ్ఞానతాలు ప్రతిపాదించేయి. అయితే,
అందులో మనోక నొప్పి విశేష మేమంటే
పరమాణువు యధార్థంగా కాంతి వెల్లు ప్రస
రిస్తుందో, ఆ కాంతి ఏవిధంగా ఆకాశయానం
చేస్తుందో మనకు తెలియదు; అనింకా దుర్లభమైన
ప్రకృతి రహస్యాలే. ఇంకోక ఉదాహరణ రేడియో
ధార్మికత్వం. ఒక విశిష్టకాలంలో ఒక నియంతరాక
రేడియేషనువరీ పరమాణువులలో కొన్ని మూలము
విచ్చిన్న మతాయని తోవ్యం చెప్పడానికి రేడియో
ధార్మికత్వాన్ని కానించు నియమాలు విజ్ఞానముకు
సహాయపడతాయి. అయితే, వాటిలో ఏ పరమాణు
వులు విచ్చిన్న మతాయో, అవి ఏవిధంగా ఎందుకో
బడతాయో ఇంతవరకు విజ్ఞానముకు తెలియదు.

"వేటి పర్యవసావ మేమంటే, ప్రకృతిని గణిత
పరిభాషలో వర్ణించు సమీకరణాలని అంగీకరించి
నప్పుడు పంచేంద్రియములవ్వారా అనుభూతిమైన
ప్రపంచాన్ని విజ్ఞానము విశిష్టపెట్టవలసినచ్చింది.

ఇది తిలోగమనం కావచ్చు. కాని, దీని ప్రాముఖ్యాన్ని బోధపరచుకొనడానికి భౌతిక విజ్ఞానసీమ సరిక్రమించి ఆత్మ విద్యార్థింగంలో ప్రవేశించాలి. మానవునికి జ్ఞానోదయమైపుటిమండి పరిణిలనునికి ప్రకృతికిగల సంబంధమెట్టిది, జగత్స్వరూప మెట్టిది అను ప్రశ్నలు తత్త్వచేత్తలను కేధిస్తున్నాయి. గ్రీకు తత్త్వజ్ఞుడైన డెమోక్రిటస్ 2800 ఏండ్ల క్రిందట అన్నాడు: 'తీసి చేతు, చలి వేడివి, ఎరుపు నిలుపు మొదలగు రంగులు: ఇవన్నీ మన భావంలోనే కాని యధార్థంగాలేవు. యధార్థంగా నున్నవి మార్పులేవి కదా! పరమాణువులు, మాన్యకాళింగో వాటి గమనాలు మాత్రమే? గలిలియో కూడా ఇట్టి అభిప్రాయాన్నే వెలియచ్చేడు. కేల క్షేర్ప రూప రస గంధాలు కేవలం ఆత్మగతిమైవనీ, ఒక వస్తువును తాకివస్తుడు కలిగే బాధగాని జలకాని వాని నుగం కావాలన్నే ఇది కూడా వాని నుజాలు కావనీ భావించేడు. కొంత, వేడి, చల్లం మొదలైవినే కాక గమనం, ఆకారం, వ్యాప్తికూడా కేవలం అభివ్యక్త నుజాలని బాణావుచేస్తా అన్నాడు జర్మన్ గణిత శాస్త్రవేత్త లైబ్నిట్జ్. చతురింద్రియ సహాయంతో విమృశించు పద్యగాను గుండెంగాను ఉన్నదని చెప్పగలిగినట్లే, స్వర్ణవల్ల అది నున్నగా నుందని చెప్పకలుగుతున్నాము. పనువు అనేది లోకవిమృతి వల్ల నిర్ణయించబడిన రంగు. ఇంద్రియజ్ఞానం వివాదానికి ప్రత్యేకమైన అవైత్వం లేదు. అట్లే మిగిలిన నుజాల విషయం.

"ప్రతి వస్తువు వాని నుజాల సముదాయం. నుజాలు మనస్సుచేతనే గ్రహింపబడతాయి; అంటే

వాటి ఉనికి మనసులోనే కాని బాహ్యంగా లేదు. పరమాణువునుండి వక్షతాలవరకు వివిధ పరిమాణాలలో ద్రవ్యఖండాలను, కాస్మికరణాలనుండి లేడియో తరంగాలవరకు బహువిధ క్షేతరంగాలను కలిగిన వస్తుగతి జగత్తు యావత్తు మన చైతన్యముచే నిర్మింపబడినదే, కాని, వానికి సహజంగా ఉనికి లేదని తత్త్వచేత్తలు భౌతిక విజ్ఞానులుకూడా నిర్ణయానికి వచ్చేరు. మానవుడు పంచేంద్రియాలద్వారా సేకరించిన సాంకేతిక జ్ఞానసంబాంంతో నిర్మించిన మహా హావిగా జగత్తు. మనస్సు లేనిదే విశ్వంలో ఏ వస్తువు! వస్తుత్వం లేదని తత్త్వచేత్త తేర్కలే అభిప్రాయం. మనం వస్తువులను చూడవంతికాలం, వాటి జ్ఞానం మన హృదయంలో లేవంతికాలం వాటికి ఉనికిలేకపోవాలి, లేదా, జగదాత్మ మనస్సులో ఉందాలి అని తేర్కలే అంటారు. ఈ తర్కాన్నే మరి కొంతదూరం తీసి కొనిపోయిన ఐస్టైన్యను ఆకాశము కాలముకూడా అంతర్జ్ఞానయొక్క రూపాలంటారు. ఆకాశంలో గోచరించు వస్తువుల ఏర్పాటుగా తప్ప ఆకాశానికి విస్తృత్యాధార్థ్యం లేదు. కాలాన్ని కొలుచు సంఘటనలక్రమంతిప్ప కాలానికి ప్రత్యేకమైన ఉనికి లేదు. చైతన్యం వివాదకాలకాలాలు లేవు."

"అధునికవిజ్ఞాన పరిజామం ఎంత అద్భుతంగా ఉందంటే! దృఢమైన భౌతికమాత్రాలతో ప్రారంభించి, తుదికు, 'అవాత్మికవాదానికి గొడ్డలిపెట్టు అంటుండే.' అంటూ బావగ్గ విస్తుపోయింది.

* సావిత్రి *

“శం డి ల”

“సావిత్రి! భానుమూర్తి మన్ని వాళ్ళింటికి రమ్మని మరీమరీ చెప్పిపోయాడు. అలాగే వంతుమయ్యవాడే అక్కడే ఉండివున్నాడు. పోనీ వాడేనా వాడు చెబాడు గాదుగా. మనమూ ఒక విషయం ఆలోచించాలి. ఉప్పుది పట్టువాడిం. మార్కండా నే ఇంకా కుర్రతెలుపు చేపలు మావలెదు. ఈలోకాల్లో ఇంటదై కలిసాచ్చివా కలిసిరావలసివే. ఏమంటావ్” మేనల్లి రత్తిమ్మ చెబుతున్న మాటలు శ్రద్ధగా వింటోంది పదిహేడేళ్ల కయస్సు గల పడుచు పిల్ల సావిత్రి. అయిదారు నిమిషాలు ఆలోచించి “ఎందుకర్తయ్యా! పట్టుమరి పదిలోకాలు గడిచేస్తే తెల్లారిపోతుంది. పట్టు చాగా రిగిపోయాక మనలోకే వెళ్ళిపోవచ్చు. మళ్ళీ ఇంతలో ఈమాత్రంయమా” అన్నది సావిత్రి. భానుమూర్తికి సాధారణంగా పూరుపాపం కలుగలేదు. ఏకా ప్రతిఫలం లేనిదే పల్లెత్తు సాయం పరాయివాడికి చెయ్యగల, అట్లాంటివాడు ఉప్పుట్టుండి అర్తయ్యనూ తినునూ కావాలంటో వాళ్ళింటికి వచ్చెయ్యరున్నా పంతు?—ఈ లోకాల్లో ఎరిడిమట్టుక వాడికి సంసారం పరితెత్తుకోవడం కష్టంగా వుంది; మరి ఈ అశ్వం ఎందుకొచ్చినట్లు? “దానవులూడా కొంచెం స్థలం మార్చిడి అవసర మన్నాడు. భానుమూర్తికి సూత్రం ఏ పదిమం దున్నాడు. ఒక్కటే హోటలు మెరుకులు కరుకుతూ బతుకుతున్నాడు. పెన్నాంపోయి ఇంకా ఏదాది దాటలేదు. అది ప్రతిమంటే అక్కడే ఉండి పొమ్మనేది. కాబట్టి రాత్రికి అల్పాయుచ్చాక ఆలో చిందుకుందాం. నావ తెచ్చిపెట్టు” అంది రత్తిమ్మ. సావిత్రి అత్తిగారికి నావగాచి పెట్టడానికి లోపలి కెల్లింది. రత్తిమ్మ దిక్కుతూ, “ఓచ్చిపిల్ల ఇంకా సంసారం బదువు తెలుసుకోలేదని” అనుకుంది.

సావిత్రి తిండి జగ్గరాజూ, రత్తిమ్మ పె తిండి వినతిండి చిప్తలు. పాపం! ఆ పిల్లకు చిన్నతనం లోనే రెల్లిదండ్రులు పోలే నలుగురూ రత్తిమ్మనే

పెంచమని అమె పాలబడేకాదు. అప్పటికే తన పెని విటిపోయి అక్కేయింది. ఒక్కగా వొక్కకోడుకు నూర్యాన్ని తెల్లకుని స్వంతికోళ్ళో అయినకరాల మాగాణీ సేద్యం చేయించుకుంటూ ఉంది రత్తిమ్మ. బంధువులంతా చెప్పినమాట తీసెయ్యలేక పరే అంది. సావిత్రి పెద్దదిగిపోస్తే పిడ్డికా, పొందికా తెచ్చు మని నలుగురిలోనూ తిల్లో నాలుకైపోయింది. ఇంకా పవంతా ఏడోపిటకే చక్కతెల్లపం చెప్పుకుంది. అప్పుడే ఆ సావిత్రి ఇరుగూ పూరునూ “రత్తిమ్మ— ఇంకొక్కడ పై పంబంధాలు చూస్తావు మార్కానికి, సావిత్రికి ముడెట్టి వాళ్ళింత కాచిపోస్తూంటే కృష్ణ, రామా అనుకుంటూ మాత్రంయమా” అని. వాళ్ళ మాటలకు నవ్వుకొని “వి. ఏ. ప్యాన్లె చేవేగాని చూ బంగాదు తిండి నూర్యానికి పెళ్ళిచెయ్యమ” అనేది. మార్కం పెండెకరాలు ఇచ్చుచేసి వి. ఏ. నాలుగుతూర్పు తిప్పి ఇంటిదిగ్గర మాన్పున్నాడు. నేనే హితులు ముప్పిన సిగ తెల్లు ప్రాగడమా, చిట్టచేకోవడమా మిగిలాయి చిగిరకు. ఈ మర్క జోయగా చెప్పు తగలెయ్యం మొదిలెట్టాడు.

మానీ మానీ రత్తిమ్మ మార్కానికి పెళ్ళి చెయ్య లేకనే పోయింది. అంతా ముస్తీఘటం లేను. సావిత్రి కావాలని ఉంది; కట్నంకొనుకలూ, ముద్దు ముచ్చటలూ రావలసి దిరులూ ఉంది. “కానీ చూద్దాం” అనుకొంటూండగానే ఈ చూయదారి క్షయదను వొచ్చిపడింది. అందరూ పట్నంలో మకాం పెట్ట మంటే పొలంమీద అయిదువందలు అప్పుతెచ్చి పగ రంలా ఇల్లాకటి అరెగు తీసుకొని మందు వ్రుచ్చు కొంటోంది. ఎదిగిన పిల్ల సావిత్రి అమెకు అపార్వితాలూ క్షుకూష చేస్తోంది. లోకాలు గడిచినకొద్దీ సావిత్రి మానీ వాళ్ళ ల్యం దానంతటకీ బలంగా అలుముకుంటూంది రత్తిమ్మలో. “ఈపాటికే చేసెయ్యవలసింది— ఏమిటో ఏకమస్తీ అయిపోయింది. మార్కం చూస్తే

దురలవాట్లు ముఖిగి పొడైపోతున్నాను—వెన్నైలే కొంచెం బరువుమోడును” అంటూ ఎక్స్ ప్లానా పత ముత్యమైంది. ఈ మాటలు వింటూంటే పాపిత్రికి రత్నమ్మ బబ్బుకూడా తన మేలుకోవకే వచ్చివల్లం పించి లోలోపల తీయనికంటు కంటోంది. అయితే ఆమె జబ్బు క్యరరలో నయమయ్యేట్లుగా కనిపించడం లేదు.

పట్నంలో తమకు పరిచయమైన బంగువు భామయ్యార్ని ఒక్కడే, ఎప్పుడూ తియ్యగా మాట్లాడు తుంటాడు. తంతుకోజల కొకపాల్లవా రత్నమ్మను చూసిపోతుంటాడు. వద్దంటున్నా వివేక బల్యాయనా, వాదిమ్మవల్లా, గ్రామం తెచ్చి పడేసిపోతుంటాడు. ఒకటి తంతుపాల్ల తనకు ముల్లెలూలు కూడా తెచ్చి వుంచాడు. అతివిడి పెద్దానీ. పట్నంలో నాలుగు మేసలు ఆడైపి ప్రివ్వకున్నాను. నెలకు ఎంకే లేవన్నా మూడువంతులు పైరెంతుకు వస్తుంది. అతను మురీయరీ పట్టవకుతున్నాను రత్నమ్మని రమ్మని. దాక్కునూడా మకాం మీర్పు చేసుకున్నాడు.

జావగాదుకున్న పాపిత్రికి గతమంతా తెలుసు కొంటూంటే భావి అగమ్యగోచరంగావుంది. “జెక్కె నమా - మానెనమా”—తావైలే పెండ్లికాని పిల్ల. నూర్గం చూస్తే ఎప్పుడూ క్లబ్బులోనే ఉంటూ వెయ్యి చీల్లాటకు తగలేస్తున్నాడు. తాను అరవి ఉప్పతిరి పెరిగి, వెప్పనేతోలో మెసిరి తెగించి ఎలాగ ముందరి వుంది. రత్నమ్మ అన్నా అతను పట్టించుకోడు. గారామకొడుకు, లోలోలోజీ రత్నమ్మ పరికిరి విడ మిస్తోంది. వెయ్యి ముందిసిగ్గలా ఖర్చయిపోతోంది.

జావ త్రాగివతిర్వారీ రత్నమ్మకు నిద్ర పట్టింది. పాపిత్రి నూర్గంపై ఎదుగుచూస్తూ ఏకో కథల పుస్తకం తిరగేస్తూంది. చదువుతోందన్న మాటేగాని, ఆమె మనసు ముసుగులో లేదు. గడియారం పన్నెండు కొట్టింది. పాపిత్రిమనగా — భామయ్యార్ని రావ దానికి గంటమందు — వాలుపన్ను కొతుండేమా— వెళ్ళిన నూర్గం ఇంకా మెతుకులకు రాలేదు. పేకా టలో మురిగి జొళ్ళుకుపోట్లు తగలేకున్న జమీం దార్ల కథలు తాను చదివింది. “నూర్గం అంత వాడు గాకపోయినా—వినుంది ఎంతచెట్టు కంత గాలి” అనుకుంటోంది. పాపిత్రి భామయ్యార్ని పొరేసిపోయిన సమస్త్య ఆమె మెదితులో అలా ఇరు క్కుని చెక్కుచుండా ఉండిపోయింది.

ఇంతలో నూర్గం వచ్చాడు. “అమ్మ పడు కుండా—పీపు ఫోం చెప్పా” అన్నాడు లోపలికి అడుగు పెడుతూనే. “అ! జావదాగి పడుకుంద రియ్య. మీరు చెయ్యండి నే నెలాతిన్నా” అంది పాపిత్రి. “ఎన్నిపాల్ల వెప్పలేదు వాకోపం కూర్కోవద్దని నే ఫోం చెప్తాను—గ్లావెను ముట్టగియ్యి” అన్నాడు. పాపిత్రి లోపలికి వెళ్ళి మట్టిగ గ్లాసులోపోసి ఉప్ప రంగరించి తెచ్చింది. నూర్గం త్రాసుకుంటే ప్రస్తా వన ప్రారంభించింది. “భామయ్యార్ని పాపిత్రిం మీరు వెళ్ళోక వచ్చావు. అర్ధిగయ మురీయరీ తను యింటిదగ్గకుం వెయి పరిటాలాను. మీ కిటుంటాకో వరి మాటివ్వలేదు” అంటూవ్వు పాపిత్రితో “అమ్మ లేదు—పదికోజ లిక్కే నేడంటే పరి—కోగం నయ మునగా నే ముంటికే పోవచ్చు” అన్నాడు నూర్గం ముడిగా. “దాక్కునాదు ఇంకా నెలా పదిపాను లోజలైవా ఉండాలన్నాను. పైగా ఏవో క్రొత్త ఇంజన్లు కొనాలన్నాడుగా” అని ప్రావృటిసంగతి మరచిపోయిన నూర్గారికి బుద్ధిచేసింది పాపిత్రి.

పిల్లి వజరాలో అడుర్చిపెట్టిన ముసలి ముందంబొడ మేనువాల్ని అలోచించాడు నూర్గం— ఆపాకే అనుకోకుండా అరవబను సురేష్ పంది క్లబ్బాడు. ఎదురు ముందిగాకనో ఇంట్లో పోరువల్లనో ఎక్కుకున్న ముక్కల్లా ముక్కలు చెప్పేసిడి ఆటను. వెయ్యి పేదాగా ఇంకా అయిపోయింది. అమ్మకు పాపిత్రికి తెలిస్తే ఏమిమమంటాకో. ఇంక తింపవ్వు మిగిలింది రేపు పాపిత్రిమే వచ్చేసెంతు ఇంటి కివ్వు వలసివ అదై ఇరవైరూపాయలూను. తన తీరికే సామ్మ పంపమని నైతుకు ప్రాస్తే ఇంకా మనిపల్లకు రావ లేదు. రేపు క్లబ్బుకు పోలేరేకులో వెళ్ళివెదా— చూపెదమా—గొండగా చూడగా తిప్పుక అటకు వెళ్ళి తీరాలన్న విశ్చయాలకి ఒకే ఒక చోట రిట్టింది అతివిడి.

చటుక్కువ లేచాడు. లోపల అమ్మ మందం ప్రక్కన తుంగచాపమొడ బొంతివరదుకురి పగల్లా ఇంటిచాకిరీచేసి పొట్టుకురచి నిద్రపోతున్న పాపిత్రిని సమాపించాడు. తన తీరూ ఆమెతో ఎలా చెప్పాల్సి? గదంతా చీకటిగా ఉంది. దీరం అరివోయిందో ఏమా! “పాపిత్రి!” ఒకచారిపిరిచాడు. పాపం! అలసి పోలిన ఆ పిల్లకు మెతుకువరానికే. ఆమె దగ్గరగా వెళ్ళి తట్టిచేపాడు. ఆమె కళ్ళు మలుముకుంటూ లేచింది. “ఇంత రాత్రివేళ లేచారెందుకు” అంది. “రేపు ప్రాదున్నే మనం మకాం మార్చేదాం. అమ్మ

జన్మ నయమనాలోచన మార్పు అవసరం. శోగం ప్రతిబింబించుటనే ఉండిగాని తిన్నముఖం వట్టడం లేదు. భానుమూర్తి ఇంటికి వెళ్ళాం." అంటున్న మార్గం ఆలోచనలో జరిగిన మార్పుకు ఆశ్చర్యపడి "అతడు తప్పువాడు గదా అని పదిలే బాగుంటుందా" అంతకన్న తన అసంగీకారం మార్గంమందు సావిత్రి బలం గా న్యక్తం చెయ్యలేకపోయింది. "అత్తే—రెండు ఈ ఇల్లు భారీ చేయగొట్టిందే—తప్పదు. ప్రార్థున్న అమ్మతో చెబుతా" అంటూ పది తపాలాలోకి వెళ్ళిపోయాడు మార్గం. ఇంత రాత్రికి తన్ను ఎప్పుడూ లేచి మార్గం పీకటిలో తట్టి లేచడం అందువా ఏకాం రిలో ప్రధానంగా తన్ను పీకటిలో ఇలా క్రొత్త గాంతుతో ముట్టాడెం సావిత్రికి విచిత్రంగా వెళుంది. రత్నమ్మలోకి ఇదివల మార్గంలో నూదా తిరింటే ఆహ్లాదంతా, ప్రేమా సానుకూలమైనా యని ఆమెకు ఈ సంఘటన ఋణాత్మకమైంది. లేకుంటే లోగడ ప్రతి విన్నవిడయినూ తల్లి కోడుకులు విధయించడమూ, తాను పోర తిరుంటా ఆదరించడమూ పరిపాటి. ఈనాటినుండి ఆమె తీవ్రంగా ఒక మార్పు మొదలుపెట్టింది. తాను ఒక ఆరిందగా, పెద్దిగా, తిరిమివలనూ నా రిద్దరి దృష్టిలోనూ పెరిగి వారికి మరింత దగ్గరయింది. ఇది ఆమెలో ఎవరేని ఆనందం కలిగించింది. అయితే మకాం మార్పిడి విషయమే ఆమె తనలో సంభాషించుకొనేకపోతోంది ఎంత ఆహ్లాదంతోనా వచ్చున్న భానుమూర్తి అంటే తనకు క్రొత్త. కాదున్న ఇంటిలో ఆత్మీయతతో ఎప్పుడూ పడిఉండేది తను. మార్గం దూర్తి తిండేవా తింటుందా తినుకుంటాడే మనసి. ఏమో! భానుమూర్తి ఎటువంటివాడో—కాకపోయినా నిజంగా రత్నమ్మనిది అభిమానమేవా అతిన్ని నిలిచెట్లు ప్రతికోయ్యతా—ఇంతలో చటుక్కున ఒక క్రొత్త పాతా పోలకరీ మెలుపులా ఆమె మనో విధిలో మారుకుపోయింది. తిన్న మార్గంలో పెళ్ళియిపోయివుంటే ఎంతివావుండేది. దాని వెనక నే ఒక చిన్న సమస్య—మార్గం ఇంతలో ఇంతికి తన పాతా ఎందుకు మార్చుకున్నాడు. ఆమె చిన్ని మనసులో ఈ సమస్యలు లేలిగ్గా పరిశ్రమించవలసలేక పోయినాయి.

2

మనువాడు ప్రార్థున్న బండి అడ్రెసు కట్టింది మార్గం భానుమూర్తియంటికి మకాం మార్చాడు.

సావిత్రికి ఇది ఇష్టంలేకపోయినా చేయక తప్పింది గాదు. భానుమూర్తి కది అనుకోవడం జరిగింది; కాబట్టి అతడు ఎంతో ఆనందం అనుభవించాడు. అతని సంతోషాన్ని రత్నమ్మ ఒకలాగా, మార్గం ఇంకొకరిగా—అందరికంటే సావిత్రి ఇంకొక మాదిరిగా అర్థం చేసుకున్నాడు. మన ముక్కులో తిప్ప చేసుకున్న అనుమానం కొరంగా జరిగి ప్రతి దాన్ని మన గీటురాయిమీద గీచి ముసుకుంటాం. ప్రతిపన్నీ చేతనూ, పరిస్థితుల్లో దిచ్చే ప్రతిమార్పు దాన్ని బలియం చేస్తున్నట్లు భావిస్తాం. అది ముందే ఆనందించా చెకున్న లే బాధా ముకుగా మనం నె తన దుడుకుంటాం. ముందరపాడమైన ప్రభుత్వంలో ఇకకటి. ఇంతికి చెప్పరనిన విషయం సావిత్రికి కది చేదుగా నెరుచించింది. సామాను లింట్లో ఉడుకుంటానే మార్గం క్లయ్యకు వెళ్ళిపోయాడు. అనుకోవడం పది పానురూపాయలు కలిపి వచ్చాయి అంతరికి.

భానుమూర్తి బాగుకున్న ఇంట్లోకి కొవరినన ఎగుకుటూ, రత్నమ్మకి పసాళ్ళ, మారిటా తెచ్చాడు. ఆవాళటికి అతడు ఎప్పుటిలాగా పూటలోనే తిన్నాడు. డాక్టరునిచ్చి రత్నమ్మను పరీక్ష చేసి మునుకు నెలా పది పానుకోలామైనా ఉండాలని చెప్పి పోయాడు. అతనికి కొంత చెప్పు భానుమూర్తి చెల్లించడం సావిత్రి స్వయంగా మోచింది. తాను ఎవ్వరినీ ఏమీ అవదానికీ పట్టకుంటా ఉంది. భానుమూర్తితో ఎదటబడి ముట్టాడమికి ఎంతో ధీయంగా ఉంది. ఇలాగే తిండు మునుకోలాలు గడిచాక ఒకనాడు రత్నమ్మ సావిత్రిని నిలిచి "ఏమే—వాడికి లేకపోలే అవదానిని నీకేనా మార్గదా, ముందీ ఉండిట్లు క్లయ్యమి! ఇంతిగా మన్ని అడు కొంటున్నా నూ వాయు భానుగే గెండు మెనుకులే వండిపెట్టలేస్తా. నేను మంతమెక్కుచెం ఎంత ప్రారబ్ధ మెచ్చిపడిందే—ఇంతికి నా కర్మ" సావిత్రి కేం పూధానం చెప్పాలో పాలుపొవడం లేదు. క్రమంగా ఎవరో పెద్దలవుతు తనమీద మెలుకున్నట్లు ప్రవగిపోయింది. "తెలిసిందిగాను అత్తా. మీరు ఆనక చెప్పండి లేకటినుందీ ఇక్కడే తినుమని. పెళ్ళికొని పిల్లను నే నెలా నోరు మెదిపను ఆయనయందు. మీరే చెప్పండి!" అంది నుచ్చి కంఠంతో. "పిచ్చిపిల్లా వాడుబాత్రం పైవాదాన్నా! నూ అక్కయ్యే వుంటే ఎంత ఎరమరికి లేకుంటా ఉండేది? ఏరే—పెళ్ళవా చెబుతాలే" అంటున్న రత్నమ్మ మాటలు విని సావిత్రి లోపలికొచ్చిపోయింది. రాత్రి పన్నెండు గంటలకు ఇంటికొచ్చిన కొడు

మనో నూదా అది పడిగింది రత్నమ్మ. ఇంతలో విడి ఈవేళనూదా సీదాగా తేలు భారీచేసి వచ్చిన నూర్యం పోకడ కనిపెట్టి దుఃఖంతో కన్న మూసుకుంది పావ్రితి. మరువాడు ప్రాదున్న నూర్యం కట్టువుగా మట్టాడాడు. “ఇంకా తిను ప్రపంచ భావం తెలియదు; పెద్దాళ్ళను చూస్తూ నేర్చుకోవడం తెలుసు; ఇప్పటినుంచైనా నుంచి అలవాట్లు చేసుకోవాలి; తాను ఆయన ఇంట్లో పడి తింటూ ఆయనకు తిండి పెట్టకపోవడానికి ఎంతో భానుమూర్తి మునుకున్నాడు” ఈ చివరి చురుకు ఆమెలో పొరువం కేక తీరించింది. నిజంగా భానుమూర్తి అలా మధనపడుతున్నాడా—ఆమెకు వాస్తవంగా ప్రత్యక్ష తీరం రాలేదు. కాగా భానుమూర్తి లోలోప ఎంతో ఖులాసాగా ఉన్నట్లు గుర్తించింది ఆమె ఆనేకసార్లు. తాను పన్నున పూర్తికాంతో జనుమూరినటు గాంచి నప్పటి నేనాధిపతి పొందే ఆదంన కేఖలు అతని కళ్ళలో కొద్దిగావైనా పావ్రితి చూపలేకపోతినని. కనుక నూర్యం చేసిన ఈ మందరింపు ఆమెకు అవ్వంగా వోలింది.

మరువాటినుంచి పావ్రితికి మరీ క్లిష్టపరిస్థితి వచ్చిపడింది. భానుమూర్తి తొట్లోపతులు మూసుకుని వెళ్ళగాని చేతి భోజనానికి వచ్చేవాడు. రత్నమ్మ నుండించినే ఉండిగదా. నూర్యం ఎప్పుడూ తోడు పట్టుకునే తిరిగేవాడు. తోడూ ఇంటికి ఉత్తరాలు వ్రాయడం, రైతులు పట్టు పంపాకో లేవో అని పలుకుంటూ పడేపడి పోస్తాఫీలు కల్పించినా, వాళ్ళేమీ పంపకపోలే తిట్టుకోవడం, మధ్య మధ్య తిని విడిగా నూదా చీకాకుపడిన అలవాటు చేసుకుంటున్నాడు. తా నొక్కడే ఏకాంతంగా భానుమూర్తికి భోజనం పెట్టవలసివచ్చేది. అయితే ఆతిరుమాత్రం ఎప్పుడోగాని ఆమెతో మాట్లాడేవాడు గాదు. ఏదేనా నూటికి కోటికి మాట్లాడినా ఆమె వంటకాలను ప్రశంసించడం, రత్నమ్మ యోగ కేమాలు తెలుసుకోవడం, నూర్యాన్ని దుయ్యబట్టడం ఇట్లాంటివే జరుగుతుండేవి. పావ్రితి మాత్రం చాలాసార్లు “మానంగా ఉంటూనే భాను తిని నే తలలో ఆమెను వదిలివేళ తర్యంతం త్రాగేదామా” అని మిట్టచూపులు ప్రవరిస్తున్నాడా అని ఆతిరి వైఖరినిబట్టి అనుమానం పడుతుండేది. ఇంటి ఖర్చులతో బాటు భానుమూర్తి అవ్వనివ్వకుండా నూర్యానికి పెట్టుబడి పెడుతుండేవాడు నూదా చెప్పటకు—ఈ ఆదరణలు, అనుకోని ప్రేమలు కేవలం ఆయన దీనికినే చూపుతున్నాడా అని ఆమె రంధి. దీనివల్ల ఒకటిమాత్రం పరిగమించింది.

రత్నమ్మనూ, నూర్యానికీ భానుమూర్తిపై ముకుకారం ఎక్కువైంది. ఏవో చాలావిడవచ్చే కట్టులు తెచ్చుకుంటూ ఇక్కడే ఉండిపోలే ఎంత బావుంటుందీ? అనుకోనేవాకా వారి మనస్తావన మారిపోయాయి.

ఒకనాడు పావ్రితి వంట చేస్తూంటే చిన్న తిరువా జరిగింది. పోవుల పెట్టెకోసం అలవాదు తెరిచిన ఆ పడుచుకంటికి అవుపించిన రెండు వస్తువులు ఆమెను తులకి తాగివిడేశాయి. ముప్పేట గొలుసు ఒకటి—రెండోది ఒక గజాలభరి. అట్లాంటి వలు పావ్రితి ఆసేపార్లు ఇతరులవద్ద చూపింది. అప్పుడు వాటిని చూచిన ద్విష్టే నేను. కన్నె ప్రాణువు ఆకర్షణకు లొంగి ఇర్ల దామె కేరిం ఇంకోకద్విష్టితో చూడసాగింది. అబలత్వం ఆమెను ఆరిపించింది. లాలన లలనకో బలహీనత. సహజ దౌర్బల్యాన్ని ఆమె ప్రతిఘటించలేకపోయింది. ఔను! ఆ తేజాణువు కన్నె హృదయం బరువైన జీవితంలోని అనుభవాలన్నీ చూసిందీ? చటుక్కున ఆ గొలుసు మెడలో వేసుకుంది. గజాలు సరిగా చేతులకు పరిపోయాయి. ఎవరో తినికోసమే చేయించి పెట్టినట్లుంది. ఒక్క అంగలో ఎడకలోనీ దూకి నిలువులద్వంద్యుండు నిలచింది నిజంగా తినికో ఇంత అంచె ఇమిడివుందా. నివురుగిప్పిన నివ్వలా సొగసు పడం తినికో పొడుక్కొని వుంది. భానుగాని మూర్ఖంగాని అప్పుడప్పుడు చిట్టిగొన్న అపరిమృతాలవలె తిను కేరింలలో కణగణనా మింగి చేయాలని ఎందుకు చూసున్నాకో తిను తాను తెలుసుకో గలిగింది. మర్నీ అద్దంలో తిని ప్రతి చింపం చూసుకుంది. చిరునవ్వుతో మురిసిపోయింది. గిరుక్కున మెడ వెడల్పు త్రిప్పి ఆ సోయగంనూదా చూడవలసింది. గొలుసు ఆ తిరుగుకులో పేట్లుగా చీలి ఆమె నుండెలకు బలంగా ఆవరించింది. ముప్పేట గొలుసు ఆమె నుండెల గట్టిగా అడిమిపట్టి నుండెలో నుండి పై భురికే హృదయంలోని పొంతును దోస్తూ అణచివేస్తున్నట్లు ఆమెకువోలింది ఆ ఉత్పత్తుగాలేదే క్రికే యోగ్యంపుపొంతుగాదు; కారీంకప్రశంసం అంత కన్నా కాదు. ఆమె ఎన్నడూ తినిపించలేని ఆమెలో నిదీర్చుకొనుకున్న ఒక దివ్యకల్ప, అంతిర్యామి నేను ఆమె కేవలం చెప్పడానికి ఉద్దేశ్యంతో ఆమె ఎడ తలుపుల్ని తెరిచుకొని చదివే వస్తూంది. పావ్రితి నిశ్చేష్టరాలైంది.

“పావ్రితి! ఈ ఎగతెరిగినే వెలిదానా! ఇది భానుమూర్తి ప్రభుత్వకల్పం జానకివే—నీవు వాటిని

ధరించావు. నీటిని ధరించే త్రాణకోసం ఉబలాట పడేమందు అతిన్ని సూడా ధరించగలనో లేనో అని అలాగే చిందుకో—కేవలం వగలూ, వాణేలూగాను ప్రపంచంలో ప్రధానం! నీతీ, వియమయూ, పోలికలయూ స్త్రీకి పురుషకోవచ్చిన పెట్టని ధూమదాలు. వాటి పెట్టయూ దొంగిలించలేదు—

కాగా ఈ కవులకు—కన్నె పడురా—చిచ్చి రామచిలుకా! నిన్ను పట్టుకోవడానికై వేటకాదు పన్నెన ఉమ్మలలోని తీరేపలమని ఇది. జాగ్రత్త ఇవ్వడేనా శ్రుతిమించలేదు—నీటిని తిప్పించుకొని ఎక్కడికైనా ఎగిరిపో—” సావిత్రికి ఒకలంతా గను ర్వాడిచి మచ్చెరుటలు వాసింది ఈ అంతర్యామిని తరంగాలు పెల్లుబోపించి. ఆమె కళ్లు చెరుగిల్లాయి. ఇంతటి బరువైన, బలమైన సందేహం ఇవ్వడానికి ఆ కవ్య తేలికాపడయింది ఎంత సతమతిమైపోయిందో— అప్రయత్నంగా ఆమె నోట వచ్చిగా రెండుముక్కలు ధియిందో చిలుకదా. —ఎక్కడికి ఎలా ఎగిరి పోనా” ఎదురుగాగోడను తిగిలింపబడె రవివర్మ చిత్రం చూచింది. యమవర్మరాజు కృతంగా సత్యవంతుని ప్రాణాలులాక్ష్మి బాహుంటే వెళ్లిగా సావిత్రి వెంబడిస్తోంది పతికై. “దామ! ఆమె జయించింది నీ పెండును నిలవరించలేదు” అనుకొని ఆత్మగర్వాసం వింపుకొనినెరుటిలో ఆ వగలు తీసేసి యధాస్థానంలో వుంచి మల్లరిన నిత్యకృతిలో లీనమైంది. కా- ఇదేవిటి ఇంత తేలవయ్యాను అనుకొంది.

మధ్యాహ్నం రెండింటికి భానుమూర్తి భోజనానికి వచ్చాడు. మల్లాదివండా మత్తగ పోసు కోవవండాకా వచ్చింది వాయి. ఇంక ఉంచబట్టలేక సావిత్రి ప్రారంభించి “మఱచిపోయి అలమరులో వుండేసిపల్లున్నాను కాసులు పేరూ, గాజుల జతాను. తీసి జాగ్రత్త పెట్టండి” అంది. “ఆ— ఇక్కడే మాత్రం వైవాళైవకున్నామా! కావోయినా అది బ్రతికున్నపుడు అన్నీ తానేంక్క తెలుసుకోది. తిర్యాగి క్రమేపీ నాబుద్ధి మింగిపోతోంది. ఏంబ్రతుకో—వెంకటప్ప” భానుమూర్తి కంఠం గుద్దమైంది. “ఇదిగో—అలా ఇదివరకే. మనం మాత్రం కలకాలం ఉట్టిగట్టుకు ఉతకకుతామా. విచారించి ప్రయోజనం?—ఉరుకోండి” ఇది మానవ సహజమైన సంతాపం, సావిత్రిసామధూతి వెల్లడిచేసింది. పీట మోడమంచి లేస్తూ దుఃఖం విందుకున్న కళ్ళతోనే సావిత్రిదైపు ఒకసారి చూచాడు—ఆ కన్నీళ్ళి వెనుక దాగివుండి ఆ ప్రాణి ఎందుకో తన సామధూతిని మరి

మరి లాక్కిన తాపత్రయ పడుతున్నాడని గ్రహించిన సావిత్రి గుండె గతుక్కుమంది. చేతులు కడుక్కుని తుండును తుడుచుకొంటూ “పోడి సావిత్రి— అది అలాగ బంధిఖానాలో పడిఉన్నట్లు ఇవ పెప్పెలో ఎన్నట్లు చూలుకుతాయి. నీవు వేసుకో ఏమీ అరిగిపోయేవి విరిగిపోయేవి గావుగా” అంటూ ఆమె సమాధానానికైనా వేచియుండక నడికలోకి నడిచాడు. సావిత్రి వెప్పెమో వే ఉంది. “వద్దు అది నాకెందుకూ—జాగ్రత్త పెట్టండి.” భానుమూర్తి వగలను, జవ్వారివి ఖాళీచేసిన ఇవ పెప్పెలో తన మృదకున్నుంచి బాక్యతంగా బందీ చేయబోతున్నాడేమో అని హెచ్చరించింది. ప్రాణంలేని వస్తువులపైనే తన పరిశ్రమైన, ప్రాణంకంటే మిన్నయైనదాన్ని చేన్నీ ఆతడు లాగివెయ్యడానికి గేలం వేస్తున్నట్లు పసికట్టింది ఆ పడుచు.

3

రత్తియ్య మకాంతార్చి ఇరవైకోబలయ్యింది. అయినా సుగమేమీ కావరావడంలేదు. దాకల్లు రోజూ పరీక్షచేసి మదిపోట్లు పోడిచి వెదుకూనే ఉన్నాడు. క్రమేపీ ఆమె స్థితి ఊటిస్తోంది. రెండు వార్యే మందీ మరీన. కళ్ళలో నెరురుతేర పడుతోంది. రోజు రెంకో చదువుగా వోలుతున్నట్లుపించింది సావిత్రికి. మార్గం బొత్తుగా ఇల్లుమొహం మఱచి పోతున్నాడు. తిరిగిబయ్య అలాగుండేనే ఆనేసినా నెలకొన్నది ఆతనిలో. పేకాటను ఇంటివగరనుంచి వచ్చిన దిబ్బా చాలడంలేదు; భానుమూర్తి ఇచ్చే ఆశ్వా చాలడంలేదు.

ఆవారే కనివారం. ప్రాథమిక సన్నాసం చేసి పూజాదికాలు ముగించుకొని సావిత్రి మంట పనిలో లీలమైంది. వసారాలో మంచంమీద రత్తియ్య విడ్ర పోతోంది. ఏడున్నర గంటలకే డాక్టర్ తిను రాకలసిన ఇళ్ళకై బకాయిలు చీనాలు చేసుకోవడానికి వెళ్లాడు భానుమూర్తి. మార్గం రైతుతో మల్లాడానికి స్వగ్రామం వెళ్లాడు. ముడుగు పరిపరి విధాలపోయి మేమీ తోవక దిగులపడి అలాగే రెండుగంటలసేపు కూర్చుండి వోయింది. ఇంతలో నవవలో గడిచూరిం తొమ్మిదిన్నర వొట్టింది. అత్తయ్యకు వాని కొడడానికి వాయిదాపడి నీళ్లు పెట్టింది.

నీళ్లు సరిసరి ముడుగు తున్నాయి. వాటిలో రవ్వ వేసింది. రవ్వతో కలసి ఉడికి బావ కెరటాలు లేస్తోంది. కళికె ఉడుకుతోంది. ఆమె తిరుగు మృదయంలో ఒక్కవారి ఎన్నో తీయని కోర్కెలు కళ్లు

మమ్మల్నూ వాటికి బాటలో పొంగులు తాళం చేసుకొన్నా అనిపించింది. జీవితంలో ముఖం అన్నది తియగా ఉంటుంది నుకోవడమే కాని ఎన్నడూ చిరి చూడని పదును. ఆద్యంతం నెరచుకుని పట్టుపాటులపై పందెబట్టి ఆ అంతార దోంతిరలను అహంకింకా కొగతించుకునే పుణ్యక్షణం ఎప్పుడొస్తుందో గదా! అదో! జీవితంలో యోధ్యుని ప్రభావం వర్ణనాతీతం. చిహ్నించిన కొద్దీ అమెలో భావాల ఎదురుదడ కరటాలవలె ఉంటున్నాయి. ఉద్యమమే తన సమయం తాళి ఆస్కారంలేక తిరుగుతూ మేడికొని పరిసరాలను తురుసులు గట్టి ఉక్రోశంతో వెనక్కు పోతున్నాయి. ఈ పీఠులలో సావిత్రి మేనున్నానని చెప్పి, పరిసరాలను కూర్చుకొన్న అమె కిరీటంలో అవయవాలన్నీ గల గుర్తులు తో కీలక స్థానంలో నిలుచున్న బాలపాదాల దిబ్బలుగా నిలుచున్నాయి. అమె అంద దండాల అక్షణంతో ఆకర్షణుల్ని ప్రాణనిహీనములై పోతుంటుంటే తలుపు; అక్కడ పరిస్థితి ప్రత్యేకమైన పరిస్థితుల కలం— ఇట్టి సంఘటిత అమె ఏకాంతంగా ఉండినా జీవితంలో పొందడం. ఇదే ప్రపంచం.

భావమధిలో మురిగి బాత పొంగి పోవడం చూపడం అక్రమం చేసింది. పాత్రి అందుల విధమంది పార్తి పొయ్యిలోపట్ల రిడగలు అమెను కూర్చుండం లోకి లాగిచ్చాయి. పీటపాదమండి లేచి పొయ్యి మీదికి వెళ్లి వెండు చేతులపట్టి గిన్నెను తీయడంలో నవలించుకోని అమె పడుకుంటే పొయ్యి లోకి పడిపోయింది. మిగిలిన—“అ—అ— పావిత్రీ అంటూ” ముందుకువచ్చి అమె పడుకున్నట్లే భుజాలమీదను చేర్చి అమెను బానిస పట్టుకొని ప్రత్యక్షించాడు భానుమూర్తి. “ఈయనెప్పుడొచ్చాడు— ఛా—ఇదిమిదో అవకాశం కల్పద్రుమ్మ కోవడంలో కాళ్ళు దిగుతున్న గరిటే పొయ్యిలోకి దొంగింది. అగ్ని నాలుకలుచాస్తూ భానుమూర్తి కంఠంలా ఎగబాటుతూంది సావిత్రిముఖం దివకు. శుష్కపక్షిగదిగిరి అమె కళ్ళు మూసుకుంది. ఇదింతో కోన్ని కేకలలో జరిగి పోయింది. సావిత్రికి నీలపువ్వు ప్రాణాలు పైకెగిరిపోయాయి “మిత్ర—నవలంది— ఇదంతా—” వెనక్కులాడు తోంది అతిపిచ్చులు విడిచించు కొనడానికి. నోటిలో కలువలా! గోళ్ళతో రక్తమూ! ఏంచేయాలి కలంధికాస్త్రాన్ని చేరించడానికి— అమెమీదా తో దండం లేదు. భానుమూర్తి చిత్రితమైన అమెనింకా అలా పట్టుకునే

ఉన్నాడు. అతిని భావం అమెకు అర్థంకాలేదు. అతిని తన్నేంచేద్దామని అలా పట్టుకున్నాడు?

మట్టు అయ్యడానికై ప్రాకులాడింది బాధం లేక పోయింది పాదముల ముందున్న ఇరువగరిటే ఎన్నుకొనడం అమె దాడు కొంతగా చూసింది. నంటకే చేరిన అటుపొందిచ్చి గగిలెడిన ఉన్నట్లుండి ఒక్క పెట్టు రెండు భుజాల్ని అదిమే చేర్చుకున్నట్లే తలచింది. పొయ్యిలోకింది కొద్దిసేపు అయినా గరిట ఎరగా కారిపోయి ఉంది. “కన్నుల కేకపెట్టి ‘అబ్బా! ఎంతపది చేరావు సావిత్రీ!’ అంటూ వెండు గలలయినావ బొలబడ్డాడు భానుమూర్తి. మదిం వాడిన మళ్ళీ పువ్వులలో కొచ్చాడు. సావిత్రిపై చింత వివక్షలు కురిపిస్తూ “ఎర! నీ ఇవ్వడంబట్టిస్తూ చేద్దామనుకుంటున్నావు. పల్లె కావలసిన దానిని బాగ్గరిగా అలోచించుకో. నాకా ఇంకా ముప్పై వాటలేదు ఆ పీటమీద గలవాణ్ణి. నీ ఉద్దేశం నేను కావాలి కిరీటం తెలుసుకున్నాను. మార్గం గతి ఏమవుతుందో తెలుసుకో— ఛా— గుర్రాని తప్ప లేదు. నాలుగైదు గో— గరిట కాలం చేయండి పాలం తిన్నాపెట్టి నేమిచ్చిచ్చి చేకాడి రిగిలేస్తున్నాడు. ఈమధ్య తొనుగు నూదా అంటుంటేనుకున్నాడు—” అంటూ బొప్పిలెక్కింది చేరిన యాత్రులూ “ఎర— నీను, నీన్ని ఎన్నడూ నేనులే లేదు— ఇంకా నీవేమో వివేకంగా ప్రవర్తిస్తాననుకున్నా— బాగా అలోచించుకో సావిత్రీ— నీగరి దగ్గర్నీ నీ చేతుల్లో ఉంది. ఎప్పుడు చెల్లించేమనుకుంటే నీవే— లేక కావాలి కన్నపద్మా ఇర. నేను విన్నేమీ చేడిపో మదిందలేదు. సంపన్న గృహిణికి కృత్రిలోకి రమ్మంటున్నా” అంటూ దివిరిరి బయటకు ఎడిచాడు. “నీల్లంతో తివయింట్లో పుంటున్నాడు; మార్గం తివయింట్లో వాడుకుంటున్నాడు; సావిత్రి మూలం తానులేర్చింది పూలు పెట్టకొనేది, ముక్తగా తిలతో మట్టాడేది; ఇంట్లోకి విమికానాలన్నా వివయం పట్టేయలో రిగతో తెప్పి తెప్పించుకునేది. వచ్చి ఇన్నాల్లెవూ కనీసం కెల్లెనా తివయి అయివం ప్రవేశించలేదు; అమె నోటి అకాయకపు నీల్ల; తివయింట్లో ఎవరినీ. ప్రాణంలో ఉన్నవాణ్ణి కోడంటందా అని భ్రతుడి ఎంత తొందర పడ్డాడు! ఎర నీరినామోక లోడింది. వివక్ష భానుమూర్తి ఏమవుతుందో చూస్తూగా” అమెమీద బాకలు దిగుతున్న పల్లెపోయాడు.

ఇంక సావిత్రి. తాను మార్చిస్తే పోయిందే అయింది. పంచె దిగడానికి పది చేయలేదు ఆమెను.

కను తెదలి దడకలిగిచ్చి తానే అపహరించు కొంది. ఎంతలో ఎంత మార్పు—నీ గంజ్జీరిం నది నో చెప్పక భావాలతో పుష్పంలా విడిచిపెట్టెను. ఆ మెదిహం ఇప్పుడు నువ్వీకే విడిచిపో పోదనిన లేకపోయినా కాదు అనింది. దిన్నెండుకు శత్రువుగా పుట్టించాలి! "నీ—నీ ఎంత అపహరిస్తా—నీన్నా, పూసించేసి పుట్టించిరినను, అలా చూపుతున్నది రిగించే వస్త్రం జారిన దాన్ని—నువ్వుకు తానుకూర్చి తాకి, లేక నూరితీ కర్మ శిశువు యొక్కంతో నువ్వుచేయ ప్రయత్నించేస్తున్నా కాదుగనుక నీవేమీ చేయ ప్రయత్నించి—మెలపకదాను. మమరీకుమరి ఏమిదోంది. రిగించి లభించినను నువ్వు ఇల్లు త్రోవ పోయిన కిరయ్యుంది. ఇంకరింకడి దిమ్మకే తానాకెప్పుకుని ఆకాశిధిగా నాదిమెలలు నిర్మించే—మార్గం త్రోవతోను; జాదవి. నియంత్రం ఒక ఉచ్చిష్టంగా జారి పోయింది అనిది బ్రతుకు. ఇంతకే ఇప్పుడు నువ్వు పెట్టి చేసుకోమంటే ఏమంటాను—రిగించి ఇంతచేసి భావించుచు ఆ అపాయకుణ్ణి మార్గం పాడు వెయ్యి దివి వస్తుకంటే—

సావిత్రి భావమూర్తిని వాటిపెట్టింది. అసలు పురుష ప్రకృతి విద్విత్తమైంది. ఇట్లాంటి అపవర్ణా ప్రేమ ప్రయోగించే ప్రతి ఆహూతియూ గూడా అట్లాంటి పురుషులకల్గి ఎంతో నోవ్విగా విహించబడతాయి. ఎన్ని రిన్నులుతిన్నా అపహారం పొందినా. నోవ్వితో కోర్కెంతో పెట్టుకుని చిచ్చు బుల్లు రిక్కిలా పోయినాను. వాటిలు తెల్ల పెట్టకు. ఇచ్చి భావలూ రిగిస్తూ పొందుకున్న ప్రాణిపై పరాజంగా అపయింపబడు సానుభూతి వలసిందా—నీ. అరిగిని విజయం పొందించాడన్న మాటే. ప్రేమ ప్రయత్నంగా చేసి ఆ ప్రయోగాలే వస్తుకన్నుల ఆమె అమూల్య పోల్కొన్ని ఖంపె ఖండాలు చెప్తాయి—

క్రమంగా కాన్సిపటికి ఆమెలో ఇంకో సాహారేంది "అరే—అయి చెబుతున్నావో— బ్రతిమాలే విపేచేపాడుగానూ—". బాల్య రాపల్లం ఇంకా వచ్చేదను ఆమెలో—పోనీ—ఇరిచ్చి పెళ్ళి చేసుకుంటే—ఏం—ఇరిచేంతిక్కువో శత్రువుతో మంటే మార్గం ఏమంటావో! రత్తిమ్య భాగా అంపగానే పెళ్ళి జరిగి ఉండవలసింది; కానీను. ఆమె ప్రాణం చూచి అంటే తిడుతాది!—ఇంతలో రత్తిమ్య మూలుగు వినిపించింది—జాతపట్టుకు వసారాలోకి వెళ్ళింది. దొంగరినం చేసి దానికేరె రత్తిమ్య వెనుకం దూకలేక పోయింది సావిత్రి. "ఇలా రాజమ్య—ప్రక్కన పోకో" అంది దీపంగా

రత్తిమ్య. తలవంచుకుని కళ్ళనీర్చి నింపుకొని ఆరైయ్య పెచ్చే కూలబడిన క్రిగగా వింటోంది. "విద్విత్తనీ నీవు పనిచానిది సావిత్రి—చేరింక వాలుగైదు కోకలకన్న ఎక్కువకాలం బ్రతికను. కల్లోరా మార్గమూ నీవు కాపురం చేస్తుంటే మానామను వున్నా. ఈ జంతుకు ఆభాగ్యం వాకులేదు. ఒక్క కోరిక తెల్లించి రిగి! మార్గం పోలిగా పాడై పోనున్నాను. చిక్కపట్టినంది నీవుపెట్టిన గారాం వాణ్ణి కూర్చికిలాకొచ్చింది. త్రాసుకుంటా మెలలు పెట్టాల—నీమహాయాక నీవు, జాదూ పెట్టువీడ పట్టులా విసిరి పోతాను. "అది ప్రపత్తిని ప్రక్కకుండి" విచారపడకండి. అత—వీరూలు నీవు అత్తరాల పాటిస్తాను. పెప్పంబిఅంది ఏమిన్నా సావిత్రి. "ఇంకమంది మార్గం తొక్కితే చిచ్చుచాది ననా నీమగడే చెబుతున్నా—ఎలాగైతా పరి ప్రయత్నించి మెలకుని నీవేకల్గిపో వాణ్ణి. మెలరైతు రిగిలా చాలా ముందివాడు. ఎలాగో త్వరగా మూడుముట్టా పట్టి బుల్లు మాడుకో—మార్గమూ నీవునుగ్గి ఆ యొక్కా దీపంపెట్టి పడకాలాలు బ్రతికానీ" అయ్యా పను తోంది మాట్లాడలేక రత్తిమ్య. సావిత్రి మానంగానే ఆమెచేరిలో చేయనుందింది. ఇంతలో కంబంలాగా పెద్ద వర్షవచ్చింది రత్తిమ్యకు. ఆమెలేచి వర్షలేక పోయింది. శ్లేష్మంతోపాటు చేరీమలో పెక్కునూడా ముద్దుమర్చిగా పడవించాడి సావిత్రికుండే ముల్లు మంది.

ఆనాక భావమూర్తి అసలు ఇంటికే రాలేను. సావిత్రికి అన్నం పోయిందేను. నల్లదాడి పండ్లంతలో యెక్కాదిలేని వార పెనుకుపాడులో కొట్టుమిట్టాడు తున్నబుంది ఆమెబ్రతును. రాత్రి ఒంటిగంటకు వచ్చాను మార్గం చిదిగిది బల్లలతో. తిప్పతొగి ఉన్నాను. భోజనానికి తెచ్చుంటే ఆమెను కొట్ట తోయాడు. మాట్లాడితే "గూడు—గూడు" అంటూ అరవించి మెలలు పెట్టాడు. రాత్రిగ్గా చేకారైప నుండేతో సావిత్రికి నిద్ర పట్టలేలేను.

4

మరి వారం కోకలకు అనుకున్నంత పని జరిగి పోయింది. రత్తిమ్య ఇంటిగ్గిపాడిన ముఖవిముగించి మంచి స్వర్ణపురాల్లంది. ఆమె కిన్నుమూసేపరికి దగ్గర సావిత్రి రిక్కి ఒకరిలెప్పునా లేను. కడపారి మాపులుకూడ నీవారి దీపంగా ప్రార్థించాయి సావిత్రిని మార్గం భారం విహించుకు పడకగ్గి. అవిచి తినుపు చాచించిది గంటపడకగ్గి భావమూర్తి

వచ్చాడు ఇంటికి. పరిచేసి కుర్రాడిని వెంటనే తీసుకురమ్మని మార్గం కోసం కలుగుపెట్టాడు క్షణిక. మార్గం నెత్తినోరూ మొత్తంబూ వచ్చాడు ఇతను పొరుగు వాళ్లు నలుగురూ పొయ్యం చేసి రత్తియ్య కోవాన్ని కట్టావంతులైనారు. తంతుకయ్య భర్తంతా భావమూర్తి భరించాడు. మధ్యాహ్నం రెండుగంటలయ్యింది చిరికి అగ్ని ఇచ్చే పరికి అత్తయ్యకేహం అగ్ని కావాలి అవుతూంటే కడుపు తరుక్కు పొయ్యం బట్టలు చావురుమని యెద్దింది పొందింది.

అట్లును ఆగింతలోనే ఆపంపారం బతువు మీదపడి ఆమెను బాధిగా గూడుచే ఆగచిపెను గుప్పటించింది. చిరిపెనేసిన బాధలు అకసంకోకి నాలుకలుచావూ ఎగరావతున్నాయి. ఆమెని ఆలోచనలు పరిపరి విధాల పోగున్నాయి. 'లేడటి మంటి ఇలాంటి మార్గంలో బతుకెలాగ? చిన్న చావుగాదు గదా! అరవయ్యోపడి చగరపడి రత్తియ్య కాలంచేసింది. లేడటిమంటి జరగవలసిన కర్మమాట!

దానాలు పర్యాయ. దుట్టాలు పక్కలు. వచ్చే పోయ్యే వాళ్లు పరామర్శలు—భోజనాలు బాటలు వాయివాయి. ఆహా! తను వెల్లివా దివమెప్పుడంటారు ఇందుకే గావోలు—పాపం! పిచ్చివాడు! తొమ్మిది నెలలూమోసి కని పెంచి గారాబుతోందిచేసిన రత్తియ్యచావును మార్గం ఎంత విలసిల్లున్నాడో— ఏమిటో! పెంకల్రతుకు—అమ్మన్నాన్ని వాయిల్లా వావాకరి—వానొట్టయూ ఎంతసేపూ 'వాగొచ్చే! బొంది బూడిదాకుంటే ఏమీ అక్కర్లేనుగదా! ఒక్కరూ మాడారాదుగదా! ఈలేరిమంతా ఒక మహా మాయాప్రాయకం—ఇందులోపడి నుడిచిది నంజం తిరుగుతూంటుంది ప్రాణి. దీనికి ఎన్ని మెరుగులు, ఎన్ని దోహాలు. ఎన్ని కొంక్షలు ఎన్ని కోరికలు ఎన్ని...' అలోచిస్తూ అలాచూస్తుండగా నే మంటలు క్రమంగా చల్లరి పోయాయి. అంతారేచి ఇల్లను చేడకున్నాను.

కర్మయావత్తూ కాస్తోక్తంగా భావమూర్తి మార్గంపై చేయించాడు. 'ఆమెని ఏమీలోలు చెయ్యలేదన్నాడు' మాడబచ్చిన బంధువులంతా. వాళ్ళిల్లో అంతా తలొకలాగునా మార్గం ధివివర్ణం చిత్రించు కున్నాడు తమలో. కొందరు 'నాయనా— ర్యరలో ఆపెగ్గిరివకనూడా ప్రార్థిచేసుకుని ఇంటి దగ్గరే కొండ్రుమానుకుంటూ పడితంపె'నున్నారు. మరి కొందరు సాదిరివి 'నీవే మానుకోవాలింక—పాపం! పడివాని నెత్తిని ఎంత బరువెత్తిపోయిందో రత్తియ్య అన్నాడు కళ్ళనీళ్ళు నింపుతూ. ఇంకా కొందరు

'ఆపమయ్యానికి పివర్ణియ్యాది అభిమానం ఉండు కున్నాడు భావమూర్తి—ఏమాటకే చెప్పకోవాలి. ఈకోవాలో ఇంతభయం ఎవడు భరిస్తాడయ్యా! లేదంటే అరసంచి పైచిలుకు అయివుంటుంది. కాకపోయినా అధికవంతుకు గూడా అవపాపకాలాని! ఎవరితో ఒఖర్చి చూపిస్తాడు' అన్నాడు.

పమ్మెండోనాడు సమారాధన జరిగింది. బంధువులంతా ఎవరిమటుకువారు జానుకున్నాడు. మరి రెండుకోజల అవంతరం మార్గం భావమూర్తి లెక్క చూడుకున్నాడు జవాభుక్తు—నిర? అయిదు వందలదెల్లె అయిదైంది చిల్లరకొగితాలు పాతికా చేతిలో వెట్టి ఆరువందలకే నోట్లు వ్రాయించు కున్నాడు మార్గం చేరి భావమూర్తి. పాతికకాయ నాలుగు వందలకే సరేసరి నోట్లుండనే ఉన్నాయి! ఏదో— స్థిమితపడ్డాక నెల రెండునెలల్లో లాగేసిదాగా ఎల్లేసే లాగ చూడు' అన్నాడు మార్గంలో.

పొయ్యంలేం మార్గం మళ్ళీ క్షయ్యుకువచ్చాడు. ఇంట్లో ఏమిటూ పొందిరి ఒకరే జూక్కుంది. భావ మూర్తి నెమ్మదిగా ఆమెను ఓవార్లు పాగాడు 'ఇంక కోవాపిచ్చి ప్రయోజనంలేదు. మార్గం పరిస్థితి మానున్నావుగా. ఇప్పుటికేవా సరే—నేనొక్కటనుకున్నా—నీతోఅన్న విషయమై బాగ్తరిగా అలోచించావా? నియన్తం వచ్చిస్తూ చెనుకో— అర్థ్యంతరంలేదు—నేను ఆవాళ ఆలాగ చెయ్యడం నాది పారబాటు. కేరలం ధ్రువపడి ఆలాగ చేశాను. నీకుమాది ఇద్దమే చేమో అనుకున్నాను. దానికి నీవేమీ చింతించకు—ఏమంటా' అని ప్రశ్నించాడు. సాదిరికి మరేదుఃఖం అధికమయ్యింది. ఆమె ఆలోచిస్తూంది 'భావమూర్తి ధ్రువించడంలో తిప్ప చెయ్యలేదేమో. అంతిమభూర్యం మాపులలో భావాలు ప్రకటించడంతిప్ప కామా, ఆతిదూ ఎదురుపడి ప్రత్యక్షంగా ఆసందర్శించుర్చి ప్రస్తావించుకోవడం— ఉండెడెర్గంగా చిక్కబట్టుకోని రత్తియ్యకు తాను చేసిన వాగ్దానం త్యక్తపరిచింది. భావమూర్తి ఒక దీర్ఘ నిశ్వాసం విడిచాడు 'సరే—ఇంక ఈక్షణం నుండి నేనుగాని నీవుగాని ఆపమస్థితు తిలపెట్టవద్దు. జరిగిపోయిందేదో జరిగింది. లేడటిమండి పది హేను రోజులలో మరి నీవేమి ఆలోచిస్తావో మార్గంలో— మరేం చేసుకున్నా సరే—మిరిద్దరూ ఇక్కడనుంచి మకొందూర్చెట్టలు చూడాలి. నేనుమూర్తిం ఎన్నాన్ని పోషిస్తాను—ఏదో ఇంకో సంబంధమైవా చూసుకోవాలిగా. చాగా ఆలోచించుకోండి ఆనక' అంటూ

తేచాడు భానుమూర్తి. మళ్ళీ యభావిధిగా ప్రారంభమయ్యింది హామీకిరిం మూర్ఖునికి. రాత్రి పన్నెం దింటికి మైకోలో గవర్నమెంట్ క్లాకు. హామీ పడి పోయిందా అత్తి చెయ్యి బట్టకొని మందంపె వార్చింది. ఏదో అనుమయించడానికి ప్రయత్నిస్తే అమెపై చెయ్యిచేసుకుని రెండుబట్టాడు చెంపపై అమెకు ప్రాసించిన దురద కను మళ్ళీ తావుకును ఏడ్చింది. కంటికి మడుగులేను. ఈమర్మ భానుమూర్తి నూడా ఇంటికిరావడం మానేశాడు రాత్రిళ్ళు.

మరునాడువయం మార్గం హామీ పట్టుక పడ్డాడు. సంభాషణలు త్రివేణిగా సాగించుకుంటుండేగా భానుమూర్తి ప్రవేశించాడు. అతడు వచ్చిన తివ్యాత నూడా తీక్షణంగా చూట్టాడు మంటున్నాడు—

“ఏమైనా సరే రేపు మకం మాన్యమయ్యింది. భానుమూర్తి గారు చెప్పే చెప్పారు” అంది హామీ. “అలాగేలే—ఇంకా వెళ్ళిపోయింది పనేలేనా చూడుమని” మార్గం. —“ఇంకా ఈ ఉళ్ళో ఉండి పిమా. నిద్ర—ఎంతలాతం వద్దు.”

“కాదు—నీమూత్రం లో చేమిటి—ఏం తక్కువలోంది ఈ ఇంట్లో”

“అదేంటి అలా చూట్టాడుకున్నాడు—తెలుగు తియ్యగా ఉందని వేళ్ళతో చెల్లగించుకు తింటా”

“నీ ఇల్లులాగ చూడుకుంటున్నావుగా! ఏం ఇల్లుంది వచ్చిపడింది”

“నాయిల్లా” హామీ గజగజ నవ్విపోయింది. అమెకు మార్గం ఇలాగవెంటలో ఆర్థికవపదలేదు. మార్గం తన్ను అనుకూలిస్తున్నాడు కేసికో—“ఏం—ఏమీ ఎరగవద్దు చూట్టాడుకున్నావు” అని చెయ్యి చేసుకోవడానికి తేచాడు మార్గం. భానుమూర్తి కలగ చేసుకున్నాడు. “తెలుగుమార్గం తిన్న—పెళ్ళి కాని పిల్ల పై అలా చెయ్యి ఎత్తిడానికి నీవు అధికారం ఎవడిచ్చావు” అన్నాడు. మార్గంపై ఖరీ గుణంలో మారిపోయింది. మతిపోయినవాడైపట్టుకున్నాడు. “కాదు—భాను—నీమందు. మా అమ్మ ప్రతి మిన్నుపై చనువుగా అనుకూలి మూర్ఖత్వం ప్రకటించాను. కేసింకా పిచ్చిలో పే ఉన్నాను. కాకపోతే ఈమెనూ నాకు సంబంధం ఏమిటి?—నే నెవరిని ఈమెను కాసించడానికి—చివరకు నాబ్రతుకు ఇలా బ్రదిలు చేసుకున్నాను. ఒకరిని అని ప్రయోజనం సూయిందీపం ఉండిగా ఇల్లు చక్క చెట్టుకోకపోతే ఏరువుకుంది. యోజనం మైకోలో పడుచువసవు

లింకంలో ఏమేనా అనుకూలి ఏదో చేసేవాడు. హామీ పెళ్ళికాని పిల్ల—కష్ట అమెను తాళడాని కైవా నాను అధికారంలేదు. అధికారం ఎక్కిళ్ళు పెంచితేమూతం ఎంత శుక్రూడు చేస్తేకేం—ఎంత ప్రేమచూపి తేమూతం ఒరులపాత్తు మనదాకుండా—ఎంతవు ఏదాచుందుకుంటే మూతం స్వంతం ఎట్లా గాకుంది” అనుకుంటూ పిచ్చికోరిగిలో పడి నలనల ఏడ్వడిం ప్రారంభించాడు.

హామీ మూర్తి వక్కమీద తాటిపండు పడ్డట్టుయింది. ఉన్నవాటి కోర్ తేవ్వం. కానిఒకటి: ఇతర భార్యం వచ్చిన ఆదవలమీంటిని కైవడానికి నిర్వీరమయ్యే దుక్కెట్టిమెం మహామర్దంవంటి నుం న్నుకో తింకు లేరియకుండా వునాచులు గోగిన లాడుకున్నట్లు కనుగిపేంది. ఇలాంటప్పుడు ఏది దారి? మార్గం ఇలా మారిపోవడానికి కారణం? అమె ప్రవంచం తింకే ఇంత? లేక మహాకష్టాలు లేవిలే పెనుకుపాసులేని సాగంవరే జీవితంలో చేస వుంటే? తింక ఈభాలో మంచి మార్గం లేని పెళ్ళిపోయాను—అతిలో చూట్టాడానికేనా అవకాశం లేకుండా అస్త్రం చేతిలేని మోక్షుణ్ణి కరవరంపరంలేని వాళ్ళంతా చూట్టాడానికేని పోయి పట్టు తిమ్మ ద్వి గ్యాంకిమ చేసి, పిమ్మలో పొడిచేసి, తింకొవమ పొడిచేసి, ముమ్మకు చూపించేసి వెళ్ళి పోయాడు—ఇంతమాత్రా భానుమూర్తి రాయిలా పడి వుండేపోయాడు.

తల్లి దండ్రులులేని తాను—ఈశానాని పసి తనం నుండి చీకా పెళ్ళునూ భారవాసి ఎవరికైతే నేవచేసిందో, మానాభిమానాలను మంటగలుపుకొని ఎవరికైతే దాడిగా బ్రతికిందో, నారిమేనలు కట్టు కొని దృఢదిరింతో నాటివరకు జీవిస్తోందో—ధిని దృఢత్వంగా నూడా ఎవరి యందెవ తానాపత్నియై ఇల్లాడే, స్త్రీయై సర్వహావప్రపంచంలో జీవించ ముద్దిగూడుతోందో—ఆ మార్గం తన్ను కాల దన్నాడు. ఆరేబ్రాహ్మపుకన్న చిన్న బ్రతుకులో ఎంతటి ఎవరే ఒడిచుకునులు కల్పించావు నాతెరిగి!

“నీ! ఈ ప్రపంచాన్ని ప్రేమించనూడదు. ఏకాణి, అర్పమని, తోటివాడే—జానిరి, తాను తోట, భ్రష్టుకు, అనిశీతివకు—అట్టివాణ్ణి—కేవలం చిన్నప్పటినుంచి తనకతలే భర్తయని పెద్దల యెదుట రూపొందించుకున్న కారణాన, ఒకా నొక ప్రాణి అవసానదీలో చూలుయిప్పిన కారణంనా—తెలుగువరులు ‘చేసిచేయ’ నురి లక్ష్యాకారి వంటి, నణునూఉన్న, అన్నింటికన్నా తనపై

మోలతో మునుగొని తనాతనలానే — మునుగొని
 కాలదన్న — కేవలం వదిలి పోయారన్నానికి కన్న
 బడి, తన్నే బిడ్డగా భావించాన్న పాపిత్రి
 ఉద్రిక్తమౌతిన అనుభవించాడు మార్గం! అయినా
 తన గవవదలులేదు పాపిత్రి — ఓహో! పవిత్రతలో
 ఇంతటి చిట్టతనం కలిపి కలగలిగిందో, కలసిరాం-
 తరివర్య పిచ్చి ఉగ్రబాలకు మందే వచ్చిఉండేమా-
 లేక భారతదేశ సహజప్రకృతిలోనే! ఈవిహజ
 కి!! ఏనాడో మహర్షులు మంత్రోచ్ఛాటవల్ల
 మహాసాధ్యమయిన దివ్యత్వంవల్ల ఏనారోపల గలిగిం
 చేసా.

5

భావమూర్తి యాదానగా తేకుమూడు
 దళాలు మార్గంలో ఒక ఇల్లు భారీరెవ్యూయని
 వ్యక్తం చేశాడు పాపిత్రి. ఆమెకు గూడా ఇంక
 మర్యమన్న అరగానిచే వృద్ధిగా అనిపించుకొనూ-
 డని భావనం గలిగింది. అయితే ఏం చేస్తుంది?
 పేదలో ఎరని ఏనాని లేదాదు. మార్గంను చీమ
 మట్టిపట్టా తోవదు. ఆమెలో ఉపాయం కిట్టింది.
 పాపిత్రించి పీర్రాజును ఉద్దరం వ్రాసింది. ఎంత
 కొద్ది మొదలైతూవరే ప్రకంపితం తెమ్మరి చొచ్చి
 పించింది. పాపిత్రివద్దమండి లేఖ రావడం పీర్రా-
 జు కోంచెం విపరీతంగానే తోచింది. రత్తిమ్మ
 పిల్లలం వచ్చివచ్చిమండి సామ్య ఇస్తున్నాడు;
 ప్రియమంటున్నాడు. ఎప్పుడూ కిష్ట నాగా పెట్ట
 లేదు. అదిచే పోయింతిర్యాకీ గూడా మార్గం వ్రాసి
 వచ్చునలా చెప్పు పంపునానే ఉండె—మరి యీ
 యెప్పు ఉద్దరం వ్రాసిందేమా అనిపించి పంపేవా
 నివృత్తిచేసకోవడానికి మర్నాడే అయిదుదరి
 పట్నం చేసుకున్నాడు పీర్రాజు.

రైలు దిగి వస్తూంటే పీర్రాజుకు క్షణ్ణుకు వల్లే
 మార్గం దారిలో ఎదురుపడ్డాడు. “ఏమాయ్!
 పీర్రాజూ, ఇలా దిగేవంటికథ — సామ్యగానీ
 ఏమెలా జరిపిందా?” అన్నాడు మార్గం. “లేదు
 బాబూ! వారమేవా కాలేదు ముటయ్యై పంపు
 కున్నాడు. మల్లీ పాపిత్రిమ్మ ఇలా నుద్దరం వ్రాసిం
 చేంది” అన్నాడు ఆశురపతి ప్రకటిస్తూ పీర్రాజు.

మార్గం విసుపోయాడు. “ఏమిటి? పాపిత్రి
 ఉద్దరం వ్రాసిందా? అప్పుడే అంతివరకూ వచ్చిం
 ద్నావాల! ఏమని వ్రాసింది?” మార్గం, తీక్షణంగా
 ప్రశ్నించాడు. “ఏం వ్రాస్తుంది బాబూ! సామ్యకు
 ఇంతటంగా ఉంది. ఎంతైనా సరే తెమ్మరి”

పీర్రాజు బహువిచ్ఛాన. “హీ! అదిచే వ్రాసిందను
 కేవా తెచ్చావుగానే—లేకపోనే తెచ్చే వాడగ్గర
 వాపరికం వుండున్నావా” తాపీగా మళ్ళీ అడి
 గాడు మార్గం. “హీ నోడు లేదు బాబూ. కాబో-
 యినా ఏవేవో త్మెలుగానా వుండేటి బాబూ
 దూపాయలు గుంపుకురావడానికి. పీర్రా పీర్రాతో
 గం పెను పంపారం—మీ తెలుగు చేయండి!” అన్న
 పీర్రాజును ఇంటిదారి చూపి పోగింపి తాను
 క్షణ్ణుకు పోగిపోయాడు మార్గం.

పీర్రాజు నమ్మంలో అనుగమకూండగానే
 పంచెకు నీళ్ళుకు అమ్మరిందింది సాపిత్రి పీర్రాజు
 చిన్న పుట్టిమండి ఆమెను బాగా ఎలుగు. తన చేతుల
 మీదుగా ఎదురుపోసిన పిల్ల ఇలా గేడువస్తూంటే
 దూడలేకపోయాడు. రత్తిమ్మ పోయిందంటే పాపిత్రి
 అలా మునిపోతోం దినుకుంటున్నాడు గానీ అనియ
 పంగతి అరిచిం చెలుము! “అయితే తనీ డిగ్గలో,
 పోయిం వార్తతో పోగలమా? ఏనా—ఎవరి? నాకలు
 తెలిపోనే వాను వర్తిపోతాను” అంటూంటే, “ఇంక
 నోనా చిల్లే దారిలేదు పీర్రాజు తాత” అంటూ
 బాపురుతుంది పాపిత్రి. “ఏవరూ—నీకేం—నీ
 పంగా చేదో లేవో మార్గంబాబూనా నీకూ కల్యాణం
 అవుతుంది. ఆనవా ఇదువుకున్నాడు. ఎక్కడికిల
 తాళ్ళుపెట్టివా నెలకు పంది రెస్తాడు” అంటూంటే
 “ఒ దారే అధ్యాత్మ మైపోంది తాత” అని
 చుగ్గిస్తూనే మార్గం తీరితం గూర్చి వృత్తం
 చెప్పింది. ఏంటూ పీర్రాజు విసుపోయాడు. “అయితే
 అమ్మ దివవారంబుక్కునీ నే పంపిన అయిదు
 పందలూ అరేచేకొచ్చునట. మొన్న మళ్ళీ కూట
 యొత్తై...ఇలా తగలేస్తూంటే గమలేవా ఆశ్రు” అని
 నొచ్చుకున్నాడు. పాపిత్రి కేటాలలు ఏంటూంటే
 గుండెవిడి పట్టుకొంది.

పీర్రాజు కాపునూడా ఏమీ లేలేదు. నాటం
 త్రావికల్లా మార్గం ఇంటికీర్చేశాడు. బహుళ
 మధ్యాహ్నం కేబురోవున్న పాతికనూపాయలూ అరి
 వాయుంటాయి — లేమింటే రాత్రి పన్నుండింటి
 వాకా రానివాడు ఈరారే ఇంత పెందిరానే వచ్చే
 ప్రాదా అయింది. పట్నంలో ఎవరో స్నేహితుడే
 మాచికచ్చి రాత్రికక్కడే పనుకొని దిగిపోనే
 లేది పల్లెకు పోతావనిచెప్పి పీర్రాజు ఎక్కడికో
 వెళ్ళాడు.

మూడు ఏదెవుకుంది. వచ్చిన అర్థగంటపేదటి
 లోనూ పాపిత్రిగాని మార్గంగాని ఒకరితో ఒకరు
 మాట్లాడుకోలేదు. ఒకరినొకరు చూసుకోలేదు

గూడా, దీపం పెట్టడానికి పాపిత్రి లోనికి వెళ్ళింది. మార్గం గూడా అమెను చెప్పడంచాడు గదిలోకి. సుంజరీటిలో అగ్నిపెట్టేశాడం గూడు తిడుకు గూడు పాపిత్రితో ప్రసంగం ప్రారంభించాడు. భుజుభుజులాడుతూ "అయితే పి. రాజు ఎందు కొచ్చిందా! కాకపోయినా వ్యవహారం ముదురు తిట్టు పుంగు." "నేనే రమ్మని వ్రాశాను. మరి మీరు చేయకండింలేదు. ఎన్నా ప్రికాంఠమీదపడి తింటాం? ఏమేనా సొమ్ము జరిపడితే తెయ్యని వ్రాశాను."

"జేను—కన్న చే—భర్తంచాలక నేను గూడా తినుద్దావామో ముగ్ధ."

"అదిగో—అది నువ్వు మాట్లాడొద్దంట." "

"అలా—హ్లా! (వర్ణ) దానితే—అ గొడవం నుకు కొలా తుండేదేనా—పి. రాజు ఏమాత్రం తెచ్చాడు?"

"వొడ్డిచేతుల్లో వచ్చాడు."

"ఇదిగో—అట్టం అడకు. నాకు ఇప్పుడు సొమ్ము అతివసరం—చెంటనే ఇవ్వు."

"మీరు అవసరం కాని ఇప్పుడూ! ఆ ప్రహరమూ ముం చెట్టు తగలెయ్యడమేనా."

"అదిగో—ఆ టిప్ ఎవ్వరిచ్చాడు. నువ్వే మైవా నీసొమ్ము పెడుకున్నావా. పి. రాజుచ్చినా నాదగదా—పోతే భావమూర్తి ఇస్తే టి. గ నీకు పొక్కున్నట్లు ఇంకోలాగ నాకు పొక్కుంది ఆ సొమ్ముమీద."

"మీతో మర్రి చెబుకున్నా—ఆ పొక్కి కూతలే కూడుద్దరి."

"నీతో ఘర్షణ అవసరం నాకు. చెంటనే పది రూపాయ లిలా పారెయ్యే."

"లేవు—నాచిగ్గర లేవినే."

"నేను చెబుకు. ఎంతగా వ్యర్థం లెంతకపోతే నీవు వాడికి ఉత్తరం వ్రాయాలిపో! టి. తొందరగా నే—లేకపోతే చెయి చే ను కు నీ చే తిడుకోవలసి ఉంటుంది" కైరవపడ్డాయి మార్గానికి. తప్పు వణింది పాపిత్రికి—"చెయ్యచేసు మంటారా—తిన్న చం చెయ్యండి—నా చిగ్గర ఎట్టని విశాసలేదు" మార్గం అహంకంగా పాపిత్రిని రెక్క పట్టుకున్నాడు—అమె వివరించుకోవడానికి ప్రయత్నించింది రెండవరేళ్ళ. పెగులూర్చులో అమె చేతులను గాజులు పచ్చ పచ్చ అయిపో

యాయి. పెట్ట బారిపోయింది. కంటికి ఘంటికి ఏక భారగా ఏర్పడింది ప్రారంభించింది. మార్గం ఇంకా గదిన్నానే ఉన్నాడు. పొయ్యికిం నానపొయినా పర్యం ఒకయిదువి పిడిచేసి ఏకలాటపోయిపోతో క్షుణ్ణునుండి ఇటులకు గెంటి చేయడంవల్ల క్రమం దిన్న మైకం పారలు ఇంకా విచ్చిపోలేదు. పాపిత్రి ఏమన్నానే అతివినుండి తిప్పించుకొని ప్రయత్నించింది.

ఇంతలో ఇటులనుండి వచ్చి ఎంతో పొంగిపిరి నందిట పొదివిపట్టుకొని మార్గం నుండి విడిచికొడు. ముందు పి. రాజు కా నీమో అనుకొంది. కాని కాను. పొరిపోయే వాడైతేనా ఏమో అని భ్రమించింది. "మార్గం నీవు కొలకొలక! పనులైతూకున్నావు. చెల్లికొని పిల్లచె చెయ్యచేసుకోవడానికి నీవు చెల్లెల మెవ డిచ్చాడు! ఛే—తుయ్యడా. ఛే—అవతిరికి" గర్జన వెలవడ కంఠం పాపిత్రికి భావమూర్తిని తరి చయం చేసింది. తుట్టిలో అమె ఎంతగానో నుంచిం చుకుపోయింది. కింగులకిం అమె గొంధిన తప్ప నీ దుఃఖంగా నయనాలనుండి చెప్పిపోయింది. మార్గం చేత తిందించుకునా హింసించుకునాంచెడమే నువ్వేను భావమూర్తిలేని ఆ అవధిలో అలా విడిచియిట్టం కంటే వేయిరెట్లు అవంతా న్ని నుకునొంప చేసింది. భావమూర్తి తిన్న పొదివిపట్టుకొనడం ఇది రెండో సారి. విడి కలాకీ కాలికవల వేయి నానకలు చూచి తివ నుకునుకోవలసిందిగానీ పరిచివేయ ప్రయత్ని మున్నట్లు తోచింది. ఏ అవి ప్రహరమూ తిన్న భావ మూర్తి తాకగూడదు! ఇది అమె వ్యవహార నిర్వయం. కాని విధి ప్రతికూలించింది. తన నిర్వయం భిన్న మైంది. తిన్న కాపాడానికి కావచ్చు ఆ నీయకు త కాదు. అందునా మార్గం నుకునొం—తిన్న భావమూర్తి రెండు చేతుతోనూ బంధించి విడి చికాడు—మార్గాన్ని తొలకాడుకున్నాడు. రెడవై నేనార్థానికి పొక్కు లేదని అచ్చితం చెప్పాడు. అయితే నుకునొం అరిచి కృత్యలో వివం లేదు— వాంఛ లేదు. కానుం లేదు. కాని ఈ ఘటం మార్గంలో ఎంతటి విషవలెనా తిడుకోచ్చింది. అదిగో—అతిను చెల్లితే మాట్లాడేయన్నాడు అవమానా గ్నితో నవీంపబడి.

"జేను. రిల్లేతేవివాదిక, తంలే చెబుకీ లేని వాడికి, నానకి, తానుపోతు—ఇట్లాంటి శ్రీయం తుడి ప్రాపకంలో ఉన్న కష్టమ ముట్టడానికి పొక్కి టి. తుండి?—తుమిందండి—పాపిత్రి—భావ మూర్తి—మర్గమూ కొలపోయి పిచ్చివాడై మదో

నృత్తికి నీవై చేయచేయవచ్చు — సావిత్రి నీ వెదరవు? నీకెవరి? ముందు—బుద్ధి వచ్చింది." అంటూ కొప్పుకుంటూ కోణకుంటూ పువ్వు బాటు తున్నాడు. ఈలోగా భానుమూర్తి దీపం పలి గించాడు.

సావిత్రి ఒక్కమారుగా దీపాన్ని చూచి మళ్ళీ కళ్ళు మూసుకుంది. విచారమూ ఎరుగకపోయినా మహా నేరం చేసిన ముద్దాయిలై కళ్ళుమూసుకొని వెళ్ళి జక్కె ఎదుర్కూ వీరినంట బడింది. ఇదంతా అప్పుడే ఆళ్ళొంది వస్తున్న బీరరాజు చూశాడు. "నీకేమిటా మతిపోయిందా కాదన్నాకనుచేస్తాడు" అని బలవంతంగా సావిత్రిని ఇంటికి లాక్కొచ్చాడు బీరరాజు.

సావిత్రి రాక తప్పిందిగాడు. కాని రాత్రిల్లా వివరీకమైన ఆలోచనలు ఆమెను కలచివేశాయి. తుపాను నాటి నదురేయి కదిలి తిరగల్గా ఎక్కో దిశలూ ఆమెలో మానంగా మహా సంభుర్ణం సాగించుకున్నాయి. "ఎళ్ళిపోయాడు సూర్యం. తన ఆరాజ్యంతో ఆరిపోతోంది— మళ్ళీ రాడు. అతనికి యధార్థం ఎలా తెలుస్తుంది? భానుమూర్తి తెప్పవా శక్తుతోదా సూర్యం! అలాగే అంతిమమంది అలల, పైపాల్లువా లేని తాను ఇంకెలా చూట్టాడారీ? నాట్లాడిందే అమక—తెన్ను చం చేసివా బావుండేది సూర్యం—నిజ—నిజమై కలియై తిన్ను బురికింది కలకాలమూ కల్పదానిక్కొకపోలే ఆ సమయంలో భానుమూర్తి నెందుకు తీసుకురావారీ అక్కడికి?— వస్త్రేమాత్రం ఆతగాడు అలా వివక్షితువా? తప్పి— ఎంతో నిర్లక్ష్యంగా—సర్వమూ సూర్యంపాడేఅయి— సూర్యులంత్ర్యం ఆ నేటి కనాకర్థం ఆ నేటి వివాదో— ఎడవీరి దిగదీపిరిగా కొట్టుమిట్టాడే. రత్రిమ్మ చేరిపోవుంది ఆమెతోనే సాగనంతవరకే— మఱిం కలంబుపుడు హక్కు లేకపోవడమేమిటి— వీచ్చిభానుమూర్తి—సావిత్రి సర్వస్వమూ సూర్యమే అయిపోయిందోయి ఆతనిది కానిదొక్కకగమేనా ఆమెలో లేదు—తనదాపం అలా అద్దలైంది. కెల్ల బాగుతుంది—ప్రాణు సుఖంమాపే జిల్లా—లేపటి నుండి కోణ గడవడం?"

6

సావిత్రి అనుకంఠా మాపి బీరరాజును ఎంతో జాలివేసింది. మరునాడు ప్రాణులు తివతో గ్రామానికి రమ్మన్నాడు. సూర్యం లేచిందే రాసింది సావిత్రి. సూర్యంనూడా వచ్చే ఉపాయం అలోచిస్తా

మన్నాడు కావు. బీరరాజు ఇట్లాంటివాళ్ళకు వశపరయకోవడం చయ్యకల్ల కొంటేం వాళ్ళనువుకుం దని తెలుసు. 'అచ్చే! అది అపార్యం' అంటూంది సావిత్రి. 'ఏనా ప్రయత్నిస్తాం' అంటూకు బీరరాజు. భానుమూర్తి ఇంటి నేగాడు కేటలం పట్టువాసాచ్చే వదిలి పట్టటాళ్ళో మకాం పెడిలేనేనని వాళ్ళో బ్రతుకు బాగుపడెదరి ఆశించాడవ. పెద్దరాకు ఎందుకు చెప్పాడో ప్రయత్నిస్తా మనుకొని బయలుదేరింది సావిత్రి స్వర్ణానికి.

మర్యాన్నం రెండుగంటలకు పూర్తి చేతు మన్నాడు సావిత్రి బీరరాజును. ఆమెకు సూర్యం లేకుండా ఆశ్రాళ్ళో అనుకుట్టుకునూ, రత్రిమ్మ పోయినతిర్వాతి తోలిపోగా రావడమూ ఏదో మహా నేరమరాలిగా ఇట్లు ప్రవేశించిస్తూ లేకాయి. కన్నీటిధారలతో ఇంట్లో ప్రతిగదిని త్రొక్కింది. లంకంతిర్వాతో తాను ఉండగలనా అని హాసరి పోయింది. చెనకటికోణాలో ఎంతో పెద్ద ములుం బొలు ముడివడమంతునాలోగిరి. ఇప్పుడు వీపం పెట్టే వాడుకు లేక పాడైపోతోంది. అంకురమ్మర ఎక్కిన పట్టింది మట్టి నేలయింది. నెత్తిపై కత్తిలే తారాజే బూజాలు. గట్టిబలం వైరరవీరం చేస్తున్నాయి. ఇంట్లోఉన్న ధాన్యాదుల నెప్పటినుంచి పోక్కు తున్నాయో ఎలకలూ, పందికొమ్మలూను. రత్రి మృత్తిఉంటే పెద్దవులిలా ఇల్లంతనూ పాలించేది. సావిత్రి కిప్పును ఏమాల కల్పివా ప్రాణగోష్ఠం గా ఉంది. గోడలు చీలులుచీసి తెల్లలు చూడబోతున్నాయి. నాలుపెంకు ఎన్నాళ్ళయిందో నేనీ అనుకు వదులు బద్దలు చివికి పెగలవంగి చిరుచుకువడుతుందా ఆ నే భయం కలుగుతోంది. ఈ యింటిలోనా తాను భవిష్యత్తులో సూర్యంతో జీవించాలని కలలు కన్నది? మరీ కలలన్నీ కల్లలై పోతున్నాయే? నిజమై జీర్ణమై పోయే సామ్రాజ్యరాజధానిలానున్న ఆ గృహంలో మళ్ళీ వెలుగవలసింది దీపం సావిత్రి. బూజపట్టి కాలగర్భంలో మలుపుకుతున్న, నివురు గప్పకున్న అగ్ని పాటిచెర్వం—దాన్ని మళ్ళీ తాను తగి లించారీ తన జీవితాన్నే చమురుగాపోసి ఆ అగ్నిని ప్రజ్వలించారీ దీరికై తన యత్నం కలిస్తుందా? తాను గృహిణీయై మళ్ళీ ఆ యింటిని తన పాతి ప్రత్యాన్ని నిలబెట్టగలకుతుందా?

నాటిరాత్రి పాడు వీపంలేన్నో ఆమె మనసు కలచివేశాయి. ఆమె మనసులో ఎండేరి అకాంతి పాడుకొంది. భావజీవితాన్ని సూర్వివ అలోచనలు

అర్థంచేసి ఎన్నో సంఘర్షణల్ని ఆమెలో రచల్పాల్సి వచ్చింది. మర్యాదనుంచి దూరమైతే గానీ గ్రామ ప్రజల అభివృద్ధి పరమార్థం, వారి ఓదార్పులు ఆమె దుఃఖాన్ని అధికం చేశాయి. పట్న వాసం గాదుగదా? పల్లెటూరాదు! చేతికి రావీకి నుఖానికీ నుఖానికీ - నుఖానికీ నుఖానికీ ఒండొరులపట్ల తమకుగల ఆప్యాయతల పురస్కరించుకొని హావభావాల్ని ప్రకటించుకోకుండా ఉండాలని ప్రవృత్తి వాళ్ళది.

మనునాడు ఏదాదా ఎక్కడో తలతాకట్టు పెట్టి నువ్వై మాపాయలు తెచ్చి ఆమె కిచ్చాడు దానితో అసలు సంపాద మునిలించమని చెబుతూ. ఒక్క హంసూ లేదాదు యింట్లో. మరి రత్నమ్మ ఉన్నప్పుడు యీ వెలితి ఎక్కడ చచ్చిందో! చెప్పు యిచ్చి బాగైతగా ఖచ్చిపెట్టమని మరి మరి చెప్పి వచ్చాడు ఏదాదా. సావిత్రికి తన చేతిలో నువ్వుయి మాపాయలు చూడగానే ఏంకో ఆకలి జనించింది. ఆ ఊరిలో ఎన్నో దోపాయి ఆమెలో మెదిలాయి. ఏమీమా నివ్వయించుకొంది. ఆ మాపేజా చేతుడు తిను పడియేటబడి కొట్టుకోనే వాడవంటి బ్రతుక్కి మక్కూరి చూపినట్లైంది. పెండ్లరాకే వంట చేసేమకుని ఇల్లు ఉన్నంతలో బాగైతగా పట్టి తాళం చేసి ఎక్కడికి పట్నం బయలుదేరి పాయంలించి వాలుగింటికీ చేరుకుంది కొంచెం.

పట్నంలో అడుగు పెడుతూనే మార్గంకై వెదుకడం మొదలు పెట్టింది. తిన్నగా క్లబ్బుకల్గింది. ఏమీమా తిను మార్గం భోగట్టా వెప్పలేకపోయాడు. బంగ్లానుమాత్రం చూచాయగా తెలియబరచాడు "ఒట్టి చేతులతో రెండుపాళ్లు వచ్చి అంతా నవ్వులే విడుక్కుని దిక్కుమొగమేసి ఎటకో వెళ్ళాపోయి. బహుగా చెప్పుకోవం ఎవరినో తమముఖాంటాచి అన్నాడు. అక్కడనుండి భావమూర్తి యింటికి వెళ్ళింది. భావమూర్తి లోపలనుండి మక్రాడితో కలుగుచోడు ప్రాథమ మార్గం తిదిగ్గరకు వచ్చాడని చెప్పు ఇచ్చిని ప్రతిపాదానీ అయితే తాను ఏమీ ఇవ్వలేదని ఎక్కడ ఉంటాడో తెలియలేదని, ప్రాంతంలోకు ఒక మకాం అంటూ ఉండదని చెప్పాడు. ఆమె సాహసించి లోపలికిళ్ళి దీనిగా అడిగిన, భావమూర్తి ఇప్పుడు పూర్తిగా తమతో తెగ తెచ్చులు చేసుకున్నాడు. తాను ఎవరిబడికే ఒకటి చూడబడితే దీనికి రెండేండు కారణాలు. ఒకటి ఆమె అతిన్న - అతిను ఎంత ప్రతిపాదనా ఎంత బ్రతివచ్చి వినక కాదని; రెండవది మార్గం

మార్గం వీడిన ప్రవర్తన అతిని చెప్పు మంచినీళ్ళు తాగున వాడెయ్యడం, ప్రాంతంలో అతినిచూచా వెళ్ళేడు తెప్పించడం. సావిత్రికి ఏం చెయ్యాలో కోరలేదు. రాత్రి అవుతేంది - మార్గాన్ని సున్న పట్టడం ఎలాగ?

మనస్సుకు పరిపరిచితం వచ్చి తెలిసే ఆలోచనలతో దూరం కావడంమీ మాన్మలు, పిరిమా చేర్చి ప్రాంతంగానూ, చైలువేడుకు, క్లబ్బులు, పది తీరం - తిరుగుతేంది పిచ్చిగా పటివ్వు. రాత్రి ఎనిమిదవకుంది. ఒక దుక్కొచ్చి చూచి ఆమె రికిత అయ్యింది. కిక్కి కొట్టుకున్న ఒకచోట స్పృశ జరుగుతోంది. ఎవరో తీవ్రంగా మాట్లాడుకుంటున్నాడు. చూరామని ఆమె బాగైతగా ఆ గొడవను పరికిస్తూ ఏమిటో చూడమని అటు బయలుదేరింది. చూచావు కిక్కి గుక్కాం పులిపించేపరికి చిరికి చిరికి గానివాడెవరాయాది. చేతులు చేతులు కలుసుకున్నాయి. భారీబోదాయంతో, కర్ర చెక్కలతో ఒకరి వాళ్ళు చూడుకుంటున్నాడు. అందులో ఒకరిద్దరు తప్పరానిఉన్నాడు.

ఆమె పరిగా మవువర్తుకు రిచ్చేపరికి జరుగవలసిందలా జరిగిపోయింది. ఎలాగూ ఆ ప్రాంతంలో తున్న చావమొది గామవరచాడు చా రిచ్చుగా పుచ్చుకున్న పడిపోతే ప్రక్కనున్న చెల్లువారి కిచ్చే తాడు. అందులో ఒకరికి కఠిర పగలి తెచ్చుచూచి కలు కట్టింది. సున్నలు మరకలచాగ్గిలు తెచ్చుటితో. సావిత్రి అందరినీ బోనిచ్చి ఆ కవ్వేది పరీక్షగా చూసింది - "మార్గం" అని కవ్వేది కేక పెట్టి ఆరివి మిద పడింది. కిక్కి కొట్టువాడు చూసి "ఎవరమ్మ మవ్వ? ఆయన పాకం కొనాలి" అన్నాడు. "కోయన మా బంధువు." అంటూ వెక్కిరిచి ఎవ్వరిని మొదలు పెట్టింది. కిక్కి కొట్టు యజమానికి భారీ వేసింది. "అయ్యదంటివాళ్ళు గదా! ఇల్లా వాళ్ళు చూడుకోకుండా మనిరితే ఎలాగ? పెండ్లలోకే ఆమపత్రికే తేచ్చుంది. ప్రాంతాపాయం రావచ్చు" అన్నాడు. సావిత్రి హానిలిపోయింది. రిచ్చేను పిరిచి దిగ్గరనే ఉన్న రంగారావు దాక్కుగారి ప్రయివేటు అప్పిత్రి చేరివేసింది మార్గాన్ని.

దాక్కు అతన్ని బాగైతగా పరీక్షించాడు. ప్రాంతాపాయమైన కిచ్చే తగిలిందిన్నాడు. "పువ ప్రాంతాపాయం" అని ఏమిరించుకుని కల్లుకట్టాడు. ఆ రాత్రి. మనునాటి ప్రాథమ మార్గానికి పరికితంగా జ్వరం వచ్చింది. ఉష్ణంవల్ల మూసిం కమ్మ తెరువడంలేదు. రంగారావు క్రొత్తిగా ప్రాంతాపాయ

వెట్టివ యువకుడు. పావ్రితి క్రిత ఆతనికి ఎంతో జాలి గలిగించింది. మార్గం వంటి దొర్లార్యులపై ఎంతమాత్రము దయవలసిన గూడదెన్నాడు.

ఆ జర్జం ఆటా నే నిలబాటు చేసిందిగాని తగ్గలేదు. మార్గం కిరీరపావ్యం నానాటికి బాగా తిప్పిపోగింది. రంగారావుగారి ఆద్యురిలో ఉంచి మందు ఇచ్చిస్తూనే ఉంది పావ్రితి. తాను తెచ్చుకున్న ట్రేయూ అయిపోయింది. మార్గానికి తెలుస్తామని అవులించిందిలేదు. దాక్షిణ్యము కోసం వెయ్యమిదానికి చాలా కోలాలు పడుతుందని ప్రస్తుతానికి కనీసం రెండు వందలేనా ఉంటేగాని మిగిలి మిగిలిన రాదనీ నిర్ధారణచేశాడు. దెబ్బ తెస్తేగాని మందిచ్చే క్రితిలో లేదు ఆయన. జాలిగా బ్రతిమలాడుకొంది పావ్రితి. కాని సనమిగా వీలే దెబ్బాడు రంగారావుగారు. మార్గానికి క్రమేపీ ప్రతిమించిపోతోంది. రెండు వందలు ఆమె కలగవలెను. కోలాలు గడుస్తున్న కొద్దీ రాత్రించుకున్న ఆమె కిదోక సమస్యగా పరిగమించింది.

కోలాపంపురగ తెలిపాయంది. తుట్టుకున్న ఒక నాటి సాయంత్రానికి ఆమె ఒకనిచ్చియనివేసిచ్చింది. ఎలాగైనా సరే మార్గార్ని బ్రదికించుకోవడం ఆమె కర్తవ్యం. రాత్రి ఏడు గంటలకుంది. వోళ్ళంత మునుపు చేసుకున్నట్లు దుప్పటి గడ్డకుని తిన్నగా భానుమూర్తి ఇంటికి బయలుదేరింది. అతన్ని ఎలాగ ప్రార్థేయవడైనా సరే దెబ్బ తీసుకురావాలని ఆమె దృఢ నిశ్చయం.

వోళ్ళో ఒంటరిగా కూర్చుని ఏదో మధ్యంగా ఆలోచిస్తున్న భానుమూర్తి పాదాలు పావ్రితిలో స్పృశింపబడేసరికి ఆతడు ఈ ప్రపంచంలోకి వచ్చాడు. క్షణంసేపు తీసుకొని తానే సమ్యక్తపోయాడు—ఏమిటి! పావ్రితేనా తిమ్మ తాకుతా! దిగ్భూతులో క్రుర్నిరదాడు—“ఆ—ఎలాంటి మిటి! మార్గానికి. నాలుగు కోలాలుండి మాడ్డానికి వజ్రామముంటే తీరికే లేదు” అంటూంటే ఆతరి పాదాలపై తడి ఆతరి కిరీరాన్ని పుంకింపజేసింది. “ఏడుగున్నావా! పావ్రితి! నీవే ఇంత పులకపోలే ఎలా? లే—అలా దుఃఖించు” ఆమెను తీసుకొని చేతులతోనూ లేవనెత్తి ఎరులమంచంమీద కూర్చుండ బెట్టాడు. ఈ మాటలు ఆ పడుతుకు ఎంతో ఎత్తి పొడుపుగా తోచి వేధించుకు తీసుకొన్నాయి. అయితే ఈసారి భాను తిమ్మ లేవనెత్తివెంటో, ఆతరి ఈ స్పర్శలో కేవలం ఒక మారవత్తిం ఆమె గుర్తించింది.

భానుమూర్తి మారిపోయాడు. ప్రపంచం విజృంభిం తెలుసుకుని జాగ్రత్తపడుతున్నట్లున్నాడు.

“ఏం చెప్పను—నేను ఏకాకినై విడిచి పోయాను తున్నాను. ప్రపంచంలో ఎవ్వరూ సాయం చెయ్యడంలేదు. మార్గం చాత్రబ్రతుకులో ఉన్నాడు. నేను తిమ్మ ఒక సాయం చేయమని ప్రార్థించాను తున్నప్పటికీ సమయంలో” కన్నీటిగాలతో తన్నుకుపోయే ఆమెను ఆపాడు. భానుమూర్తి “అలాగా! అంత ప్రతిమించిందిన్నమాట! అవును! తాగుదూ, నాదం ఎంత వాణైనా ఇంతలో పీనుగున చేసేస్తాయి. ఇన్ని వల్లు రుల్ల చేసే పితాచాలు. అయితే ఇంతి—(తలపటాయించి) నేనేం చెయ్యగలను” జాలిగొలిపేటట్లు ప్రయత్నిస్తూ అన్న ఈ పలుకులతో ఆతడు కదిలి సన్నుత పరుతున్నట్లు పడికట్టింది పావ్రితి. కానీ దాన్ని ఎదుకోవాలి దీసంగా ప్రారంభించింది “చెయ్యగలను. మీ రొక్కలే వాకిపుకు తోప్పించగలరు లేయకుంటే”

“అలాగా (తవ్వ తెచ్చుకోవడానికి ప్రయత్నించి) అయినా ఆ సాయమేమిటో నులినీ ఈ దిమ్మకు”

“భానుమూర్తిగానూ! అలాటి మాటల కడి సమయంగాదు. మీ ఎదుట వోక వ్యక్తి ప్రస్తుతం వర్తనాతిరీకమైనవత్తులో ఒకే గిలగిల తిమ్మ కుంటోంది. దాన్ని ఉద్ధరించడం కనీసం మావవత్తం.

“వోళ్ళునుచా తెలివిన మీతో ఎలా మాట్లాడాలి”

“అమావతన ప్రయోగంతోనూ, ఎకతాళిగానూ నన్ను నోప్పించవచ్చి ప్రార్థన”

“ప్రార్థన—ఒకటి! ఎన్నార్కి దిగివచ్చాడు. ఈ అధరపావ్రితిగాదు! (చేకేసగా) పావ్రితి—నీవు ఎవరి ప్రార్థనలేనా వింటేగనా ఒకలు నీ ప్రార్థన వింటాను—నీవు చెప్పినవారి ఈనాటికి చెయ్యగలరైనా మంచును కిరీరాన్ని పింపించి వేస్తోంది”

“అందుకని ఇప్పుడు ప్రతికారం తీసుకోవలచారా? ఇది మీకు న్యాయమీనా!”

“ప్రతికారమా—నే నేమీ తీసుకోవలయ్యలేదు. పావ్రితి! నిజ. నేను ఆనాడు తుమ్మడినై నీదుడనై నీయెవరి అలాగ ప్రవర్తించలేదు. మార్గంలో నా అవస్థచెప్పి ఆతరి అంగీకారంపొంది, ఆతడు నీవు అంత మక్కువతో లేవని తెలుసుకొన్నాకే—నీవు ఇంతటి నీ సంచారంలో నన్ను

ఏదగించుకోకపోయినందుచే — ఒక మర్యాద గల పురుషుడుగా నిన్ను వివాహం చేసుకోవలదాను. కాని నీవో — నిర్మాణశూన్యంగా చేతికొచ్చిన పూర్తి కాలివన్నావు. యివ్వచ్చింది నాకు."

"అయితే అదికూడా మీకల్లు చే అప్పుకుంటుంది"

"కల్లుకదాదు. ఆకలికన్న ప్రతివాడూ అమ్మ తానటా. తిడుక్కుంటాడు — ఎదిరి తిడుకు ప్రతి పుటించేవకను ఆకలికూ తే ఉంటాడు. ఇది ప్రపంచ ధర్మం"

"ఇప్పుడు నామీద దియ దిలదనూ నిన్ను? నాకోక పెంతువందల గూపాయ లిప్పించండి. ఇక్కడో పెద్దలు కుట్టియోనా మీ గుణం తీర్చు కుంటాను"

అమె దుద్దికంకంకో మాట్లాడింది —

"ఏమిటి! పెంతువందలూ కాదావు వెయ్యిదాకా వాళ్ళు నిన్ను పడోతాను. ఇంక చూస్తూ చూస్తూ దిబ్బు తగలెయ్యడానికి చే చేమీ అనిచేసిరిగాను — కాకున్నా ఎటుటిగాళ్ళి ఎవరూ ఆ చేపన గుర్తించలేని మీవంటి విద్యావహీనులకు చేతు ఏ పొయనూ తెయ్యదు. తినుకున్నా అని అమోచ్చావుగాని — ఇంక నీవు వెళ్ళవచ్చు" కోపంగా చించుకున్నాడు గొంతు భానుమూర్తి.

సావిత్రి పాదమంతో చివలూన లేచింది. కొద్దిక్షణాలు మోచించింది తీవ్రంగా. నువ్వుందాకా పెంతుకుంటున్న చేపింది. ఈ కొంచెం సమయంలోనూ ఎంతో సంఘర్షణ చెలరేగింది. అరెలన్నీ ఉడిగిపోతున్నాయి. ఇంక ఒక్కటే ఆయనకు మిగిలింది. అదే వెల్లూయడంగా తిన్నించిపోతూ కాపాడుకొని రిచ్చింది. దాన్ని గూడా ప్రయోగించవలసి వచ్చింది — తుదికు తన ప్రాణం కన్నా గూడా మిష్టయనుకున్నవాళ్ళే విడిచివెయ్య దలచుకుంది. ఇదింతో తన ధర్మకోపం — తన నిరాశం కోపం అనుకొంది పాతి ప్రతికర్షణకోపం ఆ పతికర్షణ ఇది పాతిప్రత్యక్షే బలి పెట్టు నిర్భయించుకొంది. సావిత్రి యిది పాపాగ మైపోయింది.

కుర్చీలో నువ్వున్న భానుమూర్తి పాదాల వెంట కుప్పలా కూలబడింది. నెవ్వుడిగా లేచ బ్రతుక్కింది ఆతని పెంతుచేతులూ తన కుసుమకోమల కర యోగముతో స్పృశించింది. ఆ స్పృశ్యలో ఎంతో న్యాయహాదాన్ని విద్యుత్తులాగ ప్రవహించేయడానికి ప్రయత్నిస్తూ లేచి మందహాసం ప్రకటిస్తూ "జరిగిందేమో మరచిపో భానూ-ఇప్పుడు సావిత్రి నీ అధిక —

నీవేం చేయ్యవన్నా సరే నిర్దం — కాని నా కౌతల వించి దిబ్బు. కింగిదను — దిబ్బిచ్చేసి ఈమెను నీచం చేసుకో —" ఒకలో! ఎంతటి పతివాదస్త — ది-మాలయ పర్యంతం హిందూ మహాదముద్రంలోకి దొర్లిపడుకుంటే ఇంకటి సంఘర్షణ అవునీయదా — మరి ఈ చేతంలో పత్తి కతి మనదెం ఎలాగ — ఒ! అలా! నిక్షేపంగా బ్రతుకుతుంది. ఆమె మనదే మేమిటి? నాతికే నివసనోచ్చేదంతో తీరింప చేయింది. ఇది త్యాగం. భారతీయ ఆచర్యమే ఇది. ఇదే లేకుంటే ధర్మమే లేదు... యుగయుగాల మన చరిత్రలో మనలను రక్షించింది దీనుహాకీ క్రియే — ఇదే ఈవాడూ మనకూ మన స్త్రీలకూ పరమా ధర్మం — దీన్ని విస్మరించిన వారే! గర్వంకరిం లేదు — చూడండి — సావిత్రిని అన్నీ పరీక్షకు నురిచేసింది ఆవిధి-నిర్ణయంతో కోరంగా ఆమెను దహించిన దైవం. ఆమెను లేతనె లిపిం తనవిధిగా ఆమె నీవై వస్తాడు — దీమిచ్చి రక్షించడం అయిన కర్తవ్యం గానూ హానికంతో అనండి. లేదా కోపమే అనండి. నీదిత్వమే కానీంది, పోనీ నాపవిత్ర్యం అందాం — ఏదైతాదిరే అది భానుమూర్తి ముఖం వచ్చింది. ఆతడు ఒకే ఒక వికలాబ్ధహాసం చేశాడు. "సావిత్రి! నీవు మహాపదకవత్రు — చేతు భూతుడుగా నీదుడుగా దుజావు పరచావు — నాకా అవమానం చాలు. వెళ్ళు ఇక్కడనుంచి నీకల్లబాల్లి కలులు కట్టి పెట్టి ఉండిగా నీ పాతిప్రత్యం విచ్చే కాపాడుకుంది. ఎవరినె అతే చెబుకున్నానో వారే దిబ్బు రక్షిస్తారు." ఒకే ఒక త్రోవు త్రోసిచేశాడు అమెను ఇలా గర్జిస్తూ. ఆ దూకుడుకి సావిత్రి అమాంశం గడపమీద పడిపోయింది. కణతి పగిలేటంత దెబ్బతిని నెక్కురు ముటి మీదనుండి చారికలు గట్టింది. "హా అవతలికి — ఏ నాతికా ఈ పతికే కులబల కిక్కడ తావులేదని" గిలుపు చూసేశాడు.

సావిత్రికి తీరిన చెబ్బకన్న భానుమూర్తి మాటలు ఆమెను ఏ విద్రాహణంతో పాపాత్మగా మేలుకొలిపాయి. ఆతని పలుకుల్లోనే ధిగవాదులు తనకిచ్చిన దివ్యసందేశం ఇమిడిఉన్నదని గుర్తించింది. తన దవలత్యానికి తగినంత ఆ దెబ్బ అనే స్వీకరించింది. ఆమెలో ముప్పు తెరలు విడిపోయాయి. అరెలన్నీ ఉడిగిపోయాయి. కేవలం దైవంమీదనే భారం వుంచి ముందుకు సాగింది. నెక్కురుమయమైన ముడుటితో ఆనుపత్రికే చేరింది. నలుగత్తి పిలిచింది దాక్క దును.

చోలులోకి వచ్చి లైలుచేశాడు రంగారావు. ఎదుటి దృశ్యం చూసి తెల్లబోయాడు. తన కళ్ళను తానే విప్పలేకపోయాడు. ముటితో ముందు తీసుకొచ్చి ఆమెను కట్టుకట్టాడు. ఆమెను తాకడం దాక్కయిన ఆశ్చర్యమం. ఆ స్వర్ణలో—ఆమె దీపశ్యాం—ఆమె నిప్పుపోయింది - మనుమకోమల - ఆమె పరిస్థితి వాచిత్రీ పాపశ్యాం—రంగారావు హృదయంలో ఎక్కడో ఇరుక్కుని ఇరులికి రావడానికి గ్రయత్నించే కరుణ మెలుకులోకి లాక్కొచ్చాయి. స్వయంగా తన సోదరి ఇంటికి దీపశ్యాం అన్న భావించడంలేకుండా ఉత్తుంగ శిఖరలకు ఆరిన్ని లేచి నెలించి ఆ కరుణ. ముందుగా ఎదురించి గాయం కడిగే ఓర్వీగా కట్టుకట్టాడు.

మనలో వాచిత్రీ కన్నీళ్లు ఆరిన్ని తడిపిచేశాయి—ఎంతో ఎడారి చాటివచ్చింది లాటసారిందరి పేండ్లలో కొలూనగానే పొందే పాళ్ళం అది—వట్టి వడిదండంలో మక్కాని వాగొట్టుకొని అలలనుకుల ఒడులయధ్య క్రిందుకొని తీరం తేలవేడుకొన్న వాటిలో వానికుడు పొందే ఆపంపం అది—దీనితోనూ చాల్చలేని ఒక విచిత్రవిషయం వస్తోంది. క్రమంగా నీవదిక్కుకుని రంగారావుగారివద్ద తన ఇరికినంతా కన్నీటి ధారలతో వెళ్ళిపోతుంది. ఆ పశ్చాత్తిప్త హృదయగాన డాక్టరుగూడా పశ్చాత్తిప్తం గలిగించింది. “తే సోదరి! తే—నీవు తెలివె గాదు తెలివమ్మా—వాళ్ళేగాదు లోకానికి—వాచిత్రీ—నీవు పాడొత్తువాచిత్రీ చేసమ్మా—ఇంకెవరుక జరిగిన అనివయ్యానికి మన్నించవు?” అని ఆమె నేనులు పట్టుకున్నాడు. ఆమె మొదట్లోనే అసలు సంగతి చెప్పవందుకు చింతించాడు.

తన యావద్వృత్తిని ధారపోసి వెల వాళ్ళకు మార్కానికి తీవం వదిలించాడు. అక్కడనే వివాహం జరిగిందానికి సిద్ధపడ్డాడు వాచిత్రీకి మార్కానికి—అయితే చాల్చుకొని అంగీకరించలేదు. ఆమెకు అధ్యంతరం లేకపోతే తిరువల్లికివచ్చి తమ్ము ఆశీర్వాదించున్నాడు. మరి తెల్లకళ్ళు పెళ్ళి నన్నాచోలు

ప్రారంభమయ్యాయి. ఈ వివాహం వాచిత్రీతోనూ పీఠాని కావుక. పెళ్ళి పధిలేటాని ప్రాసే ప్రవక్తి వచ్చేరికి భావమూర్తిని పిలవవన్నాడు మార్కాం—“ఏం—” అంది వాచిత్రీ—కొంచెం ఘర్షణ జరిగింది ఇద్దరికీ—

“అసలు దీనికంతకు కారమడుగాడు వాచిత్రీ! ఆ ఘోరుకు?” మార్కాం అన్నాడు.

“జైను—విజం గా దీనికంతకు అరితే కారమడు అందుకే పిలవాలి అయిన్నా”

“నీమీద లేనిపోని అనుమానాన్ని వాలో రేకెలించి వాకు నీయెడల నిమిషశ్చింతం తెచ్చిపి పాడు. నేను విజం గా కమ్మి నిరాశను పూరించుకొని హృదయబాధను మరలించుకొందామని ఆపాకు త్రోగుడు అలరగమవున్నాను. ఏం తెయ్యదు! అంతకుతక్కు వాకు ఇంకోవారి దొంగవడే”

“వివాహం—మరిన్ని ఎన్నో విధాల అతికు అడుగున్నాడు. మనకు కష్టాలు పెట్టించానే ఒక్కొక్కప్పుడు మహాపదజ్ఞో తిరుమల తెలివంతా మనకు ఆరాకింకాలు ప్రసాదిస్తాడు. ఇదే పుష్టిలో ఒక ప్రవర్తితం—నేను అనుభవంకల్ల దీన్ని చూచిచా. కొబ్బటి అయిన్నా ఆపంపంతో ఆహ్వానించి గౌరవించండి”

“నీది ఎంతో లోతుకుండె. నీ ధారగతికి ఆపారం వాచిత్రీ! అందుకే ఇంతటి పాగం తీవగలిగావు”

“దీనికి మీ ప్రేమయే మక్కాని”

మార్కానికి వాచిత్రీకి మహావైధివం గా వ్యక్తామంలో వివాహం జరిగింది. ఈయ ఆశీర్వాదము ఆపందాల్లో ఒలూదాడు. డాక్టరుగాను వచ్చి నాలుగుకోలాటాడుండి వాచిత్రీకి అంగీకరించాడు. బంధువులంతా వచ్చాడు. భావమూర్తి రావడం మార్కానికి పెళ్ళి పయంలో నాటపదహార్లు దిది విందపం ఒక ప్రత్యేకంగా తెలిపింది వాచిత్రీ పొడిలో—మార్కాం మదిలో—ఎందుకో!

విష్ణువార్షము

శ్రీ రేవారు సుబ్బరావు

గీ॥ వింధ్యభూధర పరిసరోర్విం బ్రసిద్ధిఁ | గ్రాలు మాహిష్మతీపురి రాజధాని
యై తిసర భారుణీవలయుమ్ము నేలె | నూర్జిత బలుండు కార్తవీర్యార్జునుండు.
కం॥ పరిజన నహితుండై య | న్నరపతి యొకనాడు కాన | నమునకు మృగయా
తురతంజని శేరీగతి | సరిగె జమదగ్నిమాని | యాశ్రమమునకున్.

చం॥ పొడలెడి రాచరీవి వెడ | పోకడలచ్చటి మానులందు జ
ల్కదనము మోపి చూపి నడ | లన్ నుడులన్ గనులం దగౌరవా
న్యన బహు సంజ్ఞలేర్పడ | నృపాలుఁ డనంగత మందహాసముల్
పొదివిన నెమ్మొగంబడరె | బోయి కన్గె జమదగ్ని నచ్చటన్.

ఆ॥ వె॥ అరిసి లాంఛనార్థమైన నమన్కృతి | నలుపుటయును నలరి సంయమింద్రుఁ
డతని నుచితవిధుల నలరించి తత్పరి | జనుల నాదరించె నముచితముగ.

చం॥ మెఱుంగులఁ గ్రుమ్మరించు తెలి | మేను నమంచిత సాధుభావమున్
నెఱవెడి కన్నులున్ మొనలు | నీటుగఁ జేలిన కొమ్ములున్నతిం
గొఱలిన సోయగంపుఁ బాదు | గున్ మురువుల్ ఘటియింప నచ్చెన
త్తటి నొక పాడియావు జమ | దగ్ని కుఱంగటి కల్ల నల్లనన్.

గీ॥ తాపనేశ్వరుఁ డగ్గవి తినువుఁ శేల | నిమురుచుండగఁ గాంచి యా నృపతి దాని
నపహరించికొనుచుఁ బోవ నాత్మకదలఁచి | పరిజనుల కవ్వధంబు నేర్పడ వదించి.

చం॥ ఒడకుల నోవుసోకుటకు | నోర్వక తాపనవృత్తిఁ దాల్చి యీ
యడవినిదాగి దుంపలును | నాకులుఁ గాయలుఁ దించుఁ గాలమున్
వెడఁగుఁ దనంబునన్ గడపు | విప్రుల కిమ్మొదవేల ? మేదిసిం
ద్రుఁడనగు నేన దీనిఁ బరి | తోవమునం గొనిపోవుటావ్యున్.

కం॥ దత్తాత్రేయ మునీశ్వర | దత్తబలైశ్వర్య ధీరతా మహితుండ రా
శోత్తమ పూజ్యుండ నే నీ | యుత్తమ భేనువును బడయు బుచితమకాదే.

ఆ॥ వె॥ అని యుపన్యసింప, నగు నగు ననుచుఁ ద | త్పరి జనమ్ము లమ్మొదవును వేగ
నంటఁ గట్టి కొనుచు నరుగఁ దొడంగిన | నచటి మునులు నృపతి నరయ వచ్చి.

ఆ॥ వె॥ కాన నుండి తపము గావించికొనెడి మా | మొదవు నపహరించి హృదయముల న
శాంతి సంఘటించె ? సార్వభౌమ ! నమస్త | ధర్మనేత్ర విది యధర్మమనక.

అ॥ వె॥ సాధుపోషణంబు నలిపెడి నీ విట్లు । ధర్మ కర్మకుం బధంబుఁజూప
వలదు నాఁగ నొరులుఁ గలరే ? జగజ్జోతి । తాల్పఁదొడఁగ మాన్యఁగలడె ? దిట్ట.

గీ॥ అతిధి సంతర్పణాది కార్యముల కిచటి । తాపములకెల్ల వలయు దుష్టము లొనంగు
చున్న యీ ధేనువేగదా ! యున్న దరయ । మాకు; కలవె తదవ్యముల్ మానవేంద్ర.

మ॥ సకలైశ్వర్య నిధానమైన వసుధాచక్రంబు నీ చేతి దొ
క్క కొఱుంటేయు లేదు నీకు శతసంఖ్యల్ ధేనువుల్ లేవి నీ
కకటా ! నిర్దయ జుద్ధి నిమ్మొదవు నిట్లార్జింపనొనే ? నృప
ప్రకరాధీశ్వర ! లోకధర్మముఁ దలంపం జాలవే నెమ్మదిఁ.

చ॥ బలమును శౌర్యమున్ సిరికిఁ బ్రాపయి చెల్లుచునున్న విప్రు నీ
తలఁపును మాన్యజాలముగదా ! ధరణీశ్వర : కాంచెదొక్కొని
శ్వల సుఖవృత్తి నింక విధి నల్పిస మేరకుఁ దప్పిపోవు వా
రలుఁ గలరే జగంబున బరాక్రమ మెంతటికైనఁ జాలదే.

అ॥ వె॥ అనిన నరుణ నేత్రుండగుచు నమ్ముమల న । య్యాశ్రమముఁ గలంప నాత్మభట త
తులను బంచి, మొదవుఁ దోలించికొని చనె । వర్జునుండు హితజనార్థిఁ గూడి.

అ॥ వె॥ చతి యనుజ్ఞ దుమ్ముఁబయ్యెరగితి రేచ । పైవికులు గడంగి సంయములఁ ద
దాశ్రమమును దుర్మదాటావ ధరితులై । గాసిఁతెండఁ జేసి రీసు వెలుగ.

కం॥ తిరణి నభోమధ్యంబున కరుదెంచిన యపుడు కట్టియలఁగొని రాముం
డరుదెంచి కాంచె వికృతిం బొరసిన యాశ్రమము నెగులు పుట్ట మనసులోఁ.

* * * *

శా॥ ఏమేమీ ! భటవర్గముం గొని యతం జేతెంచెనే ? తాపన
స్తోమంబున్ నిరసించి ధేనువును గొంచుం బోయెనే ? యాశ్రమా
రామక్షోణిఁ గలంచి సంయములపైఁ గ్రౌర్యంబు సాగించి తా
రేమున్ వీరులమైతి మంచుఁ జనినారే ? వేడ్కఁ దశ్వేవకుల్

ఉ॥ మానస శాంతిఁగోరి యభిమానము లోకిక కాంక్షలందు నుం
తైనను లేమిగా బ్రతుకునట్టి తపస్వులపై దురాగ్రహం
బూని వృధా విపద్దశల నొండఁగఁ జేసిన క్రూరచిత్తుండ
మౌనఁ బురంబు సొచ్చి కమమేలికఁ గల్గునె ? రాముఁడుండఁగాన్

మ॥ అనుచుం దండ్రీ మొగంబుఁ గాంచిన నతం డాశ్వర్య కేఘాయుతా
ననుండై యెద్దియుఁ బల్కుకున్న మదిలోనంబొంగి రాముండు వి
ల్లును బాణములు నొడ్డలింగొని మునుల్పొత్తంబులై మూఁగి క
న్గొన నుగ్రాహవ దీక్ష నిల్లు పెడలెన్ గ్రోధాగ్నిదీప్తాస్యుండై.

తలుపుదగ్గర పాటలు

జాబితా పాటలు

“కృష్ణ శ్రీ”

తలుపుదగ్గర పాటలు

శ్రీ. శ్రీ. మంగు వెంకట రంగస్వామిగారు 1905 ప్రాంతంలో ప్రచురించిన “వేకుక పెండ్లి పాటలు”, చెప్పి పట్టుపు ‘వెళ్ళువారు కంపెనీ’ వారి “నూతన వేకుక పెండ్లిపాటలు” అనే పుస్తకాలు పాతిపుస్తకాల అంగడిలో కొన్నాను. వాటిలో ఏడు ‘తలుపుదగ్గర పాటలు’ కవితలైతే, ఒకదానిలో “చిటపట చినుకులు దుప్పటి తిడిసెను తలుపు తియ్యవే భామా! నువు, తలుపుతీయవే భామా” అన్న చరణము, — ఎన్నడో ఈ చాల్యములో మా పక్కయంటి తాతిగాదు మా చెల్లెలికి చోద్యభాదుమా పాడిన పాటలోది — కవితలైంది. చాల్యస్పృహతో ఒట్టు పులకరించింది. ఆ ఆనందానికి కొరగామైన యాపాటవంగలేతో కనుక్కోవాలని కుకూచాలము కలిగి పూర్తిగా దిదివిసాను. ఈ పాట కిటకిక, కిటకిక అనే నాలుగు అక్షరాల అక్షరాలు పన్నెండు చేరి ఏర్పడిన పాదాలతో వస్తున్నది. గణ విధివలె ఇది లాంగడం. కవిత పాట అనే అవారి. ఎత్తభామ వాకిట కృష్ణుడు నిలిచి తిజుపు తియ్యమంటాడు. ఆమె ఖండిత నాయిక అయి “దిక్క నిలేవాయ నలు పెక్కి వదలెగాయి” అనీ “చిక్కని గోగులు కొనలు వంగలేమెగాయి” అనీ నిలవవీస్తుంది. ఏవో కుంటి సమాధానాలు చెప్తాడు స్వామి. రెండోపాట పీతా రామలకు తలుపుదగ్గర సందాదము. అయితే పీత ఖండితనాయిక కాదు. ఆ అమ్మకు ఆ ఆయ్య సంగ తంత బాగా తెలుసును. కవిత ఏవో నివోదానికి మాత్రమే అడ్డు ప్రశ్నిలు వేస్తుంది. ఈ పాటలో చివర “ఎరిటిలో శ్రీహరి దాసుల బ్రాచితె” అని కవితకుతోంది. ఒక పారిదాసు ఇమ్మకుపాట, ఇంకోకడు తిరుమంగిరెమ్మ, మూడో అయన కీర్తి నలతో చాలకృష్ణరీతిగా రచించారు. ఈ రెండుకు ఏటిలో ఏటికి కైరీలో మైత్రీ కవితలైతేను, కాం

ఇది పాట కవిత చాలకృష్ణరీతిగా రచించిన అక్కవ ప్రగడి పారిదాసి ఈ పాట రచించియుండినట్లు ఎను కున్నాను... మూడోది ఈ భోరణిలోనే చాలకృష్ణ భామలకు సందాదము. ఇందులోని భామ ప్రశ్న లలో గతుకుదనము పడు పెక్కింది. “వీరలు రరికలు చిత్రిపటంబులు కొని తెచ్చితి నీ భామా” అని స్వామి అంటే, “వీరలు కలిగిలే తెలియలవలవలు చేసిన బోదువలోయా” అని అనుకునుంది. “పాము పై పవరించెడివారికి వసువు తెక్కడిది” అనీ, “అన్నయ మగ గజ అక్కయడంటే పక్షి పెన్ను పేమెగాయా” అనీ “నిపుని దొంగరికొంపన యాటుకులు విప్పితి నీ యేమెగాయా” అనీ అలరి పెనుకుంది. ఈ పాటకు ‘ఇతిత్రురీ’ అన్న ముద్రలము కవితకుతోంది. “ఇతిత్రురీ జగన్మోహన వర నాటకమాత్రధారి” అన్న ముద్రలము ఇతిత్రురీ బాధలకు కవితకుతోంది. ఈ రెంటి రచయిత ఒకరి నేమో?... నాలుగోది పార్వతీ పరమేశ్వరి సందాదము, ఈ వరసలోనే. “వర నమమగి కవితోబల్ల కవితకపాటము దియ్యవెగారీ” అని మరోకరిగా అనుకును చేస్తూ ప్రారంభించింది. ఇది ఎవడో ప్రాథకవి రచించి ఉంటా ఎనిపించింది. ‘ఇఖలో చవము, కలపము, చిలుకవితలు,’ వంటి పదాలు కూడా ‘బ్రాహ్మణ్యము ... తిరవారిది వెంక పేర్వెలులకుమా అలమేలు మంగుమా సందాదము. తిలవంటివిది చిన్నలన్నిటికీ ఏవో పదభావాలు చెప్పి, “భామగోనేనే మెరువెనుదు లో పామునైన బట్టేనే” అనీ “అతివల పెవ్వరి కలయలేదని అన్న నైన మంగళీ” అనీ అంటాడు స్వామి. ‘వాటికంటే ప్రయత్నమిపు నీకు వాటివల్ల భయమేమిటి’ అని అడ్డు పవాని వేస్తుంది... ఆరోది, ఉత్పరాధాలలో ఉన్నది. వెంక పేర్వెం అలమేలుమంగా సందాదమే. మూడు పాదాలు ఎడిచిన తిర్వార నాలుగోది ‘((ప్రా)క్షణ- వినిరీతిధిపాకా — శేషాద్రి పురవాసా — భారీతి వెంక పేరా — అని నకురగ్రగతిలోనే పూసిపొయింది.

పద్యార్థపద్యలు యక్షగానాల్లోనూ గొల్ల కలాపాల లోనూ తిరుదు కవపద్యతాయి. కవక ఈ తలుపుదగ్గర పాటగాని యక్షగానాల్లో కవపదులుంటేమో నని పించింది. చరిత్రకూ.

మనకి ఇంతవరకూ లభించిన యక్షగానాల్లో కందుకూరి దుందకవి (క్రీ. శ. 1580-1630) కు గీత విజయము కాబోలు ప్రాచీనము. శ్రీనాథానులు "కీర్తింకు రెదానికీర్తి గంధర్వులు గాంధర్వులు యక్షగాన సంజీ" అని వ్రాసివే, వస్తురూపమైన యక్షగానము కందుకూరి దుందకవి ఇంతవరకూ దొరికినవాటిలో పెంపటిది. దీనిలో తలుపుదగ్గర పాట లేదు. జాభంగమైంది. అప్పుడు దాని తిప్పివేసేమో నని ఇటీవలి యక్షగానాలు వల్లపుర ఉపాధ్యక్షులు యనూ, గురుదాసుల నాటకమూ, గౌరీశంకర విలాసమూ, భవానీశంకర విలాసమూ, అక్షాల్ చరిత్రమూ, భౌమకలాపమూ, రంగవాళుని పంచుళ్ళి త్రికోత్పవము, ధర్మాంగ నాటకమూ తిరగ వేశామి. అన్నటిలోనూ తలుపుదగ్గర పాటలు కవపద్యాయి, కవక యక్షగానాల్లో తలుపుదగ్గర పాటలు వాచపము పరిపాటే నన్నుచుట. ఎందుచేత? అని సందేహము తిట్టింది. పాటలు లక్ష్యంకని తన ధర్మాంగని పాట కము పూర్తి అయిపోయిన తర్వాత "స్త్రీల పాటలు" అన్న పేరుతో మంగళహారతులు, లాలిపాట, జోల పాట, తలుపుతీసే పాట, నువ్విపాట, శోభనపాట నలుగుపాట రచించాడు. అయితే స్త్రీలపాటలు ఇన్ని రకములు ఉండగా యక్షగానాల్లో తలుపుదగ్గర పాట ఒక్కటిమాత్రమే ఉంటుందా? తిక్కినవో? అని సందేహము తిట్టింది. మర్రి యాశాను.

యాకలు, ధవళములు, మంగళహారతులు, తలుపుదగ్గర పాటలు, లాలి, జోల, పాటలన్నీ అవకాశమున్నప్పుడు యక్షగానాల్లో ప్రవేశిస్తూనే ఉన్నాయి. యక్షగాన గాథలో ఏ పాటనైనా ఇరికించడానికి వీలైతే అది అక్కడ దూర్చివే దూర్చి వాడు కని! ఉపాధ్యక్షులులో తిన్న వీరాక రించిన అనిదుర్మణ్ణినికొంది తలుపులు మూసుకుంటుంది ఉప. అంతవేస్తూ వెలుమాసి అనిదుర్మణ్ణు మెల్లమీ తలుపు తియ్యమని ప్రతిమాలుతాడు! తలుపుదగ్గర పాట విరికించడాని కిరికంటే వికృతి మేన నన్నీ వేళముంటుందా? ఇదే రీతిగా స్త్రీల పాటలు లాలి, జోలవంటి పాటలు ద్వైమి! అమ్మ వారికి వివాహమై సంభావము అయిన సందర్భాలలో యక్షగాన రచయిత- రెండో వాడినాడు. నిజయ

రాఘవ నాయకుడు (1688-1679) తన విప్రవాదా యుగ ధర్మములో దిగువులూ, పదములూ, జరులూ మాత్రమే వాడి, ఇందాక తెప్పిన స్త్రీల పాటలను వేటిని వాచకపోయినా తలుపుదగ్గర పాటను ముట్టుకు వాడినాడు. (వాకు తెలిసికొంటున్నాను ఇదే తలుపు దగ్గరపాటలలో ప్రాచీనము.) దిగువులూ, పదములూ, సంస్కారాలు తమ కాలక్షేపాలకు వాకుకు వేరి. వీటితోపాటు తలుపుదగ్గర పాటను కూడా దిజయ రాఘవుడు వాడినాడంటే ఆ గోజులలో ఈపాటకు ఒక్కని ప్రచారము ఉండినప్పుడూటే గదా! అయితే "ఈ పాటగాని అరవయిలోనుంది తెలుగు లోకి దిగుతు అయినదా?" అన్న సందేహము కలిగింది. అనాటి దౌర్జన్యా యక్షగానము కందుకూరి దుందక రచయిత తలుపుదగ్గర పాట లేకపోయే; దక్షిణశీత్ర యక్షగానాలలో కవపదుకూండే. ఇటీవలనైనా ఉత్తరప్రదేశములలో ౭ యలు లేరిన యక్షగానాలు యక్షప్రశ్నలు, విజ రింగ చిక్కయి చరిత్రము, రాములవారి యెలుక, గోకులపాటి కూర్చివాళుని మృత్యుంజయు విలాసము, రాముల సంకటముప్రహ్వణ్యుని సీతా స్వయంవరము, తిరునగరి వెంకటాదు కపిల సేవ పూతి సంవాదము, వంటి యక్షగానాలలో తలుపు దగ్గరపాటలే లేకపోయె. మర్రి తిమ్మశేషుతో పరిచయ ముండిన ఈ చంబాటి శ్రీనివాసాచార్యులూ, గానాను జమ్మలచే రచించబడిన అండాల్ చరిత్రమూ, రంగ వాళుని పంచుళ్ళి త్రికోత్పవమూవంటి యక్ష గానాల్లో విరివిగా కవపదుకూండే. కనుక తలుపు దగ్గర పాటలు అరవయిలో ప్రచారములోనుండి, విజయనగరవివాళముతో దక్షిణానికి తరలిపోయిన యక్షగానాలలో వెన్నుడిగా ప్రవేశించి ఉండవచ్చు నని అనుమానము తిట్టింది. వాకు తెలిసికొంతవరకూ ఈ పాటల ప్రశంస తెలుగులో రాయలవాటికి లేదు. అన్నమాచార్యులు జోల, లాలి, చందనాను, ఉయ్యాలూ, శోభనము, మంగళము, జాతర, వంటి బాసపది గయభగవతులను ఎన్నిటికో తన సంకీర్తన ములలో వాడినప్పుటికి, తలుపుదగ్గర పాటను రచించి నట్లు కవపదము. కాని

"లకుమమ్మకేమైన లంచమిమ్మనవో
శుకవాణి తలుపు మూసుక తియ్యదు"

అన్న మాటలలో తలుపుదగ్గరపాట మూసిన మాత్రము కవపదుతోంది. అన్నయ్య అహోబిల

చూస్తావను దళ శివోపయతికి కప్పుడు. అహోబిల వారసంహాను చెంచులపైని ఇంటికి తెచ్చినవస్తువుల లక్ష్మీదేవి తిలుపులనుగాని లింగము దూసిన గాథయే తెలుగువాటి తిలుపులగ్గర పాటకు ఆరంభముని అనుబంధం, క్రీ. శ. 1400 వాటికి పూర్వము తెలుగు భక్తియలో తిలుపులగ్గర పాటలు లేవని చెప్పవలసి వస్తుంది. అరవణేశ్వరుల చోటులవాటికి తిలుపులగ్గర పాటలున్నవి.

తెలంగాణము పాలించిన చోళరా బొక్కన పాండ్యునిగా నున్నాడని వివాదము జెవల. ఆమెతో అరణ్యముగావచ్చిన కవికిన్నీ తెలంగాణ ఆధాన కవికిన్నీ ఎవ్వరూ వివాదాలు జరుగుటాంపడదు. దూచి చదివి, రాజు 'నీ అరణ్యపు కవి అర్చించి దూచి తివా?' అని రాజీతో అన్నట్లుగా ఆమెకు తిలుపులు నూసినవాడని అన్న దామె ఆధానకవిని "కవిత్వము చెప్పి తిలుపులు వీయించు"నని కోరినవని. ఆయన గారి రచనను విని రాజు మరి తెలుగుడియని విసిరి వాడెను. అప్పుడు అరణ్యపు కవి కవిత్వముచెప్పి తిలుపులు వీయించుగిరినాట. ఈ కథ ప్రేయసి ప్రేయల వధును కలిగిన వివాదమునకొక ఒకరి కోపమునూ ఇంకొకరి అనుచునునూ ఆధారము లేదువున్నది. ఈ రకపుగాగ్గ చోటులవాటికి తెలుగులో లేదు. కవి తిలుపులగ్గరపాటలను రిమోవయలోని ఈ కవిత్వ తెరక్కపాటయే ఆధారముని చెప్పవలసి వచ్చింది.

రిమోవయలో యక్ష గానములు లేవంటారు. తిలుపులేలేపాట ఈ తెలుగురచనలలో ప్రవేశించి చాలా మాన్యులు చెందింది. ఈవాడు తెలుగులో తిలుపులగ్గరపాటలు చాలా కలలకునున్నాయి. మొదటి పీటిని ప్రచురించినవాడు శ్రీ వింధివాడ లలవతెరావు గారు. వారు 1921 లో ప్రచురించిన స్త్రీల పాటలలో ఈరీతి సంవాదాలు నలభయకాకొనెన్నాయి. ఇవివలీ యక్ష గానాలో కూడా ఈ పాటలు లుంటున్నాయి. అయితే ఈపాటలు యక్ష గానాలలోనుండి తిల్యార వ్యవహారములోనికి వచ్చినవి చెప్పడానికి ఏమకావలసెంటును. వాడుకలోనున్న పాటల ఫలితంలే యక్ష గానాలలో ప్రవేశించినవి. తిలుపులగ్గర పాటలు—లక్ష్మీదేవి విష్ణుమాన్యుల, శివపార్వతుల ముగ్ధులవేచె—కేవలయాలలో ప్యామి పాడు లేటే చెల్వి తిరిగివచ్చిన వింధియములో భిక్షుల వివోదము కోసము వాచితాడు. అందు పీటి మొదలు ఈ రీతి గానే కేవలయాలలో ప్రారంభమ చే అనుకోవచ్చును. తిల్యార వివి యక్ష గానాలలో ప్రవేశించిఉంటాయి.

వైదికయు వాళించిన కవులు పీటిని మాన్యుకొని కూడా రచనలు పాగించినట్లు కలలకునుంది. ప్యామి నోట వద్యమా, అన్యులారితోట కలలూ పరికించిన పాటలూ; ఈ గెండు చేర్చి ఇద్దరిచేతా కంనార్వ నల వుయూ ఉత్పల్లాద్ధ దివ్యులూ పరికించినవి, పూర్తిగా కీర్తన దూహాల్నే వాచును పాగించినవి, శిలలము వద్యమాపాల్నే వాచును పడిపించి కలలకునున్నాయి. అదిగి పాటలకు 'చిలపట చివరులు గుప్పటి తిడి నెమ' అన్న విశుర్వకాగిరియే పాధారముమైనా, తిలల తిలలు అని శ్రీశైలలోనూ, తిలల తిల అని ఖండ గతిలోనూ, తిలల తిలత తిల మిశ్రాగిలోనూ, తిలల తిలల తిల అని ఆవృతానికి ఎరిమిదక్షిణాలలోనూ రచించిన పాటలుకూడా విరివిగా కలలకునున్నాయి. పీటి చివ్వర కలలకి 'పత్తివోలు గుండెరవి చెంకల రాయను, వాగ్ధూమన, మావెమ్మ, చామేండ్రి, పిల్లారి, పామర్తి వివవాచాన్యులు, శేషానలరాను, భక్తిపురక, ముగిరివాది, ములహూన్యుదాసి, వాగిరి కొంప నోపాల, యేమలల మహారాజు, పాటల్ల లక్ష్మీగా, లింగల కృష్ణయి, యేవారరాజు, శేల్వాడి విచ్చియ్య, శుల్కూరి జనవిరాట్టి, వాణెండ్రి గాను నలలకు, అచ్చుహంబిక, చెంకలవాది, పులులూరి చెంకలమృగయి, రాల్వారీశేష, అన్న మమలము లనుబట్టిపీటిని రచించిన కవులపేర్లు తెలుస్తున్నాయి. ఒక పద్యకావ్యము రచించిన కవియే ఇతర పద్య కావ్యాలు రచించినట్లే స్త్రీల పాటలూ యక్ష గానాలూ రచించే కవులే ఈ తిలుపులగ్గర పాటలు రచించారు. కేవలయాలలో ఉత్పల్లవమునూలోకి కాక, పెళ్ళిళ్ళలో వధూకలలము గుట్టాని కలూ ఇలూ ఖిదాయించి ఈ పాటలు పాడెదముకూడా వేడు పరిపాటి అయింది. ప్యామికి అన్యులారీ పాడిన మంగళీహారములే వధూకలలము పాడినయూ మామాల కవిక తిలుపులగ్గర పాటల్ని కూడా అరీతి గానే ఉపయోగించినవని వచ్చియుంటుంది.

ఈపాటలు పున్నాగ రాగములో ఉన్నాయి చాలామటుకు. వాదనాపక్రియలోకూడా ఉన్నాయి కొన్ని. ఈ చెందింటి మార్గన ఒకటిగాని వ్యరాలు లేవాలన్నాయి. పున్నాగవిరారించి, తోడి వ్యరాలూ వాదనాపక్రియని మానామాళికగోళ వ్యరాలున్నూ. పంతులరాళి, కేవలగోళలోకూడా కొన్ని పాటలు ఉన్నాయికాని చాలా తిమ్మన. అవలీపాటలను గలి విధేశమగాని రాగవిధేశము తిమ్మనమనెంటును. మేరీవలనో పీటిని పరికించినవ్వను తోడికి మేరీ వించిన కలలో పరికిస్తే పున్నాగవిరారీరాగా,

మాయామౌళికాగోళీ మేళనించిన పీఠో పరికి నే
నాదవామృతయోగాగా వివరమగుతుంది వీటి రాగము.
ఇది అత్యంతపాటయితే కావచ్చునుగాని రాగవిశ్లేషము
లేదన్న సంగతికి చెప్పవచ్చుంది ఈ దోహదాదు.

తలుపుదగ్గర పాటలలో ముఖ్యమైన అంశము
సంవాదితుని పాఠములు ను స్తించి యుంటాడు. కాల
క్రమాన్ని ఈ పాటలలో చేసి దేవరా అదృశ్యులై
అన్నా చెల్లెల్లా, ముక్తికాంతా జీవులూ, తారా
చంద్రులూ, ఉషా అవిద్యులూ, సురు శిష్యులూ,
రాధాకృష్ణులూ, రతీ కమలములూ ప్రవేశించినాడు.
అటుతొమ్మిది సంవదించేనా రెవరేనా పరే వారి
వాదవి వీరికప్పు పాటలుగా కూర్చుండము రరిపాటి
అయినది. ఈక్రింద పాఠ్యతీర్థిని సంవాదము అని
మృగశిలో వదిలేపాట గొర్రె రామవాసరాపురి, ఈ
రకమే. వరికిపురి విశ్వవాసుని 'మేవకా పాఠ్యతీర్థి
సంవాదము'లో పాఠ్యతీర్థి శివునిలోపములించే మేవకా
జీవితో అని సంవాదము కావు సుగుణులే అని చెప్తు
తుంది. 'పాఠ్యతీర్థి లక్ష్మి సంవాదము' అంశంగా
ఉంటుంది: 'గొర్రెవది నీ శంభుజీవునికి గళియన నలు
మేమమ్మా' అని లక్ష్మి ఆక్షేపిస్తే 'నాదీమణి నీ నిప్పు
లేవులే నలుమేగాదిమే కొమ్మా' అని పాఠ్యతీర్థి అప్పు
సవాలు వేస్తుంది. "గజైలందియులు ఘుర్లుఘుర్లుని
మోయ కలహంస వనకల కలికి యొక్కడికి" అన్న
పాట సంభాషణ దోహదములో ఉన్నది మాత్రమే
అయినా సంవాదాలకోసం చెందినది మాత్రము చెప్ప
వచ్చును.

గారె బూరె సంవాదమూ, అప్పు పకోడీ సంవా
దిమూ, తాటిచెట్టా కొట్టిరిచెట్టా సంవాదిమూ ఇవ
ధావ్య సంవాదిమూ అన్నవి సంవాదాలు కావు,
కయ్యములు. అవి తలుపుదగ్గర పాటలమంచి వచ్చిన
వి చెప్పలేము. ముద్దీర్చుమని గంగా గొర్రె సంవాదిమ
నాటి కన్నీటికి మూలగయునువారి. సవతుల కయ్యము
లన్నీ ఈ కోవలోనివే.

జాజల పాటలు

జాజలము పేరు తెలుగులో తొలిసారి పార్లు
రికి సోమనాథుడు వాడి అతని కాలమునాటికి జాజల
పాటలు వాడుకలో మండివట్టు తెల్పినాడు. అయితే
ప్రభాకర శాస్త్రిగారు అన్నమాచార్య దిరిగి వీరి
కళా చెప్పినట్లు, మోషెహిత్రులు గలిగి రెండు రెండు
ప్రాణులగు 'చర్చరి' అన్న ప్రాకృతుల పదమే

'జాజర'గా వ్యాప్తి చెందియుండువని మనము విప్ప
కొనవచ్చును. నాదన సోమన చెప్పిన

వీణా గానము వెన్నెలతేట

రాణమీటగా రమణుల పాట

ప్రాణమైన పిన బ్రాహ్మణునీట

జాణలు మెత్తురు జాజలపాట.

కూడా పదహారు మాత్రులుగల పాదాలూ, రెండు
ప్రాణులూ గలిగి వై లక్షణానికి సరిపోతోంది.
అయితే ఈ పాటలోని ప్రత్యేకత, సంగీత లక్షణ
గ్రంథాలు 'నా వసంతోత్పల' అని చెప్పిన జాజల
పాటలు పాటే పన్ని వేలన్నీ 'వీణాగానమూ,
వెన్నెల తేటూ, రమణుల పాటూ, జాణల మెత్తు'
చెప్పి చక్కగా వివరించినవి అని గుర్తించుకోవాలి.

అన్నమయ్య (1424-1508) తన కాలానికి
వాడుకలోనున్న ఇదిర పల్లెపదాలలోపాట జాజర
పాటలను కూడా రచించి వీటి నైజమును చక్కగా
వివరించినాడు. పూర్వము హిందోళి రాగములో
రచిస్తే అన్నమయ్య

"చాలుచాలు నీ జాజల, నన్ను

జాలి బటచె నీ జాజల"

అన్న పదము ముఖారిలోనూ,

"జగడపుం జవవుల జాజల

నగివల ముంచపు జాజల"

అన్న పదము హిందోళి నిసంతయలోనూ రచించి
నాడు. జానపదుల కేయములకు రాగనిర్దేశ ముండదు.
రాగనిషేధమున్నూ ఉండదు. కనుక అభిలషితార్థ
చింతామణి కాలానికి హిందోళియలో నుండిన
జాజల అన్నమయ్యనాటికి రాగము మాన్యుకోవడము
వేర్పడవని నీహించినవచ్చును. జాజర పాటల సంద
ర్భము అన్నమయ్య ఏదాలలో చక్కగా తెలిపినా
లేవ్వుది. "సంకటపరిచై వెలగులు నించెను | పంకు
మదింబుల జాజర" అన్న పాదాలు జాజర అంటే
(ద్రవిణావస్తవ) సుగంధ ద్రవ్యముని చెప్పేవు
న్నాయి. దీనిలో కస్తూరి, పుష్పాదీ, సుగంధ
ద్రవ్యాలూ చేరి ఘుమఘుమ లాడిస్తాయి. ఈ 'జాజ

కాటాడు చీడాగావయ్య, వెన్నెలతేల, రమణుల
పాటా చేరి అందగిస్తాయి

నేటికి తెలంగాణపు పల్లెటూళ్ళలో “కాయని
పున్న పండుకు సంవత్సరం... జాజర పాటలూ
కోలాటము పాటలూ పురుషులు పాడుకుంటారు”ని
ది. రామరాజుగారు ‘ప్రవంతి’ మాసపత్రికలో
చెప్పారున్నాడు. వాడు నేటికి వాడుకలోనున్న
తెండు జాజర పాటలకు కూడా ఉదాహరించివారు.

‘జాజరి జాజరి జాజరి జాజ

జాజిరాడవోలే జొన్నుత్తు దొరికె’

అన్నది ఒకదారిలోని తెండు పంక్తులు. ఈ
పంక్తులు ‘జీలకర్ర జీలకర్ర జీలకర్ర జీలకర్ర’ అని చతు
ర్వశ్రితిలో పడుచున్నాయి. మన కోలాటపు పాట
లలో “గొల్లవారి వాడెలకు కృష్ణయారితీ, నీ, వేమ
వదికొచ్చినావు కృష్ణయారితీ” అని చాలామట్టుకు
చతుర్వశ్రితిలోనే ఉంటాయి ఇంతవరకూ మనము
తెలిసిన జాజరలలో పాట ప్రశంసయేగాని ఆట ప్రశంస
లేదు. ఇక్కడ మూర్తియే “జాజిరాట” పాపజాపు
తున్నది. ఈ ఆట కోలాటమని రామరాజుగారు
చెప్పారున్నాడు. కోలాటపు పాటల చతుర్వశ్రితి
నిటిపించడాన్ని బట్టి జాజరపాటలకూడా కోలాటపు
పాటలైవని తీహించవచ్చును. రామరాజుగారు
ముహూరించిన తెంజో జాజరపాటలో కొన్ని పంక్తు
లివి:

“మొగ్గగాదురో మోదుగునీడ

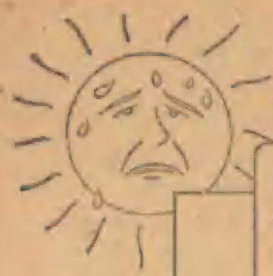
నీడగాదురో నిమ్మలబావి

బావిగాదురో బరుమంతికూర

కూరగాదురో కుమ్మరిమేను”

నీటిలో తెండు ప్రాసనాలేవు. ఆది ప్రాసమేనా
లేదు! కాని “జాజరి జాజరి గాజరపాపని
అని ‘జాజరి’ పాటలో ప్రాసంభించి, ‘జాజర
గూరున్న నన్నిచు చాపి’ అన్న తెంజోపాదములో
జాజర పాటలయొక్క లక్షణము పోలింది, అటు
తర్వాత, దైవదాల చివ్వరిపదము ‘చాప’ను పట్టి
‘చాప చుట్టకే సంతరికోట, కోట కోటకుతెండు
కొమ్మల జగ్గాలో’ అని వదిలి వోవోంది. కనక
ప్రశస్తిప్రారేపి జరిగినట్టు అనుమానించ వీలులేదనుకుం
టాను. ఇది జాజర పాటయే. కాని నేటికీ!
ప్రాసలూ, వసంతలూ లోపించిపోయి కోలాటపు
పాట అయి మారుచుంది!

అదిన్నీ వాగిరిత ప్రవేశించిని తెలంగాణ
ములో! చాళుక్య పీఠచారము మనము నవవాగిరితు
లము! మన వాడుకలో ‘జాజర’ పూర్తిగా
దిగిపోయి దిగిపోయి, “కొల్లాగట్టి కంకా
శిమ్మ, వేరుదుక్కె వెలగామొగ్గా, మొగ్గాగాదు
మోదుగునీడ, నీడాగాదు నిమ్మలబావి, వామి
గాదు వామిందీకూర, కూరాగాదు గుమ్మరిపండు,
పండుకాదు పాపాయికొలు, కాజుతీపి గట్టుప
పెట్టు” అన్న పిల్లల రసోద్రేపుపాటగా మారిపోయింది!
గోవాల్లో వసంతోత్సవపుపాట నేటికీ పిల్లల అటపాట
అయిపోయింది.

వనరి ఎండకొలము వచ్చింది!

...జిల్లాలో చాల బిగటగాన, మనములోను నున్నట్లు ఉందా?

ప్రతిదినము మీరు మరియు
లోని క్రిములనుండి అంటు
రోగమును పోషించే ప్రమాద
మున్నది

తై ఫ్లవోయర్ ఈ క్రిములను
కడిగివేసి మిమ్ములను మీరు
ప్రతిదినము కాపాడుకొనండి

తై ఫ్లవోయర్
సబు

ప్రతిదిన మరియులోని క్రిముల
నుండి మిమ్ములను కాపాడును

తై ఫ్లవోయర్ యొక్క
"రక్షక సురగ" మీ
అరోగ్యమును
కాపాడును

* విలయం *

శ్రీ మంథా వెంకటరమణ

రంగం: 1

నల్లటి కాత్తి: విద్యుద్దీపాల మిగులుకు;
విద్రవపోతున్న కాలవ; కాలవ మీద
వంతెన; వంతెనమీద రోడ్డు; రోడ్డు కిరు
ప్రక్కలా ఇల్లు; ఇల్లులో విద్రవపోయే మను
ష్యులు; మనుష్యు చలనంలేని వీధి.

ఆ శూన్యగర్భంలోనుంచి చీకటిలోనుంచి
పుట్టిపట్టుగా వంతెనవైపు ఒక స్త్రీమూర్తి
వస్తోంది. వెనుకనుంచి చీకటి వీధి దీపపు
మనిక వెలుగులో ఆమె నడక తాటిచెట్టులా
రోడ్డుమీద పడుతోంది. ఆమె కట్టుకున్న
చీర రంగుమీద నర్తిగా తెలియటం లేదు
కాని, ఆ వెలుగులో తెలియబుట్టా ఉంది.
జాకెట్టు నీడలలో కలిసిపోయింది.

మెల్లిగా అడుగులు వేస్తూ, చీమచీమ
క్రమం మీదుదిరిగి చూస్తూ, నడక పొగిస్తోం
దామె ఆమె ఎత్తు విడచుకులు, ఆమె
నడక కాకినడకలా వికారంగా లేదు,
సాంపుగా రాయంచ నడకలానూ లేదు.
సాధారణంగా నడుస్తోంది. నడుస్తూ
మెల్లిగా వంతెనమీదకు వచ్చి, ఆగి
పోయింది ఆగి — నలుదిక్కులా చూసి,
వంతెనకున్న ప్రక్క ఊచలు పట్టుకొని,
బాగా ముందుకువంగి, క్రింద పారేకాలవ
లోకి తొంగిచూడసాగింది. ఇప్పుడు ఆమె

జడలోని మల్లెలగుడ్డి కాస్త పక్కకువదుతూ
వెన్నముద్దలా జోపిస్తోంది.

ఆ నిశీథంలో నుంచి పరుగెత్తుకొని
ఒక పురుషుడు తారా జవ్వలా, ముందుకు
వస్తాడు, “అగు! అగు!” అని పెద్దగొంతుతో
అరుస్తూ. కొన్ని సెకండ్లలో వంతెన
మీదకువచ్చి ఆమె రెండు భుజాలనూ పట్టు
కుని రోడ్డుమధ్యకు లాగుతాడు.

ఆమె ఆశ్చర్యంగానూ, విసుగు
తోనూ అరిచికిసి చూస్తుంది...

అతిథు: ఎంత దారుణం! ఎంత దారుణం!

ఆమె: (కోపంగానూ, చిరాకుగానూ) ఏది
టిడంతా!!!

అతిథు: (పకపక నవ్వు) ఏమిటో తెలిరా?
బ్రతుకు నీకింత చేసుకుంటా? రచ్చి ఏం సాధిస్తా
మనుకుంటున్నావ?

ఆమె: (రింతగా) దర్బా!! ఎవర్నో రచ్చేడి?

అతిథు: మత్తవ!

ఆమె: ఏమిటా మాటలు! శేవా?

అతిథు: జోనీ! నువ్వే. సమయానికి శేవ
రాకపోలే ఆ గంగమ్మగిల్లి గర్భంలో కలిసిపోయిం
దువు. చూడూ — జీరింత ఎందుకు నీకింత బదులైంది?
తిండికి తిండి, కట్టుకొ శేనుకు బట్ట లేని అడుగు
లకు కూడా బ్రతుకంటే తియ్యగా ఉంటుందే! మాట
వరసకి శేవ.....

ఆమె: (అతిని బంధాన్ని విడిచిండుకుని)
నువ్వేం తాగొచ్చే వీరిటి?...బుర్ర పొవ్వించా?

అతిథు: (చెరివాడిలా నవ్వు) నా బుర్రా!
చూ!...అయితే, మరి చాడదానికి కాక ఈ నిశ

రాత్రి, ఈ నిర్లక్ష్య ప్రదేశంలో, పాత కాలంలోః
అలాగా తొంగిచూస్తున్నా చెందుకు?

ఆమె : (కళ్లు పెద్దవిచేసి చూసి, పక్కవ వల్ల
తుంది. కరువు పట్టుకుని మరీ నివ్రుతుంది. రెండు
వయసులవరకు ఆమెకు వయస్సుగుడు)

ఒరి లేచింది! హ...హ...హ.

అతిసు : (పెద్దవులకింద) అ! (గట్టిగా) ఏమి
టామాటలు! అలా! నవ్వావు! నీవైతని చూచా...
ఆమె : (నవ్వావునో నేనుకు ప్రయత్నిస్తూ)
ఒరి నిన్నురాడా! అలాటి దైత్యమే ఉంటే ఇంకేం
కావాలి!

అతిసు : (నివ్వరపోయి) మల్లె చాచడానికి
కాలేయా ఇక్కడికి? అయితే మరెందుకొచ్చేవ?

ఆమె : ఏయ! చాలాచాలా అని ముగ్ధా
రన్నావంటే మర్యాదగుండును, చూస్తో మరీ.
అతిసు : (కోపంగా) అయితే మరెందు
కొచ్చేవ?

ఆమె : ఏమిటా జబ్బు మీ?

అతిసు : ఉండు పోలిమని పిలుచాను. అప్పుడు
తెలిపాస్తుంది. (ఎలుకల్లి) పోలివ! పోలివ!!

ఆమె : తెలుసుకోవోయి మనకినీ. నాకేం
భయంలే. నిన్ను త్రుట్టించి అనింతుదగ్గరకూడా నాకు
భయం లేదు.

అతిసు : మనస్సుబద్ధమాడినా నీవో భయపడకు.
చచ్చేకానికి ఎవరికిగింనా (తం భయమెందుకుంటుంది?
నిజం చివ్వకో. ఏం? పోలిమ కప్పచెప్పేవంటే
తెలుసు తెప్పరు.

ఆమె : ఇంతకీ నీకెందుకూ మధ్యని ఇది!
(కాలింగా) ఇదుగో, ఇలా దగ్గరకారా!
అతిసు : (జంతుకూ దగ్గరగా వెళ్తుకు)
ఆమె : నిజం చెప్తే మువ్వేమన్నా సాయం
చేస్తావు?

అతిసు : (ఆమెని అనుమానంగా చూస్తూ తపి
బడే గొంతుతో) చేరనియింతుకుంటుకు.

ఆమె : అయితే ఇలారా.

అతిసు : ఇంకా ఎక్కడికి?

ఆమె : ఇలా వచ్చి ఈ వంటెనకి మలాసాగా
చేరుకు!

అతిసు : వంటెనకా? ఎందుకు?

ఆమె : ఊ! చెప్పింది చెయ్యి.

[అతిసు వెళ్ళి వంటెనకి చేరవడి నిల్చుంటాడు.
అనుమానా అతిని (పక్క నే చేరుకుంటుంది.)

అతిసు : ఊ!—ఇప్పుడు చెప్ప ఏం సాయం
కావాలి?

ఆమె : (చేతులు విరుకకి విరిచి గాలికివీలుస్తూ)
హాయ!...ఎం...తె చల్లటి... గాలి!

అతిసు : గాలి? చాచి దంగరి ఇప్పుడెందుకు?
నీ గొడవేదో యిండు చెప్ప!

ఆమె : (ప్రపంచం పనుకుని నిద్రపోతోంది.
(పాగం లేవోస్తాంది. ఒ యాల్తో!...ఎం...ఎంతో
ఇదిగా, నీరిగా ఉండకమా? ఏం?)

[ఇంతలో మూర్ఖుడవ్వకి మారంగా వివరిచ్చి,
(కమేటి దగ్గరకుంది. ఒక పోలిమ జవాను వంటె
మీదకి వచ్చి, ఎదురుగా చూసి, అనుమానంగా చూస్తూ
డిద్దరినీ.)

జవాను : (తీక్షణంగా) ఇటు వేపువించే ఎవరో
కేకేసిరు. మీరు కావీ...?

ఆమె : మేవా? ఛా ఛ! అలాటిదే ఏవో
విన్నాం మేం కూడా. అపక్కనించితా ఉంది.

జవాను : (ఇచ్చిస్తే పరకాయించి చూస్తూ)
మీరు...కావీ...

ఆమె : (తీక్షణంగా) ఈయనమావారు. ఆగట్టుకే
చూడట్టు. వడికి నిద్రపట్టుక ఇలా వచ్చేం. అనుమానం
తీరిపోయిందా?

జవాను : (తవ్వబ్బు పడి) ఓ!...ఓ!... నేనీ
దమి...కాదు ..(వచ్చిందే తిరిగిపోతూ తొంగురు
గొంతుతో) పాడు వాఖరీ...అబ్బబ్బబ్బ!...
(పోతాడు)

ఆమె : ఎంత చల్లటి గాలి...హాయిగా...

అతిసు : (కరకుగా) చాలు. అప్పు. బోధపడింది
నీవాలకం! (గొంధం పోతుంది) ఈపాటిచాచికినా
(పాజాలు తీసివ!

ఆమె : (చెరిగిపోయి) ఎవరన్నా పడి వచ్చి
పోతూఉంటే రక్షించి కీర్తి సంపాదిస్తామనుకున్నావా
ఏం?

అతిసు : ఛ! ఛ! అలాటి కీర్తిమీద నా కాక
లేదు!

ఆమె : పోనీ! ఆమె మనస్సుకు లాగుతాను.
ఏం?

అతిసు : అనంతకంటే వస్తు!

అమె: (మరింత దగ్గరిగా జరిగి) మనలో మన మాట. నీకు పెళ్లియిందా.

అరికు: ఛా! అదంతా కూడా నా? అయినా అదంతా నీకెందుకు?

అమె: సరే. ఆ సంగతింతా తరవాత కాని... (బాక్సును చిన్న జేబులోనుంచి ఒక పెట్టె తీసి, అది తెరిచి, సిగరెట్లు సోప పెట్టెను) ఇలా అగ్గి పెట్టె అందుకో.

అరికు: (అమెను విశ్వాభావంతో చూస్తూ) ఛా... ఎంత గాబరా ఎత్తించే!

అమె: (వినిపించుకోకుండా) ఇలా అగ్గి పెట్టె అందుకో.

అరికు: అగ్గి పెట్టె కూడా నా? వాలునోకానై రీడి ముక్కకే మొహం వాలిందీ. మనస్సు వయం వాకన్న! ఏదీ ఒక సిగరెట్టలా పోయే. నీకు పుణ్య మంటుంది.

అమె: నీకిస్తే మహాపాపం కూడాను!

అరికు: పాపమా!!!

అమె: కామా మరీ? అన్యాయంగా ఒక అప మనిషిని చోరీజుల కప్పుకెట్టా మనుషున్నావే!

అరికు: ఒహో! నావికనా మహా! పారపాట్లు జరుగుతూఉంటాయ్. ను ద్వైతకో అనుకున్నాను!

అమె: మొగుడు పెట్టేబాంబు పవరేక పారి పోయి వచ్చిన ఒక పెద్ద దమ్మున్న దాని ననుకున్నావ్ కామెను పాపం!

అరికు: ఛా... అదికాదు... ఎవరో ఒక...

అమె: ఉన్నమాటంటే ఎవరూ ఒప్పుకోదు. చాలై ఉంటుంది ఇంక!

[ఒక సిగరెట్లు అందిస్తుంది]

అరికు: ను ద్వైతరైలే కేంకాది. రక్షించే వనుకో. నీకు కోటింతున్నారా!

అమె: నీ నెలలెందీ నీ కక్కలేకపోయింది. ఈ మొగా న్నెంతి నీయి!

అరికు: అదికాదు! ను ద్వైతకో నాకు తెలికపోలేగా?

అమె: నాకేలో?

అరికు: పెద్దం కావ్వకంటే! కేరుల్లో ఏముంది. మహామృత్యులు ప్రధానం కాని... ఇంతకీ మనవిద్వర్తి ఎవరు ఉన్నా దివ్యుడు! ఒక్క దమ్ము లాగకపోలే ప్రాణం పోతుంది!

[నీరసంగా నంరెవ కడ్డీలమీద నెయ్యి రాస్తాడు—మళ్ళీ బూట్లు చిన్నకు. ఇందాకటి జవానే మళ్ళీ నంరెవమీదకి వచ్చి వారిని రెక్క నెయ్యివట్టు పోబోతాడు. అమె సిగరెట్లు చాచే ముంది.]

ఇదిగో ముద్ర!

[జవా వాగి విడుగు చూస్తాడు]

అగ్గి పెట్టెందా? వాని లోందర, మతిమరుపోటి మగ్గి ఎక్కు చైపోయింది—

[జవాను గొణిగి, చిరాకుగా జేబులోనుంచి అగ్గి పెట్టె తీసి ఇస్తాడు. అరికు సిగరెట్లు ముట్టిస్తాడు అగ్గిపుల్ల గీసి. అగ్గిపుల్ల కాంతిలో అందరి ముఖాలూ కోన్ను నెకండు కానొస్తాయి. జవాను ముదిరివా డైవా ద్విధకాయుడు. 'అరికు! పొలికేళ్ళకన్నా ఎక్కువ వయస్సుందిను. ముఖం నీరసంగా ఉన్నా కళ్ళు మరుగ్గా ఉన్నాయి. 'అమె! ఇరవై యేళ్ళు ఉండొచ్చు. యావంతునే కొంప కిలురాన్ని ఈ వయస్సులో అధిష్టించివలసి ఉన్నా, అమె అధిష్టించి, రెండుమూ దిగులు క్రిందికి దిగి దివ్యజే. అరికు అగ్గి పెట్టె ఇచ్చేస్తాడు. అమె నిరాశగా చూస్తూ ఉంటుంది అరిని పెదవుల మగ్గి దివ్యంగా వెలికే సిగరెట్లు పేల్చి]

వతుకుతున్న మనిషి చోరికేదా?

జవాను: (అగ్గిపేట్ట జేబులో ఉంచుకొని) నిర్భయో! వేమలేసి డెవిజో! ఎంతమారిన బాగలకు! ఈ వివాహమీద నిమ్యపట్టు నిలబెట్టేం! హు! (పొడి దన్ను దిగ్గుతాడు)

అరికు: థాంక్స్!

జవాను: కేవికో!

అరికు: మీ అగ్గి పెట్టెకి.

జవాను: (అమెనుగా చూసి దిగ్గుతూ, మగ్గిని సలుగుకుంటూ పోతాడు) పాడు నాకీ... అఖికి... (గంతు మది వినిపించిరు)

అమె: (విట్టూ ర్పు వదిలి) కని వదిలింది, అద్వి! ఎప్పుడు పోతాడా రామా అని ఉసిరి లిగ పట్టుకు నిల్చున్నాను.

అరికు: కేవుకులా వచ్చేను. లేకపోకే దమ్ము లేక చదుం! ఈరాశ్రవ్యుడు ఎవరు తీరును నీకు దుకాణం?

అమె: ఏదీ ఇలా ఇయ్యి సిగరెట్లు. (ఈ సిగరెట్లు చేతివనుకనుంచిసి పెదవులమగ్గి నుంచుంటుంది)

అతడు: ఇప్పుడే ముట్టించేవా, ఒక దమ్ములాగనీ మరి. (వ్రాత్తిగా ఒక పిట్టు పీర్చి పొగ గుండెలో ఉంచుకుంటాడు)

అమె: ప్లా—(అతని పెదవులపక్కనున్న నీగ రెట్టులాగి, తన నీగరెట్టు ముట్టించుకొని పొగ లాగు తుంది) (పాతాలు లేవొస్తున్నాయి! పో...య్!

[నీగరెట్లు కొలుస్తూ ఇద్దరూ బొద్ది మీదాలు మానం.]

ఇప్పుడు చెప్ప—నీ చేరు?

అతడు: (నిర్లక్ష్యంగా) నీ చేరు నేడేదీనా?

అమె: నీకక్కర్లేకపోయింది. నాకు కావాలి. చెప్ప. పో!

అతడు: పేరెండుక్కని, మన ఇద్దరికీ బంధుత్వ ముందిమహా!

అమె: (గిగుక్కువ తిరిగి) ఉంది, ఉంది, తప్ప మందా. ఇంకాక జవాబుయింటే స్థిరపడింది. హాహూ!!

అతడు: అవి పచ్చి అబద్ధాలు. మాట అనీగా నే అయిపోలేదు! అదికాదు కాని, మరొకరిగా ఉంది.

అమె: ప్రేమించే వంటా వేదిటి కొంపరీసి!

అతడు: ఛీ!

అమె: ఏం? నీ కళ్ళకంత కనికష్టంగా కనిపిస్తున్నావా? (నీగరెట్లు పొగ అతని కళ్ళపొదిమన దిగులుంది)

అతడు: ఒకటంటే ఒక బట్టంచేసుకుంటావ్ కదా!

[ఇద్దరూ మానం]

శనాక చిత్రకాండీ!

అమె: ఏమిటి?

అతడు: చిత్రకాండీ. నేనీ ప్రపంచంలో ఎవర్నన్నా, దేన్నన్నా ప్రేమిస్తున్నానూ అంటే అక్కేనే. దానికి బానిసగా ఉండిపోతూ ప్రేమిస్తాను. దానికి వన్నెలుతెచ్చి, అందులో ఆనందిం అనుభవిస్తాను. అందుకే నిద్రాహారాలు లేకుండా పొటుపడతాను. అది నా జీవితవిధ్యం!

అమె: అలా చెప్పేవేం మరి? బొమ్మలు రాపే బాడినా నువ్వు!

చిత్రకాండీ: ఏం? అంత చురుకైనగా అనేకానా మాట?

అమె: బొమ్మలవలించి మాటాడేవాళ్ళనీ, అవి అమ్ముకుంటున్నారనీ చాలామందిని చూసేస్తే!

చిత్ర: అయితే ఇంకేం. తెలిస్తేదా పంబంపం?

అమె: దూడగా వర్తించాలి ఉన్నావ్! పంబంపమేమిటి? ఎరితారి వారిది.

చిత్ర: నువ్వే వర్తించావా ఉన్నావ్. మా చిత్రాలకి దోనాదిమచ్చే తీరిం అంతా మీలో ఉంది. ఒక్కొక్క కంటికి ఒక్కొక్కరంగా బొప్పిందా అందిం. దాని పరిధినిబానిస తీరికానికి మార్గమైంది ఎగ్గరగా నిల్చిందిదానికి ప్రయత్నిస్తాం.

అమె: మాలో ఉంటే నీకేం ముగ్గు!

చిత్ర: బొమ్మలు రాపేనానిచ్చి నేలకు వచ్చావ్. ఎప్పుడూ 'మోడల్'గా ఉపయోగించుకోలేదానిమ్మ?

అమె: (చింతగా చూస్తూ) అంటే?

చిత్ర: నిన్ను నిలబెట్టే నీబొమ్మ రాయలేదా?

అమె: అలాటికప్పుడూలేదే. వాళ్ళకేం పట్టింది నాబొమ్మ రాయటానికి.

చిత్ర: నీ ఎక్కు పొందిర్యాన్ని చిత్రించటానికి ఏ చిత్రకాండీ ప్రయత్నించలేమా?

అమె: (గుంపుక్కువ ఉమ్మి) ఛీ! ఛూ! ఎంత సిగ్గులేమిందా!

చిత్ర: అదీకే! కదాదేమి ఆరాధించడానికి సిగ్గుపడితి?

అమె: దూకరాదేంకీ అంతకన్నా సిగ్గులేదు! అదే కనిపిస్తే, దాని ముగంబాద గుంపుక్కుని ఉమ్ముకొను!

చిత్ర: అలా ను వ్యభురూ చెయ్యలేవ్! ఆవిడ మనకు కనుపించదు. ఆవిడ మనకి పిట్టు, అంతకన్నా ఎప్పుడూ ఉండిపోయే కీర్తి, ఆ గెండు ఇస్తుంది. నీకు పిట్టు కావాలా?

అమె: నీకక్కర్లేదా?

చిత్ర: ఆవిడకంటాకీం లేకే నాలుగు రోజులై పడుండవో!

అమె: ఓరీ నీ ఇల్లు తిగతే! ను వ్యక్తాడి చిత్రకాయమని దాపరించే!

చిత్ర: నువ్వు, చూడగా పిట్టా, పిట్టగా జాగరిపెట్టిపట్టుంది!

అమె: పరిసరి. బాగా పరిపోయింది. ఇలా కాళ్ళు అరిగేటట్టు తిరిగి తిరిగి ఇలా ఈ కాలంలోకి

చూడం ఎందుకో చెప్పకోమరి? నీకన్న కొంచెం ఎదుమేలే! నీగర్మలన్నాయి. ఓహూహాయిచే చిలుకుండి!

చిత్రి: భోంలేచేవా?

అమె: పైగా ఇకొకటా — ఆరో జంకా రారేను మీ అందిరి నడుంబా!

చిత్రి: మరిషివి రావున్నావురా. మాటలు కొంచెం మన్నితిమైనవి అదిరాదు? ఎంతైనా రావుంటుంది!

అమె: నువ్వేం ఎప్పుడు గొంగుక్కలేను, బుద్ధి చెప్పగొక్కలేను. వోరు మూసుకో!

చిత్రి: అబ్బా! ఒకటంటే ఒకటి! అవును కానీ... నిజంగా చెప్ప? కాలబలోకి ఎందుకు నూపే?

అమె: ఇంకా నీకే ఆలోచనా? నేనేం చాచడానికి రారేను. అంత ధైర్యముంటే ఇంకేం కావాలి. నిశ్చేపంలా ఉన్నా!

చిత్రి: వాసీ, ఆ ఉద్దేశంతో నేనా ఒచ్చేవ?

అమె: అంసరి! అన్ని ఉద్దేశాలూ ఉంటాయి. అవన్నీ ఫలిస్తావా? అప్పట్లో ఉండొద్దూ?

చిత్రి: చాచివస్తా ఒక అప్పడ మే!

అమె: ఇద్దామనుకొని చాచలేకపోవడం దురదృష్టం అవుతా కాదా?

చిత్రి: ఇద్దామనుకుంటే నిశ్చేపంగా చచ్చి పోవచ్చు! నానికేంకా ఏం అర్థం?

అమె: ఆగాని! అక్కడే ఉంది. చూసేవా, ఇలా చచ్చి ఈ కాలవలోకి బాగా తొంగిపోయాను. అందులో బుర్ర పోయిచేసుకోకుండా నిద్రపోవొచ్చునుంటాను. అనుకోగానే అచేసేం కాస్తా చచ్చుతుంటుంది. అంతే.

చిత్రి: ఇంకి! నీ కందుకి మన స్పృహని బాగా లేదని? నీతోటివారైతే నిశ్చేపంలా ఉంటారేమరి?

అమె: నేనూ నిశ్చేపంలా ఉంటాను. కానీ...

చిత్రి: డిబ్బా!

అమె: కొంతవరకు అది కారణం. కానీ, అసలు అప్రవృత్తుకు ముందులో ఏదోలా అరిగించి నిడుపాస్తుంది!

చిత్రి: నీకు దిబ్బుంటే అంతా పోతుంది. ఏదీ! నీగర్మలయిపోవస్తోంది. మరోటియ్యి! నీ మేలు మరిచిపోను.

అమె: (నిరసనగా నవ్వి) ఒక్కటే ఉంది. ముక్కలు చేసుకుంటాం? (నీగర్మల తీసి, గండు ముక్కలుచేసి, తినొకటాంచుకొని, అరిచి కొకటిస్తుంది.)

చిత్రి: (అఖండితంగా వున్న నీగర్మలతో ఈ ముక్కని ముట్టించి) అయితే మరి, నవ్వు మోపాటగా నిలబడలేదన్న మాట.

అమె: ఛీ! ఛూ! ఆగాటంటే నీనిక్కర్సింది పోతాను.

చిత్రి: డిబ్బు వున్నాగా తొగుకుతుంది. చూస్తోమరి కష్టం నున్నా! ఎలా నిలబడితే, అలా నుంచో దిమ్మే.

అమె: అంతేనా?

చిత్రి: మరి, అప్రవృత్తుకు నన్నంగా నూదా...

అమె: ఛీ! ఛీ!

చిత్రి: ఇంకి! ఇది వాదనా, నీదనా, ఆ తని నేనా? నీ బొమ్మ రాస్తానంటే రంగు రంగుతో. అది అమ్మనే ఎంత దెబ్బొస్తుందో తెల్సా. బాగా ఉందారి కానీ!

అమె: ఆ మాట మరి ఎత్తకు. అందిరు నమ్మ చూస్తారు. ఛీ! ఎంత సిగ్గునూలిన పని.

చిత్రి: పొరపాటు పడుతున్నావ్! నిన్ను వ్యధూ చూడతే అమ్మ! వారంతా చూసేది చిత్రిం లోవుంటే రంగుల్ని! తీవాన్ని! చిత్రికాదు ప్రతిధిని! నిన్నువకు చూస్తా వుండునా? నువ్వొక్కరైతే అందులో కనిపిస్తే నాప్పేమిటి? అందులో నీ నైజం ఉంటుంది. నీలాంటివాళ్లు చేరికేలు అందులో కలిసి కదితారు. ఆ చిత్రికువు చూసేవాడికి, తను పరిచున్న నీలాంటిది అందులో అగుపిస్తుంది. అంతా చిత్రికాదు ప్రతిధి!

అమె: అదేమిటి బాబూ ఆ గొడవ!

చిత్రి: బాగరైగా మారొని ఎంటే తెలుసుంది.

అమె: చరి ఫలి! నా కెక్కడ తీరుతాను. అయితే మరి... అందులో సిగ్గుపడదాని నేనూ లేదంటావ్!

చిత్రి: అప్రవృత్తి వెయ్యిపా రైతుంటాను.

అమె: అయితే చెప్ప! ఎంతిస్తా నంటావ్!

చిత్రి: (చలచలతోయి) హాహోహో!

ఆమె : అశ్రుమిటి! అలా అయిపోయేవో! ఏం? నవ్వు చిత్రికాకుదుని కాదు?

చిత్రి : (నీరసంగా) ఎందుక్కాదు!

ఆమె : మరేం? నీకు మోపి లక్కలేదు? చూడు—అరగంటే అయినా నీతో నాకు చదువకున్నాం. నువ్వే నా బోమ్మేస్తే జంపింపెదు. మొదటిసారికదూ.

చిత్రి : (వైరిగా, ఆమెక నలుగులో ఆమె ముఖాన్ని చూసేందుకు ప్రయత్నిస్తూ) నవ్వు తెలిసే నన్ను చూసుకున్నావోకదూ?

ఆమె : (వింతగా) ఆంపే!!

చిత్రి : ఒక సిగరెట్టుయొక్క నాకివ్వ దెవ రిచ్చేరు?

ఆమె : (పకపకపిచ్చి) ఓసి! నీవేదా మహా! నీకు చెప్పు మరెవ్వరూ రాదు? నవ్వు రాసిని బొమ్మలు ఎవరూ కొనరు? బాగా రాయారి కాని— అప్పుడే ఇచ్చువుగాని—

చిత్రి : నిజంగా!!

ఆమె : ముష్టివాడితో నాకెందుకూ పరాచికాలు!

చిత్రి : నీమేలు మరిచిపోలేను! (తెరిచుకుంటూ) ఏదీ—నీచేతులు ముద్దు పెట్టుకోనీ.

ఆమె : దాలేవోయి. దూరంగా ఉండు!

చిత్రి : అదికాదు. అదికాదు. (ఆమె చేతులు ముద్దు పెట్టుకుని) ఇంక భరవాలేదు కు (ప్రపంచంలో కొత్తకే ప్రవేశ పెడతాను. కళాదీనికి కొత్తపంపులు చేతులుస్తాను. అవికళ్ళికి కాలుక పెడతాను. ఇంక నాకు తిండి, నిద్ర అక్కలేదు. ఇదిగో నీ శివ్యాచులకి విచ్చిందిబ్బంతా నీదే. నాకు కావల్సింది చెప్పు కాదు!

ఆమె : అయినా లెక్కరు! ఇంకపద—నీఇల్లు చూడనీ!

చిత్రి : నా స్టూడియోచూడడానికి అంతసొంపుగా ఉండకపోవచ్చు! కాని అందులోనుంచి ఇకముందు ప్రపంచాన్ని ముంచెత్తే చిత్రివులు బయల్దేరాయి!

[ఇద్దరూ ఎదుర్కొంటూ ఉంటారు]

ఆమె : అయితే నీనే మొదటి మోడరా నీకు?

చిత్రి : (మెల్లిగా) కాదు.

ఆమె : మరి ఇంతి ఉత్తేకం ఎందుకు?

చిత్రి : తిరవారి చెప్తా. ముందు నా స్టూడియో, ఇల్లు, ప్రపంచం, సరస్వతిఅయిన కళాశాస్త్రానికి పది!

ఆమె : ఎంతదూరం?

చిత్రి : ఇక్కడే. నీ కింక బాగుంపెదు. ఇక్కడా అక్కడా తిరగక్కలేదు. నీవ్వు నాక చిన్న బొమ్మ అయ్యిపోవోలే చాంతో రంకులు మూతం కొనేసేను. దారింసోనాల్లో నీ కావ్యాలు అయిపోయేయంటే. మోటరుని 'ఎగ్జిక్యూట్.' అందులో అయ్యిపోవోలే చెప్పు!

ఆమె : (కొద్దిపాటి రిక్తాంతంలో) ఓ... ..

[ఇద్దరూ ఎటుమొండోచ్చానో అటుపోతారు— పోయి చీకట్లో కల్పిపోతారు—నిత్యస్థిరాల మిగులు—నల్లటి రాత్రి—నిద్రపోతున్న కాలం—కాలం మోది వంటెన మిగులుతంది.]

రంగం:2

గది—గదిమోనదుగుల పొడవు, పది అడుగుల వెడల్పు; సిమెంటూ దొచ్చిన గచ్చు; నల్లటి గోడలు; చూరునుంచి గదిలోపడే సూర్యకిరణాలు. తూరుపువైపు తలుపులు లేని కిటికీ.

స్టూడియో—గది ఈశాన్యదిక్కున ఒక మూల 'ఈజలు'; దానికి సగం పూర్తయిన కాన్వాసు; కాన్వాసులో— ఒకమూల : ముక్కొక చోట, కాళ్ళొకచోట, కళ్ళు పాదాలక్రింద, మొండెం చేతులకు వ్రేలాడుతూ ఒక బొమ్మ.

మరొక మూల : కూలిపోతున్న కట్టడం, దానిక్రింద నలిగిపోతున్న స్ల్యాబు.

ఇంకొక మూల : ఒగర్చుకుంటూ పోయే మనిషిని తరుముతూ తోకలేని ఎలుక.

ఆ కాన్వాసింకా పూర్తి కాలేదు. ద్వారాని కెదురుగావున్న గోడకి, 'రెంథాంట్'; 'వాక్ గో'ల చిత్రాలు 'అయిల్సు'లో— గోడకి మరేమీ చిత్రించు లేవు. ఒకమూల కుక్కిమందం. దాని

మీద పాడునట్ట పీనుపరుపు. దుప్పటి లేవే లేదు. మంచంక్రింద పూర్తియిన కాన్వాసులు కొన్ని. మంచంముందు చిన్న స్త్రాలు మీద 'బ్రష్లు', రంగులు. గదంతా చిందరవందరగా పారవేయబడిన రేఖాచిత్రాలు వ్రాయుగులు, పాత బ్రష్లు; రంగు ముద్దలతోపున్న పింగాణీముక్కల మాట వేరే చెప్పనక్కర్లేదు.

'ఆమె' ఇకనుండి 'మోడలు'; ఒక ఔయ్య లేని కుర్చీలో కూర్చుంది. చిత్రకారుడు గదిలో లేడు ఆమె, ఎదురుగావున్న పూర్తికాని కాన్వాసును చూస్తోంది.

చిత్రకారుడు పెద్దగ్లాసునిండా కాఫీలో వీధిలోనుంచి వస్తాడు. వచ్చి స్త్రాలుమీది బ్రష్లు క్రిందకితోసి కాఫీ దానిమీదుంచి, తేబునుం చొక చవకరకం సిగరెట్టుపెట్టె, అగ్గిపెట్టె, ఒక పావలాకాను తీసి దానిమీద విడస్తాడు.

చిత్ర: కాఫీ తాగుతాం?

మోడలు: ఉండు. ఆబొమ్మదాడనీ. (కాన్వాసునిచూస్తూ, మెల్లగా) కానీ నిజంగా ధయి చేస్తోంది!

చిత్ర: ధయిదా! నేనుండగా నీకేం ధయి?

మోడలు: నీదగ్గరే!

చిత్ర: ఆ!!

మోడలు: నిన్ను చూడ! చూడగా నువ్వు పిచ్చివాడివేమో నవిపిస్తోంది!

చిత్ర: ఇవప్పుడే నాలుగోవారి మవ్వవడం. ఇంకోవారంటే నేనొక్కణ్ణు.

మోడలు: మవ్వొప్పుగోవోతే నాకేం మవ్వ! ఆ బొమ్మ చెప్తోంది. నేనొక్కడే మరుండను. దాన్ని చూస్తే మవ్వంటే ధయింపుట్టకొస్తోంది. నీకు నిజంగా పిచ్చిలావుంది.

చిత్ర: ఇదిగో...

మోడలు: (లేస్తూ) ఆ సిగరెట్లు, కాఫీ, అ డిబ్బులూ ఉంచుకోబాటా కావలసి. నేనేం ముట్టుకొను. ఎన్ను వానీ!

చిత్ర: ఇదిగో. అద్దమనం చూడమేనా? నా బొమ్మ త్వరగా చావ్యమౌతే నాకు కోప ముస్తుంది.

మోడలు: అనునో! అరే పిచ్చి! నేను పోతున్నా (వీధిలోకి పోతోతుంది)

చిత్ర: (ఆమె భుజం పట్టుక ఆపి) ఇదిగో! నువ్వు నిజంగా అంటున్నావా ఈ మాటలు?

మోడలు: కాకపోతే? నే నెవ్వరిన్నా అబద్ధ మాడేనా? ఎన్నోరులు.

చిత్ర: రెండు నిమిషాలు నా మాటలు వింటావా?

మోడలు: నేను వినును. ఎన్నోరులు! నేను పోతాను.

చిత్ర: వివేదాకా కదిలించుకును.

మోడలు: విరిటా జబ్బుక్రీ! వారీమరి కళ్ళిస్తాను. ఓ పిచ్చివాడు, నిప్పువోయ్యారాల్ని బలవంతం చేస్తున్నాడని.

చిత్ర: (కోపం అణచుకుని, ముఖంబొడ్డి కరుణింపుతో) కాస్త మన్నించిగా చూట్టాడు, నీ గడ్డం పట్టుకుంటాను. అటు చూడు! కాఫీ రిక్తారి పోతోంది. సిగరెట్లు చూడు! నీకోపం కలుకుకొయలుగా ఎదురుచూస్తున్నాయి. కొంచెం కాఫీ దప్పరించి, ఒక్క సిగరెట్లు కార్చి పిల్చిపో. ఏం?

మోడలు: (మూలుమీది వస్తువులని అనుమానంగా చూస్తూ) నీ వాలకం చూస్తే ఎవరిన్నా బెదిరి పారి పోతారు—కాఫీ తాగవీదాతను ఎందుకన్నా మంచిది. సాయంత్రంవరకూ పూచీఉండదు! (కుర్చీ వైపు మెల్లిగానిల్చి అందులో కూర్చుంటుంది)

చిత్ర: అదీ! అలా మాటవివారి మరీ. నీ కబడి దగ్గరా ధయింలేదన్నావుగా నిన్ను రాత్రి!

మోడలు: అప్పటి సంగతి నేను. ఆ నిమిషం, ఆ వేళంలో ఎవరిదగ్గరా ధయిముండదు.

చిత్ర: ఇప్పుడులేదా ఆ వేళం?

మోడలు: అప్పుడు ప్రతికడం అంటే ధయిం. ఇప్పుడు చావంటే అనివారం!

చిత్ర: అబ్బో! చాలాచాలా అలాంటివూ ఉంటావే నువ్వు!

[మూలమంత్రిక గ్లాసు లీసుకవచ్చి అందులో కాఫీ పోస్తాడు]

మోడలు : మామూలుగా న్న నుకున్నా వేం. కేవలం, చూపులు మిగతా బుర్ర లేవనిపన్నావ్! పొరపాటు పడ్డావ్!

చిత్రి : (కాఫీ ఇస్తూ) ఆలోచిస్తావ్ కదా మరి నవ్వు—అయితే కాస్త నీ చెప్పేదికదా ఆలోచించింది. అవ్వకు నీకు బుర్ర ఉందిని ఒప్పుకుంటాను.

మోడలు : నీగర్లలో టీలా ఇయ్యి.

[అతడు మామూలు లేకుండా నీగర్లు తీసి, ఆమెవోటికందించి, తనోకటి పెదవులమధ్య పెట్టుకొని, ఆమె నీగర్లు, తినువారే తింది ముట్టిస్తాడు ఇద్దరూ పొగలూగి పనిచేస్తారు]

చూపుయ్య! (చేతులెత్తి, బోంబరించి) హే...యే! ఏమన్నా తిన్నావా లేవా? ఆడిబ్బు లేండును మిగిల్చావ్?

చిత్రి : అవే మిగిలేయి.

మోడలు : నాలుగువారే తిండిలేక అది ఏమిటపోలే ఏంన్నా మేసి రారామా?

చిత్రి : అబ్బబ్బ! ఏంబూటలు. కాస్త చున్ని తంగా అందూ అవేలేక. నా తిండిగొడవ నీకెందుకు?...నిజానికి...ఒకసంగతి చెప్పావా?

మోడలు : నీగొడవ నాకెందుకులే.

చిత్రి : ఒకటంటే ఒకటి. (రహస్యంగా) ఒక బొమ్మ మొదలెట్టేంటే నేను తిండి తినను.

మోడలు : (నిర్భయంగా) అలానా?

చిత్రి : ఏం? నీకాశ్చర్యంగాలేదా?

మోడలు : ఎందుకు?

చిత్రి : అహం. ఎందుకూ లేదులే. అసలు పంక లేమంటే—గోడపట్టు ఆబొమ్మ మానేవా?

మోడలు : అదేనా?—ఆ బట్టి బట్టిల మొహం అదీనా?

చిత్రి : అయితే నా గుళువు. వాంగో! కళ్ళి లేవాలి రిప్పించి మరొకరే పురుషుడు.

మోడలు : నాకేవలం తలకెక్కవ్ రాయా అంటే ఎందుకే గోల! నీకును చెబుతే నాకెందుకు?

చిత్రి : చెప్పేది కొంపం నిండు. ఆయన ఇంకా చెక్రెరాని బోలెల్లో, ఒక స్నేహితుడు ఆయన కొక గొప్ప ఉపదేశించెకాడు. తిండి లేకుండా ఎంత మాడితే అంత బాగా బొమ్మలు రాస్తావ్ అని.

మోడలు : పడులుండి, నవ్వు పేరు కొట్టెద్దా మనే! ఎవరన్నా నింటే నీవొది ఉమ్మకాను.

చిత్రి : మాటమాట! నన్నెందుకీలా అవమాన పరుస్తావ్?

మోడలు : ఉమ్మకాటంటే అవమానమే! కాక పోలే ఆ బొమ్మరిటి! అక్కడో కాలు, ఇక్కడో ముక్కు, కాళ్ళింది కళ్ళు. ఎమ్మ మాదా ఇలా నే రాస్తావా? ఇక అందరూ కొన్నట్టే!

చిత్రి : నీకు అర్థంకాదు! అది మోడలు మానే రాసిన బొమ్మకాదు. అది ఒక మరొకరి కౌటుండిం కాబోతుంది. నాన్నుంచే నా నేను బతుటికే రావారి. కానీ...లోకం అర్థం చేసుకొను!

మోడలు : నా మొహంగా ఉంది. నిన్నూ నీ బొమ్మన్నీ కాలరలో వొడ్డిందికపోలే నమ్మకుం!

చిత్రి : ఇదిగో!

మోడలు : మా అందిరినీ తప్పకుండా నా నేనా. అది కాటలేంటే!

చిత్రి : నువ్వెప్పుడు, నా చిత్రాల నిలువ వాకు తెలుసు (తనం మోపిం)

దాని పేరు 'నిలయం' ప్రపంచాన్ని చుట్టట ఇనుమ్యుకున్న మూలపును ఆ తోకే లేని ఎలుకని మానే ధియపడి ఎలా పొరిపోతున్నాడో చూడు. ఆ కాలం వస్తుంది. ఆ మినిషి ముఖం నిండు చూడు. అది కొత్త రచితి.

మోడలు : కాళ్ళిండి కళ్ళు ఆ ముక్కు, ముక్కు ముక్కుల ఒడ్డిసంగతి?

చిత్రి : అందులో ప్రహ్వంపైన అర్థమంది. నీకు బోధపడు.

మోడలు : అసలు నీకే తెలీదు. (పకపక నవ్వు తుంది)

చిత్రి : (ఆమెవేపు అనుమానంగా చూసి) ఓహో! నిజమే! నామా తెలీదు పరిగ్గా అంత నిజాన్ని నేమా ముఖపుగా గ్రహించలేదు. నామా పరుణం పడుతుంది. నే నిర్ధించుకోలేని కత్తెనా నాలోఇది ఉండి ఆ చిత్రికాపును చూపాందిస్తోంది నేను తిండి బొమ్మనా కత్తిరి! కానీ ఆ చిత్రికాపులోని అర్థాన్ని తెలుసుకునే మహాజ్ఞానులున్నాను. నేను నిమిత్తి మాట్లాడి ఒకటిమాత్రం వాకు తెలుసు. దాని నిలువ!

మోడలు : (కాఫీ గ్లాసు కింది నుంచి చేస్తూ) అయితే అదివరన్నా కొంటారంటావా?

చిత్ర : (అలోచనగా) ఇప్పుడు కాకపోతే నాని విలయ చేసు చూపిస్తానో కలసికొన్న విశ్వరూపానికి తెలుస్తుంది. నా చిత్రాలు గొప్పవాళ్ళ ఇళ్ళలో ఉంచబోయినా, అమూల్యమైన వాటినిగా మార్చబోయితిమి అందుకుంటాను.

మోడలు : బొమ్మలు గీసే ప్రతివాడూ నీలా చేలాల్సిందేమో ఉంటాడు. నువ్వు దచ్చేక జరిగేది చూస్తూ ఏం? బ్రతికున్నప్పుడే చెప్పుకొని, నువ్వే కీర్తికొని సంపాదించుకోవాలి.

చిత్ర : (గోపికున్న తన నువవు బొమ్మని చూస్తూ)

మోడలు : (నేలమీద కూర్చోని, మందంబ్రంది కావ్యమన్న, దాయించున్న బయటకు లాగుతుంది. లాగి, ఒక్కొక్కటి తిరగ చేస్తుంది) అమ్మో! పాము!!

చిత్ర : (ఉరిక్కిరిసి) ఎక్కడ! (ఆమె చేతు చూసి) ఒహో...అమ్మీ ఎందుకు నీసీవ్?

మోడలు : చూడమని. ఈ పాముకేం గతి పట్టింది! ఇంత పెద్ద బుర్ర!! తోకలేదు!

చిత్ర : చెప్పేనుకదూ. నీకర్థంకాదు. నేను తోచిపరచలేను.

మోడలు : (ఒక్కొక్క చిత్రముచే తిరగజేస్తూ మృగమృగం) ఈ చేప కంతకన్నో!...ఏం! ఎంత సిగ్గులేదు! బట్టలేకుండా....(తిల ఎత్తి అరిచింది గొంతు) ఎన్నో ఇలా చే! (తిరిగి, బొమ్మని తీక్షణంగా చూస్తూ) అఖిరికి బాగా చే గీసేవ్....ఎలా ఉందో! అంత అందంగా చూడలేదు....కాని ఎందుకో చూడాలనిపిస్తోంది...(మరొక బొమ్మ తిరగిస్తే కళ్ళు కర్చుకురి) ఛీ! ఛీ! ముగాడు...ఛీ!!

చిత్ర : (పవ్వుకూ) నిమ్మ చూడరున్నా నా ఆ బొమ్మలన్నీ?

మోడలు : (కళ్ళు మూసుకో నే వాటిని మందం క్రిందకివెట్టి) మీరంతా విజంగా చునుమృగలేవా. మీకు సిగ్గు లక్షా ఉందే? (లేస్తుంది)

చిత్ర : మేం బానిసలం.

మోడలు : అదండం ఒకటి నేర్చుకున్నావ్ నువ్వు తిలగ చెనుతున్న కళకి!

చిత్ర : (నాంం)

మోడలు : ఏమయిలేవాళేం మృగ. చూటిచ్చేవు కాబట్టి...నాబొమ్మ తిప్పకు మోడలు?

చిత్ర : ఇవో!!

మోడలు : 'విలయాన్ని' ఏంచేస్తావ్?

చిత్ర : అదింత వేగం పూర్తికాదు. నాన్ని ప్రక్కకుంచేస్తాడు. నా తీవ్రతతో ఎప్పుడన్నా పూర్తిచేసుకోవచ్చు దాన్ని. ముందు నీ బొమ్మలు రాసి, వాటికి చావులేకుండా చేస్తాను.

మోడలు : చెల్లెల్లరిగారాస్తే వేవొప్పుగోను. అది అమ్మకుమోవాలి. డబ్బు బాగా రావాలి. అది జ్ఞాపకముంచుకో—ఇంకోమాల. నా మొహం నువ్వు పట్టేలా దాగ్లోరాస్తే ఒప్పుకోను.

[కుర్చీలో కూర్చుంటుంది]

చిత్ర : (ఆమె కుర్చీ చేరినూ కూర్చోని ఆమె భుజాలమీద చెయ్యివేసి) చెప్పేటగా. అందులో నువ్వు భూవా అని తెలియ, కళతాయాకు ఏమయ్యేవా ఎవరికన్నా తెలుస్తే ఇంకా నిమిషాలమీద కొనిపట్టుకు పోతాడు చిరకాలం అని ఉత్తమ కళాఖండాలగా ఉండిపోతాయి. ఆ విషయం నీదే.

మోడలు : (ఆకగా అరిచి కళ్ళలోకి చూస్తూ) మన ఇద్దరిదీనీ!

[అరిచి చెయ్యి తన చేతులలోకి తీసుకుంటుంటామె. ఆమె తిల నిమిషమేమో అరిచి.]

రంగం: 3

గది—ఏమీ మార్పులేదు.

స్టూడియో—పూర్తిఅయిన స్త్రీ నగ్న చిత్రం ఈజిలుమీద ఉంది. క్రింద గోడ కాన్ఫి వివిధభంగిమలలో అలాటి చిత్రాలు మూడుంటాయి.

గదంతా మహాభారత యుద్ధరంగంలా ఉంది. యుద్ధంలో విజయం సాధించినవి ఆ చిత్రపుపులన్నీ.

చిత్రకారుడు నేలమీద కూర్చుని, గోడకి చేరబడి ఉన్నాడు. అతని కన్నులు లోతులకు దిందుకుపోయి గడియో నిమిషమో బ్రతికే మనిషలా ఉన్నాడు.

వీధిలోనుంచి, గబగబ ప్రవేశిస్తుంది 'మోడల్'.

మోడలు : (బాక్సుల జేబులోనుంచి ఒక నోటు తీసి చిత్రకాకుడి ముఖంమీద పెట్టి, మిక్కిలో ఉప్పురవి కూలబడుతుంది. చెమట ధారలుకట్టి ఆమె ముఖంనుంచి కారుకాడింబుంది; అలసట)

చిత్ర : (మెదడువల్ల కళ్ళలో నోటు అందుకుని లేచి ఆమెను పరీక్షించి, మిక్కిలేతిమీద కూర్చుంటాడు. జంతుకూ ఆమె తల నిమిషంకాదు.)

[ఇద్దరూ తీగం మోపం.]

చిత్ర : (జంతుతో) ఎక్కడిది!

మోడల్ : (చీదరింపుతో అతన్ని చూస్తుంది)

చిత్ర : (చిన్నబోయి ముఖం దిండుమంటాడు)

మోడలు : యిటువల్లదేగి పట్టుకోచ్చేను. వాటికి కర్ర బద్దలన్నా కొట్టించి తిగివేయ, అదివారం వాటికి.

చిత్ర : (మెల్లగా) ఔను. నిన్ను బాధపెడుతున్నాను. నీకు ఉప్పివ్వడం బాగా...

మోడలు : చాలు అధికరసం... ఇంక నీపని చూడు. అబ్బబ్బ! ప్రాణాలెగిరేతున్నాయి

చిత్ర : (తేస్తూ) కాఫీ, ఫలహారం తేవా?

మోడలు : వాకోపం ఏం తిగలేయ్యట్లే. ఉన్నది ఈ కాస్తా ఉప్పుకపోతే మరేవూకొస్తూ పట్టుకోలేను! వాటికి కర్రబద్దలు మట్టా కొట్టించి, అదివారం ఎగ్జిలెన్స్ కి తయారుచేసేటంటే వాకు కాఫీ తేచ్చివారి ఫలం.

చిత్ర : నీకు కోపంగా ఉండితమా?

మోడలు : అబద్ధమెందుకు? ఉంది.

చిత్ర : వాణీ తిప్ప!

మోడలు : ఔను! నీకీ తిప్ప! నేనేం కాదు వచ్చే! కొంచెం తీరే అళియ పెట్టే. రెక్క పెట్టకే వారి దిల్లొచ్చేమందిన్నావ్.

చిత్ర : వస్తుంది. తిప్పకుండా వస్తుంది. కొన్ని కేటన్నా. అదివారంవరకూ ఒకపట్టు. తయారైతే చిత్తరువులు చూడు! నేనే వాటిని ఎప్పడోచేసా అని ఆశ్చర్యం వేసుంది. కాదు నేనుకాదు! నేను రాను లేదు వాటిని! (అవేంకో) నేను నిమిత్త మార్చిటి! వాలోని కత్తి ఆపని చేస్తోంది. వాకు తెలిదు ఆ కత్తి యొక్క ప్రభావం! దాని గయ్యం! దానికి లొంగి దాని అజ్ఞల్ని పాలించడమే నాపని!

మోడలు : చూడు కొంచెం తగ్గించు. వారం కోజాలైంది. సరిగా తిండా ఏద్రా! నిల్వొంది నిల్వొంది

చట్టం వదిలిపోయాయి. నీకత్తి తెలిపాచ్చింది కాదా! ఇంక చాలు! మరి వాలోమీద మత్తె వ గుడ్డల్లే!

చిత్ర : నిజమే! మరి వాళ్ళక్కడను! తెప్ప వచ్చిందో ఆ వాయిదా చిత్రాలోనూ తెప్పిరేనా. వాటిలో నీ స్వభావాన్ని చూడు.

మోడలు : ఎవడి బొమ్మల్ని వాడు పాపకు కోడం చూడారే.

చిత్ర : వాలోని చిత్రకాకుడు సృష్టించి చిత్రాలని, పెద్ద కత్తిగా నేను వియర్చున్నాను. అదేం ఆశ్చర్యకాదా?

మోడలు : (లేచి తువ్వాలతో ముఖం ఒత్తుకుంటూ) నీగర్లుంటా?

చిత్ర : ఇదే ఆటగాడి. (జేబులోనుంచి నీగర్లు తీస్తూ) అలసిపోయి ఒత్తావని బాగర్ గా నీకోసం ఉంచెను. (నీగర్లు ఆహ్వాయంగా ఆమె చెవివలకండించి అగ్గిపెట్ట తీస్తాడు)

మోడల్ : ఉండు! అను! (నీగర్లు మధ్యకి విరుచుకుంది)

చిత్ర : ఒకొద్దు. మత్తెకావ్వు! మత్తెకావ్వు! విచ్చిపుటికే కేసుపెట్టేను.

మోడలు : ఛక్!

[ఇద్దరూ నీగర్లు వదిలిస్తారు; ఆమె చాతి ముందుకి వీరిచి చేతులు విడిచిపెట్టి పోగ తరుస్తా]

హ...యో! అబ్బ! ప్రాణం కుదుటపడుతోంది.

చిత్ర : (తేరుతుగా) చిన్ననా బతుకుతాను కోపం రాదుకదా?

మోడల్ : ఆవిష్కృతులందేనా... నీకమహిమం...

చిత్ర : అనుమానంకాదు... అహ... ఒక పిళ్ళ.

మోడల్ : నీకీచ్చివెనాట తిప్పలేదులే. ఒక స్నేహితురాలిని ముచ్చెలేను. తిప్పనా వాణేం తిప్పకాదు. అదివారం వెళ్ళు రాకపోతే తిప్పకుండా తిప్పాలి.

చిత్ర : వేంకరి స్వాస్త్యపరుణ్ణి కావరే. ఈ అదివారం వరకే. ఎగ్జిలెన్స్ లో బొమ్మలు పెట్టడానికి అనుజ్ఞ ఒకటి వచ్చేసే.

మోడలు : రాకపోతే అంతా నీకధారేనా!

చిత్ర : ముందుగా అంతా ఆలోచించే ఉంచెను. రాకపోతే 'గ్యాంబి' నేలుముందు పోవకు ఫలం.

మోడలు : టైల పిథిలోనా!

చిత్ర: అదే నురి నుంగిది. ఎగ్గరిచక్కె వచ్చే వాని, ముందు వా బొమ్మలు చూశాకే లోపరి! చెక్కెదు... అది కాకుండా, టిక్కెట్ లేకుండా అందరూ చూస్తారు. పాదాన్యప్రజ!

మోహిలు: పాదాన్యప్రజ! ఏం అభిమానం. వాళ్ళేవా నీ బొమ్మలు కొనేది.

చిత్ర: కొనేది గ్యాలరీకి వచ్చే లక్షాధికారులు. కాని విజంగా వాటిలోని విలువని సర్టిఫై చేసి పాదాన్యం.

మోహిలు: పాదాన్యం:కి విలువ తెలియన్నావ్. అవే అర్థమవుతున్నావ్.

చిత్ర: అర్థం తెలియకపోయినా, వాళ్ళే మన శుక్ర విప్లవం ఆపించింది కలుగుతుంది. అది చాలు!

మోహిలు: (కుత్తి మంచం దిగి వచ్చి లోబరుతున్నా) ఏదో ఆకలి! అలానే తెల్లవాడుతున్నాయి వా రోజులు!

చిత్ర: (అమె దగ్గరగా వచ్చి అమె తల వేయకపో) నిజం చెప్పాల్సినదే, బొమ్మలు నిజమే కిచ్చింది వా కిషంలేదు. వాటి విలువని నిజమే కొలవ లేదు. కొని రెండు రెలా ఉన్నాయి. దివి ఎలా గడు వుంది. వాటి... అవి ఎక్కడో ఒక చోట ఉండవలసి కావాలి...

మోహిలు: (కన్ను మూసుకుని) అది అమ్మకు పోలే నీకీ చికాకులుండవ్.

చిత్ర: మదికి!—చెప్పారా నీది.

మోహిల్: మది!

చిత్ర: మంచి ఇల్లు అరైకి తీసుకుంటాను.

మోహిల్: అందులో కొత్త బల్లలు, కుర్చీలు వేసుకుంటే బావుంటుంది!

చిత్ర: తువ్వలు నీకు!

మోహిలు: కిటికీకి కర్తవ్యం.

చిత్ర: నీకు కావల్సినన్ని మంచి సిగరెట్లు.

మోహిల్: (మగతిగా) అన్నట్లు సిగరెట్లు! ఓహో! ఎంత బావుంటుంది.

చిత్ర: అమ్మను మరీ మంచి బొమ్మలు వాడుచు.

మోహిల్: (నిద్ర పోతూ పోతూ) ఓహో...

చిత్ర: చిత్రశిఖరంలో ఒక విప్లవం లేకపోయి.

మోహిల్: ఓహో...

చిత్ర: ప్రపంచం లేన అఖరులోకానే వాటిని ...మరుస్తుంది...

['మోహిలు' నిద్రపోయింది. చిత్రకారుడు కిటికీనుండి చూస్తూ ఉంటాడు.]

రంగం: 4

సాయంసమయం—మూర్యాంశు సడమటి సముద్రాన ములుగుతూ, ములుగుతూ ఉన్నాడు.

చేపనల్ అర్జ్ గ్యాలరీ—దానిముందు 'గేటు'—'గేటు'ముందు విశాలమైన ఖాళీ బాగా—

గేటు కుడివైపు బాగాలో కొన్ని వరసల కారులు నిలిచి వున్నాయి. ఉన్నవాటిలో కొన్ని ఆరుదుకుంటూ పోతున్నాయి. క్రొత్తవివచ్చి నిలబడుతున్నాయి, వాటి బాగాలో—

ఎడమవైపు బాగాలో—దూరంనుంచి చూస్తే ఒక మూక కనబడుతుంది. మూకలో కనీసం వందలమంది ఉండవచ్చు. కారులలోనుంచి దిగిన వివిధరకాలవ్యక్తులు, అనగా యువకులు, యువతులు, మధ్యవయస్కులు, వృద్ధులు ఆ మూకవైపు వెళ్ళి అందులో ఏకమై, కొంచెంసేపు వుండి తిరిగి గ్యాలరీలోకి పోతున్నారు. అక్కడ 'అమ్మ కానికి' అని తలకాయలంపేసి అక్షరాలతో ఒక పెద్ద అట్టవుంది—అమ్మబడి వేమిటో నని ప్రక్కకిచూస్తే, ఎడంగా, పాతబడి రెండు కొయ్యలు, వాటిని కలుపుతూ గజం ఎత్తున ఒక పెడురుకర్ర, వాటికి ఆనుకొని ఎనిమిది 'కాన్వాసులు' కానొస్తాయి. అచిత్రదువులపెనుక నిల్చు

న్నాడు చిత్రకారుడు, చేతులు కట్టుకొని. అతనికళ్లు అడకువగా ఉన్నాయి. అవి, ఒక నిమిషం ఆకస్రంవైపు, ఒకనిముషం మూక వైపు చూస్తున్నాయి. అతనిముఖం “ఏం చెయ్యడమా ఇంక” అన్నట్టుంది.

ఒక అరఫర్లాంగుదూరాన జననమ్మంద మైనవీధి. ‘వేవ్ మెంటల్ మిడ వస్తువు లమ్ము కొనే కుర్రాళ్ల కేకలు ఇక్కడికి వినిపిస్తున్నాయి.

స్థూలకాయుడైన ఒక తెల్లదొరని, ఒక ఇరివైమంది ముప్పైకుర్రాళ్ల మూక, కేక లేస్తూ వెంబడిస్తున్నారు. వీళ్ల బారెమండి తప్పించుకొనేందు కతను పెద్ద పెద్ద అంగ లేకు కుంటూపోతున్నాడు, ‘వేవ్ మెంటల్ మిడ. ఆ దొరబట్టలుకూడా పట్టుక లాగుతున్నారా కుర్రాళ్లు.

ఇక, చిత్రకారునివద్దనున్న మూకలో:

ఒక అమ్మాయి: ఏంబోమ్మల! ఛీ! సిస్ట, అడవ్యాం ఫుట్టుకొడున్నాయి!

స్నేహితురాలు: అయివా ఏవో ఆకర్షణ ఉంది కదూ వాటిలో?

అమ్మాయి: ఆ విద్యులవిడితనమా? సిగ్గయ్యటంలేనీకూ—పద, వోదాం.

స్నేహి: అయితే వాటి నెండు కలా మాస్తావ్ పోదాం, వోదామంటూ—అంతరితర్యతేకపోతే మాస్ మాడగానే ముఖం కప్పకొని పరుగెత్తుకుపోరామా?

అమ్మాయి: మవువు పారపాటువ ప్రేమైతేమేవ్, అట్టే మాటాడికపద!

స్నేహి: పద! చేసొద్దన్నావా?

అమ్మాయి: (బోమ్మల్ని కదపారేగా చూసి) ఏమిటో ఇంతమంది మూగింకా అని వచ్చేం. లేక పోతే ఈపాడు...అందుకే లోపల పెట్టనివ్వలేదేమో!

[స్నేహితురారి చెయ్యి పట్టుకొని నివ్యాపు కుంటూ పోతుండవచ్చు]

[కారు దిగి విాసాలు మెలివేస్తూ అర్పణ వచ్చిన ఆసామి:]

ఎవర్రాసేరంనెయ్య యిరి?

చిత్ర: (ముందుకు వచ్చి) నే నేనంది!

ఆసామి: లోపల పెట్టలేదేం?

చిత్ర: అది నా గురప్పిష్టం.

ఆసామి: అమ్మకానికా?

[అట్టని మారిత్రాడు చిత్రకారుడు]

ఒకా! టోనా! ఎంలేంటి ఒక్కోటి!

చిత్ర: అది కళాఖండాలు. వాటికి నిర్ణయించి ఒక రర లేదు. మిరొక మెత్తం వెస్తే, రాని కిష్టముంటే చేసొప్పసుంటాను.

ఆసామి: అట్టే! ఇప్పుడు కొండానికి కాదు లేండి. సంగ లేవిటో కనుక్కుందామని.

చిత్ర: (నిరుత్సాహంగా చిత్రిగుల్లని చూస్తాడు)

ఆసామి: ఆపబోమ్మ లేమో ‘బ్రెస్టు’గా ఉన్నాయ్. రంకులు చేపిచేసిగా ఉన్నాయ్ అది బోమ్మలు కావటంచేత, బలే డెలాకీగా ఉన్నాయ్!

గిరబాల యువకు డోకడు: (చవికరకం డలవ జోడు (వేళ్ళతో ఆడిస్తూ) ఏమిందీ? ఆ కుర్రానికి తలకి తగ్గట్టుగా ఒళ్లు లేదే. తల చిన్న చేమో అని నీస్తోంది. కొళ్ళంతి పొడుగ్గా ఉన్నాయేం?

చిత్ర: నే నందులో చిత్రించింది, కుర్రం యొక్క నైజం.

యువకుడు: థిలే! థిలే! అడేమిటో కాస్త పెరిస్తారా?

చిత్ర: (ఉత్సాహం ఎకతాళిలో తగ్గివాయి నా తిప్పనిపిస్తే) అంటే - చూడవరదీ దాని తల చిన్నది కొబ్బటి అది మన ఆజ్ఞల్ని పాలిస్తోంది. అంత ఒళ్ళు, దాని పెద్దబట్టలు కీక్రిని, రాని నాడుగాటి కాళ్లు నేగాన్ని మారిత్రాయి.

ఒక పెద్దమనిషి: ఎంత వ్యాఖ్యానం! ఎంత వ్యాఖ్యానం! అయ్యా నామర్ర తిగింప! ఇంత అర్థముందిన్న మాట ఇందులో.

అతని ప్రక్కాయన: ఇదిన్నీ మారు ప్రతి ఒక్కడికి ఎంతకని చెప్తూఉంటాడు? అంతకన్న ఆ ముక్కలు నాలుగూ ఏవో వాటికింద రాసిపెట్టేస్తే బాగుండి పోదా?

చిత్ర: (చిన్నబోయి) మీ కందులో నుగ్రాని కుండవల్సిన అందిం ఉండదు. దాని ఉపా, కిక్కి, వేగం చిత్రించేను.

యజ్ఞకుడు: నాకు నుగ్రంలానే కనిపించటం లేదన్నా! అలాగే కడుపులోంచి వెలవరం పుట్టుకొస్తోంది. రంగులుకూడా అలికేసిపట్టు కళ్ళకి తెలియండా ఉన్నాయి.

చిత్ర: రంగులే స్వభావాన్ని వ్యక్తపరుస్తాయి. చిత్రకళ పరివర్తన పొందుతోంది.

యజ్ఞకుడు: మనుష్యులలోకూడా పరివర్తన కలిగేవరకు మీరు వాటిని బాగానా? పెట్టకుండా, మీ ఇంటిలో ఉంచుకోవద్దండి

చిత్ర: మీకు ఈ బొమ్మలు చికాకును కలిగిస్తే తమిందండి!

యజ్ఞకుడు: ప్రపంచంలోని నుగ్రాల పరుపు పోయింది!!

చిత్ర: అయ్యో! ఇద్దరమంటేనే చూడండి; పరదాగా ఉంటే కొపండి. కాని ఇలా కళని అవమానపరచండి!

యజ్ఞకుడు: కళ! చిత్రకళ!!

చిత్ర: (ముఖం కోపంతో తేవురించగా) నేనూ మీన్నున్న అవినవరంగా చూడవలసివస్తుంది!

యజ్ఞకుడు: అబ్బో! అబ్బో!! అవినవరంగా అంటే జరగవల్సింది జరుగుతుంది!

చిత్ర: భయపడితా ననుకోండి. అవమానాన్ని చూత్రం నేను సహించలేను. నాకూ కేపుండు మీ కిచ్చినట్లే ఒట్లు ఇచ్చేదు. మీరు చేసేది నేనూ చేయక పోలేను.

యజ్ఞకుడు: ఏది—కా మాదాం!

[పెద్దమనిషి, అతని ప్రక్కయిన మృగివచ్చి యజ్ఞకుణ్ణి వెనుకకి లాగుతూ:] ఎందుకయ్యా అలాగాడితో చెబుటాట?

యజ్ఞకుడు: చూడండి మాటలు! తిండిలేక పోయినా తిక్కేం లోటులేదు.

[ప్రక్కయిన: కాంతిందివోయి—కాంతిండు, అలా అగ్గయిపోలే ఎలా చెప్ప.

పెద్దమనిషి: ఏదో అమృతమంటున్నాడు పొట్ట గడిచి.

[ప్రక్కయిన: పిచ్చుకమీద బ్రహ్మస్త్రమూ! యజ్ఞకుడు: అలా దారికి రమ్మనండి! అంతే కాని, అయినా పిడివిలా ఒదిలిపెడతాడు.

[పోతాడు.]

చిత్ర: వదిలిపెట్టాడు. వదిలిపెట్టాలన్నా వదిలి పెట్టలేవు. చచ్చేవరకు ఒకరికోకదు అందిగానే ఉంటాం, నాన్నా!

పెద్దమనిషి: (చిత్రకాంతికో) వీరండుకయ్యా అతనితో నాదన. (ప్రక్కయినతో మెల్లిగా) నాలిపదదామనుకున్నాను, ఎంత తలతిక్క పడికి!

ఒక వృద్ధు: (వెనుకనుండా చూటలు చిని) అలా అలాచిస్తున్నాను బాబూ! మనం తిన్న అన్న మే అతనూ తినడా అని!

[ప్రక్కయిన: మీ తెలివి! సంకోపించేం తాతగారూ!

వృద్ధు: సంకోప మైపోయింది కాబట్టి ఇక మిగిలేది విచారం. ఆ కన్నీళ్ళుకూడా ఏదో రాల్చి బాబూ!

పెద్దమనిషి: రాలుస్తాడు తాతగారూ, కాని ఒత్తుకో నేండుకు రుమాలు తెచ్చుకోలేదు.

వృద్ధు: ఈ రుమా తెచ్చుకుకు బాబూ! మీ కాళ్ళ దగ్గరంతే పెద్దగుతులు సంగతి మరిచేయి. ఈ భూమికి మీ కన్నీళ్ళొక లెక్కా జమా!

[మూకలో కలవరం. ఒక వలంపటి ఆరిన, ప్రపంచంలాటే అయిఉండాటి, జటలమట్టి—అందరినీ తోడుకవచ్చేందుకు ప్రయత్నించేస్తాఉంటుంది]

వలంపటి: (ముందుకి పోసుకనూ) దారి వ్వండి బాబూ! ఏమిటో చూస్తాను. ఏదో బొమ్మలటగా! ఏదీ చూడనీయింది! కాస్త చోటుచెయ్యండి నాయనా! ఏదీ...కాస్తచోటు! తగలకండి...నన్ను తగలకండి. కాస్త దూరంగా ఉండరూ! మీకు పుణ్యమంటుంది.

ఒక మగరాడు: (కీచుగా) పలీ అవమానగాను వస్తున్నాను! తిరస్కరించి. తిరస్కరించి. తగలకండి. తనలే మండిపోతాను!

[అదర బాదరగా ఆరిన ముందుకు వచ్చి, బొమ్మల్ని రెండు విముచలపాటు విమర్శగా చూసి—కత్తివ ఒక్క శక వేసి, ముఖం కప్పుకొని తిరిగి, మూకమండి, ఈసారి అందరినీ తోసుకపోతూ]

ఫీ! ఫీ! ఫీ! ఎంత సిగ్గుచాటిన ప్రపంచం తిండి! ఎవరి ముఠాం చూసినో ఇవాళ! ఏ త్రుతూ ద్రుల పలాలో ఉంటాయనుకున్నాను. ఆయన చెప్పినా విసకుండా...ఫీ! ఫీ! (అమె కంకం చూరమారుంది).

మృరాడు: (తిరిగి కేయకంనుతో) తల్లీ! ఆప
మాయలున్నారమ్మా ఇక్కడ! (తెనాల్తులేను!

ఒక భక్తుడు: ఒకే నుంటా! ఏమిటా ఆ పో
వన! పెర్రా చిన్నా లేయా?

మృరాడు: లేండి! మా ఆత్మ! నేనొక్కణ్ణే
కొడుకునండి.

భక్తుడు: నోరుమూసుకొని అంతరించి నకు. పతి
(తరల నవనాప పడుచున్నట్లు! నున్నా కేరీ పోలవ!

మృరాడు: ఏ పతి! తరలించండి?

భక్తుడు: అపనూయామ్యుకారిని!

మృరాడు: ఇప్పుడొచ్చి నా నిజాఅండి?

భక్తుడు: కాదురా. పతి అపనూయా కేరివి!

మృరాడు: ఆ బొమ్మలల్లా ఉంటే. వాడిం
తప్ప. ఆ అపనూయతిల్లి (తెనాల్తులే...)

భక్తుడు: ఆగాను! పోరిధిగవావ! (చెవులు
మూసుకొని) ఎలా తిగుడిబొగోండి (పపంపం.
(చిత్రికొడుగి ఉద్దేశించి) ఏయందోయి! ఇలారండి!

[చిత్రికొడుగు దగ్గరగా వస్తాడు]

మాసేరా మీరు రావిన ఆ బొమ్మలు! ఎంత
పనిచేస్తున్నాయో!

చిత్రి: వాకేం అర్థం కావటంలేదు!

భక్తుడు: ఇంకేం అర్థం కావాలమ్మా! మృరా
ళ్ళలోఉన్నట్టి కాస్తా పోగోండి! ఆస్తిస్థులవిన
వాళ్ళ బొమ్మల్లో పతి! తరలని పోలుతున్నాడండి ఈ
నుంటా. (మృరాణ్ణి ముందుకు తోస్తాడు) దీనికి
కారణం మీరు కాదు? ఇలాంటి చిత్రాలు ఎంత
పతివానికి వారితీస్తున్నాయో! ఒక పితా, విప్రు!
(పపంపం వాగుపడుతుంది?)

చిత్రి: బొమ్మల్ని నిందించకండి! స్థిరంచేసి
మా మనస్సులని విమర్శించుకొండి!

భక్తుడు: ఏమిటి! ఏమిటి!

చిత్రి: నేనున్ననూట అంటున్నాను. మీకు
చిత్రాలలోని అంపం ఆకర్షణీయంగా ఉంది. అందుకే
గుంటపైబడి నిల్చున్నా రిక్కడి. వైగా పతి! తరలకి
అవనూపం జరుగుతోందంటున్నారు. మీకోక మన
స్సుండి నిజమైనది!

భక్తుడు: (అందర్నీ ఉద్దేశిస్తూ) మాసేరా!
అందరూ! ఎలా అవనూపపడుతున్నాడో నిన్ను.
(ఔంపలేకుకొని) అననూపదుకొని. ఏదీ నీగోయ్య;
నిజానికి మీ అందరికీ తెలుస్తోలేదో! (తరలమిమం

ఆ ఆంజనేయణ్ణి తెలుచుకొందీ ఏపనీచెయ్యను. ఎంత
అవనూపం! నేను, ఈ బొమ్మలు, ఈస్థిస్థులవిన తెల్లి
యాస్తున్నా వా! మీరే చెప్పండి!

[భక్తుడు ఎవరితీర్పు నిజమందా పోతాడు;
మూకలో నువనంపం—కొంపం గా మాటలంపనవస్తాయి
చిత్రికొడుగి నిందిస్తూ. ఆవి కొంతకేరీకి చల్లా
ర్తాయి]

[ఒకసాయిలు మూకలోంచి ముందుకువచ్చి]

ఆ చేపాకీ పాంతాకన్నా హెండ్లూవుండి!

(పక్కనున్న ఆయన: ఆది పిట్టలోకూడా
మాపిలగు కాబట్టి!

సాయిలు: పాంతా కన్నా హుంత్తే!

(ప్ర. ఆయన: దాని పైజం చిత్రించారాయన!

సాయిలు: హీకేంటి. ఆదా మడుగులో!

బహుత్ ఆచ్చాగా హుంత్తే!

[నిమకమండోక బొంపుగు గొంతు]

ఒకటి కొని ఉంచుకొరారు సాయలూ!

సాయిలు: (నిమదిరిగి చూసి ఎవరూ కావరాక
పోగా) వాసుండి వాన్నాం కానీ, హెండ్లూ
కొంటాం?

మరొక గొంతు: కొంటే బాబు సాయిలు బోపి
ఎగరగొడుండి!

సాయిలు: హెవ్దామాటలో! దవదా యర
కొప్పితం.

[ఇంతలో కర్మలూర్చిలో ఉన్న ఒక మధ్య
వయస్కుడు చిత్రికొడుగి పలకరిస్తాడు.]

మధ్యవయస్కుడు: (బొమ్మల్ని పరీక్షించి
చూసి) హివేనా ఈ బొమ్మలు.

చిత్రి: బొగండి!

మి వ: లోపల పెట్టలేదేం?

చిత్రి: అది నా దురదృష్టం!

మి వ: అయ్యో పాపం!

చిత్రి: అనుజ్ఞకొనిం అర్థి పెట్టుకున్నాను.

మి వ: అయ్యో పాపం!

చిత్రి: కానీ - ఒకర్ని ఏం బాధం!

మి వ: నిజమే! కానీ అయ్యో రామదండ్రా

ఎంత పని! చిత్రికొడుగిని ఎంతవంతు వచ్చింది!
బొమ్మలైతే—ఆ అవిబొమ్మ లోకమాదిరిగా ఉన్నా

యమకోండి. కాని పురిపేసినట్లున్నాయ్. మొత్తం మార్చిన రావున్నాయి.

చిత్రి: చాలా పంతోషం.

మి: షి: అయ్యయ్య! ఎంత పని పాపం! మి! మి! మి! నాకు బొమ్మ తెయ్యడం రాకపోయినా ఇకంటే పెద్దది! అయ్యో పాపం. ఎంత పని! కాని అనురం, ఆ చేప, పాపా ధయమేస్తా ఉన్నాయి.

చిత్రి: అందులో ప్రత్యేకత ఉంది.

మి: షి: ఉండాలిందాని మరి. అయ్యో పాపం.

చిత్రి: (అకా) మీకేమన్నా కావరిస్తే.

మి: షి: నాకా! హాహా! శి నొంబరి నాగ్ని పిల్లా పిదికా శిను. మాపిదకమా. మరి నా కెంతుకు చెప్పండి. ఏకా ఇలా మాపిస్తూ ఉండవలెం. అయ్యో! ఎంత పని.

చిత్రి: (నిరసకా) బారిపరీహాసం మీరేం చేస్తారు ఇక్కడున్న అందరూ మామూలే ఉన్నారు!

మి: షి: అలా అవకు, అలా అవకు. కాస్త ముందే తెలుస్తే అంగులో బాగా ఇప్పిస్తును. పాపం! ఇలా బయ్యో. అప్పట్లో! మా నాయకున్నాకు. ఈ బొమ్మని నిలువ తిరికే మహా తెలుసును, తిరికే తిప్పు ఎవ్వరికీ ఇంతులో అభిచారిలేదు అప్పట్లోం బాదు. కనిపించి బొమ్మలన్నీ కొనేస్తూఉంటారు. అందులో నేను సీపాపములేస్తే మరిసి.

చిత్రి: (మళ్ళీ అకా మామూలు)

మి: షి: ఒకటి ఇంట్లో గొప్పటి తగల్గుకు. అంతా మాదిగర మేర్పాసి. పెట్టు అయిపోతుంపెట్టు ధయంలేదు! పరే. నాప్తిక్కడికి పంపుతాను (తిరిగి బామో) అయ్యో పాపం!

[ఇంతలో ఇందాకటి, చవిక చలవతోగ్ల గిర బాల యువకుడు తిరిగి ముందుకు వచ్చి నిల్చుంటాడు. కొత్తినాల్ల వస్తూఉంటాడు]

ఒక కళాభిమాని: ఇప్పటి ఈ చిత్రకారుల చిత్రభావారేఖలో నా కర్తంకావు! ఆ నాయకు స్త్రీ వన్నచిత్రాలూ మానేరా?

వేదాంతి స్నేహితుడు: అ! మాననస్తే.

కళాభిమాని: మీకేమయినా అర్థమయిందా?

వేదాంతి: ఎదురుకుండా నాయకు చిత్రాలన్నాయి. అది స్త్రీ చిత్రాలని ఆ రేఖం,

మాపులేటూ చాటుతున్నాయి. అంతకుమించి నాకేం అర్థంకాదు.

కళాభిమాని: అసలు, ఈ చిత్రాలలో చిత్రకారుడిమంచి, ప్రపంచాని కేకా ఒక పంచేకం ఉంటుందని తెలుస్తా?

వేదాంతి: వినుటో వ్రేలి. పోవద్దుమా. ఏదో తాత్పర్యంగా మనస్సు తృప్తిపడడానికిని మాస్తాం. అవందిస్తాం. అంతే. అసలు ఇది ఇచ్చే పంచేకాలవల్ల మానవ ప్రకృతిలో, మాన్యుకలగడానికి వ్యవస్థలేదు. మిడిక జీవితాలు.

కళాభిమాని: మాటవరసకి—మీరు వేదాంతే కదా?

వేదాంతి: అలా అని వన్న వేరుచెయ్యకండి. మనమందరం ఇంతో అంతో వేదాంతులమే.

కళాభిమాని: పోనీ అలానే అనుకుందాం. చిత్రాలలో మాడా వేదాంతం ఉందని తెలుస్తా? ఇప్పుడు—కంగిల వక్రుతులో నొంపనెక్కే ముసలాడున్నా పనుకోండి అందులో ఎంత వేదాంతముందో గ్రహించేరా? కాలమనే పర్యవేక్షణాన్ని అతికు అనుకుందామని మాపున్నా పప్పుచాటు, తివ మిడిక జీవితంలో ఎంత ఆలోచనో చూపండి!!

వేదాంతి: మీరు కళాభిమానులు! మీకు వేదాంతం అందులో కలిపిస్తుంది. కాని నా మానసిక ప్రవృత్తి వేరు.

కళాభిమాని: కాని ఆలోచిస్తాం. ఈ స్త్రీ మూర్తులలో చిత్రకారుడు ఏం చెప్పదలచుకున్నాడో? స్త్రీ అకారాలని పోయ్యకొవద్దును. అది రివా, స్త్రీ మొక్క పంపులపొంపు, అందం వాటిలో ఏకాకాన్నా లేవు. ఒకమూల అది అకర్షణం కాకున్నా, పరాపరిమాణగా అది అసహ్యరీతి కలిగిస్తున్నాయి చెప్పివలెను—ఎంమఖాలు!

వేదాంతి: రంఘులు చెప్పిపోయి ఉన్నాయి. కొప్పరిపియతో చేతచేయ!

కళాభిమాని: రంఘునిషయం వస్తే, ఈ రంకం రంఘు, ఏదీక చిత్రకలా సంప్రదాయాన్నీ బాలవు! ఇదేమన్నా కొత్తివర్తమకోవాలో, లేదా చిత్రకారుడు పిచ్చివా డినుకోవాలో అర్థం కావడం లేదు. ఆరంఘులు చేపరికిపట్టున్నా ఏదో మూటు దినాన్ని చాటుతున్నాయనుకోవాలేమో మరి.

[చిత్రకారుడి ముఖాన్ని పరిశీలించు]

ఇంకాకాయన: ఏమండీ — అవురం, చేప, పాము విషయం ఏమంటాను?

కళాభిమాని: ముందీ స్త్రీమూర్తుల విషయం కావడంకే — ఇన్నేలయి చిత్తరువుల్ని చూస్తున్నాను. ఎంతోకొంత మహామహాపుల కళాఖండాలని పరీక్షిస్తేరాదు. ప్రతిదానిలోనూ వాకేవో సంకేతం, చర్చనానం కనుపించేయి. కానీ వీటిలో అదిలేదు. ఈమూర్తులు మేం ఇచ్చే పండితం ఏమో లేదు ముకుమేము ఈ జీవితాలు ఇలా గడుపుకపోతూ నశించిపోయింది అన్నట్లున్నాయి.

వేదాంతి: అయ్యో! చాలు — పండింట్రికి. ఇలా ప్రతిబొమ్మనీ వాళ్ళానివ్వా మూర్పుంటే ఇంక ఇంటికి చేరిపోతే ఇవారే!

కళాభిమాని: ఈ ప్రపంచంలో, ఎవరియొక్క అధరణ, ఆభిమానం, ఎవరియొక్క సంబంధం లేకుండా విరాళియంగా, చేసినందుకు ఫిగ్యూరు, కార్టూనుకు కన్నీటిబొట్టు లేకుండా ప్రతికే పరితిలకం — వాళ్ళ జీవిత పారాంపర్యే ఈ చిత్రాలనుమంటే! వాళ్ళ మనకిచ్చే సంకేతం ఉండదు ఇచ్చివా మనం గ్రహించలేం. అది 'టూడీ!' ఆ విషయం, చిత్రకారుడిందులో చెప్పుకోవాలి!

వేదాంతి: చాలివ్యాక! పండితాబూ!

కళాభిమాని: నేనిన్ని అనుకుంటున్నానుకానీ, చిత్రకారుడి ముఖం చూస్తే, అతిడి ముందులో ఈ భావాలు కలిగేయూ అని అనుమానం వేస్తోంది. వైరివాడిలా అనుకుంటున్నాను! అయినా మరెన్నట్లు వాకేవో పిచ్చి ఆలోచనలు. (చిత్రకారుడితో) ఏమండీ! నూట!!

చిత్రి: (ముందుకువస్తూ దాతగా).

కళాభిమాని: వాకేభావాలు కలిగివా, మీ బొమ్మలు అవహ్యంగా ఉన్నాయి!

చిత్రి: (తెల్లలోయి ఎవరో అనబోతాడు కానీ, కళాభిమానీ, వేదాంతీ మరి కనుపించరు.)

[దూరంగా గోల. పదం: 'ఏం నీడి కావాలి' జవాబుగా 'కోరవ్'. 'అవురం నీడి కావాలి' — మూకలో, చిత్రకారుడివీధి చెరువూటలెక్కువారాయి. దూరపు 'కోరవ్' దగ్గరకొనుంది ఒక ముగ్రాశ్చయంపు, అట్టకు అగ్రవాతి ఒక అశ్వం బొమ్మతో:]

గిరజాల యువకుడు: ఒరే అచ్చాయిబా! ఇలా రండి! ఇలా రండి!

[పదం: 'ఏం నీడి కావాలి' — ముందు కొస్తూ దొక ముగ్రాను. కోరవ్ 'అవురం నీడి కావాలి.' నలుగురు ముగ్రాను ముందుకొస్తాడు, 'వోప్టర్'లు పట్టుకొని]

మొ. ముగ్రాను: అవురం నీడి కాల్యంకే పార్!

రెం. మ: నీగెల్లు చేంతో తియారైంది?

మూ. మ: పాగామతల్ల!

రెం. మ: పాగామ కాలుస్తే ఏమామంది?

చాల్ల: దగ్గొస్తుంది!

రెం. మ: దగ్గు ముగుస్తే.

మూ. మ: ఊయ!

రెం. మ: ఊయ ఎక్కడైతే.

చాల్ల: మ: నరకానికి ప్రయాణం!

రెం. మ: ము నీకి మూ!

మూ. మ: విస్తరామగాటి అమతో.

రెం. మ: విస్తరామగాటి ఖోంకెస్తాంకమా? దగ్గొస్తుందా?

చాల్ల: మ: రాదు.

రెం. మ: అందుచే!

మూ. మ: ము నీడి కాలుస్తే ఊయరాదు.

రెం. మ: అందుచే!

చాల్ల: మ: ఊయ వావాలంటే మా నీడి కాల్యంకే.

మొ. మ: కావలీస్తే మామంది మిచ్చు!

[యువకుడిచేతిలో పెంతా దొక నీడి]

యువకుడు: పరేవరా. ఆ సుగ్రాన్ని మామంది.

[అవురం కావ్యానువేళు చూపిస్తాడు. అందిమా దానివేళు, దాని ప్రక్కనున్న స్త్రీ చిత్రాల వేళు చూస్తూఉంటాడు]

మీ సుగ్రంబా ఉందా?

మొ. మ: (అనుమానంగా) లేనే?

రెం. మ: అదెందు కలా ఉంది?

మూ. మ: పెద్ది పిట్టలా ఉంది!

చాల్ల: మ: ఫీ! ఏం బావులేదు.

యువకుడు: ఆ సుగ్రాని కెంతయ్యోద్దువా?

ఒకాయన: ఆయ నేదో అమ్మకుంటూ ఉంటే

నీకెందుకయ్యా ఆ బాధ.

యూరకుడు: దాని విలువకట్టి తీసుకుంటాను.
ఎం తియ్యచ్చువా.

మొ. కు: ఎందుకు?

యూరకుడు: కొనుక్కొని ఇంట్లో ఉంచుకో
దాని.

రెం. కు: మంచి కుర్రాన్నే ఉంచుకోరాదు?

మొ. కు: మా కుర్రాన్ని చూడండి! దాన్ని
చూడండి! (చిట్టి దానిచక్కని 'హాప్టర్' నిలచి
తాడు. మూకలో కలవరం వచ్చులు కేలు. చిత్రి
కారుడు ప్రతివాదిలా మాట్లాడుంటాడు)

యూరకుడు: అయితే ఒక. ఇలాటి కుర్రాన్ని
మాత్రం ఎవరన్నా మీరీడీలు కావురా?

మొ. కు: ఎందుకొప్పున? మీరీడీ మాత్రం.

యూరకుడు: నేనునున్న కాల్యలేమి. కుర్రం
అంటే అపహరణం వ్రుతమోయదు.

రెం. కు: (అనుహసించగా) వాడు అలానే
ఉంది.

యూరకుడు: అయితే మీరీడీ రెవరూ కావురు.

మొ. కు } ఏం చెయ్యడం అయితే?
వాల. కు }

యూరకుడు: పదండిక్కర్నీంచి. ఇప్పు.

అందరూ: పండి. పండి.

పదం: 'ఏంరీడీ కావాలి'—

కోరస్ : 'కుర్రందీ కావాలి'—[కుర్రాళ్లు,
యూరకుడు పోతారు]

[మూకలో గోల మరీ ఎక్కువవుతుంది. ముష్టి
కుర్రాళ్లంతా దుట్టూ చేతారు.]

[ఇంతలో అందరికోలంటా 'వాయుకుగాడు'
'వాయుకుగాడు' అన్న మాటలు. అంత విడిపోతారు.
ఖరీదైన 'మాల'లో విధేవిక్కి ఒకవర్గం; భారీ
అయినట్టి. చామనచాయ. బట్టల. అరినిచెమక
'ప్లాస్ట్' ఎంచి తోడుతూ అందరైతే ఒక అమ్మాయి]

వాయుకుగాడు: (యందుకుచచ్చి బొమ్మల్ని
చూసి) హా!.....కు! పదంచాని? దాపరించేదు
నీళ్లు భాగా. అడ్డమైన బొమ్మలూ రాస్తా—ఏం
రత్నం? బొమ్మ రెండున్నాయి.

[చిత్రికారుడు ముందుకోస్తాడు ఆశగా]

రత్నం: (సిగ్గుపడి తల వంచుకుంటుంది.)

వాయుకుగాడు: (నిర్విక్రంగా) హా! సిగ్గు-
పశి—నువ్వవయ్యా చిత్రికారుడివి.

చిత్రి: అట్లవండి.

వాయుకు: మా సన్నయ్య ఇప్పుడే వెళ్ళేదే.

చిత్రి: ఆడు నిప్పుడే వచ్చివెళ్ళండి.

వాయుకు: ఎర. దానికేం. అమ్మనానునే
రానేవ ఈబొమ్మలు. హం...కడుపు కట్కర్నీ...
హం—ఎలా వచ్చేస్తావ్ మొత్తం అవన్నీ కలిపి.

రత్నం: రాబాయ!

వాయుకు: ఏం? ఏమిటి పంగలి?

రత్నం: ఒక్క మాటండి.

వాయుకు: చెత్తబొమ్మలే! సన్నయ్య తవకే
తెచ్చుకుంటాడు నుక! యింకరికన్నా తెచ్చు!
కొనసి కొట్టావారనే తీరిపోతుంది. బొమ్మలు
కొండి, కొండి అని ఈ చిత్రికారులంతా కొట్టా
వేర్నా బడినే ఏం చెయ్యడం. ఎంత చెప్పడం?

చిత్రి: ఏం గద చెప్పా? వాడు నేరీడు. వాటి
విలువ ఏమిటా నానా నాకు తెలియ! మీకే...

వాయుకు: అన్నింటికీ వియ్యకాయలు. ఆ
అవిబొమ్మలు బొమ్మగా రావులేవు. ఆ వాళ్లు—అంద
రికొరంగా. ఆ కుర్రం! ఆ చెప్పన్న! ఆ మామ
య్య! దీని బాబోయి! ఏం చిత్రికారుడు. చెప్ప-
ఏం?

రత్నం: రాబాయ! నా మాటకంటుంది విపండి,
ఒక్క నిమిషం.

వాయుకు: ఉండగా. ఇప్పు బొమ్మలూ,
ఇంటి కెళ్ళేక బొమ్మలు కొనలేదూ, కొనలేదూ అవి
ప్రాగం తిశిస్తావ్. అయినా మనకన్నా నాల్గ
కెమ్మైన తెచ్చి బొమ్మల ఎంతి: దీని విలువ
వాళ్ళనే పది చె అందుకు. నేను వియ్యక! ఎక్కువ
చెయ్యకంటాను.

రత్నం: (చిన్న గొంతుతో) ఇది గోదంటి తగి
లిందనిస్తారా?

వాయుకు: ఇవా. నేను బ్రతికుంటిగా పర
గడు. ఏదో బొమ్మలపిచ్చి. గోదంటి తగిల్చేటంత
విలువ చేటికే లేదు. బానీ మరో వియ్యక తీసుకో.

రత్నం: (గట్టిగా) రాబాయ! ఆతన్నదంత
రంగా ద్రిమ చెట్టకండి!

వాయుకు: (త్రేమెందుకు? వచ్చిచ్చే తీకు
కుంటాం.

రత్నం: కాదు. ఆ కొట్టా పోతినన చిత్రి
లన్నీ చెప్పిట్టి పొడమేయి. వాటికి నేనంత బాధపడ

లేదు! కాని ఇది మహాత్మర చిత్రాలు చాలావూ! ఇవి వాటిలానే పాఠకం నాకిష్టంలేదు.

నాయకు: అయితే ఎవరో కొనిపట్టుకపోనే చూస్తూ చూడకో మంటా? నాకావాలి కలంపే తెల్పునది ఆ ఇరివారైకం అలా తెలియడం మరీ?

రత్నం: ఇంటిలోనిది! తనిశ్చుట్టయితేనే కొనండి. నేనెప్పుడూ మీతో ఇంత ఇదిగా వాడింద లేదు!

నాయకు: నోడలకా! అదెప్పుడూ జరగదు. ఈ ఎందుకూ పనికిరాని బొమ్మలు, కడుపుకోపం రానిన బొమ్మలు గోపి—ఎం? రెండువేల కేసుంటా?

చిత్రి: (ముఖంబింది) ఈ చిత్రాల నమ్మడం నాకూ ఇష్టంలేదు! కడుపుకోపం అమ్ముకున్నాను కాని, కడుపుకోపం నేను చీటిని పుష్టింపలేదు! అది చెదవట్టి నశించడం నా కిష్టంలేదు!

నాయకు: అయితే వాస్తవం!

చిత్రి: క్షమించండి! నేనమ్మును!!

[ఆ అమ్మాయి ముఖం విశేషించి అప్పుడేగా చిత్రకారుణ్ణి చూస్తుంది]

నాయకు: (చంటి నే) ఛీ! బొమ్మబొమ్మలు. (గిటక్కిన తిరిగి మూకలో నుండిపోతూ) ఎంత తిల తిలగుతు. అమ్మవల. అమ్మడు!! రెండువేల! వీడి బిచ్చంలో చూసేదూ... నేర్చిబొమ్మలు. అది ఒక బొమ్మలే!

[అమ్మాయి చిత్రకారుణ్ణి కళ్ళలో: విచారంగా చూసి నాయకుగారి చంటి చిన్నంది. మూకలో మాటలు. 'ఎంత తిలతిలగుతు' 'నేర్చిబొమ్మలు' 'అంత తిల వీసికేయండి'—ఆ మూకనుండి 'మోడలు' గలగలా ముందుకు వస్తుంది. ఆమె ముఖం ఎర్రగా కందితెంది. పెదవులు విణుగుతున్నాయి.]

చిత్రి: (తెల్లలోయ) నవ్వా!!

మోడలు: (ఆ చేతతో) ఎందుకమ్మ లేదు?

చిత్రి: (అప్పుడేగా) ఇదిగో—నామాట విను. ఇక్కడొద్దు కోపం!

మోడల్: (కళ్ళలోపడేముండునదీ ఎగరేసి) ఒద్దు కోపం! వూ! ఎందుకమ్మలేదు? నాకు ముందుతెప్ప? రెండువేలు నీబిచ్చంలో ఎరుగుదువు?

చిత్రి: (ముఖం చిన్నది చేసుకునే) చెప్ప నే చెప్పేను. అది చెదవట్టి నశించడం నాకిష్టంలేదు!

మోడల్: (ఆ చేతతో ఒకరున్నా) నీకు కిత్తి కావాలే? ఎప్పుడూ ఉండిపోవాలి.

చిత్రి: నీన్న బతికాలుకుంటాను. ఇక్కడ వచ్చిలరేవాల చెయ్యకు. ఇంటికేదన. ఇవాళే చాలి అమ్మకం.

మోడల్: ఇంటి! అమ్మకం! ఛీ! ఛూ! ఈ బొమ్మలొచ్చిన బిచ్చంతో ఇచ్చేస్తావన్నా. మరి ఆ బొమ్మలు నాకిచ్చిస్తే రెట్లా? ఏమంటా?

చిత్రి: కాం...అరి...

మోడల్: నోక్కయ్య! నువ్వు నగాకోనది. నీకు కావల్సింది కిత్తి. దానికోసం ఎన్ని మంచునాలు లాజేవ! ఎన్నికలలు నామమన్నా? తిరిగించేవ.

చిత్రి: నామాట విను. నీ గడ్డం పట్టుకుంటాను.

మోడల్: ఇప్పుడు తెప్పింది. నువ్వు తిక్కిన నాటకాల్లోకి దిసి అన్యాయం. బొమ్మలమ్మతో నది ఒక్కటి అమ్మక!

చిత్రి: నువ్వు తిప్పర్థం చేసుకుంటున్నావ.

మోడల్: (మూకేపు తిరిగి) ఇవన్నీ చెల్లి—ఎందుకూ కొరగానిది వీడోపనికొనింది చిత్రికాకుడు. ఏంనూస్తారీబొమ్మలూ? ఈ మేళయండి కిటివాడు.

చిత్రి: (ఆమె భుంం పట్టుకొని) ఇదిగో!

[మూకలో "ధిలే! ధిలే!" "వచ్చింది!" "వచ్చింది!" నుంపు కావ్యానుబాద వచ్చి పడుతుంది మట్టిమట్టి పట్టుకుందో—నాన్న నుండినా, ఇద్దరు కుర్రాళ్ళు కాలవలోని ముక్కి దొక్కుకొత్తో తెచ్చి చిత్రాలబాద ఒంపుతాను. వాళ్ళు ఇంవాకిటి వీడి కుర్రాళ్ళు—మూకలో పెద్దంపుయి కేకలు - 'చింతేయండి' - 'విసిరేయండి' - 'ఎంత బుర్రతిలుగుతు' - 'నేర్చిబొమ్మలు' - ముష్టికుర్రాళ్ళు బొమ్మలబాద పడతారు.]

చిత్రి: అయ్య! అయ్య! నామాట వినుండి. కావలిస్తే దొరక నే తీసుకోండి. ఇరుగో కాబూ!

గిరజాల యాదకుడు: (ముందుకుచ్చి) ఒకేయి—ఒకేయి. ఏమిటది. తెప్ప! తెప్ప! కళిని అనవూడ పరచకండి.

[పెద్దగోల. ధిక్కుడు, 'పెద్దతినిషి', 'పక్కా యిది' వచ్చి పకపక పచ్చితూ ఉంటాను. కావ్యా మల ఎన్నింటినీ చీరలు చేశాడు ముష్టికుర్రాళ్ళు; చిత్రకారుడు ఒక మూల కుప్పగా మాలబాదాడు ముఖంలో నెత్తురులేక—మోడల్ పురిదాల్లా నిలబ్బు

మఱి వాతావరణంలో ఆమె కేవల సుఖంలేదు. ఓ నిట్టూర్పు విడిచాడు వల్లభరావు. చూపులు ఆ పసివాడినిదికి మరలించాడు. ముగ్ధుడి!

అతని హృదయంలో కదల కట్టలులేవుకొని ప్రవహిస్తోంది. ఆ ఇద్దరు అభాగ్యులవైతూ చాలీగా, సామర్థ్యాతీతో మాన్తూ ఉండిపోయాడు. అక్కడి నించి కదిలిపోవాలి అతనికి మనస్సు రించటంలేదు. నిమిషాలు ఒకటివంటి ఒకటి గడిచిపోయాయి.

“ఎవరైతా చూస్తే బావుంటుంది...”

ఆ పీడనస్వరం అతన్ని మేల్కొల్పింది. వెంటనే చిన్నబుచ్చుకొన్నాడు. తను చేసింది సార పాలే. ఇంకాక నే వెళ్ళి పోవాలింది. కాని...

వల్లభరావు ఆ పసివాడివైతూ మరోసారి చాలీగా చూసి నెమ్మదిగా ఆడుగు ముందుకొచ్చాడు. అతని మనసులో ఆలోచనల దుమారం రేగింది. అంత చక్కటి కుర్రాడికి ఈ లోపమేమిటి! వాడి చూపులు జ్ఞాపకం వచ్చాయి. ఆ అమాయక జీవి భావాలన్నీ అలాగే లోలోపల అణిగిపోవాలి. తన ఉద్దేశకాల, భావాలు మాటల్లో వెలుగుతున్నాయి. మనసులోనే ఆశ్రయంకోసం. వల్లభరావు ముఖంలో విచారం ఆవరించింది. ఏ పెద్ద హాస్యిటలోలానైనా చూపిస్తే ప్రయోజనముంటుందేమో! చూపించాలో, లేదో! చూపించటానికి దివ్యకృషివించి వస్తుంది? ఆమెని చూస్తే పరిస్థితింతో అర్థమవుతుంది. ఎలా మరి? తిశేమైనా సహాయంచేస్తే! ఏం సహాయం? ఏ విధంగా చేయటం? హా—తనకి ఇతరులకు సహాయం చెయ్యగల పటిమ ఎక్కడుంది? తిశేమైనా సహాయంకోసం పర పరి కలవాడా? ఒక సామాన్య మానవుడు. ఏమీ చెయ్యలేని సామాన్యమానవుడు. కాని... కాని... ఎవైనా చెయ్యాలి.

వల్లభరావు మనసంతా పాడయిపోయింది. కాళ్ళిప్పుడు బోయియంతవరకూ పోయాడు. చీకటి పడ్డది. అస్పష్టంగా వెన్నెల పడుతోంది. చివర్కి తిరిగాడు. అవే ఆలోచనలు.

అలా ఆలోచిస్తూ నడుస్తున్న వల్లభరావుకి వెన్నెల్లో మెరుస్తూ కనిపించింది—అదే, ఆకంఠమే. తెల్లగా, వల్లటి మధ్యలలో అందంగా కనిపించేది ఆకంఠమే. వల్లభరావు కంఠం చేతిలోకి తీసుకొన్నాడు. నిస్సంలేపంగా ఆకంఠమే. ఇక్కడెందుకుంది? మర్చిపోయి ఇచ్చారా? అతను ముందుకొచ్చాడు. కొంచెం దూరంలో కనిపించాయి ఆ కృతులు—తెల్లటి చీరతో నెమ్మదిగా నడుస్తున్న

స్త్రీ—ప్రక్కన చిన్నకుర్రాడు. వాళ్ళే—అనుమానం లేదు. అయితే ఈ కంఠం ఇక్కడే ఎందుకు ఉండేది వెల్లడవుతుంది. మర్చిపోయాడా? మర్చిపోవాలి అదేమీ కనిపించవంటి చిన్నది కాదు. కావాలనే మర్చి పూర్వకంగా ఆమె వాడినే వెల్లడవుతుంది. ఎందుకు? ఇద్దరికీదా సీమనోటం! చింటనే అతని కామే మాటలు జ్ఞాపకం వచ్చాయి.

“ఎవరైతా చూస్తే బావుంటుంది...”

ఇంకాక ఆ మాటల్ని గురించి తను ఎన్నడూ ఆలోచించలేదు. ఆమె అలా ఎందుకుంది? ఎవరైతా చూస్తే విసుమతుంటారు? ఆమె అలా ఎందుకునూ? వారికి తనని అపారం చేసుకొందా? మనసులో తను గణపవకపోలే అసలూ అనుగ్రహించేది కాదు. అవును, ఆమె తనని అపారం చేసుకొంది. తన పరిచయంకోసం అలా చేశానని అనుకొందా?

మనుషులు ఇంత త్వరగా ఎందుకు ఇతరులని గురించి అపాహ పడతారు! అంత అనాలోచింకగా ఎందుకు ప్రవర్తిస్తారు?

వల్లభరావుకి ఓ క్షణం విశ్వాభావం కలిగింది, ఆమెమీద. కాని మళ్ళీ ఆలోచించాడు. తను అనవసరంగా ఆమెను గురించి అపాహపడుతున్నాడేమో! అదే క్షణం అతనికి తట్టింది ఆకస్మాత్తుగా. ఆమెని ఏ విషయంలో ఆక్షేపించటానికి ప్రయత్నించాడో, అదే విషయంలో తనని తను ఆక్షేపించుకున్నట్లయింది.

వల్లభరావు వెంటనే సమాధానం చెప్పకున్నాడు. తననిగురించి తను చేసుకొన్న ప్రశ్న సమంజసంగా లేదు. ఆ కుర్రాడు మధ్యలపడితే ఆ కంఠం ఇచ్చాడు. ఆమె తొందరపడి ఉండకపోలే, బహుశా తనకితేమైనా చేతివై సహాయం చేయగలిగి ఉండేవాడేమో. కాని అలాంటివాళ్ళే సహాయం చెయ్యగల ముందుకు దూకే మిగిలేది ప్రేమకాత్రమే. ఇతరులు చేసిన ప్రతిపదనీ మరో దృక్పథంలోనుంచి అపారం చేసుకొంటే ఎవరూ ఏమీ చెయ్యలేదు. తన సహాయం ఏమీ ఆమె కక్కలేదు. మంచిది.

ఆ సమయంలో వల్లభరావుకి చిరుకోపం వచ్చింది. చిరాకు పుట్టింది. ఆ కంఠం ఇవారే మన సంతాపాడుచేసింది. ఓ! మొదట ముచ్చటపడ్డాడు కాని చివరకి దానివల్ల జరిగింది. అతనికి కొంచెం ఆవేశం కలిగింది. బలంకోర్చి సముద్రంలోకి విసిరే కాదు కంఠం. అతని మనసు కొంచెం లేరికడపడింది. మళ్ళీ తను చాటుకోరిం పొంది ప్రకాశితం వచ్చే నూతన కనిపించింది. సముద్రంవైతూ అలాగే చూస్తూ

నుంచున్నాడు. వెన్నెల్లో నడుచడం పొంతుకొత్త పాదాలవలన ప్రకటిస్తోంది.

కానీ అతివా అవ్వలో ఎప్పుడవచ్చు ఉండలేదా? అలాగే, ఆ పనివాడూ ఆమె, మళ్ళీ అతిని పట్టుకుంటే మెరిగారు. తన కంటికి దురుక్తమైనది ఆమె! తెలిసికొని వెళ్ళారు. ఆమె ఏకాగ్రత వలననుండి, వెంటనే వల్లభరావు చక్కచక్క పడిపోయాడు. వాళ్ళిది వల్లభస్యంగా చాటిపోయాడు.

అలా చాటిపోయిన వల్లభరావుకి ఆమె ఏం చెప్పిందో చూడాలని ముక్తిపట్టింది. తన వెనుక వాస్తోందా? తనతో మాట్లాడాలని త్వరత్వరగా వాస్తోందా? ఓరగా చూడమని ఆమె కనిపించలేదు. అసముద్రపు తీరంలో అరిగిపోతూ ఉండిపోయింది. వెళ్ళి తిరిగాడు. ఆమె తనవైపు వదిలబడి లేదు! ఆశ్చర్యంపెట్టింది అరిగింది. ఆమె వెళ్ళి వెనుక వాస్తోందా? ఓరగా అతిని మరచిపోయింది! ఆమె ఏమిటో చెబుతున్నాంది. కొంచెం, కేలంకోసమా? అలాగే వుంది. అయితే, ఆమె రిజంగానే ఉన్నాపోయిందా? తననుండి క్షాంతం తెచ్చుకొందికాదు.

వల్లభరావులో మళ్ళీ జాలి ప్రవేశించింది. తన తెలిసివుండి, ఆమెనూ ఇదిగిరియ్యటం ప్రారంభించింది. గతం నడిచాడు ఆమెకున్న స్థలంవైపు.

“ఏమిటి చెబుతున్నాడు?”

ఆమె ఉరికి పడ్డిది. రెండ్ర అతినివైపు చూసింది. ఆమె ముఖంలోని విస్మయం ఆ అప్పుడు కొంతలా కూడా స్పష్టంగా కనిపించింది. ఆమె జవాబుకోసం ఎదురుచూడకుండా అతినే అన్నాడు మళ్ళీ.

“కేలం కోసమా?”

ఓరగా ఆమె ఏమీ అనలేదు. కానీ వెంటనే లేచుకుని ఏదో అర్థంలేకున్నట్లుగా అతినివైపు చూసి తిలకిస్తుంది—“కాదు.”

“మరి చెప్పిందా?”

ఆమె సమాధానం ఏమీ ఇవ్వలేదు. ఆమె తన పటాయించటం చూసి వల్లభరావు తన అక్కడికి మళ్ళీ రావటం, ఆమెని ప్రార్థించటం పొరపాటని ఓరగా చింతించాడు.

“ఏదైనా చెప్పిపోయిందా?” అడిగిపోయింది అనుకుంటూనే అడిగాడు. ఆమె అవునన్నట్లు తల తిప్పింది.

“ఏమిటి?”

ఆమె పదిగొప్పలో పడ్డిది. ఈసారి వల్లభరావుకి పూర్తిగా తెలిసిపోయింది. ఆమె తననించి ఏదో వాస్తోంది. వాచాలనే ఆమె ప్రయత్నం; కొన్ని క్షణాలు అలాగే గడిచిపోయాయి. ఆమె మరలాడిన దిగ్గిగా తనకొని నుంచుకు రెండడుగులు వెళ్ళింది. వల్లభరావుకి కొంచెం చితాకూ, కోపమా కలిగింది. అసలు సంగతి అతిని తెలిసింది. తనిచ్చిన ఆ కేలం అలా అక్కడ పడిపోయి మళ్ళీ తన వెళ్ళిపోగానే ఇలా ప్రవర్తించటం కేవలం సంతోషంగా కనిపించకపోవచ్చు. ఇలాంటి చిన్న విషయాలలో కూడా మనుషు లిలా ఎదుగు ప్రవర్తించారు?

“మీరు చెప్పేది కేలంకోసమా అయితే, అది మళ్ళీ పనులలోకి విసిరేకానీ చెప్పటానికి చింతిస్తున్నాను.” కొంచెం తీవ్రంగా, అసహనంగా అన్నాడు.

ఆమె ఏమీ అనలేదు. అలాగే వెళ్ళిపోయింది. ఆమె మాట అతిని కొంచెం ఆశ్చర్యం కలిగించింది. మాట్లాడితేనే నోటిమత్యం రాత్రే ప్రవర్తించాడు. తన దారి తన పోదామని ఓరగా అనుకున్నాడు. కానీ ఆమెని మాట్లాడించాలనే పట్టువల అకస్మాత్తుగా కలిగింది.

“మీ లిలా ఎదుగు ప్రవర్తించున్నారో నా కర్ణం కావటంలేదు.”

ఆమె అగిరింది.

“ఏం చేశాడు.” వెళ్ళిపోగా అంది.

“కేలంకోసం వెళుటం కావచ్చు. కానీ కేలం పోరా సంగతి వెళ్ళిపోతున్నాడు. అసలు సంగతి నా దిగ్గర దాచటమందుకు? నేను మాత్రమే అసకారం తలపెట్టి చురుకేంతో లేని గ్రహిస్తా వాళ్ళందుకు.”

ఆమె ఇలాంటి ప్రశ్న ఎదుర్కొనే స్థితిలో లేదు. ఇంత కుండ బద్దలుకొట్టినట్లుగా అతిని మాట్లాడుతాడని అనుకోలేదు. మాట్లాడినా అలాగే నుంచుంది.

“మీరు సమాధానం చెప్పగలిగే చెప్పండి. ఇద్దరేకపోతే వెళ్ళండి. కానీ, ఈ సమాధానం కోసం రాత్రి బగిల్లు ఒక ప్రాణి తలపెట్టు కొట్టుకునే పరిస్థితి తప్పించి దిలకుకుంటే ఉన్నది ఉన్నట్లు చెప్పేంతో. తనకింతో మళ్ళీ ఇలాంటి సమస్యలు రాకుండా చెబుకొంటాను.”

లోకప్రసిద్ధిపొందిన

పి. వి. రాజన్
అండ్ కంపెనివారి

శ్రేష్ఠమైన మదరాసు నశ్యం
R.S. సుగంధ ముక్కుపొడి
అన్నిటిలో పాటిలేనిది.

ధర వివరములకు వ్రాయుడు.

తయారుచేయువారు:—

పి. వి. రాజన్ & కంపెని,
అర్కోణం, Arkonam, N. A. Dt.

శ్రీ మ దాం ద్ర

మహాభారతము

ఉ ద్యోగ పర్వము

వెల ఒకరూపాయి

శ్రీ మ ద్భగవద్గీత

(కా. నాగేశ్వరరావువంతులుగారు)

వెల 4-0-0

ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర

వెల 2-0-0

ఆంధ్ర గ్రంథ మాల,
బొమ్మబాక్సు నెం. 212 మదరాసు-1.

బీవాఅదేమిటామాట!

సంతానం కుల్లి కృషిస్తూ ఉంటే
తల్లికి క్షోభకాదూ?

భారతీ-భారతాంబ తన
కుష్టు,బొల్లి సంతానం
కోసం ఎంతని చిచారిస్తూఉందో?

ఇదుగోమా 34 సంవత్సరముల
అనుభవంతో ఇస్తూఉన్న అభయం
మాకు నేడే వ్రాయండి

రెడ్డి అండ్ కో.,
గోపాలపురం. (ట్రా.గో.జ)

ఆర్థర సాయ నశాల

ముక్త్యాల, కృష్ణా

ఫౌచితము 1925.

ప్రశస్తాయుర్వేదోపదములకు
నిలయము. ఏమందుకావల
సినను మాకు వ్రాయుడు.
నమ్మకమైనవి లభింపగలవు

అయుర్వేదభాషణ

వేటూరి శంకరశాస్త్రి,

ఎ. ఎం. ఏ. సి.

Consulting Physician

దినదినమునకు ఇంక స్వచ్ఛమైనటువంటియు, ఇంక
మనోహరమైనటువంటియునైన చర్మము

కేడిల్ గూడిన రెక్సోనాతో ఈ
అద్భుతమైన మార్పును మీరు
తెచ్చుకొంటారు

రెక్సోనా యొక్క కేడిల్ గూడుకొన్న
సురంగను మీ చర్మము మీద మెల్లగా రుద్ది
తరువాత కడిగివేయండి. మీ చర్మము
దిన దినమునకు ఇంక మృదువుగాను, ఇంక
మెత్తగాను అగుటను మీరు చూస్తారు
మరియు మీరు క్రొత్త ఆకర్షణను
తెచ్చుకొంటారు.

రెక్సోనా

ఇది ఒక్కటే కేడిల్ గూడిన సబ్బు

* చర్మమును పోషించేటటువంటియు, చర్మమును
మెత్తగా చేయునటువంటియునైన సూనెని ఒక
ప్రత్యేక మిశ్రమమునకు రిటిస్టర్డ్ చేరు.

అమె నిట్టూర్పు విడిచింది.

“పాదపాటు చేశాను. మీ రిలా మళ్ళీ వస్తారమకోలేదు.” అని మాత్రం అని పోయింది.

“అయితే ఆ శంఖం బుద్ధివార్యకంగానే అలా వొడిలేలా రమ్మనూట.”

“అవును.”

“ఎందుకు?”

“ఈ ప్రశ్నకి సమాధానం చెప్పారని ఉంటుందమకోలేదు. అలా అనుకోంటే అలా చెయ్యకపోయే ఉంటును. కానీ మీరు నిర్బంధిస్తున్నాడు కనుక చెప్పక తప్పలేదు. కేవలం మీకోసమే అలా చేశాను.”

వల్లభరావు తెల్లబోయాడు. అనుకోని పరిణామం ఎదురైంది.

“వా కోసమే.”

“అవును. చిట్టెరావు మాట్లాడలేదని తెలుసుకున్నప్పుడు మీ ముందు చిట్టెమ్మ మనలం చేసుకున్నారామ. ఆ బాగా నాకంటే ఎవరికి తెలుసుంది. నిరంతరం ఇది మీ ముమ్మంగా ముల్లాల మెరుల్లం దిరి ఆ క్షణంలో మిమ్మల్ని చూసిన ప్రతివాడూ గ్రహించగలరు. చాలామంది అలాగే బాపవడారు. కానీ తిలనారే ఎక్కువకాలం వాళ్ళ నా నిషయం ప్రాధించలేదు. కానీ మీరు బాగా చెప్పిరిన్నాడు. ప్రకారంగావున్న మనసుకి ఆకస్మాత్తుగా గట్టిదబ్బు తిరిగింది. ఏమీ మాట్లాడలేకపోయాను. ఏమీ తోచక మిమ్మల్ని మీరే మర్చిపోయారు. అందుకే అలా హెచ్చరించాను. ముమ్మందు మానసికంగా చాలా బాపవడతానని భయపడ్డాను. ఏం చేయగలను? మనుషులు కొన్ని విషయాల్లో ఖూర్తిగా విప్పిపోయారు. ఎంతోసేపు ఆలోచించాను. మళ్ళీ మీరు తిరిగివస్తే బావుంటునుకోన్నాను. అలాగే వచ్చాడు. దూరంలో చూశాను. ఆ శంఖం అలా వొడిలే వెళ్ళిపోయాను.”

అమె అగింది. వల్లభరావులో పూర్వపు కాశి వ్యం మందులాకరిగిపోయింది. అమె మళ్ళీ చెప్పటం ప్రారంభిస్తుంది కానీపు ఎదురుచూశాడు. తిలనారే తెచ్చుదిగా అందుకోన్నాడు.

“ఎందుకు?”

“ఆ శంఖం అలా పడిఉండటం మాస్తే మీరు చూడు పనులు చెయ్యవచ్చు. నాచేత కివ్వటమో,

లేక అలా దాన్ని వొడిలేనే వెళ్ళటమో, లేకపోతే సముద్రంలోకి విసిరి పోయ్యటమో. నూడో పని చేస్తే నా ప్రయత్నం ఫలమైస్తే.”

వల్లభరావు నిమగ్నయ్యాడు. అమెవీడ అతని కాక్షణంలో ఎంతో గౌరవం కలిగింది. ఫరిగా అమె అనుకోన్నట్టే తిను ప్రపత్రించాడు. కానీ అతనికో సంజీవం కలిగింది.

“అలా ప్రవర్తిస్తే బాధించి?”

“నాడి కేరైవా సహాయం చెయ్యకరిగితేగానీ వివాద మందుకి కాంతి ఉండదు. కానీ ఏం చెయ్యగలను? అది మీకు తెలుసుమిం చివరికయింది. దురదృష్టవశాత్తూ తప్ప జరిగిందీమో ఉండదు. అకాలంతి అంతుం దిదు. అకాలంతి పొందుతున్న మనసు అది తప్పించుకోటానికి ఎంత చిన్న అవకాశం దొరికినా ఉపయోగం మిగిలుంది.”

వల్లభరావుకి విషయం పూర్తిగా బోధపడింది. అమె ఇంకేదో చెప్పిపోతోంది. వల్లభరావు సిగ్గు పడ్డాడు. తిలవందుకొని అన్నాడు. “ఇదా చెప్పి క్లిచ్చేయాలెండి, తెలిసింది.”

అమె ఇంకేదీరా అనలేదు. అతనూ ఏమీ అనలేదు కొద్ది క్షణాలు అలాగే గడిచిపోయాయి. ఎవరి మనసులో ఏ ఆలోచనలు మెదుల్తున్నాయో ఇద్దరికీ తెలుసు.

చెన్నైల స్వీకృతమోంది క్రమంగా. అమె వెలుపు తీసుకొంది. దూరమెహాటున్న ఆ ఆకృతుల వైపు చూస్తూ అక్కడే నిలబడిపోయాడు వల్లభరావు, వ్యాధియంతోని బతువుతో.

ఆ పనివాడితో సహా అమె అదృశ్యమైంది. వల్లభరావు సముద్రంవైపు చూచాడు. చెన్నైలో సముద్రం చాంగిపోతోంది. ఓ పెద్ద అల... అతని సహిషణ్యత వల్లటి ముప్పలుగల తెల్లటి శంఖం— ఆ అపుమాప శంఖం చెన్నైలో మెరిసింది. అతను సముద్రంవైపు వెళుతుంటే చూశాడు. కానీ మళ్ళీ అగిపోయాడు. మిరి కొంచెంసేపట్లో ఆ శంఖం క్రమ క్రమంగా నీళ్ళలోకి దొర్లిపోయింది.

వల్లభరావు సముద్రపుటందునే నిదురుస్తున్నాడు. అమె కోరికప్రకారం జరిగినదిగిరి తిను మర్చిపోటా నికే ప్రయత్నిస్తాడు. మర్చిపోగలను కూడా.

సాతవాహనుల క్రొత్త నాణెములు

శ్రీ మారేమండ రామరావు

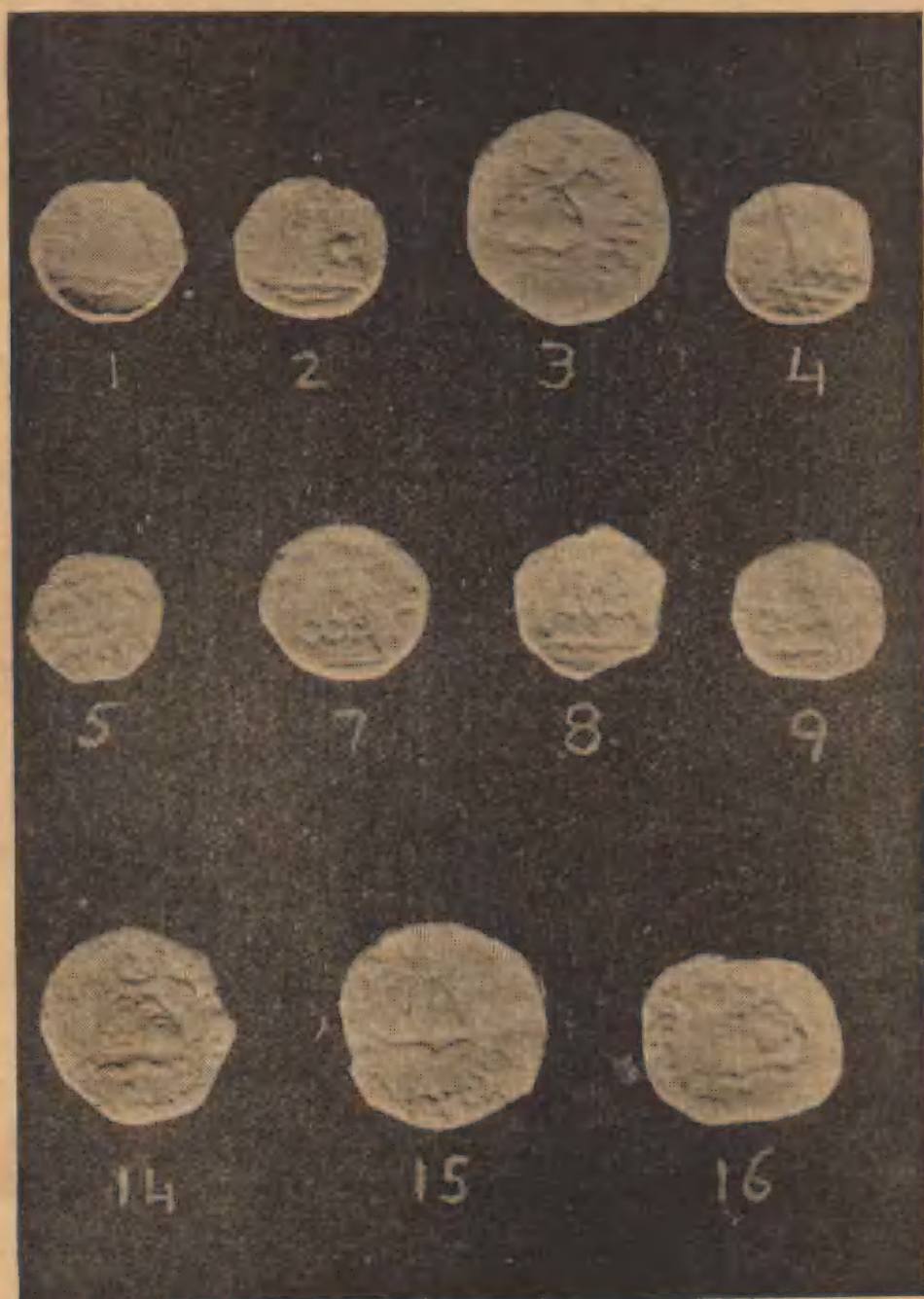
అంధ్ర సాతవాహనవంశము దక్షిణాపథమును పాలించిన స్థానిక రాజవంశములలో మొట్ట మొట్టటిది. ఈ వంశముయొక్క ఐతిహ్యము బహు సమస్యలతో కూడి యున్నది. ఈ సమస్యలను పరిష్కరించుట కుపకరించు కావనములు, వాణెములు మున్నగు చారిత్రక సామగ్రి క్రొత్తది లభించుటలేదు. అందువలన చరిత్రకారు లెవరికి దొరికిన సిద్ధాంతములను వాని ప్రతిపాదించుచున్నారు. ఇటీవల కొన్ని క్రొత్తవాణెములు ప్రకటింపబడినవి. 1 వానిమంది కొన్ని విశేషాంశములు తెలియజరుపుచున్నవి. ఇటీవల నేను కొన్ని వేల సాతవాహన రాజుల వాణెములను పరిశీలించితిని. 2 వానిమందు ఎన్నియో క్రొత్తరకముల వాణెములగుటచే ఈ వాణెముల పరిశోధనను పెక్కు సమస్యలను పరిష్కరింపజచ్చును. వీరిలో పరిశోధనల కైర్దియగు 16 వాణెముల నీ వ్యాసమున వర్ణించి వాని ప్రాముఖ్యమును చర్చించుచున్నాను.

సాతవాహనుల వాణెములలో కైర్దియగు వాణెము లొక ముఖ్యవిభాగమునకు చెందినది. వీరిలో కమానులయొక్క సంఖ్యనుబట్టి శేషములు గలవు. యాదే, ఆరు కమానులగుల కైర్దియందు వాణెము లింతకు బూర్వము ప్రకటింపబడినవి. పరిశోధనల కైర్దియగు వాణెముల నింతవరకు నెవరును ప్రకటించి యుండలేదు.

ఈ వ్యాసమున కనుబంగుముగ 16 వాణెముల పట్టిక యొకటి చేర్చబడినది. అందు సం. 3, 15 ద్దు గల వాణెములు దాల్ రాయప్రాలు సుబ్రహ్మణ్యము గారిది. సం. 6, 7, 8, 12, 18, ద్దు గలవి శ్రీ ప్రయాగ శేషాద్రికాశ్రమిగారిది. సం. 1, 2, 4, 5, 9, 10, 11, ద్దు గల వాణెములు వావి. సం. 14, 16 ద్దు గల వాణెములు స్థానికులవద్ద నేను చూచి ప్రతికృతులు తీసికొనినవి. ఈ వాణెములన్నియు గోవావరీ, కృష్ణా, సుంటూరు తలాలలో సుప్రసిద్ధ జాద్ర శిథిలములగుల ప్రదేశములలో దొరికినవి. వీరిలో 8 గౌరీమీ పుత్రపాతకర్షి, 5 వాసిష్ఠీపుత్ర పుత్రా మాని, 8 గౌరీమీ పుత్రయజ్ఞశ్రీ, 3

గౌరీమీపుత్ర పాతకర్షి వాణెములలో సం. 1, 2, 3 ద్దు గలవి ఒక తరహాకు చెందినవి. వీరిపై గాంధ నగు కావనముయొక్క పూర్తిపాతకము "రక్షో గౌరీమీ పుత్ర పతి పతికణ" అని యుండును. ఈ పాతకమీ రాజయొక్క కావనములయందును, ఇతర వాణెములపైనను కలదు. సం. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

1. వీరిలో చాల భాగము *Journal of the Numismatic Society of India* లో ప్రకటింపబడినవి.
2. ఇరి మదరాసు, మైసూరు, బొంబాయి మ్యూజియములలోనివి. ఈ వాణెముల పట్టికలు త్వరలో ప్రకటింపబడును.
3. ఈ వ్యాసమునందీ వాణెములను ప్రకటింప ననుమతించిన ప్రైమియములకు వా కృతిజ్ఞక.
4. *Ep. Ind.* vol VIII. *Nasik ins.* Nos. 4 & 5.
5. *J. N. S.* I. vol III. P. 43.

యందు కనిపించుచున్నది.6 యజ్ఞశ్రీ వాణిములలో సం. 14, 15 ర్న గలది కావనియుఁజూక్కు పూర్తి పాతములోని భాగములుగలవి. సం. 16 గల వాణిములైగల కావనియు వైచారికి ప్రాప్తయౌపయ.

ఈ వాణిములు పాతివాహన కంఠచరిత్రమునకు విక్రీరి ముఖ్యమాలైనవి. లండను బ్రిటిష్ మ్యూజియమునందు చైత్యముగల పాతివాహన వాణిములు కొన్ని గలవు. వీటిలో కొన్ని గౌరీవాళుత్ర పాతికర్తిని, మరికొన్ని గౌరీవాళుత్ర యజ్ఞశ్రీని. అయినను ఈ వాణిముల పట్టికను ప్రకటించుచు రాష్ట్రన్ అను పండితు డీ వాణిముల విన్నవించి యజ్ఞశ్రీగి కే పరిగణించెను.7 అందువలన వా పట్టికలో గౌరీవాళుత్ర పాతికర్తిని అని నిర్ణయించేమామక చెప్పదగిన వాణి మొక్కటియు లేదు. ఈ రాజా కావని మొక్కటికూడ వాంధ్రజీకమున లభింపలేదు. ఈ కారణమునబట్టి చాలమంది పండితులు గౌరీవాళుత్ర పాతికర్తి యాంధ్రజీకమును పరిపాలింప చేలేదని యొక నిపరీతినిస్థాంతమును ప్రతిపాదించి యున్నారు. ఈ రాజా నహపానునగు శివోరాజవంశపురాజు యొక్క వలకొంది బండివాణిములను తన వామ చిహ్నములతో పునర్ముద్రించెను. ఈ చిహ్నము చైత్యము, ఇందు మూడు, ఆరు, పది కమానుల చైత్యము లున్నవి.8 శివారాముల వీరాచారి 18 వ రాజ్యవంశస్థిరమున జయించెను. అంతరితకు వీరికు నక్షత్రాపథ ప్రాప్యై భాగములను, అనగా ఆంధ్రజీకమును పరిపాలించెనని కావనియులు తెలుపుచున్నది.9 అందు వీరికు పునర్ముద్రణమున ముపయోగించిన చిహ్నము లంతరితకును తాను చేయించిన వాణిములమీదిని కావలెను కదా! వీనినిబట్టి మూడు, ఆరు, పదికమానుల చైత్యముగల గౌరీవాళుత్ర పాతికర్తి వాణిము లెన్నియో ఆంధ్రజీకమున వ్యాప్తియందుండి యుండునలెనుకదా! ఈ పాతికర్తి యొక్క మూడు, ఆరు కమానుల చైత్యముల నెన్నిటితో నే విజీవల పరికరించితిని. ఈ వ్యాపకముయొక్క అనుబంధములోని పట్టికలో 8 పదికమానుల చైత్యముగల వాణిములు గలవు. ఇందువలన డీ పాతివాహన

రక్తవర్తి యాంధ్రజీకమును పాలింపలేదను వాదము సత్య మారముననున్నది.

డా|| డి. సి. సర్కార్ అను పండితుడు పాతికర్తి యాంధ్రజీకమును పాలింపలేదనుటతో వాగవలించి మహారుదను, బునుచెంబనే రాజ్యమునకు వచ్చినవాడని పురుషాని యాంధ్రజీకమును జయించెనని విప్లవకావ్యమున సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించెను.10 ఈ వాదమున కిది యాధారములిది—(1) పాతికర్తి కావనియులు గాని, వాణిములు గాని యాంధ్రజీకమున లభింపక పోవుట (2) పురుషాని కావనియులు లభించుట (3) డి.సి. చిహ్నముగల పురుషాని వాణిములు మదరారు కనిబాగులచున్న విముద్రతీరమున దొరకుట ప్రాకాంధ్రమునని, తెలంగాణాయంగును లభించిన పాతికర్తి యొక్క కొన్ని వల వాణిములు నేను చూచితిని. ఆ వాణిములు దొరకిన స్థలములయందే, వానితో కూడియే పురుషాని వాణిములను లభించినవి. ఈ వ్యాపకముయొక్క అనుబంధమున 1, 10, 4, 12, 2, 9, వంబుగల వాణిము లిట్టివి. వీని మూలమున డా|| సర్కార్ వాదము ఖండింపబడుచున్నది.

ఇట్లే పాతికర్తి యాంధ్రజీకము వలలేదనియు, పురుషాని యాంధ్రజీకమును జయించెననియు ప్రతిపాదించు రెండు విపరీత సిద్ధాంతములు సరియైనవి కావనియు, గౌరీవాళుత్ర పాతికర్తియు సరివీరికు పాతికర్తిని రాజులందరు వాంధ్రజీకము కీరీతనియు ఈ వాణిములునిరూపించుచున్నవి.

6. *Ep. Ind; vol VII. Karla ins. no. 14; Burgess—Buddhist stupas of Amaravati and Jaggayyapeta, ch. XII. p. 100.*

7. *Rapson - Cat. of Indian Coins pt. V & VI.*

8. *JBBRAS. vol. XXII p. 241.*

9. *Cf. Ep. Ind. vol. VIII. Nasik ins. no. 4 and no. 2.*

10. *New Imperial History of India vol. II, Ch. 34.*

సాతవాహనుల క్రొత్త నాణెములు - అనుబంధపట్టిక

సం.	లోహము	అకారము	దొరకిన స్థలం	ఒక వైపు	రెండవ వైపు
1	సీసము	గుండ్రము	చేబోలు	పైన చంద్రవంక గల ఏది కమానుల చైత్యము— సరికగాన రత్నో గా.	ఇట్టి యిది చిహ్నము
2	"	"	అమరావతి	దశివరి కమానుల గల పైవిగురు చైత్యము— పురిపరత్నో గా.	"
3	"	"	"	దిక్కువంటి పైవిగురు చైత్యము—రత్నో గారముపురిప	"
4	"	"	ధరణికోట	ముద్దిలవంటి కమానుల గల పైవిగురు చైత్యము— సిరిపరిక.	"
5	"	"	"	ముద్దిలవంటి కమానుల గల చైత్యపు క్రింది భాగము. —రిపస.	"
6	"	"	మాడుగుల	ఎడమవైపు కమలము, కుడివైపు కింఖము, పైన చంద్ర వంక గల చైత్యము—రత్నో సరికగాన	"
7	"	"	చుడివాడి	పైవిగురు చైత్యము—రత్నో సరికగాన	"
8	"	"	"	చిహ్నములు లేని చంద్రవంక గల చైత్యము—సరికగాన	"
9	"	"	అమరావతి	దశివరి కమానుల చైత్యము—పురిప సమీప వసతి.	"
10	"	"	చేబోలు	పై విగురు చైత్యము—లేని సమీప వసతి.	"
11	"	"	మాడుగుల	పై విగురు చైత్యము—(మీస) వసతి పు.	"
12	"	"	ధరణికోట	సాధారణము చైత్యము—సిరిపురిప సిరి	"
13	"	"	అమరావతి	పై విగురు చైత్యము—సిరిపురిప సిరి.	"
14	"	"	బుద్ధాం	కమానుల గీటుబడిన దిక్కువంటి చైత్యము, ఎడమ వైపు కింఖము, కుడివైపు కమలము—సరికగాన రత్నో గారముపురిప సిరి యుద్ధ.	"
15	"	"	అమరావతి	పైవిగురు చైత్యము—లేన సిరి యుద్ధ స.	"
16	"	"	అనుగ	పైవిగురు చైత్యము—యుద్ధ సరికగాన రత్నో	"

పరిష్కారం

శ్రీ కె. వి. రమణ

సూర్యుడు దచ్చిపోయినట్లు లోకమంతా చీకట్లు క్రమాయి లేకపోయినట్లే కొంగల్లా పట్టి బస్తి గూర్చిను, తోటకుంటున్నాయి. సూర్యుని తిప్పి కంపెనలను కూచిట్టకొని సున్నుంగో కూలకదాదు రామం. ఆ చీకటి జాట్ల రిరణినుకొన్న రాక్షసిలా కనుపించింది. ఆమె వసుక కృష్ణయ్యలు చిర్రులు దిగుతున్నట్లు భావించాడు. అనియ తనీకోజాన కృష్ణయ్యదిగ్గరికి పోకపోయినా బాసుంకునని బాధ పడ్డాడు. దూరంగా మేగమూత్రంలోనే ఎర్రటి మంటలు లేచాయి. ఏలో పల్లె తిగలబకలోండి, పూలో ఇవనుంథా తిండ్తోపరిందాలుగా పీనుల్లోకి వచ్చి ఆ పిప్పిలం మాడున్నాను. కొంతమంది కర్రలు ముంతలు పుచ్చుకొని ఆ తిండ్ల పరుగులు పీనున్నాయి. అన్నీ తోటాకు కొంపలు. ఏమీ ఇప్పుడుకొనుండా కాలిపోయాక ఆకాళం క్రమంగా ఎరుపుతిగ్గి ఎల్లటి పొగతో నిండిపోయింది. కాలిం దూవల చిరులు ముడుపుల కోదని, మంటల వార్చి యోధుల ఆట్ట పోసాలు అన్నీ పొగతో కలపి ప్రమాదం చేస్తున్నాయి.

పదికోజాలక్రితం మాణిక్యం చితిరిగిమంచి పొగ యిల్లాక వచ్చింది. పొగలోమంచి తిండ్లి 'చీక' పారి మాసిపోయినా మాణిక్యం బ్రతిమాలుతున్నట్లు పించింది. తిండి ఆమెకి మగ్గ ముందుపాక అడు. ఆ తెర తొలగించి ముందుకుపోయే ధైర్యం, ఆమె బ్రతికిఉండగా తిండి కలుగలేదు. ఆమె ముందుకు వచ్చి ఈ పొగలో కలసిపోయింది. బోగా, ఈలోకం లోని కామలమేతకు తిండ్ల కూతుర్ని విడిచిపోయింది. ఉరికిపడి వెళ్లి తిరిగి యాచాడు రామం. ప్రక్కయింటి సుబ్బయ్య మీదం మేలేస్తూ కళ్లి తిప్పిపో అన్నాడు. 'యింకో ఇక్కడే వున్నావేం. మాణిక్యం కూతురు చీకల్లేగా ఆయింట్లో వుంట.' రామానికి ఆమాటల్లో పోటు అర్థమవకపోలేదు. మాణిక్యం బయ్యలో ఇండగా, సుబ్బయ్య ఆమెను మాట్లాడి కని వంక పెట్టకొని యింటికి వెళ్లి ఆ అమ్మాయిచేయ

పట్టుకొని, వీవాట్లు తిని బయటికి వచ్చిన సంగతి రామం మరచిపోలేదు. కొని సమాధానం చెప్పే ఓపి కలోలేదు. చిటిగిగా వత్సకొంటూ కంపెనలు యుగించు కొని మంటలు ఆరినదికి ఎడిచాడు సుబ్బయ్య. ఈ సుబ్బయ్యలు కృష్ణయ్యలు, వాళ్లి మేడిలువూత్రం కాక్కితంగా వుండిపోతాయి. ఎన్ని ధూకంపాలు వచ్చినా, ఆకాళం మంటలు మండినా వాళ్లి లోకాని కేవీ ప్రమాదం రాదు. కనువులో ఆకలిమంటల పెడి హెచ్చుతోంది. హృదయంలో క్షేమగ్ని; పాలి పోయిన మెహంలా కళ్లి నిప్పల్లా వున్నాయి. ఈ మంటలు మగ్గిని బూడిద చెయ్యవు. చాచి మండా, బ్రతికేటందుకా మూత్రం చేస్తా యెను కొన్నాడు. బహకాగ్ని యింతే. చుట్టూ పీనువున్నా అది నలుగురూనే వుంటుంది. తిను ఈకోజాన కృష్ణయ్యయింటికి వెళ్లికపోయినా, కృష్ణయ్య మరోకోజాన తిండ్లగరివచ్చి తిండ్లి కాస్తా నెర వేర్చుకుపోయేవాడే!

మధ్యాహ్నం కోపిడి కాత్తె ఎండిలో కృష్ణయ్యదిగ్గరికి ప్రయాణం కట్టాడు. పాటిమన్ను, మెత్తిగానే వుంటుంది. లోపలికి పాదాలు దించుకు పొగానే, కాగరించుకొని పీక నులిమంటలుగా, మాజ్జేస్తుంది. పాదాలు బొబ్బలు కడుగున్నాయి. దూరింకా, 'జగమంత మామో...' అని పాడుకొని ఆడుకొని పోయే పసవుల క్షురాడిని చూచి, తిండ్ల మూత్రం ఓపిక లేదా అని అధికావపడి అనుగులవేగం హెచ్చించాడు. మెహంబూద లంకలువేస్తూ ప్రవ హించి స్వేదనదుల గరులగురించి ఆలోచించాడు. ఈ పదులు ఎవరికీ వ్రసయోగకారి కావు--తిండ్ల బతుకు అంతే. కాలంలో నుదులేనుండా కలిసిపోతాయి. ఈ అలోచన చాలాపాదు వచ్చింది రామానికి. క్రిందటి వేపంకాలంలో తిండ్ల నిర్మయూ కలిసి తిరిగి సుబ్బా రావుగారు నుదురుకుచ్చారు. 'దిక్షాభిని' అని అధికా దులు అనేపాడు. ఇంట్లో పెళ్లికాని కూతురు, దిగువు చెప్పించలేని కొడుకు మంచంపట్టిన భార్య, పుస్త

కానీ మునిగిపోయే అలెనూ చాలామందికి తెలియదు. కాలేజీలు తెరిచిన కోణ—10 గంటలకు అందరూ హాస్పిటల్‌లో పరుగుతున్నాడు. క్రిందటి రాత్రి, సుందెపోల్స్ వచ్చి ఆయన హాస్పిటల్‌లో చేరిన పంజాబీ భార్యకి, కలువగ్గర ఉన్నాడనీ, వాల్‌లో బదులి వాత్రం తెలుసు దుబాయం అందరికీ తెలిసిపోయింది చచ్చిపోయాడని... దీనికోసమేవా ఆయన యంతికాలం కష్టపడ్డది. ఈ ప్రశ్న చాలా పాస్టర్ల రామాన్ని యెదుర్కొంది. ఇప్పుటికి పూర్ణానందం తొలగలేదు. క్రమంగా రెండు 'నిరాశావాదీ'గా రియూనివుతున్నా వేమో నది అనుమాన పడ్డాడు. ఎవ్వకొన్నాడు... కృష్ణయ్య యా సెంటిలో ఎక్కడికి పోయాడో అనుకొన్నాడు. అతినితో క్షేపణం ఒక నిమిషం సంభవం.

యునివర్సిటీ పరీక్షలు. కృష్ణయ్య ఏమీ చదివలేదు. పూర్వో తతెల్లకు తిరిగివెసి తెలుసు పరీక్ష వ్యాధుగాకపోతే. ఇంట్లో మం చెప్పింట్లో దొంగవరి రామం ముందు రిలించాడు. ఈ జ్ఞానం యంతికుమండీవా రాచేరి వాలోయాడు. తండ్రి పేదరొక్కటి వ్రాతూరికి తే తక్కినవన్నీ రెండు మామకొలంబి ప్రాధేయపడ్డాడు. పుత్రికాత్త రెండు యాలు మారి అతిని మొదలులో ఎక్కడచగల పాదంబం పుంటే బాగుండు నదిపించింది రామానికి. ఆయన, అతిని ముగ్ధుల రేన్నీ శీర్షం చెవికోలేదని సుగ్రుకువచ్చి ఆ ఆలోచన వదిలి పెట్టాడు. కృష్ణయ్య ఏడుపు మొహం చూసి చాలివేసింది. తింకె యా యిక్కట్లు వచ్చి నట్లుగా బాధపడ్డాడు. 'ఎరే! న్నీ! అన్నాడు. కృష్ణయ్య రాత్రంతా నిద్రపోయాడు. మర్నాడు తన పేసకుమీద కృష్ణయ్య నెంజరు వీసివెట్లు, కృష్ణయ్యకి పరీక్ష అయినది ర్యాంకిగాని తెలియదు. దొంగ నెంజరువేసి, నీల్కదీరి కట్టుకొచ్చిన వాడయికి పేపరు యివ్వటానూ రామం అనుభవించిన కాంకి, యింక యింట్లో కానికీ వెళ్ళినవరం వుండింది పించింది. ఫలితాలు పూహించివుంటే తి వాని చెయ్యిలేకపోయేవాడు. కృష్ణయ్య ఏడుపు మొహం సుగ్రుకు రాకపోయినా రెండు పరీక్ష పూర్తిచేయాలికి వాడు. వణకే తన చేతులుచూసి తిను చేసినవం పోలు ముందేమినిది రిక్ మొహంతో ఆమెకేసి చూస్తూ నీలు చోవలం, ఆమెచారిపోయే తన నీల్కదీరిని పరీక్షిస్తున్నా డని భ్రమించి దీని ఎత్తుకొంటూ పాదావనికిగా పేపరు తీసికొని వెళ్ళిపోవలం—అంతా ఒక నింకిగా పోయింది రామానికి. తన ఆవేదన, ఆమె కంగారు

తలపుకువచ్చి నవ్వుకొన్నాడు. నెలరోజుల క్రితం కృష్ణయ్య పెళ్ళి సుఖలేఖ పంపుతూ 'నీ సహాయం నీవితం'లో ఎప్పుడూ ముగుసలేదు... అందువల్ల నే యాత్రేవేలు కట్టుం వస్తుంటా ప్రస్తుతం నాకు' అని రిగిరించాడు రామాకలం. 'పోనీ తిను ఆధారంగా ఒకరైనా కావచ్చురా' అని రిచ్చి పిలించాడు.

వాణిక్యం యింటి సమీపానికి వచ్చాడు. తిలు పులు వేలివున్నాయి. కిటికీ తిలుపు ఒరగా వేలివుంది ఆ అన్నయ్య ఆ సందులోనుంచి చూసి నీలుమందేమో నది అనుకుంటు వేగంగా వస్తున్నాడు. ఆమె అంటే తన కందుకో అంతి భయం. చాలా కాలంబందూ వాన్నీ వాణిక్యం యింటికి వెలిమూంటాడిని తింకూ తెలియదు. ముట్టయ్య 'దీని నదికి తిరిగి నీమ్మ చూడాలని వుంది' అడేవాడు తింకతో. అప్పుడు కూడా వాటిరి తింకేమీ పట్టించుకోలేదు. ఒక కోణం నీల్కలాల్చి జరిగింకునాలతో నీ పెట్టెనుండి, తన భుజంమీద చెయ్యి వేసుకొని ఈ మార్గాన్నీ తీసుకుని వచ్చాడు, పెట్టెనుంబంబం వుంది... అమ్మయికి దగువుకొన్న వాడు కొనాలంటాందట.

ఆమె తిరిగింకులు పరువు వాణి ముట్ట గుంటు న్నాడు. ఈ రెండూ వున్నాయనీ తెలిసి తన ఇష్టం కనుక్కొంటానికి వచ్చావని లేచాడు మెల్లీగా. రామం ఈ మాటలు విని లోలోపల ఇంతోషించాడు. అగ్రుం పెళ్ళిమాటకు దృష్టికో తన చదువుకై వా నిలవ వుండుని. సమాధానం యివ్వటానికి ఏమీ తోచ లేదు. దిక్కులు చూస్తున్నాడు మాటలకు తిట్టియ్య పడుతూ. ఒక్కచారి మొహం తెల్లపడింది— నెట్టుకు అంతా ఆదిరి అయిపోయినట్లు. వాన్నీ వాణిక్యం యింటిలోకి వెళ్ళటం మాకాదు. ప్రాణాలు ఎవరో బలవంతంగా రాక్కెడుకున్నట్లనిపించింది తనీ నిధం గానే ఈ పాటిమట్టిలో కప్పవేహానే కాసుండుననుకు న్నాడు. తింకే పడుచి ఎక్కడిది. ఆశ్చి అపలే లేదు. న్నట్లుగా వాన్నీ సరిసారం నెట్టుకొస్తున్నాడు. అమ్మ అడేది 'వాన్నీ చదువు చెప్పించి, నీ ఆ సంతా వచ్చిం చాడు.' తిను అందుకూ బాధపడలేదు. అమ్మకి ఎప్పుడూ తొంగే తిను బ్రతకటం చాలి కాని వానిది. చచ్చిపోయేముందు తింకే యిచ్చిపోయిన సందేశం యిచ్చింది. రామం కళ్ళలో నీళ్ళు తిరిగియి. కంకం చూగవోయింది. ఈ పెట్టెనుండి తిచ్చింతి వరకూ తీసికొన్న ఈ దృక్పథం చూపించడానికిమో అని అనుమానపడ్డాడు. నంాలు చూపేదినుకొని ఆ పెట్టె మునిగిపో అన్నాడు. 'నాకు పరువు లేదు, అన్నీలేదు

మానాన్న వ్యభిచారి. కా దంగరి నాకే లేవీదు... యిద్దమయిలే దీని అమ్మయిది యివ్వండి." ముందు అతిమ ఉద్దేశంగా అంటున్నా దినుకొన్నా ఆ మాటలు అయిపో అపరిచితులగా తోచ లేదు. ఒక్క వరువు దూసి మాత్రం నాకు యిద్దవరకే పోవచ్చు" అని కంతునా దులుపుకొని నిర్భయంగా.

రామానికి అనుకు పడలేదు. ఇంటికి వెళ్లి అనిపించలేదు. ముందం పట్టిన అమ్మ, చాక్లెట్ ముందులో పెట్టులేక నిర్భయంగా యింటి చిల్లులు తెక్కు పెట్టేవాన్ని... ఆ రాన మాణిక్యం సంఘటన కళ్ళుమూసు తిరిగాయి. అమ్మ మూలుగుతోంది చెల్లాయి ధియంతో అమ్మకొట్టెదగ్గర పడుకొని పెక్కు నిక్క విడుస్తోంది. తిను అక్కడ ఉంచలేక గదిలోకిపోయి పడుకున్నాడు, యంతలో మాణిక్యం మాటలుపూర్తి అయ్యాయి. నాన్న కడుగుతున్నాడు అమ్మను. "ఆదిమ్మతో కొన్ని ముగుసుకుత్రం నీవు త్రుచ్చుకోవని" అమ్మ నీరసం గా అంటోంది ఆ మాటల్లో నిర్భయం మాత్రం కవరతుతోంది. మాణిక్యం! మొదట్లో పెట్టున్న నాళ్ళంతా మొగుళ్ళను. అందుకా వికారులు పోయారు, ఆమెవల్లనే—ఆనీ నవంరి ఆవుళ్ళు. "విమ్మరంగా నామెరి దం పెయ్యకండి బాబూ! మెరిగా తొప్పించి ఈ పెట్టుతో ముందు తెప్పించండి." మాణిక్యం నాన్న కొట్టి వేళ్ళపడి ప్రాణేమపడుతోంది. అమ్మ అంటోంది: 'ఈ ఆమెరి కుణంలో నైనా నమ్మ కొంతంగా నిర్భయమింది'. అమ్మకొంతులో దీక్షత్యం రావాన్ని కలచి వేసింది. ఆమె చివరికి మనశ్శాంతిపూడా లేకుండా, దచ్చిపోతుండేమా వరి ధియం పుట్టింది. తిను చివరి భుజియల్లో కూడా ఏమీ చెయ్యలేనా అను కొన్నాడు. నిద్రలోనుంచి ఉద్దేశంగా దచ్చి మాణిక్యం చెక్కుకొని నోట్లని పిథిలో నిద్రపాలుచెట్టి, ఆమెను బయటికి నెట్టి రిలువు చేశాడు. కెయిగోన్న కళ్ళను వీరకొంతులో కుసుమకొని మాణిక్యం నిర్భయ పోయింది. కని నిరకనియిందనుకొన్నాడు అద్యుకు... అమ్మపోయి వెల తిరగలేదు. తిరిగి ఆ కనిదీక్షని గృహంలో నాన్నని రూపిగా వే అవమానపు పేరుల్లో మురిసిపోతున్న ట్టరిపించింది...

నాన్నపోయి ఏడాది అవలేదు. మాణిక్యం ముంచాపట్టి, తిను నూదాలని వుందని, ఒక్కవారి దచ్చిపోమ్మని ప్రతిమాలుకూ కయిరంపింది యీ అమ్మాయిచేత. అమాయకపు దీపత్యాన్ని తెలిపే ఆమె

కట్ట, చూసి రామం వారిపడ్డాడు. "పోనీ ఒకసారి చూసివస్తే, విడుపుతుంది" అనుకొని ఆమెతో 'ఎలే' అన్నాడు. ఆమె సంతోషం పట్టలేకపోయింది. అమ్మ చెయ్యలేకపోయింది కార్యం తిను నాధిందుకొని చెబుతోంది. ఆమె నిక్కగానే ముప్పయ్యి ప్రత్యక్ష మయ్యాడు. 'నాళ్ళ యింటికి చెబుతున్నానా?' అన్నాడు. 'ఎవరింటికి?' రామం అలోచించ వుండానీ. 'అతే—ఆ పిల్ల—అది మాణిక్యం నూరుకు తాడులే... ఎవరిట్టినితో పెంచుకొంది ... అందుకే నే నీవు పరిపాలాడినా ఫర్వాలేదు" ముప్పయ్యి నుక్క తిప్పకోకుండా తిను అక్కను నిర్భయమకొని మూ దానానికి ఎదురుమాటకుండా నిర్భయంగా. చిత్త తగ ఈ పరిపాలనకంటే బాగా వుండేదేమా. ఈ ముప్పయ్యిలు పుట్టడం సంఘటనలో ఎవరి బాధ్యతలు నాళ్ళకి బాధకం చెయ్యడానికా నాళ్ళివాళ్ళెవరూ నాన్న పోయినప్పటినుంచి తనతో నాట్లడికపోత టానికి కాంకం ఈ అనుమానమే అయింబుంది దీని కంటికి నాన్న కారణం. "మీఅమ్మ దచ్చిపోని నాం ఈ వెంటి" అని ముప్పయ్యిధియం చెల్లాయిలో అందిబ. అవమానం అభిమానం ముంచెల్లయి. మాణిక్యంనుమ్మం ప్రోక్కకుండవరి తీర్మానించు కొన్నాడు... మాణిక్యం చిలిపిది పాగని మూలంగా, ఎవరికి కవరమిందా. ఆ అమ్మాయిదప్పినుంచి తిప్పించుకొంటూ చూశాడు. చీకటిపడిందిన్న సంఘటి పెక్కుల అలగడితో నురుకునచ్చి, యింటికి తిరిగివచ్చాడు. ఆ అమ్మాయికంట పటానికి ధియం లేదు. ఆమె రివనిమానీ దివరించుకొని రిలువు చేసు కొంటుంది రూపించాడు...

అందుకే రామం కంకాడుగా వేగంగా అడు గులు వేసికొంటూ ఆ యింటిపారిమింది ఎవరి ద్విరగా రిప్పకొంటానా అనుకొంటూ క్షుద్రయ్య యింటి పరిపాలనకి వచ్చాడు. ఆదియ గా నుండేలు యింకా కొట్టుకొంటానీ త్రిన్నయ. "ఈ ఎంపెలో యిల్లా పరుగెత్తుకొంటూ వచ్చా వేరింటి" అని నానకానిగా మర్చిగా భార్య అందించె తిమలపాకులు నియలుతున్న క్షుద్రయ్య పలకరించే వరకూ తిను పరుగెడుతున్నట్లు తెలియలేదు. ముందం దగ్గరమ లాగి నూళ్ళింబున్నాడు రామాన్ని. విష కర్రయిచ్చా, రామం మెహంలోకి తేరిపారిమానున్న భార్యని 'మంచినిట్టి వే' అని అజ్ఞాపించాడు. రామా నికి ఈ ముహూం పరిచయంగా తోచింది. పెక్కి రాతేదం? "అరక రామ మహామహిమలు..." అని అవదం నాగతీపూ రామంకేసి ప్రశ్నార్థకంగా చూచాడు.

రామానికి అన్నీ గుర్రకొత్తాన్నాయ్. ఈమెవా, కృష్ణయ్య చేసికొన్నది. కాకివాడిలో ఆమె ప్రక్క యింటిలో శీతము గది అర్జును తీసికొని వుండేవాడు. ఆమె నిత్యము కిటికీపగ్గం కూర్చుని పంగిరేబాధకం చేసేది. మెదిల్లో ఆదవాల్లికి విగ్రహములం ఎక్కువ, కాకివాడిలో దిడువుతున్నా నని తెమ్మ అయ్యం బంది అని సర్దుకొన్నాడు. కొని చనువుకి నిత్యం అంతరాయం కలుగనిం ధరించలేక ఓకోవాడ కొంచెగా ఆమెకిని చెయ్యి వ్రాసాడు. ఆమె కిటికీ ధర్మవచేసి చిరస్థాయి చేసుకొంటూ వెలి బోయింది. రామానికి ప్రాణాలుపోయాయి. శరీరం చెయిలతో తీసిపోయింది. వాళ్ళ వాళ్ళ పోలికలు ఇవి చెప్పేటూ కూడాను. ఆమె తొందరికీ సీతామయి చేతు వచ్చు అతిమ కుపాకీతో తిన్నా కాన్పివేస్తే... అటు కుపాకీవరకు ఎందుకు... అక్కడే వీపు బద్దలుకొటి (చక్క) వే వున్న ఉప్పుపేగులోకి త్రోసివేస్తే చాలు... మెరిగా కిటికీ ప్రక్కన వక్కా వాల్లియింటిలో ఏదైనా గొప్పవ జరుగుతుంటేనా నని పిలుస్తున్నాడు వాల్లిఅయ్య పొంగు గొంతుక విని పించింది. ఆమె చీపుకట్ట వున్నకొని వస్తూనేనా నని భయం. తనని నిధిలోకి జల్లుపట్టుకులాగి తోడు మీద బోయే అందరిమీదనూ 'ఈ జంతువుని చూపింది మీరంతా' అని అంటుంది. అందరూ నిరగబడి సత్య తాను. తన స్నేహితులంతా ముందరించటానికి ముందుకు వస్తారు. తన దిడువుకి తొలిదకొనిచ్చి పారి పోవాలి. ఈ భరితాలన్నీ వ్రాసించి, ఈ గంజం గట్టికి తే, యంకెప్పడూ యిల్లాంటి తెలివిరక్కువ పని చెయ్యకూడదని నిశ్చయించుకొన్నాడు. వాళ్ళి యింటిలో గొప్పవ సర్దుమీడిగింది. నిధిరితలైతలు వేసివ చిప్పడు. మెల్లిగా క్రమంగా తన గదిముందు నీటి అడుగుల అరిగిడి అయింది. భయపడుతూ రామం వెళ్ళి గిరిగియాచాడు కిటికీలోంచి. ఎవరూ లేదు. తలుపు తెరచి చూచాడు. సమ్మంముందు ఆమె... రామం నిశ్చేష్టపడయాడు. ఏతో అవతోనూడు. అవి గొంతుకలో నే వుండిపోయాయి. ఆమె గొప్పవ చెయ్యకన్నా తన చేతిని తన వోటికడ్డంగా పెట్టి "అమ్మతో సినిమాకని చెప్పా"నంది మెల్లిగా. శరీరం ముందుగట్టలా అయింది. ఏమి చెయ్యటానికి ఆలోచించే శక్తి లేదు. అప్పుడే, తన గది ప్రక్కన యింటి ఆదిదేవాలు వినిపించబట్టి రామానికి పంచెయ్యాలనే ప్రశ్నకి సమాధానం వెలికాలనీవ అవు చరం కలుగలేదు. తన అద్దమనిసి అభివందించుకొని మర్నాడు ఉదయమే గది బాళ్ళుకొడు.

'మంచిని తీసికోవోయ్ ముందు' కృష్ణయ్య గొంతుకలోని అల్లాపన వినిపించింది. మంచిని తీసికొను పట్టుకొని ఆమె నిలబడివుంది. తల ఎత్తిపంచానే గ్లాసు అందుకొని నీళ్ళన్నీ, అనుకోకుండా ఒక ప్రక్కలో (తాళాడు, ఏంపెసపడ్డావు కాగా' అన్నాడు కృష్ణయ్య చేతుధూరి సూపిస్తూ, ఈ యింటిపగ్గరనుండి ఎంత త్వరగా వెళ్ళిపోతావా అని పించింది.

చెల్లాయిని వుట్టటికి తీసుకొనిరావాలి. చేతిలో కానీ లేదు. వుత్తాగం భారీ. నాలుగు కోణాలు యింటిలో తిండి లేదు. మిగిలివున్న అటుమలు వాన చేసుకొని తని ప్రతుమతున్నాడు. అభివాసం చింత కొని ఎవరినీ చేతులు అడిగి ప్రార్థనం లేదు. ఈ కోవాన అకలిబాధకి తాళుకోలేకపోయాడు. చిచ్చి పోవటానికి ధృష్టం లేక ప్రతికటం చాతికాక నిస్స విపచి నిర్మోహమాటంగా చెబుతే కృష్ణయ్య నిరసం చేసికోటానికి వచ్చానని—ఉప్పు నంత ఒక్క నుక్కలో వెప్పేయాలి అని తాను బయలు చేరేముందు అనుకొన్నాడు.

కృష్ణయ్య ప్రక్కలు సగం ప్రార్థనాన్ని చంపాయి. అతని భార్య తన వుత్తాగన్ని నిలుపు గొతిలో వ్రాద్దిపెట్టింది. "పెళ్ళికి రాలేదే? ఉరక రాదు..." ఈ ప్రక్కల తర్వాతి కృష్ణయ్యని తను చెప్పు అకులతే, 'నీ స్నేహం అంతా చెబుతో'నే వుంది అనుకోవచ్చు. నిధిరితలో కృష్ణయ్య తాను చేసిన సహాయాన్ని త్రివిధ ప్రావకంచేకాడు. అది అధారం గా తీసికొని చెప్పు అడుగుతున్నానైనా అనుకో వచ్చు. తన స్నేహానికి చెబుతో నిలువకట్టే అది కాశం కృష్ణయ్యకి ఎప్పడూ యిక్కడూపెదని నిశ్చ యించాడు. నేగా ఆమె... అతని భార్యయందు అతిన్ని యాచించడం.. రామం నిశ్చయం ముందులా కరిగిపోయింది. ఉదయంనుంచి పడై అకలిబాధలన్నీ అభివాసం వైచెయ్య తీసికోంది.

"ఏమిటేదు—చూసిపోదామని బయలుదేరా" వన్నాడు. తన సమాధానం తనకే వచ్చలేదు. కృష్ణయ్య కబుర్లధోంగిలో పడ్డాడు. కట్టుం చెబుతోనీ నీటివాహం కట్టించానని, అది ఈ జిల్లా లోకి మంచి అందమైనది, ఈమధ్యనే ధాస్యం గిరా లో అమ్మ మిల్లు కట్టించానని, భార్య ఓ అద్దన్న లేవలి అని, యంకా తన తెలివిలేటలన్నీ ఉపయోగించి చెప్పు చేసుకోటానికి, కన పెట్టి అమలులో పెడుతున్న నూతనమార్గాలన్నీ కనీ రామం ముందు

వలె చేస్తున్నాడు. ఈ వాగ్దాటిలో రామం, తన్నొక మురికికొలవలోనుంచి లాపి బొరున్నట్లుగా బాపబడ్డాడు. ఇదంతా చిట్టచివరికి దివికి మరణం వుండింది. కృష్ణయ్య అనాడు. రామం తనకూలతయో అర్థం చేసుకోకుంపుట్టు లేదు. “ఏమియో వాటిలో ఏదైనా కలిసిందేమిటి” అన్నాడు. రామానికి ఆ ప్రశ్న అర్థం కాలేదు. ‘ఏమిటి’ అన్నాడు.

‘ఆ... ఏమీ లేదు. ఆ మాణిక్యం మాకు నుంచి కదూ! ఆదమేవా నిన్ను పలకకొనిందేమిటి... ఈ మధ్య ఏదో ఏన్నామలే’ అని ఒకాదెబ్బ దిక్కుడు. రామానికి ఏమాధానం యజ్ఞబానికి అపరాధం చేసింది. కృష్ణయ్యకూటలు తిన్నప్పుడు ఏదోరా ఎదారిలోకి తివ్వకల్లి అక్కడి మండేయసుకలో పూడ్చివేశాయి. ఖర్చి ఎక్కువై కృష్ణయ్య అన్నాడు. “ఆ పతి వ్రతికి మే మెవ్వరం పదికొరమట. దాని నిన్నెవా ఎన్నుకుంది” చెబితగా నవ్వాడు. పీకమలిమి కృష్ణయ్యని అల్లాసునే ఖర్చిలో పాతివేస్తే బాగుండునని పించింది. ఈ లోకంలోకి పారబోయిన పద్ద జంతువు తమ. కాటుబాధ ధరించలేదు. తిరిగి కాటు చెయ్యలేదు. ధనంతో కంపలజ్జిత కృష్ణయ్యకి మాణిక్యం మాకును పతివ్రతి అయినందుకు బాధ కలిగింది. ఆ అక్కను, తిమ్మిడిపెట్టి తీసుకొన్నాడు. తమ మొదటినుంచి, మాణిక్యన్ని ఆమెను చేర్చింది, చివరకు తనూ చేర్చిందపబతున్నాడు. ఆమెకి తనో యేదో అనిపాల్గొనడంబంధం వుండాలనుకొన్నాడు. తేకపోలే పిళ్ళందరూ బరిపదివుతగా తమని ఎన్నుకోవటం ఎందుకీ? కృష్ణయ్యలు ఆమెని ఎంతోకాలం ఆల్లా బ్రతికినవ్వకపోయి. అతని పోకడలో ఈ ప్రారత్వం పుష్టంగా కనిపించింది రామానికి. ఆమెమీద ఏదో ఆభిమానం ముడుకారం వుట్టకొచ్చాయి. అసలు తనెందుకు ఆమెను చేర్చించాలో తెలియదు. ఏదో మబ్బు తెర... మంచుపాగ యిద్దరిమధ్య అడ్డుగావుంది. తమ ఎవ్వరూ ఈ తెర తొలిగించి మాడితలసిన అవసరం కలుగుతుంది ననుకోలేదు.

రామం కృష్ణయ్యదిగ్గర కలవు తీసికొన్నాడు. ఇంటిముఖం పట్టాడు. ఆకలి అసలు చెయ్యటంలేదు. ఇల్లాగేవుంటే చిట్ట అవసరం వుండు... కార్తీక్య కొంటూ కాలేకదువుకి రగిలే ఆలోచనలని మేత చేస్తూ యింటి గుమ్మంలో కూలబడ్డాడు. దూరంగా అర్పబడ్డ యిల్లాలని జనం ఆక్రందనాలు... కదులులో రగిలిన చిరులు... పగిలిన మృదయో చేపన. కదలిన

మానవత్వపు క్యాషలు... తిమ్మెనుకు మాణిక్యన్ని అఖరిసారిగా మాడానికి వెళ్ళలేదా అని వాపోయాడు. అసలు ఆ లోకాని ఆమెను తన యింటినుండి వెళ్ళగొట్టకపోతే, వాన్ని ఆమెనిగ్గర చిట్ట తీసికొనే వాడేమో. అమ్మని దాక్కడకి మానించి జబ్బు నయం చేయించి గలిగేవాడు. వాన్ని, మాణిక్యం చిచ్చి బోయేలాను కాదేమో అనిపించింది ఇంతమందిని మాత్రమేసింది తనెని పిందియకొన్నాడు. తన కురిగిమానం... యిదే మాణిక్యన్ని చంపింది— అప్పుడు. ఇప్పుడు తిరిగి ఆ అమ్మయిని బరి తీసుకోవచ్చు కృష్ణయ్యలు ఎంతోకాలం ఆమె ఎల్లా బ్రతికినవ్వకపోవచ్చు. ఈ ఆలోచన రాగానే రామం భయపడాడు. తన జేహో, తన ఆత్మీయమైన పద్దవుని వాళ్ళిందరూ దొంగిలించుకుపోతున్నట్లు బాధపడ్డాడు. అమానుకంగా పాలిగొలుపుతూ ఆమె తనని బ్రతికొలుపున్నట్లు భావించాడు. నీరసించిన ఆమె అకారం, బాగలోమండి తనని బ్రతికొలుపున్న మాణిక్యం మాటలు చీకట్లో పుష్టంగా కనపించాయు...

రామానికి ఒకే మాగ్గం... ఆమె యింటివైపు వారితీరాడు. ఇంటిముందు నిలచుండి మాణిక్యం అని పిలిచాడు. మాటలు పెదవులు చాటలేదు. ఇంట్లో అలిగిడి వినిపించలేదు. తిలుపు తిట్టుతూ ‘మాణిక్యం’ అని గట్టిగా అరిచాడు. వారికే కొగ్గొక్కన్నాడు, ‘మాణిక్యం’ అని పిలిచినందుకు. మళ్ళీ ఈమెకి చిచ్చి పోయిన మాణిక్యన్ని గుర్తచేస్తున్నందుకు విచారించాడు. మాణిక్యన్ని తన చంపాడేమో నిజంగా. అఖరిసారి ఆమె కొర్రెను ముప్పించలేకపోయాడు. కృష్ణయ్యలు తనదిగ్గర చిట్ట చేసుకో గలిగాడు. మాణిక్యం కృణించి చిచ్చిపోతాడు. తనుమాత్రం కృష్ణయ్యల అటలు వాగవివక్షపాడు అని విశ్వయించుకొన్నాడు. కళ్ళలో యేదో సంక్లిప్తి చెరిగింది. తిలుపు తీయబడింది. ఆ సమయి దీపపుకాంతి గదిలో ధగం చీకటిని వదిలేస్తోంది. ఆ మనకకాంతిలో పారిపోయిన ఆమె మొహం కొడిగట్టబోయే దీపంలా కనిపించింది. ఈమె జీవితాన్ని కొడిగట్టనివ్వకూ పదిపించింది.

“నిన్ను కృష్ణయ్యలకి అప్పగించను. ఎవ్వరూ యింక చేసిక్కడే” ఏదో అవలోయాడు. ఆమె అప్పవృత్తు మాటలు రామం పెదవుల్లో కలసిపోయాయి.

హరవిలాస కిరాతార్జునీయము

వీరశైవ సంప్రదాయము

శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావు

శ్రీ నాథ మహాకవి హరవిలాసమున ప్రథమాశ్వాసమున మొదటి మాటయూడు గద్దెపద్యములలో నీ కిరాతార్జునీయ కథను రచించియున్నాడు — దీనికి చూలము కన్నయభిల్లారక రచిత భారతాద్య పద్యమునగు కిరాతార్జునీయ కథ. అంటేది గద్దెపద్యములలో నున్న నీ కథను, రచనావిధానముచేతను, వీరశైవ సంప్రదాయసంధానముచేతను ద్వ్యుదాకృతియై గావించి, శ్రీనాథుడొక ప్రత్యేకవిధుల దీని కొనాదించియున్నాడు. ఈ కథయే ధూరటి శ్రీకాళహస్తి మహాకవియైన, తిన్న వీ కథయందు గలదు. కొన్ని ప్రత్యేక కృతులయందును నీ యతివృత్తియ కలదు. కాని పనియందున శ్రీనాథమహాకవి రచనయందలి విశిష్టత కొనరాదు — ప్రస్తుతియు నన్నియు శ్రీనాథుని రచనలను మాత్రమే గ్రహింతుము.

శబ్దానుసరణము

కన్నయ రచనయే మూలముగావున నీ కథయందు రెండుచోట్ల కన్నయ రచనలే పొందుపడినవి.

ఆరణ్యపర్వ ద్వితీయాశ్వాసాది నున్న :

శ్రీ రమ్యధర్మ నిత్య

ప్రారంభ విభాసిరాజవరమేశ్వర ఘో

రారి మదకుంభికుంభవి

దారణ దారుణ కృపాణ దక్షిణపాస్తా.

అను పద్యము చితి రెండుపాదములును నిట్లు 18 వ పద్యమున పొత్తుకొన్నవి.

మైరి మదకుంభి కుంభవి

దారణ దారుణ కృపాణ ధారలు పరిఘా

కారములు. శందమూలో

ధారములకుఁ బాలుపడెగదా నీకరముల్.

ఆరణ్యపర్వము 1-315 వరపమునందుగల యాక్రందితాకృత్యములు హరవిలాసమున పద్యరూపమున నెలయునున్నవి.

“అన్ని కేవుండు నాకిచ్చిన యక్షయశరధులిప్తకు యుగాంత్యకాలరి క్రంబులైన శిరధులుంబోలే మన్నియవి.”

శరధులు యుగాంత్యవేళా

శరధులునుం బోలేనయ్య శరశూన్యంబుల్

సురపతి సూతికి పరమే

శ్వర మాయాశక్తినిపుడు నమరాగ్రమునన్

[74 పద్యము.]

1. ‘హరవిలాసము’ అను పేర జొక సంస్కృతకావ్యమును శ్రీనాథునివని నైదు శతాబ్దాలకు పూర్వమే రాజశేఖర మహాకవి రచించియిచ్చి యున్నాడు. ప్రసిద్ధులైన సమయాచార్యుడు హేమచంద్రుడు తన కావ్యానుకాశములో దానిని పేర్కొన్నాడు. రాజశేఖరుని రచనలను కొన్నింటిని గ్రహించిన శ్రీనాథుని కీ గ్రంథము పరిచితమై యుండినగును. ‘హరవిలాసము’ అను పేరు దాని ననుసరించియే తన గ్రంథమునకు పెట్టియుండినట్లును. దీనిని సూర్య ‘రాజశేఖరుని హరవిలాసము’ అను వ్యాసమును చూడుడు. (ఆంధ్ర పత్రిక ప్రమాదులి సంకల్పరాది సంచిక (1980). వ్యాసకర్త శ్రీ యాయాజ్ఞ వేంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారు. ఎమ్. ఏ. పుటలు 78-80.

కథానుసరణము—ప్రత్యేకత

దీర్ఘశైవముల వాఙ్మయములో శివుని లీలలో కిరాతీ యాపధాతగ లీలముకట్టి. పాల్కురికి సోమ నాథుడు పండితారాధ్యచరిత్రమున వాదప్రకరణమున పాంఖర్మ మతామపారముగ శివుని పంచనింశతి లీలలను చెప్పెను నీ లీలను:

రసికకవలయుఁ గిరాతావతార.
మెనగదాల్పుట పదియేనవలీల.

అని చెప్పియున్నాడు. విశ్వంకఠాద్వైత శివలీలా నిలాపమున శైవముల తత్త్వమపారముగఁ జెప్పిన 36 లీలలలోను నీ లీలను 34, 35 వ లీలలుగా చెప్పి యున్నాడు.

పన్నియ మూలములో కిరాతీ వేదవర్ణనలో శేవలము కిరాత బలంబులతోపాటుని యున్నదిగాని ప్రత్యేకముగా ముక్కురము లున్నట్లులేదు. వేటప బాగిలము లుండివలయునుగా! దీనిని పురస్కరించు కొని శ్రీనాథుడుదీర్ఘశైవ సంప్రదాయామపారముగ నీ ముక్కురలయము, 4 పద్యములలో వర్ణించియున్నాడు. ఆ సంప్రదాయము నినుసరించి యిది వేద మయ మూర్తిలు:

ప్రకటలీల నుదాత్తంపు ఫణితీగొన్ని
క్రమముతో ననుదాత్తస్వరమున గొన్ని
స్వరితములఁ బ్రచయంబుల వరువగొన్ని
ఘోషణము సేయ దొడఁగె నా కుర్చురములు.

కనకపు శృంఖలలఁ ద్రయీ
శునకంబులఁ బట్టుకొనఁగ నూరెలఁ బ్రమ
తను నిమచక్కియ లీలా [ధ్రువ
వనచరులై గొలువఁ గపటఁ వైహరికుండ.

బహుశుభములలో సప్రమాణ్యాపమున కర్మ జేతయ్యుగారి కథలో నాభిప్రాయ ముక్కురచే వేదములు చదివించినట్లు వర్ణితిమై యున్నది. మతీయ పండితారాధ్య చరిత్రము వాదప్రకరణములో నిట్లు గలదు.

తప్పేని వేదంబు దైవమేనియును
చెప్పమా కుక్కలై శివు వెన్నజనునె.

వేదములు శివునకు శ్రీపురానుక సంహారకాలమున రథమునకు నుజ్జములు; తొంపెన వృత్తికాలమున పాదమునకు నందియులు; కిరాతావతారమున మనకములు; ఈ విషయ మీ క్రిందిపద్యమున దెలుపబడినది.

పాదములకు నందియులై
మోదమున కిరాత వేదమున శునకములై
నాదటతేరికి హరుతా
వేదములకు నెఱుఁగొనర్చు వివతులు శిర్యా!

[పండిరిమహాదేవుడుగారి శిర్వకరికము - (1878)]

అర్జునుని తపస్సు - పాశుపతదీక్ష

భారతమున పర్ణమనితపశ్చిర్య మునిజనపానావ్య ముని తపోదీక్షగా వర్ణితిమైనది. శ్రీనాథుడు దీనిని పాశుపతదీక్షగా వర్ణించియున్నాడు.

భసితోద్ధూళిత నిర్మలావయవుడు
స్వంచాక్షరీసంతతా
భ్యననవ్యాప్తి పరాయణుడును శివ
ధ్యానాను సంధాతయుఁ
మన్మథాన్నిగ్ధలిరతుఁ చర్మమయకం
భాభద్రపీఠండునై
యనమథ్థేయఁ గిరీటి పాశుపత దీ
క్షారంభముఁ గైకొనెన్.

ఈ పాశుపతదీక్ష సంప్రదాయ ముంధ్రజేశమున చెలిన ఆరాధ్యశైవమునకు సంబంధించినది. ఆరాధ్య సంప్రదాయ ప్రతర్థకులకు మల్లికార్జున పండితారాధ్యుల చరిత్రమును శ్రీనాథుడు పద్యకావ్యముగా నిమదింపించియుండుటచే నాదికు నీవిని జిసింక్కుగ గ్రహించియే యున్నాడు. కిరాతాస్థానీయ కథ యందు శ్రీనాథుని కీ సంప్రదాయము వెలకొల్పుటకు చక్కని యవకాశ మేర్పడినది. అగ్రమునకు కావల నెది పాశుపతాస్త్రము. ఆ యస్త్రసంహాననకు కావల నెది పాశుపతిపరిదీక్ష. శ్రీనాథుడు నెలకొల్పి నిలచినదియు పాశుపతదీక్షయే అనగా పశుపతి సంబంధమైన దీక్ష. ఇట్లే సమర్థాభ్యాసమున మహార పంథివకథలో మూలములో లేని పాశుపతదీక్ష నుదిహించియున్నాడు.

“పాశుపతమంత్రదీక్షా విభావమాన
దివ్యతేజోవిశేష సందీప్తమూర్తి”

ఈ పాశుపతసంప్రదాయమునకు మూలము అధర్వణికోపనిషత్తునందు గలదు. మౌన విద్యార్థిని కృతి సర్వ దర్శన సంక్రమమున నీ సంప్రదాయ మునకు సంబంధించిది నూత్రములు వివరింపబడి యున్నది.

షట్కాల శివపూజావిధానము

అష్టమకు “అరుణోదయ, తివనోదయ, సంగమ, మధ్యాహ్న, సాయాహ్న, అర్చనీకా,” సమయముల వాతంతియందును శివపూజ పరిపీన ట్లక్షుపద్ధతులు రచించినాడు. ఈ కాలముల వివరణ మిది : ఇది శ్రేష్ఠలకు నియతమైనది.

అరుణోదయము — గూఢోదయమునకు నాలుగు ఘడియలు ముందు.

తివనోదయము	- 6 ఘడియలకు.
సంగమకాలము	- 6 ఘ మి 12 ఘ తరకు;
మధ్యాహ్న కాలము	- 12 " 18 "
అపరాహ్నము	- 18 " 24 "
సాయాహ్నము	- 24 " 30 "
అర్చనీకా	- మధ్యరాత్రమున 2 ఘడియలు.

హరవిలాసమున నీ షట్కాల శివపూజా విధానమును విపులముగ వర్ణించుటచే శ్రీవాఘుడు భీమఖండిమున మూడు పద్ధతులలో దీని నిట్లు వివరించి నాడు.

త్రిపురావాసులతోడఁ గూడి కడిమిన్
దేవాహితల్ లోకముల్
దపియింపంగఁ దపంబు చేసిరి దృఢ
స్థైర్యంబు పాటించి పా
శుపతాచారనిరూఢి నందఱును సం
శుద్ధాంతిరంగంబులం
దుషమాతీతని భీమనాయకుని నా
ద్యుం శంభు నేమించుచున్.

అరుణోదయంబున నాకాశవాహినీ
హేమాంబుజంబుల నిందుధరుని

మహిరోదయంబున మహిసాక్షిగుగ్గుల
ధూపధూమంబుల దురితహరుని
సంగవంబున గంధసార కుంకుమచంద్ర
జంబాలమునఁ బుష్పచాప మధను
మధ్యాహ్నమున బక్ష్వమధురాన్న పాకుసా
పూపాజ్యదధి ఫలంబులఁ ద్రినేత్రం
బరమ సంధ్యాగమంబున బటహశంఖ
ద్భుల్లరీమద్భుదమరు ధ్బుద్భులమ్రాత
వర్ధరాత్రంబులందు వీణారవముల
హరునిఁ బూజింతురతి భక్తి నసురవధులు.

హరవిలాసమున మధ్యాహ్న కాలపూజను వర్ణించు నీ శ్రిందిపద్ధతులు గలదు:

పంచబ్రహ్మషడంగ బీజముఖర
ప్రాసాద పంచాక్షరీ

చంచన్మంత్ర పరంపరాపరమని
ష్ఠాతత్పరత్వంబునన్

మంచుంగొండ యనుంగుఁ బెండ్లికొడుకు
నృధ్యాహ్న కాలంబు నే
మించున్ నిర్జర రాజ సూనుఁడు మనో
వీధీ నదాధ్యాసితన్.

ఇది భీమఖండములో నీ శ్రింది విధముగా యాపాంతిరము నందినది.

పంచబ్రహ్మషడంగ మంత్రములనుం
ప్రాసాద పంచాక్షరిం

బంచాన్యున్ బహు బిల్వప్రతముల న
భ్యర్చింతు రవ్యగ్రత

స్మంచుంగొండయనుంగుఁ పెండ్లికొడుకు
వృద్ధింతు రేకాగ్రతం

జంచ ద్వేద పురాణమంత్రముల ని
ష్ఠాయుక్తి న క్తంచదుల్.

పై పద్యములలోని విషయములను వివరణ:-
పంచబ్రహ్మ: అదిగా పంచబ్రహ్మనూర్లు. ఇది
యైదు మంత్రములు—ఈశాన, ఆఘోర, వామదేవ,
తత్త్వరుద్ర, సర్వోపాతములను శివుని పంచరూపములను
సంబంధించినవి.

ఈశాన=ఈశాన స్వర్వరిద్యావాద్-అని మొదలు
ఆఘోర=ఆఘోర ఘోరభయో రిద్ధిః- ,,
వామదేవ=వామదేవా య నమః - అని మొదలు
తత్త్వరుద్ర=తత్త్వరుద్రాయ నిర్మల- ,,

‘మహంగమలు’! వాడిలి, గీలి, వృత్తి వాద్య
పాశుక్కార నమస్కారములు. ‘విశుద్ధివాణి’ అను
నది పంచాక్షరి. శక్తి దీక్షాక్షరముతో కూడిన పంచా
క్షరికి ప్రాసాద పంచాక్షరి యని పేరు. ఓంకార
ముతో కూడిన పంచాక్షరికి ప్రణవ పంచాక్షరి యని
పేరు. దీనికే మహాక్షరి యని పేరు. ప్రణవ పంచా
క్షరిని శ్రీవాఘుడు చెప్పుకొనుట స్వరించియే
యొన్నాడు. దీనిని శివుడు వ్యయముగా విశుద్ధి
విపరీతించెనని: “ప్రణవ పంచాక్షరీ పనివత్ప్రపం
చంబు లెవ్వారు శివుడే చేసెననికొనినె” అని భిమ
భండిమున శ్రీవాఘుడు చెప్పియున్నాడు.

పై పారవిలాస పద్యములలోని ప్రథమపాదము.

“పంచ బ్రహ్మ మహంగ వీజముఖర ప్రాసాద
పంచాక్షరీ” అనునది లిల్లగకవిరచితమైన లిల్లగ
మును శివమంత్రమునందలి యీ క్రింది శ్లోకమునందే
గ్రహింపబడినది.

పంచ బ్రహ్మ మహంగ వీజముఖర
ప్రాసాద పంచాక్షరీ
శ్లోమవ్యాపి పురస్సరేషు మనుషు
ప్రేక్షిః కుతో మాద్యతాం.

—3 వ శ్లోకము.

దీనికి శివపంధ్యుని2—భిక్షరంజనీ వ్యాఖ్యా
నమున నిల్లు వివరణకలదు “పంచాక్షరీమంత్రము
కూడి శాఖాధేనములను బట్టి వేలు వేలు దీక్షాక్షరము
లను పొంది ‘ప్రాసాద పంచాక్షరీ’ మున్నగు విధమున
వ్యవహరింపబడును. ఇది మంత్రశాస్త్ర నిపుణులకు
యూతమే తెలియును. పుట 282. ఈ లిల్లగమునందలి
పాల్కరికి పామనాథుడు పేర్కొనికొనబడినను,
శ్రీవాఘునికాలమున ప్రచారములో నున్నట్లు పై
యదాహృతి కలన తెలియుచున్నది.

1. మహంగయోగము శివతీర్థసారము 270 వ
పద్యములో నుదాహృతి మొదలి.

‘మహిమక యచ్చంగంబై, మహంగమై యుండె
బరగు కంకరయోగంబు’

ఇది పాశుపత్యులకు విశేషము. చూ. శివతీర్థ
సారము పుట 48 ప్రసిద్ధి నైవారాధ్యులు.

2. పండిత చిదిరెమకము వీరభద్రరేడ్డిగారి
ప్రదురణము.

నా జీవిత గాథ

ఎర్నెస్ట్ యుంగర్

★★ ఆధునిక జర్మన్ సాహిత్యవాహిని లోకశాంతికి లోకకళ్యాణానికి దోహదకారి కావాలని వాఛించి, రచయితగా తనకున్న ప్రతిభాసంపదనంతా ఆవిధంగా వినియోగించిన మహామహుడు ఎర్నెస్ట్ యుంగర్. జననం 1895. 'స్టారమ్ ఆఫ్ స్టీల్' అనే కిస్త్రిగం ఆయన ప్రథమ రచన. 1922-33 సంవత్సరాలమధ్య నిరంకుశాధికారుల చేతుల్లో జర్మన్ ప్రజలనుభవించిన యమబాధలను వ్యక్తీకరించుతూ ఎన్నో నవలలను కథలను వ్రాశాడు.

1933 సం॥లో జర్మనుజేతంమీద తుపానుపీచింది. అగ్నివర్షించింది. ఈదారుణ వాతావరణం 1948 వరకూ జేతాన్ని హతమార్చిచేసింది. హిట్లరు వ్యక్తిస్వతంత్ర్యాన్ని ఉక్కునాడాల బూట్లపాదాల క్రింద నలివిలిగా త్రొక్కించినేశాడు. దీన్ని యుంగరు సహించ లేక పోయాడు. హిట్లరుప్రభుత్వం ఆయన గ్రంథాలను బహిష్కరించింది. ఆయన్ను ఖైదుచేసింది. కాని యుంగర్ మాత్రం తన ధర్మాన్ని విడనాడలేదు. 1942 వరకూ ఆయన రచనలు జర్మనీలోనే రహస్యంగా ముద్రించిబయటకు పూజేవి. తర్వాత లండన్, పారిస్, జ్యూరిచ్, ఓస్లో నగరాలలో ప్రచురించబడుతూ వచ్చినై.

హిట్లరు శకం మారిపోయింది. 1948 నుంచీ జర్మన్ ప్రజల విపాదగాథలో మరో నూతనాధ్యాయం ప్రారంభమైంది. కాని యాదశలోకూడా జర్మన్ ప్రజల ఆత్మచైతన్యం నశించి పోకుండా కాపాడటానికి యుంగర్ తన రచనావైదగ్ధ్యాన్నింతా వినియోగించు తున్నాడు. అధునాతన జర్మనీ సాహిత్యంలో యుంగర్ స్థానం అగ్రగణ్యమైనది. ★★

అ కాలమే వేరు, ఆ ధంగశే వేరు—వాటి నా స్థితిగతులను గురించి చెప్పనిలనుకుంటే నవాలకు గ్రంథ మాకుంది. ఇక నా చేరు మాత్రం యెంచుకు చెప్పకోవాలి—నా చేరుమంటే మీరు వివరింపుకూడా పుట్టవచ్చు; మటుక గౌరవాన్ని మట్టిపొలుచేసిన ధృష్టుడనని నివతారేమా కూడా. గత కల్లోలాన్నంతా కమ్ముకోవాలంటే అలాంటి విషయాల్లో మానమే శిరస్యం.

దురదృష్టవశాత్తే వారే—చింతిరమ్మ వాగు వచ్చే వరించి ఎటూ తప్పుకోకుండా ఆలింగనంలో అలుచుకుని దోపిరిపలపకుండా చేసివేసింది. దీల్లో నా తిరివండ్రుల తప్పేమీ లేదు. వాళ్ళ విధుక్త ధర్మాన్ని వాళ్ళు చక్కగా నిర్వర్తించుకున్నారు. నా తగువుకు బోలెడు డబ్బు ఉన్నట్టేకాదు—ఇంత ఉర్చేకుని మందరించిందే లేదు. విశ్వవిద్యాలయంలో ఉదవాసు; పరీక్షలన్నీ పాస్ అయ్యాయి; కావలసినంత

అనువాదం: శ్రీ వి. యన్. శర్మ

దెబ్బ కరారావుడిచేసి, జేకేజీలానా పర్యటించి కచ్చాను; ఆయా జేకాలలో గ్రహించవలసి విజ్ఞాపాన్నింత గ్రహించాను.

చూచిన వస్తువల కొనేవాణ్ణి; ఉప్పు కొట్టమంత ఉప్పున పీరిపోయింది; అప్పులు చేయటం ప్రారంభించాను. తిలకు మించిన అప్పులయిపోయాయి. అప్పులవార్సె బాంబులుమరి. ముఖం చాటేసి వార్తమంచి తిప్పుకు తిగటానికి అడ్డమైన అగర్బాల్లా పడేవాణ్ణి. క్రమేణా యిట్లా వాటిరిపోయింది—వాటితో మెరుబూ పోయారు. దాంతో వాకు మానవజాతిలో విశ్వాసం పోయింది. విశ్వాసం పోవటమే గాదు, ప్రతి ఒక్కడెవరూ ద్వేషం పుట్టుకొచ్చింది. ఎందుకుందాటి ఆ దిక్కుమాలిం ప్రాణ్ణి?

వెళ్ళాను కొత్తతోట్లకి; అలలించినాను కొత్త రోజులు; చేరాను నామెట్లా కొత్త మనుషులు—అన్ని విధాలా నాటాటి రకమే. చేతిలో దెబ్బ లేదు. పైకా జేకుండా పరాయిపోల బండి ఎవవట మెలా? నిర్భాగ్యుడి చేతిలోకి విదానూబమైన రాజనూర్తన దెబ్బ చేయకుండా? అడ్డరోజులు వెతికాను. అదివాత్రం ముల్గిమో? అయినా ప్రయత్నించాను. పేకాలతో దెబ్బ రావచ్చు; వాల్లో వుండే మెలుకుటలు వేర్పుకున్నాను. తిరిక్కు ఆటగాళ్ళ మావనీకరత్వాలను కూడా భ్రాత్రిగా గ్రహించాను. పగలల్లా నిద్ర—ప్రార్థన గర్భాన పడిగానే నిద్రలేవటం. తిన్నగా పోయిపోతులూ తాగుతారుచేత స్థలంకు చేరటం. వాటితో కాలక్షేపం; రాత్రంతా పేకాలు. పేకాలు సంతరి చెప్పాలంటే అదో పెద్దగ్రంథమాకుంది. చేరినందా దెబ్బ—దాంతో అన్ని రకాల పానీయాలనూ తనిమాకాను. తెల్లవారేసరికి ఈ నాటకం భ్రాత్రిత్రయం. అటలోపాటు అటలో గట్టిత దెబ్బ కూడా పైపడెపోతుంది. అనంతరం తిగులూ, తిరవారి పెత్తిం గుడ్డ చేసుకుని కాళ్ళిడ్చుకుంటూ యింటిదోవా.

ఇలాగే గడిచిపోతోంది కాలం—ఇలాగే గడిస్తే తిరికిమంత వర్షంమే. పేకాల మంచిదే—కానీ, దానివ్వరా దెబ్బ సంపాదించాలంటే, అడ్డమైన మోసాడ్యుక్త్యలలో అరివేరిం ఘటమై వుండాలి. అటకు వచ్చే యితరులు మాత్రం సామాన్యులా? తిలలు దీసి తిలలు మార్చేరకం? ఇదిమాన ఒక రకమైన గారడీ, ఇంద్రజాలం. అబద్ధాలు చెప్పాలి—అడ్డమైన అప్రమాణాలూ చేసి తోటి అటగాళ్ళను దొంగ రోజును పెనుకూ వుండాలి. అటగాడికి కావలసింది

అది ఒక్కటే; ఇతర విషయా లాలోచించాల్సిన పని యాదవజ్ఞాతమూ లేదు. నీతి అనినీతి, పుణ్యం పాపం, ఇలాంటివి పెట్టుకుంటే ఇచ్చే పర్తీగొట్టి వారినమాతాడు.

ఈ అటలో మనకు కావలసింది గెలుపు—గెలుపు—అంతే. గెలవటానికి ఏ అటతాలన్నా అను—పుక్కులంగా దెబ్బ గెలవాలి—అంతే మన ఆశయం. ఇతర విషయాలను తిలపెడితే అంతా చేతిలోమంచి పరిమితిగా వారిపోతుంది. అవక తిల గోల్కొవాలి. తిరవారి మనకు సాయపడేవాడు యే ఒక్కడూ వుండడు. భ్రాన్యకాలంలో ఎందరో మనుషులు జావాలా దారనీ కోటానుకోట్లు సంపాదించారనీ వింటున్నాం. కాళ్ళంత మనుష్యులూ రాక్షసులూ! ఇన్స్టి కోటికొన్నియూ రేపు చిచ్చాపకీ యిలు. దెబ్బపై అంతకాలం లోకం వారివి భాసించింది. చికారులుగా తిరగటానికి మెదిలు పెట్టేసరికి చెదా మడా తిట్టిపోసింది. అందుకే చెప్పాను పెద్దలు—ఈ లోకం ఒక చక్రమనీ, అది ఎప్పుడూ తిరుగుతూ వుంటుందనీ దాన్ని తిప్పేవారు రాక్షసుడనీ. మనం ఏమంటే నేను, పరివాడి! వుంది అగ్గి; దెబ్బ సంపాదించాలనీ, మేదిలు కట్టాలనీ, భార్య విడలతో వోగ్లతో పటాటోపంకా ప్రతికాలనీ ప్రతివాడూ కలలుగంటాడు. కొత్తిప్రాణ్ణి వుంకి దెబ్బ పోగొట్టుకుంటున్నా యిట్టి అగ్గే వన్నూ వేదిం పాగింక. దెబ్బ చేతికవచ్చింది. అది నిలుస్తుందా? దాంతో తాగి తినున లాదాను.

అది ఒక హోటలు—నేను ప్రతిరాత్రీ కాలక్షేపంచేసే హోటలు—అక్కడికి అనేకమంది చేర్తారు. వాళ్ళు ఉన్నంతసేపూ పెద్ద రగళుగవ్వరి; తెల్లవారేసరికి ఎక్కడినా రక్కడ అద్విక్తమై పోతారు. ఎంత అదృతమైన నాటకరంగమిది! సంతోషం, హాస్యం, విహవం, వీధిత్వం—నానా రసాలను అభిషయిస్తారు. పలుస్తా జేకాలనూ వెలి గ్రుక్కుతారు. ఈ నాటకంలో అనేక పాత్రలు; ఈనాటకాన్ని చూస్తుంటే నా బుర్ర తిరిగిపోయేది ఒక్కోవాడు. మెరుచిపోయేవాణ్ణి; నే వెక్కడున్నాను? స్వర్గంలోనా? పరకంలోనా? బల్లదాద కట్టెదులు గ్లాసులో కనపించుతున్న పానీయమే అమృతం. అమృతం, అమృతిందిమని ఆవోషిస్తుంటే, అనంతరమైన యితిరవిషయాలనుతరించి ఆలోచించవలసిన పనేముంది. అయ్యతాన్ని నేనింది, అలా

మునుకు వివాహం చేసావా! నీకు ఏలాటి ముగింపుకంటే
 కష్టమంటే నీం? ఏ సారి చెప్పినా నీకు
 మృత్యువే నీం... పోలేనదేమిటా?—లేమిటా—
 నాకు వివాహమేమీ లేదంటే? నాకు కాంక్షలే
 అమృతం—నీకు రీతనాటి, అన్నంలేదు, విద్రలేదు,
 వివాహలేదు—కాని నాకు కాంక్షలే అమృతం
 ఉంటుంది. నీకు నీర్వేది విషయమైనా నాన్న
 ఇంటాడిస్తాను. వారిద్దరూకూల అంభోదించుకుంటి,
 నీకు సుందరమూడి! లేదన్నప్పుడు నీకు అమృతమే!

2

‘హా! దమ్మ!—ఇది మనోహరమైనది’—
 వాడుక మాట. దీనియే అర్థం. ఇది చాలా ప్రశంస.
 అర్థం.

[illegible]

“అయినా దొడ్డి గారవీరి — అయినా
 గారవీరి — చేతిలో ఉన్న వాడు అయినా పైకి
 గలవాడు (తాళాడు. ఎంతో కదిగా ఉంది. అద
 ఎంతలో! విద్యార్థులు కొత్త! (చేరింది.
 ఈ లోకంలోనే ఇంకా ఉన్నావా! మాత్రం
 వాడుగలవాడు ఉన్నావా అయితే మాత్రం
 కొందరు మంచివాళ్ళ! వాలో విద్యార్థులైన
 వాళ్ళు పైకిగలలో వా యిప్పటి కదాళ్ళు మంచి
 వాడారు. మళ్ళీ కొరెరి చూడారు. అయినా వాళ్ళు
 చూడని మంచివాడే చేతున్నాడు!

"ఏది: బలా కళవళపదుకున్నాడు—మీ మన
ములోవున్న రహస్యాలను గ్రహించుకున్నావా?
శివు గ్రహించినా మీరు ఇందులో భయపడారని
జేమీలేదు. ఇదికూడా ఒక గారడీవిద్య—ఒకకళ—
గ్రహించగలను—అయినా మీరు భయపడుటవలసి
లేమీలేదు. కాదు మీ పంగతింతో తెలుసు.—
మీతోటివాళ్ళు గాను ముందరిట్లుకొని వీమీ
తోటివాళ్ళో కాదు తెలుసు. పాపం మీ మన
కులో ఎక్కోకోరిక ఉన్నాయ్. అది ఫలించేవారి
కోరిక. చిరువరకుకూ వుంటాడు. ఎందు కలా
అనగ్రోమ్మ వుంటాడు—మీలోవుంటే మహావీరాల
వచ్చి తీరి ఎందు కలా వచ్చుచేసుకుంటాడు. రియల్
తెంపండి విద్యయింనా. అప్పుడే ఈ రహస్యరంజా
మీరు విజయంపొంది చేపలగులుతాను."

జనాభా పెక్కులేదు, అయిన వెలుగుక్కు విడు
దూరమి దుడవం చెట్లూ మాడం వహించి మళ్లెవలదు
లేవ్వాను. అయిన మరొక అండునివ్వాను.

‘‘వీరికి అలా మామం పెంచి పుణ్య
చెల్పిన అంశాదేవి దేవతాగారి పంపణం
పుణ్యం పెంచే దానిలో మామం పుణ్యం చెల్పిన
పుణ్యం పెంచిన దేవతాగారి పంపణం
అంశా అంశా దేవతాగారి పంపణం’’

విజయం గలదానినా పట్టుకొని—
 విజయం గలదానినా పట్టుకొని—
 తెలుసుకొని—
 తెలుసుకొని—
 తెలుసుకొని—

‘అనునా! ఎంత కల దాగనుకాదు—
 ఇంతలో నీది కేయకం పోయేదేమో ప్రతి—పతి
 కనబడ జూచి ప్రాణంలే—దీని కల దా—ఎంత!
 అంతా చీకడుకొలు రీతి ఇకనకా కలుపు
 నువ్వు, నీ.

‘కొంకణి’ని చూడడం వల్లనే మౌనం
మొదలైంది—

‘தெய்வம் உம், மனிதன் உம், உலகம் உம்’
உம்!—

ಅಕ್ಕಿಬೆಳೆ! ಎಂತ ಅಕ್ಕಿಬೆಳೆ! ವಿಜಯಾ ನಗರ!
 ಆ ಮಹಾದೇವಿಯಾ ಈ ತೆರಿಗೆಯಾಡು. ವಿಜಯಾ
 ಎಂತ ತೆರಿಗೆಯಾಡು. ಅಪ್ಪನೊಡನೆ ಹಾದಿ ಎತ್ತಿದರೆ
 ಗೌರವಂ ಮುಂದುಕೊಳ್ಳುವೆ.

‘విజయం నాకు చాలా దగ్గర! నా మన
కుండా వున్న కోరికను ఎలా సంతోషిస్తాను; ఎలా’

కళ్ళలో విన్నాను ఇట్లాంటి సంగతులు. ఇప్పుడు ప్రత్యక్షంగా కళ్ళలో చూస్తున్నాను!

ఈమాట ఆశేటప్పటికి ఆయనలో కూడా హుమారు ప్రవేశించింది. మళ్లీ సవ్యసూ అన్నాడు:

“ఇదో బ్రహ్మగర్భ ఆనుకుంటున్నారా?—కాదు కాదు—ఇంత సులభమైన కార్యం మరొకటి లేదు. మరొక రహస్య చెప్తామా?”

ఈసారి నేనే కలిపాను చీట్లను. వాటిని నా ముందే బల్లమీద పరుచుకున్నాను.

“మీరే ఆలోచించుకొండి మూడు ముక్కలనూ—వాకు చెప్పక్కరలేదు—మీరే గుర్తించండి—గ్రహించారా?”

ఆయన చెప్పినమాదిరే మూడు ముక్కలనూ గుర్తించి పైకి తీశాడు.

“చూశారా! ఇప్పుడు చెప్పండి—మనసులో ఆలోచనలను గ్రహించింది మీరొకేవా?—ఈ ప్రశ్నకు మీరు జవాబు చెప్పక్కరలేదు. — ఇదో ఇలా వింటే— ఆలోచనలకూడా ఒక విధమైన రూపాలు! వాటికికూడా ఒకరకమైన కళాకాంక్షలుంటాయి. ఈ కాంక్షలే మెదడులో వున్న రహస్యాలను బయట పెడుతూ వుంటాయి. చీట్లచేతలోవున్న కిటుకు యితే. కోరల్ ఆటలోవున్న తింతియాయితే కోరల్ ఆటలో నుండుచంక తిర్రేప్పడిగా చూస్తూవున్నా, చీట్లచంక తిర్రేప్పడిగావున్నా, మన మెదడులో వున్న తింతియ బయటపడతాయి. ఈ రహస్యాన్ని గ్రహించాలనివుంటా మీకు? చెప్పమంటే చెప్పేస్తాను!”

ఆయనమీద నాకంతో భక్తి కుదిరింది—ఆయన ఈమాటలు హాస్యానికి కలబంతేను. నేనూ నా ఆమె దాన్ని ప్రకటించుకొని చిరునవ్వువహించాను. ఆయనతో అన్నాను:

“ఈ రహస్యమే మీరు తెలిసివుంటే—తెల్ల వాళిరెక్కా ఎందుక్కడి పనులందాలి—నంటనే ఆట ముగించేయ్యలేరా?”

ఈమాట ఆశేరికి ఆయనకు ఎక్కడిదేని సంతోషం వచ్చింది. దుబ్బదమ్ము గట్టిగా పీచాడు.

“విజంగా మీరు ఆహ్వానం మనుషులు—ఈ రహస్యాన్ని తెలుసుకున్నాను—ఇప్పుడు మీరు తెలుసుకుంటే కోట్లకొలది ధనాన్ని సృష్టించేయ్యగలరు—వివరించండి?”

ఆయన నుట్టొడిచేను. సవ్యమొకం చెట్టాడు—క్షణం ఏదో ఆలోచించాడు. చిరునవ్వువహించాడు:

“మొత్తానికి మీరు తెలిసికలవారే—కాని మీ ప్రతిభానింపకులను చూచే క్లిమాత్రం యింకొరలేదు—అదంతా అలా వుంచండి—అల్లాఉల్లీన్ బారేకులో వున్న నల్లంతా ఇట్లాంటిదే—ఆ రహస్యాన్ని గ్రహించాలని కోరికవుంటే చెబుతాను—మీ కోరికలకు సాధించుకునే విధానాన్ని—... కాని... కాని... ‘ఇక్కడకాదు’—క్షణం ఆగాడు—మళ్ళీ సరాలూ:

“మిమ్మరికి ఏదో వ్యాపార లావాదేవీలోకి దింపటానికి ప్రయత్నించుకున్నా ఎదుకుంటున్నారా యేమిటి కొంతతప్పి” — అని పట్టుకుని వహించాడు.

ఎంత గడుసుమరినీ నా హృదయంలో వున్న కలవరాన్నంతా ఇట్టే పడిపోయాయి!

“వావంటి అల్లుడికోసం మీరే క్రియంతా ఎందుకు పనులొనరు చావూ!—మీదయ—మీకు వారిని అంతియగ గలిగిందంటే, రమ్మంటే వస్తాను!”

నోరుకు పిలిచి నాచిల్లా ఆయనచిల్లా కూడా చెల్లించేశాడు. ఇద్దరం లేచాం—

3

ఇంకా తెల్లవారలేదు పిడులన్నీ పీకటిగానే వున్నయే. బజారులో మావవసందలమీ లేదు. ఆయనప్రక్క నే, తిలవంతుకు మాసంగా వరుస్తున్నాను. తిలవంట వన్ను ఎందుకు రమ్మంటున్నాడు? ఎక్కడికి తీసుకువోతున్నాడు? ఏమీ అర్థంకాని అయోమయవర్ధిలో పడి తిన్నుకుంటున్నాను. ఒక్కటిమాత్రం నిశ్చయంగా తెలుస్తోంది. ఏమివున్నాచిల్లనీ, ఏమింఱియన్నా చెయ్యనీ, వన్ను మాత్రం తిలవలలో పట్టుకున్నాను. పరీ పట్టుకున్నాడనుకొండి—ప్రభుకుని వింకేయబోతున్నాను. ఇలా ఆలోచించుకుంటుంటే నా చిన్ని వాటికోజాలు క్లాపకానికి వచ్చాయి. అనాడు నాకు యిలాంటి క్లిష్ట సమస్య లేవీ ఎదురయ్యేవే కాదు. నా హాస్యరింతా తిరిదండ్రులు మోసుంటే, రా తేవడికొడుకులా అని హాయిగా తిని తిరుగుతూవుండేవాడే. ఆకోజాలు మళ్లీ ఎప్పటికైనా వస్తాయా? నా జవ్వకు కొంత ఆశేడి ఎప్పటికైనా లభిస్తుందా? ఓటి రంభంలా వున్న ఈ జీవితాన్ని ఇలా ఎంతికాలం, ధయంతరిమైన ఈ

మీద్రుపలాల ఒడిగుడుగుదాటడు లాక్కుపోతూ
వుండాలి?

కొంతిసేపటికి గమ్మిస్తానని చేరాం. ఒక యింటి
ముందు ఆ గాం. అది సామాన్యమైనదా? రాజ
ప్రవాసాదాలను మించివుంది. ఎన్నో అంతస్తులమేది.
ప్రతిఅంతస్తులోనూ అట్టమయి. వాటిని చూచించే
‘ప్రెస్ బోర్డు’లు అత్యున్నతమైన ఆ మంగుడునుండి
దానిపై ఉన్నాన్ని చూచి తెలిపే ప్రకటనలు, భవంతి
ముందు, మే. సాకులనా ఎక్కడైతే అక్కడ
అయిర్చివున్నాయి. లోపలికి వెళ్ళాం. పై అంతస్తుకు
తీసుకుపోయే ‘లిఫ్ట్’ తొలుపు తెరిచాడాయన. వాలో
ప్రవేశించాం ఎంత పైకి వెళ్ళిపోయామో తెలియ -
ఆయన ఆప్తుడికి చేరాం. తిలుపుచూడ ఒక బోర్డు
దానిపై ఉన్న ప్రాసేపుంది:

“డాక్టర్ ఫాస్ఫీ--నేత్ర వైద్యుడు”

తిలుపుతీశాడు — పెద్దబోలు : దారికి వెనుక
భాగంలో ఆయన వైద్యశాల. నన్ను చెబుతున్నావు
వైద్యశాలలోకి తీసుకెళ్ళాడు. బల్లలమీద డాక్టరు
తొలుపు సాదనసామగ్రి యావస్తా అయిర్చుచేసింది.
గోడలమీద కళిపరిశీలన ఎంబంధించిన చాట్టు
జున్నయ్. ఇదిన్నీ చూపి చాలా అశ్చర్యకరమైనది.
ఈయన ప్రఖ్యాతి నిశ్చయించిన వైద్యుడు.
ఈయనాడు ఎన్నెందుకు తీసుకొచ్చింట! వాణిం
కంటే నమ్మించి ముగించేడుగదా, కొంపదీసి!

మర్నీలో కూర్చున్నాడు—కోట్లు చూర్చి
డాక్టరు వెనుకనే భారాటి తెల్లకోటు తిరిగించు
కున్నాడు. వా కళ్ళను ఎంతో నిదానంగా పరీక్ష
చేశాడు. వా కమహిమలోకి తీరేక వచ్చి పైగా
యాకాదు. ఏ గారెడిచోడా? ఏమయ్యి చల్లాడో!
యిట్టే నిద్రమందుకోచ్చేసింది. ఆయన యేదో
అంటున్నాడు. అందులో ఆయన చెప్పేది వా కెలా
అర్థమవుతుంది?... కొంతిసేపటికి ఏదో అప్పట్లోగా
వినిపిస్తోంది.

‘అవతరింపగా మీ రిక్కడ ఎంతోనేత్ర పరి
పుండకకల్లేదు. మీ మునుప్పులో కొన్ని సాంధ
లున్నయ్—అది వా కిప్పుకు తెలిసిపోయాదు!
సర్వమైన మార్గానోపాధి వాంఛించుకున్నాడు—
కాని ఆ మార్గం ఫలానా అది మీకు అంతు చిక్కటం
లేదు. ఈ లోకంలో రెండు రకాల మనుషు
లున్నాడు: అజ్ఞానలూ, జ్ఞానలూ. మొదటిరకం ఇతి

దులు చెప్పివట్లు దివి ఆ ప్రకారం నడుస్తాడు వారి
కెప్పుడూ దాన్యం చేస్తావుంటాడు. రెండో రకం
లోకాన్ని పాలించేవాడు. ఈ రెండు రకాల మను
ష్యులనూ వుండే వ్యత్యాసం యిది.

లోకరక్షకం రెండు కెప్పులను ఆధారం చేసుకుని
పరిశ్రమించుచూ వుంటుంది. రెండో కెప్పులమీద పరి
స్థితుల ప్రభావం కలగలేదు. అజ్ఞానలూ సర్వాన్ని
దై వేచ్చుకు పదిలేసి కల్లి యాదుకు పడుస్తాడు. తెలివి
గేటలు గలవాడు అజ్ఞానలూ పరిస్థితులను అవ
గతం చేసుకుని అందుకు అనుగుణమైన పంథాలో
ఎలాగూ వుంటాడు. ఆ పంథా యేదో కనుక్కోవ
టానికి, ఎలాంటి తప్పకుండా ఆ మార్గాన్ని అనుస
రించి ముందుకు సాగిపోవటానికి తమకున్న కక్ష
సామర్థ్యాన్ని చిన్నిటిసి ఉపయోగించుకుంటూ
వుంటాడు. అలాంటి తెలివిగలవాడి సంఖ్య బహుపరి
మరిగా వుంటుంది. మిగతా జనులంతా, వట్టి కెప్పుల
నుంపు. గాఢాంతారంలో ఎలాగూ వుంటాడు.
కోడకలూ తపశ్రియాలూ లేకకాదు—కాని వాటిని
సాధించటానికి తగిన కక్షగారి, సహనం గారి
వుండవు. తమలో వున్న అర్హతకన్న అవగతం చేసు
కోవడానికి వాళ్ళకు వీలులేమిదీ!”

డాక్టరు ఇతడోరెగిలో మాట్లాడుకున్నాడు—
కెప్పుల చప్పులనూ దా మర్చివర్చి వినిపిస్తోంది. ఈ
అజ్ఞానమయమర్చిలో ఉండుండి కపాలంమీద యేదో
ఒర్చివట్లు వాళ్ళి—యేదోపాటి కళిపాని అపరిమిత
మైవభావ. నన్ను ఈ అజ్ఞానమయమర్చిలోపడేసి ఏమి
చేసివున్నాడో! ఒకశింప, యింతిపనిలో వుండి
కూడా తన ఉపవ్యాధిభోరిణియైతే ఆపలేదు.
కెప్పులవోదా వేపున్నాడు: ‘రెండు గడులలో వివ
సించుకొవుంటాడు, పావవుడు. ఒకపాటి లోపలి
గదిలోకి నడుస్తాడు; మరొకపాటి వలంపరిగదిలోకి
వస్తాడు. ఏగదిమంచిది? ఏగదినువికాలమైంది? ఆంద
మైవదీది? ఏది చిన్నది, కుంచితమైనది?—మరిష్టి.
ఈ రెండుగడుల చివరవ్యాధిని చాగా తెలుసుకోవాలి.
మాటవరసకి మీ పంథా తే తీసుకుందాం?—మీరి
గడుల్లో వుంటున్నాడు. చిట్టచివరకెంతా — కాల
క్షేపంచేస్తాడు; వ్యాపార విషయాలు చర్చించు
తాడు. అప్పుడప్పుడు మిమ్మల్ని చూడాలికి
మీ రెప్పలూ ఎరగని కొల్లవా రెవరోవస్తూ
వుంటాడు. వారిలో ఎవరు మంచివాడు—ఎవరు చెడ్డ
వాడు—ఎవరు ఎలాంటి రకం—తెలుసుకోవాలి
మీ తెలివేటలన్నీ ఉపయోగించి—అలా తెలుసుకో

లేకపోలే బండి బోల్తాబోలి తలకొందు రాకుండి; దిరిగి ముక్కురాతాయి వక్రాలు. ప్రతిగాడికి దివ్య దృష్టివుంది. కానీ ఉపయోగించుకోటం చేయకపోవాలి—ప్రాచీనమైన యోగీశ్వరుల మాదిరి. ఈ క్లివి బాహిరీల జేయటానికి పాపం అవసరం. అప్పుడే మనుష్యులు మీరు—చైతన్యమీ—మీగా అప్పుడే ప్రకాశించునుంది. అది లేదీవ్యమానంగా ప్రకాశించిందా మీరిక అనుకుంటే—జరామరణాదులెవ్రే—జన్మ రాహిత్యం పొందుతారు—

ఇలా అంటూ డాక్టర్ ఫ్రాన్స్ నానక లేరి చూచాడు. తలకు ఏదో యంత్రాన్ని అమర్చుకున్నాడు. లేదీవ్యమానంగా ప్రకాశించుతోంది ఆ యంత్రం. అది అదా? లేక వెచాలగీటవా? కుర్చీ నామందుకు యాదుకుని కూర్చున్నాడు. చేతిలో ఏదో కాణ గొట్టం.

అబ్బ! ఎంతబాధ—

అ గొట్టంతో అలా బోక్కి ఎందు కలా బాధ పెడుతున్నాడు? లేక శిస్త్రచికిత్స సైన్సుజ్ఞానంతా నాపాదినే చూపాలి?

‘ప్రాచీన చిక్కగా పని చేసింది’ అన్నాడు, చివరికి. తెలచెండుకలు ముఖమీదికి ముసురుకుంటున్నయి. ఆయన ముఖం పరిశా కమనీంచటంలేదు. ఏదో చెప్పాలని పెదవులు మెరిపాను. మాట పెగలేదు—నాటి కెండిపోయింది. మాట తడవకుతోంది. కాణగొట్టంలోనుంచి రెండుమాడుబొట్లు వాకంట్లోకి వారివయి. కళ్లు ధిగున నుండిపోయాయి. ధిరిందిరాని బాధ—ఏమీ కమనీంచకుండా పోయింది. గాథాంధకారం!...మూర్ఖపోయానో యేమో!—

కొంతసేపటికి మెరుకున వచ్చింది. ఆయన యింకా నామందే కూర్చున్నాడు. చూడతే కళ్లు తుడుక్కున్నాడు.

“హాహం!—చాలా బాధపడ్డారల్లే వుంది. ఇకమీ బాధవుండదు—చికిత్స ముగిసిపోయినట్లే; ఇందుకు మీరు నాకేమీ ఫీజు యివ్వక్కర్లేదు. మీ మనస్సు సంతోషించిందే అంతే చాలు—చికిత్స చాలా విజయవంతంగా జరిగింది.

కళ్లు తెరిచి చూస్తూ కలియ జూచాను. ఆయన చేసిన పనితో అవకాశం చేసుకుంటే—నాలోనాకే ఆశ్చర్యం చేసింది. ఎన్ని పరికరాలు చూచాడు!

చుట్టూవున్న బల్లమీద ఎక్కి రకాల పరికరాలు చెల్లాచెదవగా పడివున్నయి.

‘మీరు చేసిన పనియానా? చాలా కృత్రిమమే—నాకు తెలిసిందంటే—నేనిక చెప్పారీ—మంట్లో చాలా నీరసంగా వుంది—అయినా నెంబనే చెప్పారీ సిన పనుంది...’

కొంతసేపు ఊగుకున్నాడు...ధైర్యం తెచ్చుకుని అడిగాడు—‘కొంఁటిం పైకేమేమైనా పద్ధతులరా? చేతిలో ఏమీలేక అడుగు తున్నాను. రెండి—’

ఓన్! యాహ! తొలికినా యింతి మోమాటపడుతున్నాడు—యిప్పుడున్నాడు వోట్లుతప్ప, చిల్లర వోట్లు దగ్గింపే పెటుకునే అలవాటులేదు నాకు—అంటూ బలదగ్గరకు వెళ్లి ప్రాణాదుగాని బాట్లనుంచి ఒకనోట్లకట్ట తీసుకోచ్చి నాచేతి కిచ్చాడు:

‘ఇందులో చిన్న వోట్లు మూఁటిం యిప్పుడు వాడింది—లేకపోలే యింకేనా అనుమానించి పట్టుకుంటారు—మీ బాధాని కుదిరి పోయింది—దాని విషయం ఇక మీరు విచారించక్కర్లేదు. మీ అవయవా లన్నీ యిప్పుడు ముకుకుగా పరిశీల్య గలవ—నాటిని చిక్కగా ఉపయోగించు కోండి; అనే మిమ్మల్ని రాజరూపను నెవ్వరియకు పోతాయి.

ఆయనకు తిరిగి మూకేసాధి కృత్రిమర తెలియలేని బయటికి వచ్చేకాను.

4

ఇంకా బాగా తెల్లవారలేదు: కప్పుకుకప్పుకు చీకటిగా వుంది. అలా వీధిచెంబుబడి కొంతదూరం నడిచాను. ధిరధిర రసంలో నడిచిన గతిలేనితో న్నంతా మరచి పోవటానికి ప్రయత్నించుకున్నాను. డాక్టరు నమ్మ హోటల్లో కలుసుకోవటం, నాతో ఆయన వర్స, లేన చికిత్సలయనానికి తీసుకుపోవటం, ఆయన చేసిన చికిత్స—ఇదంతా తెలుసుకుంటే ఆశ్చర్యం చేసింది. నిజంగా యిది నాజీవరి నాటకంలో ఒక అద్భుత ఘట్టమే!

కొంతసేపటికి ఒక పొద్దులోకి చేరుకున్నాను. తుదిచిత్తాన్నంతా అలోచిస్తూ అక్కడి ఒక బల్లమీద కూర్చున్నాను. లేచు రిడిమియాను కున్నాను. డాక్టరిచ్చిన నోట్లకట్ట అలా పేవుంది. కట్ట బయటికితీసి నోట్లు లేక్క తెట్టాను. దొంగనోట్లు కొడు. ప్రభుత్వ

చలమాణిలోపున్న నిజాయితీ నోటే. ఇంతసామ్య ఆయన జీవితమునికి వాకెందుకొచ్చాను! ఏదిచేతనా రతి—వాదిన ఎంగురింత దాడిగఱం. ఎంత ఆలోచించినా అర్థంకాని సమస్య! అగ్రామైన సముద్ర మార్గంలో వాణితో సహా మునిగిపోయిన మిరిసిది ఇప్పుడు ఆయన దళాల్లో ఒక తిరానికి చేరాను. అంతకంటే మరెముకొనారీ.

అక్కడ ఎంతకీపు ఇలా ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నానో నాకే తెలియదు. తెల్లవారించి ముగ్ధుడయ్యేస్తేంది. చరితీరింది. దాక్కు తన కీర్తన విశిష్టతానా నాకు నూతన జేబాన్ని ప్రసాదించాడు. ఈజేబాన్ని దక్కగా నిలిచాగానికి తెచ్చుకుని ధన్యత పొందవలసివచ్చింది ఇక వాదించే ప్రాంతం. ఆయనమేల ఎలా మిరిచినాను. మరొకవారి నోట్లకట్ట తీరాను. మరొక పర్యాయం వాటిని లెక్క పెట్టాను.

ఇలా వ్యర్థంగా ఆలోచిస్తూ కూర్చుని లాభమేమిటి? తలనామకొవలూనికి ఒక కొంప దూకుకోవాలి నూతన జీవితానికి వాందిగా—క్రొత్త జీవితానికి అనువైన దుస్తులు కొనాలి!

అమ్మో వెంటనే క్రొత్తయిద్దా! ప్రమాదం. పూర్వంపున్న గదికే వెళ్ళటం మంచిది. అక్కడే దుస్తులుమార్చి క్రొత్తజీవితానికి ఉపకరించాలి. నిచ్చిన ఎక్కినట్లు ఒక్కొక్క మెట్టే వైక్కినట్లు వెళ్ళాలికి తోచాలి. క్రమేణా మెట్టలయిన తిరవారితో అప్పుడు మేడలు కలసివచ్చి, కిక్కిరాలు ఎత్తెత్తచ్చు—ఆపైని అప్పుడేజీవిత పర్యాలంకారాలతో వచ్చి తివరితల ఆలింగనం చేసుకుంటుంది.

ఈవిచ్చి తలకక్కిరిసి! నాలో ఎక్కడలేని ప్రేమకూ పుట్టుకొచ్చింది. అద్వైతంతోనే నా పాత బస చేరుకోవలూనికి బ్రాం బండిమెక్కి, భూమిగా బయలుదేరాను. బ్రాం కదిలింది; మామూలుగానే జవం కిటికీలూడి పోతున్నాను. బ్రాం కంప్లెక్టుగా తోటిప్రయాణికులూ వాణికే చూస్తున్నాను. మానకేంద్రాను నా చింకిలడ్డయ్యా, తీరబోయ్యా నావాలకం ఎలావుంది మరి! నే నేరకం మినిషికో నాదుడవు చెప్పేస్తున్నాయి గదా! వాళ్ళు నన్ను చూసినట్టే నిలించుకూ, ప్రాణాలు లెగబట్టుకుని ఎలాగో ఒకలా కొంచెంసేపు బ్రాంలోనే ప్రయాణం చేశాను. తిరవారీ, నావాలకం నేనూ, ఆబండిలో ప్రయాణం చేయటానికి నాకే ధియమేసింది; బండిదిగి

నడిచాను; జవం కంటివడకుండా వుండటానికి, సంగుల వెంటా గంగుల వెంటాబడి మట్టుతిరిగి పోతున్నాను. మళ్ళా కొంతసేయే సరికి తిరిగి రావటాలి వగ్గిరికి చేరుకోవలసి వచ్చింది. అక్కడో పెద్దపంపు యాగి వున్నాను. నేరంవార ప్రయాణం చేసిన బ్రాంబండి వట్టాలతిప్పి తలకొంతులై కోడ్డు మీద పడివుంది. ప్రమాదమే అందరికీ గాయాలు! ఇందాక వాణికే వెలిజంతువును చూపింట్లు చూపిన బ్రాంకంప్లెక్టుగీకూడా ప్రమాదకరమైన చెప్పుతిగిలింది తెల్లిదాన. వెత్తుకు తరిదిలై పోతోంది. ప్రియకూలేని స్థితిలో ఆమెపనికి గీసుకు పోతున్నాను అదంతా చూసేసరికి నాకు కాళ్ళుండికేస్తే; ఇక అక్కడ విల్వోలేక పోయాను. మానువును ఎన్నో వెలిచెలి ఆశలు యాటగట్టుకుని బయలు దేరతాను—కాని ఏసరికి అంతా ఇలా మమ్మిపాలై పోతుంది. నేను కూడా ఆబండిలో అలానే కూర్చుంటే ఈపాటికి నాగితికూడా ఇంతేగదా! ఈభరిల్ని ఘటనలు తల పోసుకుంటూ మళ్ళా నాదారిన నేను బయలుదేరాను.

ఈశుంశ్రుతయ్యేసరికి నాగదికి చేరుకున్నాను. నీమిరింగా కూర్చుని టి తానుకున్నాను. నిజంగా అనాడు జరిగిన సంఘటనల నమ్మితిని మిరిచిపోవాలంటే మంచి పానీయమేదైనా వుండాలి. కాని ఆశేవజానిలో టిలెన్సు ముగ్ధానియ మెలాంధివుంది. ఇప్పుళ్ళుమంచి టేంంలేక చికాగా పెరిగివున్న గడ్డాన్ని పథ్రంగా గిడిచేశాను. హాయిగా స్నానం చేసి, క్రోవలో కొనుక్కు తెచ్చుకున్న మాటు నేను కున్నాను. నా ప్రక్కనే ఆశేకి కొన్న క్రొత్త పెట్టెలో ఎన్నో క్రొత్తలనియ్యనూ, కువ్వనూ, చేరుకున్నాను. లాగునా లొక్కలూ పెట్టె వట్లకుండా కుప్పతెన్నుగా వున్నాయ! నాతిలలోకూడా తొంతులు తొంతులుగా ఎన్నోన్నో అలోదనలు! మర్న మర్న, వైకం వాగ్రత్తిగా వుందా లేదా అని నేను తడిమి చూసుకుంటున్నాను. దర్దాగాకూర్చుని పొగ పీలుస్తున్నాను.

నేను అద్దెనున్న యింటి యజమానురాలు పామర్యం మినిషికోను. ఒకవారి నేను పాతికాడే అంతా ఒక్కసారిగా వెల్లించే సరికి ఆదివసు నామీద ఎక్కడిలేని అనుమానం పుట్టుకొచ్చింది. వ్యాయానికి ఆమెను చెప్పిమినిషి అంటూనికి కూడా ఏడ్చేదు.

మరిక నాతోపాటు యాగిదిలోనే మరొకడు అద్దెనుండేవాడు—నారకంమిరిషే. వాడు ఉప్పుట్టుంది

లేను నాకరీ చేసుకొని యజమానిని మోసగించి కొంత దెబ్బ కొట్టేశాడు. ఇద్దరువచ్చినట్లు అసాధ్యము అయ్యగా ఖర్చుపెట్టడం మొదలెట్టాడు. అరివనగట్టి వారీయలు ఏళ్లై క్లెయింపారేశారు. తుదికి అప్పు దెబ్బకు లెక్కలేని వాటి చూసి వస్తువులేలే. వాకోర్తి జరిగేలాన్ని, వాకోర్తి నిరంజానానా చూసేంత అమెకు అనుమానం వేసింది. వానికూడా అకస్మాత్తుగా యంత్రహత్య ఎలావచ్చిందా అని.

ఇలా అలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు. భారతీగా ఒక సంవత్సరం ముచ్చింది. వా గదిలో వుండిపోయి ఆ పిల్లలకి సంకలనం వాకు లాగా తెలుసు. వాడు వాని పెద్దమల్లల్ని సంకలించాడు. ఆ దెబ్బంతో వచ్చివెళ్ళులేదు అసంతోషం వాకు తెలుసు. అయినే ఆ పాపములతో ఎక్కడ వాచిపెట్టేవుంటావో ఇంటి యజమానులూ కొంత సామర్థ్యం కోరేసింది. అలాంటి నిర్ణయం రాదు అంటుంటే బలం అరివది అంటుంటే తెలుసు. వానికూడా ఏంతో సామాన్యం ముడిపడి కాదు. అరివకింటే సందానం వచ్చి వదిలిపోవాడే దెబ్బంతో వానికంటే ఎక్కువగా! అది యీ గదిలోనే ఎక్కడో వుండిపోయి.

ఈరకం మునుపుల స్వభావం వాకు తెలుసు. వాళ్ళు దెబ్బ దెబ్బం పెట్టేలోనూ దీనివలనూ వాడుకు. వాటిని మించి మరులయిపో వాళ్ళకి. వారీయలు బడి యీ గదిలో వాటిని వదిలిపెట్టారు. కాని వాళ్ళ కెక్కడగా అంటున్నారేదు.

లేకుండా చూసే గట్టిగా గదియ దిగించాడు. గదికి బడి పరికిరించటం మొదలుపెట్టాడు. గదిలో పొయ్యికి సమీపంలో చిలువలాంటి పరిచి ఒక దిమ్మ వుంది. వానిమీద దీపమూ, గదియారనూ వుంటే అలవాటు. అలాంటిది ఆ రాయి పెట్టగించాడు. పెద్ద సారంగం! వోల్టేజీలూ, బంగారవాడాలూ! ఇంకా యేవేదో బంగార వాడాలూ అనేకం! చిన్న మొలక అమరున్నారా—బడికు వైదొలగి పంపిడి మల్ల వాటినిపెట్టి అక్కడే వుంది చిలువరాయి మోసేకాను.

దాక్టరును కలుసుకున్న మరుక్షణం నుంచే ప్రారంభమైంది వా జీవితంలో ఈ ఉజ్వల ఘట్టం. ఇప్పుడు ఈ రకపాట్లన్నీ గ్రహించాలిగానంటే దాక్టర్ చేసిన శస్త్రచికిత్సే కారణమనిపిస్తోంది. దాక్టర్ ప్రసాదించింది ఈ శస్త్ర—ఈ మార్పున్నది—కాని బాగ్రుతిగా వదిలారు. ఇప్పుడు వాలో పాటను

రించిన ఈ తెలివితేటల వచ్చి పిసి ప్రపంచం మాత్రం మోగించి విజయవరంవరను చేపట్టాలి!

5

నూతనపంచాంగో జరిగియోచిన తిరిగి ఉత్సాహించాడు. చేతిలో ఎంత దెబ్బవచ్చి, చిలువరాలి పలకరించి పలకల్లో మూలుగుతూ, కొంత కాలం పరిమాణం వాటి నాటకం అనిపించాడు. కాని వా మరోపక్క అలాంటివి పరిచింది ప్రపంచం మున్నాడు. చేతులకు చాలా భాగ్యమంటే; కాని దీంతో త్వరితగతినైంది. ఇంకా చిలువ సుట్టలుగా సంతోషం వచ్చిపోయింది. వాకు సాక్షి ఎంతో ఎంతో ఉపయోగించి, నిర్వహణగా నిరంజానం చేశాడని. వారినినినిని మిడికి తిరిగి వచ్చి మరలింది. దానిని చూసి చాలా సేకాన ప్రారంభించాడు. ఈ శ్రేణికి కారణంగా అలలోవున్న మున్నామంతో చక్కగా తెలుసుకోగలుగుతూను. ప్రారంభం అలలో ఒడిపోతే, ఎక్కడో ఉన్న దుండు ముందుకొచ్చింది. వా ముందు అల్లకల్లోలం చేసి వారిని ఇప్పుడు, అలా అలజడి పడి లాభం లేదని చక్కగా గ్రహించాలిగాను. ఒకటి రెండు సార్లు అలలో ఒడివా ధరవాదం మున్నాడు. ఒడిపోవారి, ఒడుతున్నాని అమరం చిక్కలు. ఆ ఒడుతున్నానే సానియా, ఒప్పు మనలో ప్రధానమైంది. ఆ శ్రేణికి గదిలో, ఇక ధరవారేదు. విజయమన్నది అప్పుడే లభించింది. అలాంటి శ్రేణి గలవాడి అమలులాంటిది ముందరించి విజయంపై నిరంతరం సమర్థమైంది. ఈ రకపాట్లన్నీ తెలుసుకునేసరికి వాలో ఎక్కడో ఉన్నా వాడు వున్నా కొచ్చింది. వానితో సేకులై ముందుకు సాగాడు. పరాజయంలో విజయం, విజయంలో విజయం—ఇక వాకు పరిమిమంటూ లేదు!

ఇన్ని ప్రతిభా సందర్భాలకు మహామహల్లే కర్తవ్యంగా ఈ ప్రారంభకర్తవ్య కారణమే తెలుసుకుంటుంది కానిమన్నాడు. భాగ్యంమం అంటే సేకులై మున్నామొక్కాడు. ఒక పెద్దలోగిరి అప్పుడు తీసుకున్నాడు. గృహనిర్వహణాధ్యక్షుని విహించిపోయింది అంటే అలాంటిది ఎప్పుడు చేశాడు.

కొంతకాలానికి వా రిరిందిగ్రం అని యాత్రా నాడూ తిరిగి వాకు పంకమించింది. వాలో చాగవార వానిలాంటి ముగ్ధమించాడు. ఎన్నో వయల కోన్నాడు. అరివరకు

87

ప్రతి సగరంలో, ప్రతి వ్యాపారకేంద్రంలో అతిథి గృహాలను కట్టించాడు. వా కౌతూహల మకాం చెయ్యటానికి తగిన పోరాటాలన్నీ యేర్పాటు చేశాడు. వారి భోజన ముఖవాగులను దక్కగా ఏర్పాటు చేయగల సమర్థులైన మునుషులను నియోగించాడు. ఎక్కడ ఏ సుందరీల్యం అవసరమో, ఏ సుందరీ చిత్రం దొరికినా వాటినికొని తెప్పించటానికి కలసిందరి కట్టు భక్తులతోను ఏ అందమైన వస్త్రపు కళ్యాణదా రావల్లా కొనేశాడు. అతడేను దుస్తులు వేసుకునేవాడే; షిక మోటాకుక్కా పంపిణీ, శుభ్రపు బట్టల సంగతి చెప్పక్కర్లే లేదు. వా అల్ల పోసానికి యెవరి అవసరం. తిప్పరిది అవసరం!

ఒక సగరంలో రాజాగారి అతిథిని, శుభ్రపు పంపాల్లో వాడుట్టుగా, ఆ ప్రాంతంలో ప్రసిద్ధులైన వారంతా ఉండితీరాలిసిందే. వా వటాబోపముంతా దూర్గా అందకే తెలుసుకొని పూనుకుంటారా? వాళ్ల కలలోనుంచి తిప్పించుకోవటం చావుతెంపులపనిగా వుండేది. ఎంతో సొమ్ములు ముచ్చటలు చేసుకోవటం వచ్చేది. అన్నిటిని నుదియన్న చే వుండాలి. కాని ఎప్పుటికప్పుడు ముచ్చటించుకొన్న ముం కాపా దుకుంటూ నిలబడి తిమారంగా వాతూవుండాలి. ఈ రంగంలో వున్న చేపల సంగ్రామం మరక్కడా వుండదు. వీటిని ఎక్కి తిమారే మాతూవుండాలి. ఒక్కపారి ఏ గాలావికో చిక్కుకున్నా—చూత మారిపోతాం.

6

ఒకనాటి ప్రాంతకాలం కాఫీ తాగుతూండగా కాబ్బర్ స్టేయిన్ ఆనే పెద్దమనిషి సన్న చూడటానికి వచ్చాడు. పెట్టబడిరాగాలో అయిందనూ ఒక పెద్దచెయ్యి. ఆ కబురూ ఈ కబురూ చెప్పి నెమ్మదిగా తిన నోడు ప్రారంభించాడు.

ఇంతవరకూ ఆయన వా సంతప్రకారమే తిన వ్యాపారాన్నంతో నకుపుటూ వస్తున్నాడు. వా ప్రోకర్లందరూ ఆయనకు తెలుసు. వారిలో ఒకడు ఒక వ్యాపారవిషయంలో ఇయ్యకలసిందికి భోగటూ యువ్యలేదట. ఏదో కొన్ని ప్రశాసనవిషయాలను దాచి పెట్టాడట. కౌతూహలం అన్న వ్యాపార మర్యాద్యంతా మరుగులేకుండా తెలియజేసుటం వా వ్యాపార సంప్రదాయం. ఈ వా ప్రోకరు మూత్రం అందుకు భిక్షంగా ప్రవర్తించాడట. ఇంతిరువ్వారా ఆ సంప్రదాయాన్ని కట్టించితే తెలుసుకున్నాక కాబ్బరును ఎక్కడలేని కోపం వచ్చింది. సన్న కలుగుకుని

వామనూడా ఈ వ్యవహారంలో కొంత వాద్యత వుందిని మొహం చెప్పేసి పోవటానికి వచ్చాడు. వాకు చాలా అప్పిర్యం చేసింది.

కాని నిజానికి తప్పంతా వాడే చేశా. ఈమధ్య వాలో కొంత మందికొడిదింపం అతీసింది. ఆ యా వ్యాపారాలను క్రద్దిగా ఆశూయిస్తే చెయ్యటంలేదు. అంగుచేతే చే ఇలాంటిది జరిగింది. కమ్మని వాద్యర్ని అందించి ఆయన కోపాన్ని కొంత ఉపశమింప జేశాడు. రాజ్యాంగ విషయాలను గురించి కబురు చెప్పాడు మంత్రుల అక్రమత్వా, వాగు పరిశ్రమలలో అవసరంగా కోకర్లం చేసుకోవటంవల్లా మార్కెట్ ధరలకే మోదం వస్తున్నదని చెప్పాడు. ముం మందరం కలిపికట్టుగా యీ సమస్యను ఎగుక్కోవాలని పురకేంద్రంచాడు. వ్యాపారసంస్థ అన్నిటిని ఒకే సంస్థగా నడిచేలా కేంద్రీకరించే గానీ ముం వీటిలో ఎంతో ఏమ్యు భక్తులెవ్వూ మో ఎవరికీ తెలియకూడదు. ఇలాంటి పద్ధతి యేదో అవసరం దించితే చేగారి ముం విభాయింపకే మునిచెప్పాడు. వీరలో రాయపడితే అలా. పుంతాయ—మిస్సి యిల్లే సమసిపోతాయ వాటికోంమం ధైర్యాన్ని వాగట్టుకోవాలి. ఎవరినీ రాక్కు విమరు కున్నా ముం పని ముం యథాతీరిం దక్క చెల్లుకు వాతూ వుండాలి, అన్నాడు.

నేను చెప్పిందంతో పాపధానంగా విన్నాడు. ఆయన కోపమంతా పోయింది. మనస్సే మారిపోయింది.

‘మీరు చెప్పిందంతో నిజమే, అధిక సమస్యలను పూర్తిగా పరిష్కరించాలంటే పునాదుల సంగతి మిరిచిపోవాలి. ముం పెంచే నిర్మాణమంతా, వాటి కలం దానుకు చే జాగ్రత్తగా కట్టమరావాలి. పునాదులు పరిగి లేకపోతే ఏ గాలివాకో వచ్చి అంతా తిలగిండుచెబోతుంది. ఒక సంగతి మానండి! ముం పనిమం నవలాలంటే యంత్రాలు దక్కగా పనిచెయ్యాలి. శత్రులకు చేత నాకావల్లాలు జాగ్రత్తగా గుర్తుంచుకోవాలి. అప్పుడే ముం వాలో క్షేమంగా ప్రయాణం చేయకలుగుతాం’, అంటూ అభిప్రాయ సహితంగా తన అభిప్రాయాన్ని చెల్లడించాడు, సహర్షంగా.

‘వారం పనుకోండి!—ఇంతికి మీ అభిప్రాయ మేవీటో లేలేదు! అన్నాడు.

ఒక అపురూపమైన చిత్రాన్ని చూసి అనందిం చుతున్నవాడుగా జవాబు చెప్పాడు.

‘ఎక్కే మరేయీ లేదవకొండి!—అర్థిక
కాస్తాన్ని సరించిన భోగల్లా ఎంత తెలిసినా అది
మనకు అన్నం పెరకుందా? అని నా అనుమానం.
వున్న పప్పు దాచుకోకుండా ఏ పరిశ్రమలోనో
పెట్టబడి పెడితే లాభం వుంటుందనే ఒక మళ్ళీ
అర్థికశాస్త్రం చెప్పేసేది. ఆ పెట్టబడి మొత్తాన్ని
ఎలా ఖర్చుపెట్టాలో, లాభాలు ఎలా రియ్యలో,
మొదలైన కార్యకలాపాలన్నీటినీ మనం చూసుకో
వలసిందేకదా—ఇదింత ఒక పెదజాడం. ఇందులో
గలపని మెలాగ నేడే మనం మోజించాల్సివందగతి—
ఇది నేను చెప్పవలయునంది’ అన్నాడు.

అయిన తోరణంతో అర్థమెవోయింది. నా మెద
డులో ఒక చోట మెరుపులా మెరిసింది.

ఇందులో మీరు భిక్షువుగానైనా పడేయి లేదని
హామియిచ్చాను కొవరినీ ఆయన వ్యాపారంలో
చేసుకుడా నాటా కలుపుకొన్నాను. ఇద్దరం కలిసి
కొద్ది కంపెనీ నోకదాన్ని స్థాపించుటానికి నిశ్చ
యించాం ఎక్కువ నాటాలు నా చేరనే వుండే
లానూ, వ్యవహారముల నా అజహాయిషీ క్రిందినే
పడిచేలానూ కాయితం కరచుకుంటే వ్రాసుకున్నాం.
ఆయనమన్న అశ్వినాథులపన్నిటినీ యందులో తన
నాటాలక్రింద వుంచేసే యోచనా.

కొద్ది కంపెనీ యీలా కొన్నాల్ని పడింది.
ఇంకలో యుద్ధంపచ్చింది. నాటాల విలువ క్రమేణా
రిగ్గిపోసాగింది. ఇందులో ఎక్కువ చెల్లెలిన్నానాను
అయిన. నాకు వత్తం నా లేదని కాదు. వున్న లేదా
అల్లా ఏదిటంటే నేను మేకపోతుగంధర్వం వహిం
చాను. ఆయన లెంతయి పడ్డాడు. యుద్ధం ముగిసి
నంధి జరిగినా ఆయన మువ్వకు మాత్రం కాంతి
లభించలేదు.

ఒకనాడు నోకరు గది నాకింట్లో వుండి ఆయన్ను
పిలిచాడు—జనాలు రాలేదు. రిలువు తెలిసి
దూరమే. నుండే ఆగిపోయి నుండమిదా చచ్చి పడు
న్నాడు. ఆయన చావటం కారణంగా ఆ కంపెనీకి
‘శేషే సర్వాధికారి నియోగ్గన. యుద్ధం ముగిసిన మరు
క్షిణంనుంచీ కంపెనీకి ఎంతో లాభం రావటం
మొదలుపెట్టింది. సంపాదించిన ఈ సొమ్ములతో
శ్యాంకుగ్లో మురిగిపోకుండా ప్రభుత్వాలకు అప్ప
రిచ్చాడు. రాజులకు రాణీలకు చెబుల్సిచ్చాను.

నన్ను కొనియాడినవారి లేదు. ప్రభుత్వం
నేనుచేసిన సహాయాన్ని క్లాఫ్లెండుమో విడుదలించి

దబ్బాదించింది. రాజులకాదు నా యింటినుండు
పడిగావులు పడివుండేది.

7

ఇలా సాగిపోతోంది నా జీవితాంత్ర. కోట్ల
కోడి గడించాను. ఇంకా ఎంత కాలం నీ అంత
గడించటానికి నా చేతిలో అనేక సాధకకారణమున్నాయి.
దేశంలో నా అంతి ఇవలంజేదూ, వాణిజ్య శిఖామణి
మరొక దెవ్వరూ లేదు. ఇవంతా వైకాగా వేవుంది.
కానీ లోపల చచ్చిపోయి. వైకా ఎంత నాటకమోదు
యన్నా మువ్వలలో మాత్రం కాంతి లేదు. ఈ
యంత్రాన్ని ఇలా రిప్పటానికి, ప్రారంభంలో
వున్న ఉత్సాహం క్రమేపీ పన్నుగిరిపోయింది.
నిజమే!—నాదిగాడికి కోంతి ఎలా లభిస్తుంది? దివ
దీపం వాళ్ళకు కొట్టి పిళ్ళకు కొట్టి, నాది కొంత
నూర్చి పడికొంపనూర్చి, ప్రాజులకు ప్రాజులనే
దిగమించుటావుండేవాడికి మువ్వంతి వుంటుందా?
నేను చేస్తున్న పనులు రిలుదుకుంటే ఒకొక్క స్వరం
నాకు నాకే నుండే రులులు పడి. చుట్టూ వున్నవా
ళ్లంతా నన్ను తెగచాచుకున్నా, నాకుమాత్రం
లోలోపల ఒక విస్తమైవ ఆరాటం, అనాంతి నిరు
త్సాహం పయలుదేరి నన్ను కంపెనీ కంపెనీగా
చీల్చివు వుండేది. ఈ ప్రహ్వారం వర్ధిల్లిం. నా
మనస్సే నన్ను అంధకారంలో ముంచుకుంటే ఈ
నాటకం ఇలా ఎంతికాలం ఆడగలను. ఈ సర్క్యు
స్ ఫీల్లన్నీ ఇలా ఎంతికాలం చేస్తూ వుండగలను?

నాలో చెలరేకులన్నీ ఈ మనోవేదవను కొంత
నుండి పడి గట్టాదు,—యజ్ఞం గా స్త్రీయం.
నన్ను ఆకర్షించటానికి భగీరథ ప్రయత్నాలు మొదలు
పెట్టాడు. నాకుంటే పరమదూ, అందగాదూ,
యోగ్యదూ, జగత్తులో మరొక దెవ్వరూ లేదని పోక
డలు పోగించాడు నన్ను ప్రేమించటం వల్ల నే లేదు
జీవితం పవిత్రతజాతుందని అంటున్నాడు.

నాళ్ళు నన్నెందుకు ఇలా ఆక్రేయం చే
తున్నారో నాకు తెలుసు. వారికి కావలసింది పిచ్చు,
సొమ్ములు, రిలువైన దుస్తులు. వాటికోసం కాకబాకే.
అహోరాత్రులూ నాయందు ఈ భరితనాట్యాలు
పట్టపెడుతుకు? పాపం—చిచ్చివాళ్ళు—నాళ్ళకు
తెలిసిందిగాను నీ నెరకం ముగిసిపో? నేను
వైలాకోను—నాకు కావలసింది దత్తం, మాంసం—
చిల్ల నాకు ఏమిచ్చి ర్చి పరచ గలవుతాను? ఈ అట
వస్తువులలో కొన్నిటినీ కొన్నాను, నా పని తీరి

పోయినతరువాత మామూలు వ్యాపార పరలోలో వీధి లోకి గిరాబులేకాదు—ఇది మరొకరకమైన జాడం, అసతికాలంలో ఈ అటూరిదకూడా విరుగిపోయింది.

నా మనస్సులోని అంకాది మాత్రం అలానే వుండిపోయింది.

8

కాంతిజ్యోతిని అశ్వేషించుకూ పిచ్చివాడిలా దిశ్ దిశలా తిరుగుచున్నాను. ఒకనాటి పాయంకాలం గైలునేవనవు చేరుకున్నాను. నేడవనలో దీపాలు దివ్య జ్యోతిరుట్టా వెలుగుతున్నాయి. లోపలనుంచి ప్రకాశమయి తమ పాపాన్ని జగ్రా పుచ్చుకుని లండోప తండాలుగా వచ్చి బళ్లెల్లోకి ఎక్కుచున్నారు. ఆ గందరగోళమంతా చూసి నాకు ఆశ్చర్యమేసింది. చుట్టూ ఎలాంటి నాటకమో, ఇక్కడెక్కడా అలాటి నాటకమే. ఈ నాటకరంగంలో ఎన్నిరకాల మనుషులున్నారు. ఎన్నిరకాల దుస్తులు. ఎంతెంత ఆపేజిం- తమ గమ్యస్థానాలకు చేరటానికి ఎంత ఆడుతూ! ఎవరి ముఖంవంక చూచినా సరే—తమ ద్వ్యవహారే అగ్ని జ్వాలలంటుకుని ధిష్ణమైపోతున్నట్లు ఏదో అంత తేలి అంతోకన. ఏ ముఖంవంక చూచినా సంతోష లేఖ అనేది ఏ కోణానా కనపించదు. గైలు మోతను మించిపోయింది వీరి రంగరంగస్థలి. ఎవరూ పట్టుకో తప్పజ్జాననీ వీరి కింత తొందర, ధియం? నిజంగా అది ఒక అరణ్యమే—మానవారణ్యం. ఎందు కలా అరుస్తారు. ఎందుకలా వెలికింతుతారు. ఈ గుంపులో నే చూచాను హెరీనాను. నామానులన్నీ పచ్చిపువ్వు ముట్టినాడ మాచ్చుమంది హెరీనా. ఎవరికోసమో ఎదురుచూస్తోంది. మానవ దుస్తులూ, చిరిగిన నొక్కా, కన్నీటి ధారలూ—ఎందు కలా ఏకాస్తోంది? ఏకాకి, అనాథ, చేతిలో వైపాలేదు—చాచుకూరి ముగ్ధిలా నుంది—ఎగరం కొత్త—ఎరిగినవా వెదకూ లేదు. ఎవడో మోసగించి తీసుకోచ్చి వుంటాడు. తాను వాంఛించిన అవినీతికి ఆమె అంగీకరించక పోవటం చేత ఇక్కడ నేడవనలోనే దిగిబడింది వెల్లిపోయి వుంటాడు. ఆ విషాదనూ రిని దూరంమంచి చూసే సరికే నాకే అభిప్రాయం కద్దింది.

ఆవిడ దగ్గింపావెళ్తాను. 'ఎందుకలా కన్నీరు తిడుతున్నాను?—పాపం ఒంటరిగా వున్నానెం అని అడిగాను. మొదట్లో మాటాడలేదు నాని, తిండి తిరిచి అడిగేసరికి మంచి ఉత్తేరితోనే మాట్లాడు

తున్నానని గ్రహించి తన కథంతా చెప్పింది. నే ననుకున్నట్లే జరిగింది.

నూ యింటికివచ్చి వుండెనుని ఆశ్చర్యించాను. నేను పర్యాటకంతోనే వున్నానని గ్రహించి అందుకు అంగీకరించింది. నాకాదునో నే హెరీనా ను యింటికి తీసుకువచ్చాను.

మానుచేతుతో నేనా యింట్లో వుంటున్నాను. అందుచేత నేనెవరో ఆనుటకుట్ల వాళ్లెవరికీ తెలీను. నూయింటి అవరగలోనే ఒక మూలగా వున్న చిన్న పెరిటియింట్లో ఆమెను వుండెమన్నాను.

ఆరాత్రి ఆమె నాతోనే భోగం చేసింది. టి పుచ్చుకుని కొంచెంనేపు అకమరూ సూమరూ చెప్ప మున్న అనంతరం ఆవిట్టు ఆవిడికిచ్చిన ఆ యింట్లో దిగిబడిచివచ్చాను.

తోటలో అటూ యిటూ పచారుచేస్తున్నాను. నాతలపులు ఆమెమొదిళ్లలోనాగినె, పాపం ఆమె మాడా నామాదిరే దేదెమృది—తల నామకోటానికి కొంపైనాలేవి అభాగ్యురాలు. పాపం ఎన్ని కష్టాలను ధరించిందో ఇప్పు నాగ్లా! ఈ ఏకాకి తీరితొన్న ఎలా యాచ్చుకొస్తోందో! చూట్టానికి, పాపం, చాలా సుమారులా నే వుంది. చిరికి ఈ దేదెమృదిచేతుల్లో పచ్చి చేరిడి! ఎంత తెలివితేలులు గలస్త్రీ; నేను చేసేదురంతాలు వింటే.....ఎలా హుచిపోతుందో!

ఏమైనాసరే నానట్లుమాత్రం ఈ అమ్మాయికి తెలియనియ్యకూడదు. కాని యేమి చేయొ రివ్వదు? ఆమె మాటలకబట్టి చూపాన్ని బట్టి చూస్తే మర్యాదాల కుటుంబంలో పుట్టి పెరిగిన వారిలా వుంది. ఈమె ముందుమాడా ఒక నాటకమాడాని; లేకపో నే ఏయవుతుంది నామర్యాద?.....మరి ఆమె సంగతో?

9

ఇంటి పెత్తనమంతా ఆమెకే వదిలేగాను. ఎంతో విప్రులతో చక్కదిద్దుకొస్తోంది. స్త్రీ రెయ్యి తాకక కళావిహీనమైవున్న నాయిలు ఆమె వచ్చిం దగ్గరమంచి కొత్తిచూపం తాచ్చుతోంది. నాకేది కావాలని ఆమె ఎప్పుడూ అడిగిపోయినా, ఆమెకు కావలసినవిన్న నేనే గ్రహించి పర్య సౌకర్యాలనూ కలిగించుతున్నాను.

ఇలా తుంచగా ఒక పెద్దగండం వచ్చి పడ్డది. నా జీవితాన్నే పునాదులలో కదిలించివేసింది ఈ సంఘటన. నా ఆశోక్త్యం చెడిపోయింది. మంచ మెక్కాను. దివాలా తీసేవాడు కూడా ఇలా తల కింగులైపోడు !

వ్యాపారంమీద క్రేద నన్ను గిరిపోయింది. ఏదో పెనుమూలం నన్ను ఆవేశించింది. చీకటి—దుట్టూ మహాంకారం. జీరితంమీదనే తోతిపుట్టింది ఏ దాష్టాని కురుగుస్తాడు దిద్ది. ఇంతకన్నా అతిశయిస్తో చెనుకోవలం మేలనిపించింది.

హెబీనా గుర్తించింది నా బాధను. ఏ దాష్టానా కుదిర్చలేని ఈ మనోవ్యాధిని కుదిర్చటానికి తన తెలివితేటలన్నీటిని ప్రయోగించి ప్రయత్నించింది. జయపతాక పెత్తింది కూడా!

ఎంత నివాన్ని ఖర్చుచెడితేమాత్రం ఏ వాకరు చేస్తాడు ఈ పరిధర్మ?

హెబీనాను ప్రేమించాను గాఢంగా...కాని లాభిమేరటి? ఎంత ప్రేమించినా నా విషమాలను ముడుచులిప్పి చెప్పకోగలిగితే గదా? నా పేరేరీరీటి? ఏం వ్యాపారం చేస్తున్నాను? ఎలా దాన్ని నిర్వహించుకున్నాను. పాపం హెబీనాకు ఇవన్నీ ఏం తెలుసు? నా విషమం పాపం ఆవిష ఏ శోగిట్టా చెప్పానేలేదు. పురుషుని ఎంత ప్రేమించినా ఆయన వ్యవహారాలలో తానెందుకు జోక్యం కల్పించుకోవాలి అనుకుంటో ఏమో.

10

దివసంతో ఆ మాదుపేదంలో, ఈ మాదు పేదంలో రకరకాల వ్యాపారసంస్థల్లోనూ తిరుగుతూ వుండేవాణ్ణి; ఇప్పుడేనా నా పారిష్రద్ధులు విడిచి నా ఏ వ్యాపారం గంటోనైనా మీరు నన్ను చూడవచ్చు. వ్యాపారంలో గడించిన సామ్యంతో ఈ రంగంలోనే మంచినీళ్ళిప్రాయంగా ఖర్చయిపోతోంది. నష్టం, నష్టం, నష్టం, అంతో నున్న మట్టుకుపోతోంది.

ఈ దర్శంతో హెబీనాకు రవ్వం చేసా తెలీను. ఎంత రంగురంగుల యంతికి చేరినా ఎక్కడి కల్లావని ప్రశ్నించేది గాదు.

ఒకనాటి రాత్రి ఇలాంటి చోటనే ఒకచోట కాలక్షేపం చేస్తున్నాను. ఎక్కడనుంచి వచ్చాడో దాక్టర్ ఫాన్సీ పాతావుగా అక్కడి ప్రత్యక్షమయ్యాడు. నన్ను చూసి పూర్వంమీదనే ముందహాసం

చేశాడు. కాని అయిన్ను చూడనట్లు నటించాను. మళ్లీ నన్ను చూసి చిరునవ్వు నవ్వుతూ :

‘బ్రహ్మా! మరిచిపోయారేలే వుంది; అనాటి చికిత్సవల్ల ప్రయోజనమేమైనా కలిగిందా? ఏం చేస్తున్నా రిప్పుడు?’ అన్నాడు.

నేనే జనా విచ్చావో.....ఒక్కటి మాత్రం గుర్తుంది. నా కంఠం నుంచి ఈ వాక్యం మాత్రం వానంతికికది బయటికి వచ్చింది :

‘మీరే చెప్పారీ, నాకేం తెలుసు—ఇకవయినా కానుపటానికి ప్రయత్నించుకోను’—

‘మీరేమీ చెప్పక్కర్లేను—మీ మాటలోనే తెలుసుకున్నాను మీ కథంతో? ఎందుకు మీరింత అపంత్యిస్తే?’—అంటూ నా చేతిలో వున్న గ్లాసు లాక్కుని వాచిన చూశాడు. అయినా కోపం మొచ్చేసింది :

“ఇంకా ఈ త్రోవలోనే నడుస్తున్నారన్న మాట!—నా చికిత్సవల్ల మీ కేమీ ప్రయోజనం కలగ లేదన్నమాటే” అంటూ ఆ ఆపనాన్ని క్రేద ఒలక చోసేశాడు.

నాకు ఏ సహధానం చెప్పటానికి తోచలేదు.

‘ఇంకోసారి పరీక్ష చేసి ఏ చికిత్సన్నా చేపి నన్ను ఒడ్డున చెయ్యండి; మీరు ఏమి ఇచ్చుకోమంటే అది ఇచ్చుకుంటాను — దైవ్యానికి ఖర్చుచెట్టటానికి యిప్పుడు ఎంత పెట్టు కొలికినా నాదగ్గరుంది—మీకు తెలుసుననుకుంటాను’ అన్నాను.

ఇద్దరం ఆయన చికిత్సలయ్యానికి బయలుదేరాం. పారిడినాలు జ్ఞాపకమొచ్చాయి. గదిలోకి అడుగుపెట్టగానే గొడు పెనుకున్నాడు. కిక్కు పరి కరాలవన్నీటిని క్షణంలో నన్నుద్ధించేశాడు. నన్ను ఒక కుర్చీలో కూర్చోబెట్టి తన పని తాను పూగించాడు. మైకం వచ్చిపట్టుంది. ఆయన చెప్పేది అప్పట్లోగా వినిపిస్తోంది.

‘కన్ను యథారీతిగా చూసానేవుండే—రంగు మారలేదేమి చెప్పటా?—అద్దంలో కంటిపాప కను పిల్ల నేవుండే—ఎందుకు వచ్చాయి ఈ మసకలు ఈ నీటిబూజి? ఏటివల్లే బాధపడితారు తోగులు—ఇది దృష్టిని చెవిగొడితాయి—మనిషి అందించాడు; తెలివితేటలు నశించుతాయి. ఎందుకు వచ్చాయి ఈ నీటిబూజు ఈ కనుపాపలో! ఇలా తిరిగవారందరికి!

ఈలోకమే వస్తుంది. పరివర్తనం కావాలి...అంత
వరకూ లోగి ఇలా చెప్పరానివారలన్నీ అపరిచితులూ
వుండాలిందే...కొంతిదివ్ర మెదిలకుండా వ్రాసుకొని
చివరికి అన్నాడు:

‘మీ కంటికి మందువేరాదు; కొన్నాళ్లపాటు
ఓటికే పట్టాలి. తినువారి మనోమందు వేస్తాను. కాని
వ్యాపారి విషయాల్లో మాత్రం అక్రమంగా వుండకండి.
ఇది మీకు నా సలహా—ఇక పోయి మీ పనులు
మీకు మానుకోండి—కాని కష్టానికి సమితికి సంసి
ద్ధులు కండి!—అంటూ మళ్లీ మరో వ్రావకమేకో
తెచ్చి నా కళ్ళిందా వేశాడు. ఎంతో బాధపడింది.
కళ్ళు తెరిచిమానేసరికి అయిన వాణికి తీక్షణంగా
చూస్తూ ‘ఇక మీకు వెళ్లివచ్చు’—అన్నాడు.

‘మీరదో సలహా యిస్తారని అనుకొన్నాను’—

‘అ! మీకంటే ధనాధ్యులకు సలహా తెందు
కండి—ఇలా అంటున్నందుకు నామీద కోపగించ
కండి—

తిలుపు తెరచాడు; ఎన్ను వెలుపలికి పంపాడు.
నా మాత్రంలో ఏమిటి మాట్లాడు! మనకలు క్రమి
నరా?—మందున్న వస్తువే కనుపించడం?—నే
నిన్ను దెక్కదివ్రన్నాను—ప్రోవే కనుపించడం?
ఏం చేశాడు డాక్టర్—ఎందుకీలా చేశాడు. ఏరిటి
నా అపరాధం. కాని ఏం చెయ్యాలను, ఈ విషయ
పరిష్కరిలో. ఎడిచిపోతున్నాను. ప్రోవలో మోటారు
కొలు చెబ్బు కొట్టేసింది—పెద్ద గాయం—దూచే
దిక్కరదు?...ఎలాగో కొంతసేపటికి తిడుముకుంటూ
ఇంటికి చేరాను.

మోటివా ఇంటి ముంగిటిలో మందుని నా
కోసం ఎరుగుమాస్తోంది. నా గామాలవంక చూసి
నుండే కరగిపోయి అనూంలేం వన్ను పసిబిడ్డమలా
కొగిటిలోకి పొరువుకుంది.

‘అయ్యోయ్య! వచ్చాను—ఇంతసేపూ...మీ
కోసం ఇక్కడే నుండుని ఎరుగుమాస్తాన్నాను’

* * *

నా ఆలోచనమంతా చెప్పి, కళ్ళు అపరిచిత
మైవ బాం; దృష్టి బాంధ్యం; ఎన్నాళ్ళు ఏడాలో ఈ
బాం; మోటివా పరిద్రావ్య చేస్తోంది లోపల చీటి!
బయట చీటి! గాథాంధకారంలా తిరుగుబాటు
తున్నాను. వ్యాపారమంతా పరివర్తనమైపోయింది.
ఎక్కడి ఏజంట్లక్కడి అభూతాలలో ముంచేకాకు.
నా పంపడంతో ఎలా అక్రమంగా గడించాకో
అలా నే హరించిపోయింది. జూరిగాడికి ఎప్పుడో
ఒకప్పుడు ఈ అమర్తవం తిప్పుడు ధనాధ్యులలో క్రమ
మైవ మార్గం లేకపోతే ఎదిరికైవా ఈ దుర్వర్త
తిప్పుడు. జీవిత నిర్వహణలో రాక్షసమార్గం అతలం
విస్తే చాని పరిణామం యిదే. రాక్షస ప్రవృత్తిని
అతలంబించి వాణ్ణి అరీషి, వీణ్ణి నాశనం చేసి
మహేంద్రజాలం పర్చి మారుచేర్చితో, మాయచేమ
లతో నానా నాటకాలా అతి పదివిద్యులు పోలడవి
గానే గలిచాం, గలిచాం అని విరిచిగి దంకలు
ఎగరవేస్తాం—మాస్తా ధూస్తా వుండగానే విదో
మహా ప్రధంజనం వెలరేగి పర్యావృత్తి నేలమట్టం
చేపేస్తుంది.

కలగూర గంప

ద్వితీయ

శ్రీ వల్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య

“నువ్వంటు ద్వితీయ” అని నూత్రిము రచియించిన చిన్న యాగమారి ఆ నవద్వితీయ గ్రుతాంతమో కాదో తన వ్యాకరణమున చెప్పటము స్పష్టపఱుపలేదు ఎరిగదా! తిద్ధింతక ఫలితమైనది నా విషయమును గ్రహించు పరిస్థితి నైనను గర్హింపలేదు. “గ్రుతాంతములయిన పదములు గ్రుతిప్రకృతికములు” (పం. ప. 12) అని గ్రుతిము చివరనున్న పదములు గ్రుతిప్రకృతికములని తన భావమును నూత్రిమున వెల్లడించి ఆ నూత్రిముకింద “ప్రథమాకయి పట్టి యొక్కేరెరుములయిన విధిపులు.....వలె ప్రభృతులును గ్రుతిప్రకృతికములు” అని వ్రాసెను. గ్రుతాంతములయిన పదములు గ్రుతిప్రకృతికములని వచియించిన చిన్న యా “ప్రథమాకయి పట్టి యొక్కేరెరుములయిన విధిక్రి ప్రత్యయము లంతమునందుగల పదములు గ్రుతిప్రకృతికములని వచియంపక విధిపులు గ్రుతిప్రకృతికములు” అనుట సమంజసమగునా? యను సందియమున కాపప్పరమచతుష్పది—ప్రథమాకయి పట్టి యొక్కేరెరుములయిన విధిపులు గ్రుతిప్రకృతికము లనుటతోనున్న “విధిక్రి” కల్పముచేత విధి క్ర్యంతములయిన పదములె గ్రాహ్యములని యోజుంగవలసివి కొందఱు పెద్దలు వచియించురీతిగా విధి క్రికల్పము విధి క్ర్యంతములగు పదముల విధికించునది గనే యంగీకరింతము. ఎట్లయినను ద్వితీయా విధిక్రి ప్రత్యయమున “ను”వర్తమునకుఁ జివర గ్రుతి యున్నదా? లేదా? యున్నదే యుక్కడి గద్దసమన్వితమిచ్చి. ద్వితీయా విధిక్రి ప్రత్యయమున “ను”వర్తము తనంతట తానే గ్రుతిము గావున నా “ను”వర్త మంత ముందుగల పదము గ్రుతిప్రకృతిక మగుటతోఁ గ్రుతి మంతక ముందెదనియు నా “ను”వర్తముపై గ్రుతి

ముందెదనియుఁ కొందఱు వచియింతురు. “ద్వితీయా ములకు నుగాగమంబు” (తి. ప. 8) అను నూత్రిము నందు ద్వితీయాములకే నుగాగమము విధియించెను గావున “ద్వితీయా”యన “ను”వర్తముపై గ్రుతిము నిర్వహింపనియును వచియింతురు. “గ్రుతాంతము లయిన పదములు గ్రుతిప్రకృతికములు” అను నూత్రిముచేతనే ప్రతి పదమును గ్రుతిప్రకృతిక మున మన్నిచినయు, “ద్వితీయాములకు నుగాగమంబు” అను నూత్రిము స్పష్టాత్తమే పుష్టింపఁబడినదియు నిజమిది వ్రాస్యము విూది ఖండింఁగువునకుఁ బూర్వించువు ప్రకల్పమున వనును.” (పం. ప. 14) అను నూత్రిమునంటిదే యనియు గావున “ను” వర్తము (ద్వితీయ) పైతిము గ్రుతాంతమే యనియు మఱి కొందఱు వచియింతురు. ఎన్ని విధములఁ బర్యాయోచించినను నీ ద్వితీయా “ను” వర్తము గ్రుతాంతమో కాదో నిర్ణయించుటకు నిలుగారున్నది. గ్రుతాంతమైతే అది ఆ ను వర్తముపై మఱియొక “ను” చేరవలెను. అప్పుడు “పురువు చేరిను” వలె “పురువును” అని యుంపవలె. ఆ ద్వితీయా “ను” వర్తము గ్రుతాంతము కానిచో “పురువును” అనియే యుంపవలెను—ఈ ను వర్తము గ్రుతాంత మున్నచో కొన్నిచోట్ల బాధ—గ్రుతాంతము కావచ్చుచో కొన్నిచోట్ల తాద—అదియునుగాక యిదియునుగాక “ముందునుయ్యి చెమటగొయ్యి” అను వట్లుగా నేదియును స్పష్టము కావచ్చుది.

చిన్న యా “నుమంతించునకు ద్వితీయా ద్వైక వచనంబు పరంబునపుడు నిగాగమంబు సర్వత్ర విధావనను” (తి. ప. 28) అని నూత్రిమును పుష్టించి ద్వితీయా ద్వైకవచనము పరంబునపుడు నిగాగమము విధియించెను. “రామునిని”—ఇందు మొదటి “ని”కార మాగమము. రెండవ “ని” ద్వితీయా “ను” వర్త భిన్న త్వియతో నేర్పడిన “ని” కారము—ఈ ద్వితీయా

“ని” వర్తము ద్రుతాంతమేయన్నచో మూడవ మరియు నకార ముండువలె—రామునిని— ఈ చివరనున్న నకారము చిన్న యమరమున స్వత్యమునంగివలె “ని” వర్తయౌపమమందును—అనుచో “రామునిని” అని మొత్తము (“అను “ని” కారము, ద్వితీయ “ని” కారము, ద్వితీయమైనను ద్రుతయౌపమైన “ని” కారము) మూడు “ని” కారము లుండువలయును. విగాగమును పొడిగము గావునఁ దదిభావ పక్షమున “రామునిని” అని నెందు నికారము లుండు వలయును. కాని చిన్న య స్వప్రముగ విగాగము భావపక్షమున “రామునిని” అనియు విగాగమాభావ పక్షమున “రాముని” అనియు (తి. ప. 28) నుదాహరించి యున్నాడు. “రామునిని” అని త్రినికార రూపములుండుట సవ్యమైనది కాదు. కాని ద్వితీయా “ను” వర్తముద్రుతాంతమేయనచో “రామునిని” అని అనిపరూపములు సిద్ధింపక తిప్పదు. ఈ రూపములను చిన్న య యంగీకరింపఁడు.

ఇంక “ను” వర్తము ద్రుతాంతము కాదని యన్నచో మరొకన్ని యెడల వర్తము—“నుగువును + అడిగను—అను నీయెడ “ప్రథమేతర విధక్షిత్తికల్యక వర్తములందున్న యుకారమునకు సంధి వైకల్పికముగా వగును” (సం. ప. 2) అను నీ మూత్రముచే “నుగువును” అనుదానిలోని ద్వితీయా “ను” వర్తమును “ఉ” కారమునకు సంధి వైకల్పికముగ రావలయును. సంధి యగుచో “నుగువు నడిగను” అను రూపముగను. సంస్కృభావపక్షమున వేరొక రూపము ఉండువలెను. అనుచో “నుగువును నడిగను” అను రూపముండవలెను. ద్వితీయ నుకారముపై ద్రుతమన్నఁగాని యిట్టి రూపములు సిద్ధింపనేరవు. ఇటు ద్వితీయ “ను” వర్తము ద్రుతాంతమే యని లేలుదున్నది. నుగువును + అడిగను అనుచో ప్రథమేతర విధక్షిత్తిక మూత్రముచే సంధి వికల్పము గావున సంధి రానిపక్షమున “సంధి లేనిచోట స్వరంబు కంఠేంబరంబయిన స్వరంబునకు యదాగమంబగు” (సం. ప. 3) అను మూత్రముచే యదాగమమువచ్చి “నుగువును యడిగను” అనురూప మగుటను చిన్న య గాని వైయాకరణులుగాని యంగీకరింపదు గదా! అనుచో “నుగువును నడిగను” అనురూప మే వ్యాకరణ వైయాకరణ సమ్మతము. ఇట్టి రూపమును సాధింప వలెనన్ని ద్వితీయ యగు “ను” వర్తము ద్రుతాంత

మని యంగీకరింపవలె—ద్రుతాంతమని యంగీకరించి నచో కల్లు వర్తము మున్నే వివరించిరివిగదా! ద్వితీయ యగు “ను” వర్తము ద్రుతాంతమగుటకును బిలుగాక ద్రుతాంతము కాదగుటకును బిలుగాక విధయరహితమగుననినది వేర్వేలచిహ్నము చిన్న య— ఇట్టి గున్పితి తొలంగవలెనన్ని మొక్కటియేహర్గము— మి వర్తము ద్రుతాంతముగ నంగీకరించి విగాగమును ద్వితీయకు రాకుండుచేసి కృతీయగుటకు మూత్రమే వర్తించునట్లు చేసివలె నా గున్పితి తొలగింప వచ్చును. కాని “నుగువునును” అని యిట్టి ద్విత్యకార రూపముల పై మంగీకరింపక తిప్పని పరిస్థితి కలుగ గలదు.

ద్వితీయ “ను” వర్తమునకు ద్రుతాంతస్వ మంగీకరింపక “నుగువును + అడిగను” ఇత్యాదులందు ప్రథమేతర విధక్షిత్తికల్యకల పూర్వము సంధి వైకల్పికముగాని సంధి రానిపక్షమున “కొన్నియెడల ద్రుతంబుమూడవ నకారంబు గానంబడియెడి” (సం. ప. 21) అను మూత్రముచేతి మరియు నకారమును తెచ్చి పెట్టి “నుగువును నడిగను” ఇత్యాది రూపములు సాధింపవగునని యెవ్వరైన ననవచ్చును. కాని యది సమంజసము కానోపదు. ప్రథమేతర విధక్షిత్తికల్యక సంధిమూత్రము సామాన్య మూత్రము. “కొన్నియెడల ద్రుతంబుమూడవ నకారంబు గానంబడియెడి” అను మూత్రము విశేష మూత్రమని యా మూత్రముందలి “కొన్నియెడల—కానంబడియెడి” అను పదములె యెప్పుడున్నవి. సామాన్య మూత్రప్రవృత్తి కలుగు రూపములకు విశేషమూత్రమును సామాన్య మూత్రముగ వర్తించుచేయుట యంగీకరింపఁదగిన విషయము గాదు—ప్రథమేతర విధక్షిత్తికల్యక మూత్రముచే కల్లు సంస్కృభావపక్షమునఁ గెల్లయెడలను నీ ద్రుతంబుమూడవ నకారంబును వర్తించుచేసి రూపసిద్ధి యొనర్చుట క్యాచిత్కిముగ వర్తించునట్లు చిన్న య మూత్రించిన మూత్రమునకు సామాన్య ప్రవృత్తిని కల్పించుటయే యగును. అట్టి పనిచేయుట చిన్న య కెంతవఱకు సమ్మతమగునో విద్యలోక మెఱుంగకవచ్చును.

రామునిని + అడిగను. ఇటు మొదటి “ని” కార మగుము. నెండువది ప్రత్యయము. ఈ ప్రత్యయ “ని” కారముందలి యకారము ఉకార స్థానికమగుటచే ప్రథమేతర విధక్షిత్తికల్యక మూత్రము ప్రవర్తించుట

కవితాశ్రమ కర్పించినప్పుడు, సంధియగుచో "రాముని వడిగను" అను రూపమును. కాని సంధ్యభావమును మఱియొక వకారము తెచ్చి పెట్టికొని "రామునిరి వడిగను" అను రూపము సాధింపవలెను. కాని యిట్టి రూపము ప్రకటించేయఁజూచు! నిగాగము అభావమును "రాముని + అడిగను" రాయవడిగను అనిసంధి భావరూపమును, సంధ్యభావమును మఱియొక వకారము తెచ్చి పెట్టికొని "రామునిరి వడిగను" అను రూపమును సాధించుకొనవలసి యున్నది. ఇక్కడ విశేషముకంటె యున్నది. నిగాగమును వచ్చినపుడు ద్వితీయా "ని" వర్తించునని సంధి యొనర్చినను, నిగాగము భావమును ద్వితీయా "ని" వర్తించునని సంధి చేయునని పక్షమునను "రామునిరి వడిగను" అను నొక్కవిధమున రూపము నీర్ధించుచున్నది. ఇదియే విశేషము. "రామునిరి వడిగను" అనునెడ "ని" అగమునున్నచో వది సంధిభావరూపమున భుదాహరణముగను, అగమును కాదు ప్రత్యయమున్నచో సంధ్యభావ రూపమున భుదాహరణముగను.

ఇంక నీ విషయమునునుజేసి అంగ్రశబ్ద చింతా మణి యేమిచెప్పుచున్నదో యిందుక పరిశీలించుము.

"కూర్చి లను నయోధి వేద్వితీయఁగను" అని చింతా మణి "ని, ను" రెండింటిని ద్వితీయాదిధిక్తి ప్రత్యయములుగఁ జేర్చొన్నది. ఈ ని, ను లు రెండును "రిజ్యర్గి శేషమస్మి" త్యాదిసూత్రమున జేరలేదు కావున "అశ్యే గ్రుత్ప్రకృతియో యేమ్యర్గ్యమజీరిత్రుతా నిర్వయ" అనుదాని వౌషధి గ్రుతాంతము లగును. కాఁగా "రామునిరి" వసమునున" మున్నుని రూపములు నీర్ధించునని. కావున నే చింతా మణిలో ద్వితీయోపనిషమున న్యాగమును వచియింపలేదు. "మహతో నితానిధిక్తా బాదో వదివదియే క్రమేణస్తః" అని ద్వితీయాదులలో న్యాగమును చెప్పబడినది.

"నిరహా మహాతామ్" అని మహాత్ములకు నివర్తకము నిధించిన కారణాన నమహాత్ములకు "ను"వర్తకము వచ్చునను నిర్ణయ ప్రసక్తియగును. ఆ నమవర్తకము గ్రుతాంతములకును "వసమునున" మున్నగు రూపము లగును. దీని కచ్చుపరముగచో "అనాదిమ విధిక్తిమో తోనా" అను సూత్రముచే సంధి వికల్పముగ వచ్చి "వసము నడిగను", "వసమును నడిగను" ఇత్యాది

రూపము లగును. బాలస్యాకరణమున "ను"వర్తము నందలి యకారమున కికారము ప్రవరించి "ని" వర్తము సాధింపఁబడినది గావున నా ప్రత్యయ మందలి యకార స్థానికమున ఇకారమునకును ప్రథమేతర విధిక్తిత్యాది సూత్రము ప్తముట కవికాశమున్నది. కాని చింతామణిలో "ని, ను" వర్తములు ప్రత్యేకముగఁ బరిగ్రహింపఁబడినవి కావున "అనాదిమ విధిక్తిమో తోనా" అను సూత్రము "ని" వర్తమునకు వర్తింపదు. కాగా "రామునిరి + అడిగను" అనుచో అనాదివిధిక్తిత్యాది సూత్రము వర్తింపదని తేలివది. "కమాదిక స్మిత్తః" అను సూత్రము వౌషధ "ని" మస్మికి సంధి చేయుచున్నచే "అది" శబ్దముచేత "ని" ద్వితీయముగూడ పరిగ్రహించి సంధి చేసి రాయవడిగను-రాయనిరి వడిగను అను రూపద్వయము సాధింపవలసి యున్నది. ఇట్లే బాలస్యాకరణమునకు నైతము "ని" ద్వితీయవకు "ప్రథమేతర విధిక్తి" ఇత్యాది సూత్రము చేతన కాక "విమ్యాదులయింపునకు సంధి వైకల్పికముగా వగు" అను సూత్రముచేత "ని" మస్మికి సంధి

కుప్పు ★ బొట్టి వగైరా మే హ
మద్విలు, న గ,
సవ్యాసు వ్యాసు
లకు గాగింటి విశిష్ట!

ప్రతి సం॥రము చేలాది ప్రజలకు
పూర్ణాలోగ్యమును, నవజీవనమును
ప్రసాదిం చేచు న్ను వి.

హిందూదేశముంతట, ఆఫ్రికా, బర్మా,
మలయా విదేశములలోను ప్రఖ్యాతి
గాంచి విరివిగా వాడబడుచున్నది

మా జై షధరా జము లే!

నేజీ మా ఉదిత నలహాకు,
శ్యాటలాగుకు వ్రాయండి.

జి. వి. రెడ్డి & కో

(రిజిస్టర్డ్)

"భాస్కరాశ్రమము"

గోపాలపురం : తూ. గో. జిల్లా.

సంపాదించుచున్నట్లు యీ "వి" ద్వితీయకును సంపాదించబడుచును. ఇది దివ్యాదికమునకు వర్తిం చుటయే సమంజసమగును. సంతానునిలో "విరచా నుకాతామ్" అని "వి" విధింపఁబడినను సంతానే "లక్ష్మ ప్పాత్" అని అ "వి" వర్ణమునకు లోపము క్షుతము పొడిగముగా చెప్పబడినది. అట్లే "మ" వర్ణమున కైతిమువచ్చి (అనుకూలము) పొడిగముకలగుటయ నును — "వివము వడిగను" అను నిట్టి గూఢములు "అనాదిమ విధి క్రిష్టాతోవా" అను మూర్తిమునొప్పువ వలయును. అదిగను అనునది వింధియైన గూఢమో లేక "లక్ష్మపాత్" అను మూర్తిమునొప్పున "మ" వర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన వలయును. అదిగను అనునది మేఱవముకొఁగా కేర్పడిన గూఢమో చెప్పబ డవలయును—విరియిన గావయ్యను. కొఁగా "అనా దిమ విధి క్రిష్టాతోవా" అను మూర్తిమున ద్వితీయ

విధి క్రిష్టత్యయగ్రహణముగాని "లక్ష్మపాత్" అను మూర్తిముగాని యొద్దియేపొక్కటి వర్ణముకొక తిప్పును. సంతానునిలో గ్రుతిలోపముగ్రహణగాని గ్రుతివర్ణరలోపముగ్రహణలేను. గావ రామున్—వివ మున్ మువ్వును గూఢములు సిద్ధింపరిరెవన్న "లక్ష్మ ప్పాత్" అను మూర్తిము లుంపవలసిన యవునర యున్నది. కొఁగా "అనాదిమ విధి క్రిష్టాతోవా" అను దానిలో ద్వితీయమగ్రహణముల వర్ణము యగును. వలయునదిగ—గురువునదిగ విత్త్యగులలో వివమునన్, గురువునన్ అనుగూఢములు పరీక్షించి వింధియైన గూఢములరియే చెప్పవక్కర యుండును ను వర్ణము లోపించిన గూఢములరి వదిలింపవలయును. కొఁగా "లక్ష్మపాత్" అనుమూర్తి ముచిత్త్యమగుటకు అనా దిష్టిత్యోదినూత్రిమున ద్వితీయ గ్రహణము వర్ణము యగును.

రెండు మహానగరాలు

మూలం : చార్లెస్ డికెన్స్

అనువాదకులు :

శ్రీ తెన్నేటి సూరి

అది ఒక వైభవోజ్జ్వల మహాయుగం—వల్లకాటి అవ్వాన్నశకం; వెల్లివిరిసిన విజ్ఞానం—బ్రహ్మ జెముదులా అజ్ఞానం; ఆశాకుసుమాలు పుప్పించిన ఆమధురవసంతం-- నైరాశ్యపు చలి గుబుళ్లు యీచుకున్న శిశిరాస్యం; సర్వసంపత్సమృద్ధి—సర్వతోముఖ జ్ఞానం; సూక్ష్మంగా చెప్పాలంటే—నేటి పరిస్థితికి నకలుగా వుండినాటి పరిస్థితి

అలాంటి కరోలదినాలలో లండన్ ఫారిన్ నగరాలను రెంటినీ పెనవేసుకుని సాగిన ప్రణయబరిదాన గాఢ ఆంగ్ల నవలా ప్రపంచ నిర్మాత చార్లెస్ డికెన్సు ప్రతిభా సంపత్తులు వెల్లివిరిసిపోయిన "షేర్ ఆఫ్ టూ సిటీస్" అనే 'క్లాసికల్' నవలకు అనువాదం.

ఆంధ్ర గ్రంథ మాల, మదరాసు-1.

గ్రంథవిమర్శనము

శతపత్రసుందరి

గేయసంపుటి: రచయిత: శ్రీ బాలాంత్రపు
రజనీకాంతరావు; ప్రకాశకులు: వావిళ్ల రామస్వామి
శాస్త్రులు అండ్ సన్సు, 490 తిరువొత్తియూర్
మైకోడ్డు, చాకలి పేట, మద్రాసు - 21; వెల మాడు
రూపాయలు.

‘పేరువకు శతపత్రసుందరియేవా దీనిలోని
పాటల రేకులు రెండువందలకు మించాయి. దాదాపు
17 ఏళ్లవంచి రచించి పాడుకొంటూవచ్చిన ముక్త
కములవంటి ఏకగేయాత్మక ఖండికావ్యములు, కొన్ని
నాటకములలోని ఆయా రసవత్సన్నివేశములలోని
గేయములు అన్నీ కలిపి 200 వరకు సంపుటముగా
విచ్చి కూర్చాము. లోపలి రసభావ విహ్యాసముల
ననుసరించి ఈ గేయపు రేకులను స్థూలముగా చాల
మట్టుకు వసంతపత్రావళిత్యాదిగా ఆరు ఋతువులనూ
నూచించే ఆరుగుర్తులలోనికని, కొన్ని నాటియ గీత
ములనూ మరికొన్ని నూతనగీతములను నవవసంత
పత్రావళి అను విభవన తిలోనికని చేర్చాము. వీనిలో
20 మాత్రము రచించుచు గీతములకును, ఇతర సంస్కృ
తాంగ్లాది కవుల రచనలకు పరిమళమత్రానువాద
ములు. మిగిలినవన్నీ స్వతంత్రములే—

గ్రంథాదిని పొందుపరుపబడివున్న ప్రకాశకుల
పై వాక్యాలవల్ల ఈ సంపుటిలో చేర్చబడిన గేయాల
విషయం, గ్రంథనిర్మాణ విషయం స్థూలంగా మనకు
కొంత బోధపడుతోంది.

ఈ సంపుటిలోని గేయాలలో చాలావరకు,
ఆరిండియా రేడియోలో ప్రసారం చేయబడిన నాటి
కలలో చేర్చబడు ప్రాసినవి. మిగతా రచనలుకూడా
ఇందుమించు ఆ కోవలోనే. ఈ దృష్ట్యా విజానికి,
‘ఈ గేయాలలో కావ్యగుణం ఎంతవరకు కలదు?’
అనే విషయాన్ని పరిశీలించవలసిన పనేమీలేదు.

కాని (మద్రాసు ప్రభుత్వ) తెలుగుభాషాసమితి
వారు, ఈ గ్రంథాన్ని ఉత్తమ ఖండికావ్య సంపు
టిగా నిర్ణయించి (1952—53) బహుమతిని ప్రసా
దించివున్న కారణం గా అట్టి పరిశీలన అవసర
మాకున్నది.

రచయిత ఈ గ్రంథానికి ‘శతపత్రసుందరి’ అనే
నామకరణం ఎందుకు చేకాలో మనకు బోధపడకుండా
వున్నా, ఇందులో అదే స్పీకను ధరించిన గేయం
ఒకటి వుంది.

‘శతపత్రసుందరి! ఓహో శతపత్రసుందరి!
సురభిళ ప్రాంతిలో
సుందర
నయనదళకాంతిలో
ఈ ఉదయ సంధ్యవేళ, మెరసెలే
ఈ ఉదయ సంధ్యవేళ
నా హృదయభావ వేల విరిసెలే
నా హృదయ భావవేల
ఓ శతపత్ర సుందరి! ఓహో శతపత్రసుందరి!
అరుణ దరహాసమో
చందన
మరు న్నిశ్వాసమో
నీ మృదుల దళితము తరచెలే
నీ మృదులదళితము!
నీ హృదిని మధురసమ్ము పరచెలే
నీ హృదిని మధురసమ్ము
శతపత్రసుందరి ఓహో శతపత్ర సుందరి!
ఆవంగ వాద్యములో
యౌవన
తరంగ లాస్యములో
నీ మధువు మధుకరాళి మరగలే
నీ మధువు మధుకరాళి!

నీ వలపు లివకరాని కరగలే

నీ వలపు లివ కరాని!

ఒక శతవ్రతసుందరి! ఒకానొక శతవ్రత సుందరి!

ఈపాట యెందుకు రచింపబడినట్లు? దాని ప్రయోజన మేమిటి? రచయిత దీనివ్యాసా ప్రతిపాదించదలచిన దేమిటి? ఈ వాక్యాలలో స్వనింపబడుతూన్న మహర్షి మేమిటి? దీనిలో నిచ్చున్న ముపు తూర్పు రచమేమిటి? 'నీ మృదులదళ శతమృత తేరచలే' వగైరా ప్రయోగాల దౌచిత్వ మెలాటిది? 'అనంగవాద్య'మంటే అనలు అర్థ మేమిటి—ఇదంతా ఒక అయోమయంగావుంది. 'నా హృదయ భావచేల విరిచలే' అంటున్నారు. నిజానికి రచయితలో ఏదైనా విరిచే విరిచేవుండినద్యు; కాని దాన్ని విరిగి మనలో విరియజేయటానికి తగిన కవిత్వానిర్మాణ సామగ్రి రచయిత కున్నట్లు కన్పించదు. నిజానికి వీరి మనస్సులో ఏదో ఆవేశం వుందనే మనం అనుమానించటానికి తగిన ఉపపత్తులు కొన్ని పొడినూపుతున్నయ్. ఉదాహరణకు:

'దొరకే మాధురులు

దొరిపోతున్నాయి!

ఆలైపు ఈలైపు

అనికాదు, అలముకొను

అందమే వెలుగైన

అన్ని వేపులగూడ

అంధకారప్రభలు

మందువైపులగూడ!

దొరకే మాధురులు!!

వలపుటామవిలోన

తలచెత్తుపూల తే

నెల క్రోలిపోలు

ఆ యెలదేటిపాటలో

అలవల్లకొలు, ద

య్యాల చెరలాటలో!

దొరకే మాధురులు!!

ఒక్కసారిగ సురగ

కక్కుతూ పొంగి

ఉరుముతూ విరిగేటి

తెరలుమ్ముకేలో

ఆ వెన్న నే మనో

అలరాక తెలుపుతూ

ఏలైపుమాచినా

ఎందుకో మాధురులు!!

వాడిపోయిన పూల

వాసలు కాకోపు

క్రోత్తివాసంతికల

కొమరు లనలేకాపు

మనసు మనస్సులై కాల

మందు కల్పించితే

దొరకే మాధురులు

దొరిపడుతున్నాయి!—

ఇత్యాదయః ఇంకా కొంత వుందనుకొండి! నిజానికి రచయితకు మాధురు బారించాలనే తాపత్రయం వుంది. కాని, మాధురులు! మాధురులు! అవంగానే ఒట్టివే దొరి దొరుకుంటాయా! కావ్యంలో మాధురిని ప్రధివింపజేయటం అంత తేలికపని కాదేమో.

రచయితలో మెచ్చదగిన ఒక చాకచక్యం మాత్రం వుంది. ఆసంతోషాజ్ఞయంతోని ఏమాట దొరకినా దాన్ని పుచ్చుకుని ఇట్టే ఒక గేయాన్ని అల్లేసి అక్కడ పెట్టేయగలరు—దానికి ఒకభావం, ఒక ప్రయోజనం ఉండినట్లైతేదు. మచ్చుకు 'మహల్' అనే మాట వుందనుకొండి.

'మా మహల్!

మా మనస్సులో మహల్!

ప్రేమ నిర్మితము వికాలమా మహల్

చిన్ననాడే మాచిట్టిచేతులు నిర్మించ మహల్!

మా మధురాశయముల యద్యావదనమ్మున లేచిన

మా మహల్!

జన్మజన్మలకు మా సున్నేహమె జ్యోతులైవెల్లు

మా మహల్!!

చంద్రవంక సౌందర్యము మబ్బుకన్నె మాధుర్యము

సంజవెల్లు సౌభాగ్యము నిర్వకుసుమ సౌరభ్యము

కలిపి తొరిపి నిర్మించిన మా మహల్

మా మనస్సులో మహాల్!

ప్రేమనిర్మితము వికారమా మహాల్!

ఇలా ఎన్ని పాటలేనా వ్రాసెయ్యగలను.

ఈ గేయాలు చాలావరకు అనుకరణలుగా కను
పించుతాయి. “ఎవరోహో” అని పిలువడా ఒక
పాట వ్రాయటం నిజానికి హాస్యాస్పదం.

‘పాగునడే! పాగునడే!

ధర్మచక్రము! ధర్మచక్రము!

ఏగునడే! ఏగునడే!

జగతి నలుదెసల ఆదండ్రార్కము !!
పాగునడే !!

పిలుచునడే! వివరణతో!

శిలు ద్రవించు కరుణతో

పిలుచునడే! యెడయెడ

హర్షించు ప్రేమగళమ్మతో !!

పాగునడే !!

రాజా, రాణు, ప్రభువు, బంటు

యిరి, గృహస్తు చనుమార్గము

సర్వసముము, శాంతికాంతి

పథ మవక్రము! ధర్మచక్రము !!

పాగునడే! పాగునడే!

ధర్మచక్రము! ధర్మచక్రము!

ఏగునడే! ఏగునడే!

జగతి నలుదెసల వాచంద్రార్కము!

ఈ ‘ధర్మచక్రం’ ‘జగన్నాథ రథచక్రాలకు
చుట్టు’కున్న మంటిచక్రం బావతుగా వుండి!

జయదేవాదుల ధోరణి కొంత, ఉమ్మర్
భయ్యమ్మధోరణి కొంత, రవీంద్రుని ధోరణి
కొంత, భావకవుల ధోరణి కొంత, అభ్యుదయకవుల
ధోరణి కొంత—ఈ పాటలలో వైవిధ్యం మాత్రం
పుష్కలంగావుంది. రచయిత వ్యక్తీకరించిన
స్వతంత్రభావాలు మాత్రం బహు పరిమితం. తప్పని
సరి అవసరం యేర్పడి అలాటిది యేదైనా రచించ
వలసి వచ్చినా అది మరింత విచిత్రమైన రచనగా
తయారై, చివరకు యేదోవిధంగా ఏ పాఠికేయం
చారితో తిరుగుతుంది.

ఈ స్వాతంత్ర్య ఘంటారావం వివరించి:

‘స్వాతంత్ర్యసభోదయ ఘంటా

వాదం బడె మోగెను మింట!

టంకం టకం టకటం!

టంకం టకం కం!

పి తెంచెను నవాబాదులత

మోతల్లి! మా నవభారతి!

టంకం టకం టకటం!

టంకం టకంకం!—

కంచెంబు మెట్లమీదినుంచి కిందికి దొర్లు
తున్నట్లు

‘టంటట టంటటంటటట టంటట

టంటట టంట టంటటా’

అనే ధోరణిలో ఈ స్వస్వమకరణ పాటచివరి
దాకా నడుస్తుంది. కాని యీ గంటలుమాత్రం
మన హృదయంలో ప్రతిస్పందింపవు. కారణం,
ఈ ఘంటారావం మానవహృదయాన్ని ఆ చేకపెట్ట గల
విభావానికి సంకేతం కాలేకపోవటం. ‘గంటలు
గంటలు’ అని ఒకకవి వ్రాశాడంటే వాటితోపాటు
ఆకవి పొందుపరచిన భావాల ఉధృతం ఎలాంటిదో
మాదా మనం అవగతం చేసుకోవలసి వుంటుంది.

వాణివిలాస వనమాల

తేకుమల్లి రంగశాయికవి ప్రణీతము; ప్రచు
రణ: ప్రభుత్వ ప్రొచ్యురిభితి గ్రంథాలయము,
మద్రాసు. వెల 9.6-0.

ఇది ఒక మహా తీరమైన ఉద్బంధం; పద్యాలలో
రచించబడివున్నా, ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వంగా పరి
గణింపదగి వుంది. సంస్కృతపాద్యయంలో కూడా
విజ్ఞానసర్వస్వరూపంలో ఇలాంటి గ్రంథ మేదీ
వున్నట్లు వినికిడిలేదు. రంగశాయికవి ఇలాంటి గ్రంథ
మొకటి వుండటం అవసరమని ఆవాదే ఎలా ఉపాంధ
గలిగాడో చిత్రమైన విషయం.

రంగశాయి కాలాన్ని నిర్ణయించటానికి
అయిన రచించిన ద్వీపద భాగవతంమాత్రమే ఆధా
రంగా వుంది. దాల్లో పుష్పగిరి తిమ్మన తనకు సహ
ధ్యాయి అయినట్లు పేర్కొన్నాడు. ఈ పుష్పగిరి

తిమ్మన 18 వ శతాబ్ది ఉత్తరార్థంలో జీవించివున్నట్లు విశేషించి పరిశీలించి పరిశీలించి నిర్ణయించారు. ఆ కారణంగా రంగశాయి కవికూడా అప్పటివాడే అని ఊహించవలసి వుంది.

ఇది వాలుగు అధ్యాయాల గ్రంథం. ఈ వాలుగు అధ్యాయాలలోనూ భారతీయ ప్రాచీన విజ్ఞానమంతా సంగ్రహపూర్వకంగా విశ్లేషించబడి వుంది. ప్రథమ అధ్యాయంలో దృష్టిక్రమమంతా వివరించబడి వుంది. ద్వితీయ అధ్యాయంలో భారత కేళిలో గల సమస్త నీడినదాలూ పుణ్యక్షేత్రాలూ వివరించబడి వున్నాయి. తృతీయ అధ్యాయంలో దర్శన పద్ధతులు వివరించబడినై. చాలాక అధ్యాయంలో ఆయుర్వేదం మొదలుకొని శిల్పకాస్త్రం వరకూ భారతీయవిజ్ఞాన కాస్త్రముల సారాంశమంతా సంగ్రహపరచబడివుంది. ఈ కవికి గల విజ్ఞానవిప్రతిని అవగతించేమకుంటే విజయంగా విభ్రాంతి కలుగుతుంది.

భారతీయవిజ్ఞానాన్నంతా ఇలా వినూత్నంగా నడిగూర్చి శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామికి అర్పించుకున్న మహాపురుషుడు రంగశాయి విజయంగా కృతికృత్యుడు. ఇది ప్రతిగ్రంథాలయంలోనూ తప్పక వుండి తీరవలసిన మహాగ్రంథం.

శబ్ద ప్రపంచం

రథయతి: శ్రీ వేమరాజు భానుమూర్తి; ప్రథమ భాగ: విజ్ఞానసారాంశ ప్రచురణలు—మద్రాసు - 5. మూల్యం ఒక రూపాయి.

“విజ్ఞానం నికమిన్నన్నో అది, దాని ప్రభావం మన నిర్మలచిత్తంలో అడుగుడునూ ప్రక్కకు మార్చున్నో అది విజ్ఞానవిశేషాల నన్నిటిని అందరి అందుబాటులోకి తీసుకురావలసిన అవసరం నానాటికి వున్నది.”

హెచ్చుకున్నది అని రచయిత తొలిపలుకులో తెలుపుకున్న వాక్యాలు అక్షరాలా నిజం. కాని విజ్ఞానకాస్త్రరహస్యాలు నేడు విద్యాధికులకు మాత్రమే అందుబాటులో వున్నయ్యే; కారణం అలాంటికన్నీ అంగభాగలో మాత్రమే రచించబడి వుండటం.

విజానికి, కాస్త్ర విజ్ఞానవిద్యాలను లేట తెలుగులో చెప్పబడటం ధీగీంధ ప్రయత్నమే. అయినా శ్రీ భానుమూర్తిగారు ఈ రంగంలో తీరంగా కృషి చేస్తూ కొంత విజయాన్ని చేపట్టిగలిగారు. లోగడ వీరు రచించిన వైష్ణవ కథ, రైలుకథ, పరమాణు కథ ప్రజల మన్నన లందుకున్నయ్యే.

ప్రస్తుతం రచించిన ‘శబ్దప్రపంచం’ శబ్దవిజ్ఞానాన్ని వ్యక్తపరుస్తున్నది. శబ్దము, పుష్పక, లక్ష్మణము, పరిణామం, ప్రయోజనం వీటిని రచయిత అనేక ప్రముఖాంగగ్రంథముల ఆధారంతో రచించారు. చదువరికి విసుగు జనించకుండా కథగా చెబుతారు. తెలుగులో శబ్దకాస్త్రానికి సంబంధించిన విపులమైన రచన ఇంతవరకు ఇది ఒక్కటే.

శ్రీ వేంకటేశ సుప్రభాతము

“శేషాద్రిశేఖరవిభో రవ సుప్రభాతమ్” అన్న మకుటంతో ప్రచారంలో వున్న శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామివారి సుప్రభాత సేవా శ్లోకములకు అంధ్రానువాదం. అనువాదములు శ్రీ క. వారాయణరావుగారు, తహసీల్దార్ కావలి. అనువాదములు ధర్మరసపూరితములైన ఈ శ్లోకములను, పాదుకోడటానికికూడా అనువుగా ద్విపదలలోకి అనువదించారు. శైలియంకా కొంచెం దీక్షియంగావుంటే బాగుంటేది. వం తెలియదు.